UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00252311 6

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Estate of the late

John B. C. Watkins

Søren Kierkegaards

Samlede Værker.

Søren Kierkegaards

Samlede Værker

udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg

og H. O. Lange.

Anden Udgave.

Tredie Bind.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1921.

B
4372
A2
1920
bd.3

LIBRARY
AUG 13 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

998635

Indhold.

	Side
To opbyggelige Taler	11
Frygt og Bæven	63
Gjentagelsen	189
Tre opbyggelige Taler	296

Atten opbyggelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Paa Boghandler P. G. Philipsens Forlag.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843—1845.

Indhold.

To opbyggelige Taler, 1843.

I. Troens Forventning.
II. Al god og al fuldkommen Gave er ovenfra.

Tre opbyggelige Taler, 1843.

I. Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed.
II. Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed.
III. Bekræftelsen i det indvortes Menneske.

Fire opbyggelige Taler, 1843.

I. Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet.
II. Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra.
III. Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra.
IV. At erhverve sin Sjel i Taalmodighed.

To opbyggelige Taler, 1844.

I. At bevare sin Sjel i Taalmodighed.
II. Taalmod i Forventning.

Tre opbyggelige Taler, 1844.

I. Tænk paa din Skaber i din Ungdom.
II. Forventningen af en evig Salighed.
III. Ham bør det at voxe, mig at forringes.

Fire opbyggelige Taler, 1844.

I. At trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed.
II. Pælen i Kjødet.
III. Imod Feighed.
IV. Den rette Bedende strider i Bønnen og seirer — derved, at Gud seirer.

To opbyggelige Taler.

(1843.)

Udgivet af

H. O. Lange.

Texten er aftrykt efter Originaludgaven. Til dette Skrift findes hverken Manuskript eller Korrekturark blandt S. K.'s Papirer.

De 18 opbyggelige Taler, som S. K. udgav i 6 Hefter i Aarene 1843—44, samledes i 1845 af Forlæggeren P. G. Philipsen under Titelen: Atten opbyggelige Taler, med en fælles Indholdsfortegnelse. Dette Titelblad samt Indholdsfortegnelsen gives allerede her.

To opbyggelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843.

Afdøde

Michael Pedersen Kierkegaard,

forhen Hosekræmmer her i Byen

min Fader

helliges disse Taler.

Forord.

Uagtet denne lille Bog (som derfor blev kalden „Taler" ikke Prædikener, fordi dens Forfatter ikke har Myndighed til at **prædike**; „opbyggelige Taler" ikke Taler til Opbyggelse, fordi den Talende ingenlunde forbrer at være **Lærer**) kun ønsker at være, hvad den er, en Overflødighed, og kun begjærer at forblive i det Skjulte, som den blev til i Dølgsmaal, har jeg dog ikke taget Afskeed med den uden et næsten eventyrligt Haab. Forsaavidt den, ved at udgives, i uegentlig Forstand paa en Maade tiltræder en Vandring, lod jeg en liden Stund mit Øie følge den. Jeg saae da, hvorledes den gik sin Gang ad eensomme Veie eller eensom ad de alfare. Efter en og anden lille Misforstaaelse, idet den blev bedraget af en flygtig Lighed, traf den endelig hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder **min** Læser, hiin Enkelte, hvem den søger, efter hvem den ligesom udstrækker sine Arme, hiin Enkelte, der er velvillig nok til at lade sig finde, velvillig nok til at modtage den, hvad enten den i Mødets Øieblik træffer ham glad og trøstig eller „mødig og tankefuld." — Forsaavidt den derimod, ved at udgives, i egentligere Forstand forbliver i Stilhed, uden at komme af Stedet, lod jeg en liden Stund mit Øie hvile paa den. Den stod da der som en ubetydelig lille Blomst, i Skjul af den store Skov, hverken søgt formedelst sin Pragt eller sin Duft eller sin Næring. Men jeg saae da ogsaa, eller troede at see, hvorledes den Fugl, som jeg kalder **min** Læser, pludselig fik Øie paa den, kastede sig ned paa sin Vinge, plukkede den af, tog den til sig. Og da jeg havde seet dette, saae jeg ikke Mere.

Kjøbenhavn, den 5te Mai 1843.

S. K.

Troens Forventning.

Nytaarsdag.

Bøn.

Atter er et Aar forløbet, himmelske Fader! Vi takke Dig for, at det blev lagt til Naadens Tid og forfærdes ikke ved, at det skal ogsaa lægges til Regnskabets; thi vi fortrøste os jo til Din Barmhjertighed. Det nye Aar staaer for os med dets Fordringer; og gaae vi end nedbøiede og bekymrede ind deri, fordi vi ikke kunne og ikke ville dølge for os Tanken om Diets Lyst, som bedaarede, om Hevnens Sødme, som forførte; om Vreden, som gjorde os uforsonlige, om det kolde Hjerte, som flygtede langt bort fra Dig; saa gaae vi jo dog heller ei ganske tomhændede ind deri; thi vi ville jo ogsaa tage dem med os: Erindringerne om de bange Tvivl, som bleve beroligede, om de stille Bekymringer, som bleve husvalede, om det nedbøiede Sind, som blev opreist, om det glade Haab, som ikke blev beskæmmet. Ja naar vi i sørgmodige Øieblikke ville styrke og opmuntre vort Sind ved Tanken om de store Mænd, Dine udvalgte Redskaber, der i svare Anfægtelser, i Hjertets Angst beholdt Sindet frit, Modet uknækket, Himlen aaben, saa ville vi ogsaa dertil lægge vort Vidnedsbyrd i den Forvisning, at om vort Mod i Sammenligning med Hines kun er Mismod, vor Magt Afmagt, saa er Du dog den Samme, den samme vældige Gud, der prøver Aander i Strid, den samme Fader, uden hvis Villie ikke en Spurv falder til Jorden. Amen.

Epistelen skriver St. Paulus Apostel til de Galater 3. Cap. 23. V. til Enden.

Det er paa Aarets første Dag vi her ere forsamlede, andægtige Tilhørere! Den Fest, vi idag feire, har intet kirkeligt Navn, og dog er dens Høitid os ikke mindre kjærkommen, dens Opfordring til stille Eftertanke ikke mindre alvorlig. Det er i Herrens Huus vi ere forsamlede, hvor der altid skal tales om det Samme, om end i Forhold til Tid og Leilighed paa forskjellig Maade. Et Aar er forløbent, et nyt begyndt; endnu er der Intet skeet i det; det Forbigangne er afsluttet, det Nærværende er ikke, kun det Tilkommende er, hvilket ikke er. I det daglige Liv pleie vi af og til at ønske hverandre et eller andet Gode. Eftersom vi da troe at kjende et Menneskes særlige Forhold, hans Tanker og Idrætter, i samme Grad mene vi os istand til at turde ønske ham et bestemt Gode, der netop passer for ham og for hans Liv. Ogsaa paa denne Dag undlade vi ikke at vise andre Mennesker vor Velvillie og Deeltagelse ved at tilønske dem dette eller hiint Gode. Men da paa denne Dag Tanken om det Tilkommende og den deri liggende uudforskelige Mulighed ret bliver levende for os, er vort Ønske gjerne af almindeligere Art, fordi vi haabe, at Ønskets større Omfang lettere vil kunne gribe det Tilkommendes Mangfoldighed; fordi vi føle Vanskeligheden af i Forhold til det Ubestemte og det Ubestemmelige at ønske noget Bestemt. Dog vi lade ikke denne Vanskelighed standse vort Ønske, vi give ikke Tanken Tid til at urolige Hjertets gaadefulde og ubestemte Tilskyndelse, vi følge en Velvillie, der, om den end ikke fortjener at hædres med Kjærlighedens Navn, dog heller ei bør nedsættes som Letsindighed. Kun med Hensyn til et enkelt Menneske gjøre vi en Undtagelse. Ved ham hænger vort Hjerte fastere, for hans Vel ere vi mere bekymrede. Jo mere dette er Tilfælde,

desto mere blive vi os Vanskeligheden bevidst. Idet nu Tanken fordyber sig i det Tilkommende, da farer den vild i sin rastløse Stræben for at aftvinge eller aflokke den Gaadefulde en Forklaring; speidende haster den fra een Mulighed til en anden, men forgjeves; og under alt Dette bliver den ønskende Sjæl sørgmodig, der sidder og venter paa, at Tanken skulde vende tilbage og oplyse den om, hvad den turde ønske med al sin Inderlighed. Hvad andre gjøre let og uden Besvær, det falder dette Menneske tungt og vanskeligt; hvad han selv gjør let mod Andre, det falder ham tungt i Forhold til den, han elsker høiest, og Vanskeligheden bliver større, jo mere han elsker. Tilsidst bliver han raadvild; han vil ikke slippe den Elskede ud af sin Magt, ikke overgive ham i det Tilkommendes Vold, og dog maa han det; han vil ledsage ham med alle gode Ønsker, og dog har han ikke et eneste.

Hvis et Menneskes bekymrede Sjæl som en Fange følte sig besnæret i denne Vanskelighed, da vilde han vel ogsaa befinde sig paa de Vidnesbyrd, han havde hørt paa disse hellige Steder, han vilde maaskee gaae herhen, for atter at overveie og efterforske, om der dog ikke var et Ønske, der var saa sikkert, at han turde lægge hele sin Sjæls Inderlighed deri, uden at holde nogen Deel af den tilbage for et andet Ønske, der ogsaa var af Vigtighed for den Elskede; saa sikkert, at det snarere var at befrygte, at han ikke havde Inderlighed nok til at ønske det, som det burde ønskes; et Ønske, han ikke skulde behøve at ledsage med nye Ønsker om at det maatte vedblive; et Ønske, der ikke rænkefuldt vedblev, efter at man havde ophørt at ønske det; et Ønske, der ikke angik en enkelt Ting, at han ikke skulde have glemt en anden enkelt Ting, der senere kunde gribe forstyrrende ind; et Ønske, der ikke angik det Nærværende, men passede for det Tilkommende, saaledes som dette jo var Anledningen til at han ønskede. Var der et saadant Ønske, da var han fri og glad, glad ved sit Ønske, gladere ved, at han kunde ønske den Anden det.

Og der tales jo paa disse hellige Steder om mange gode

Ting. Der tales om Verdens Goder, om Sundhed, glade Dage, Rigdom, Vælde, Lykke, en herlig Ihukommelse; og der advares mod dem; thi den, som har dem, advares, at han ikke troer dem; den, som ikke har dem, advares, at hans Hjerte ikke er til dem. Om **Troen** føres der en anden Tale. Der siges, at den er det høieste Gode, det skjønneste, det dyrebareste, al Saligheds Rigdom, ikke til at maale ved noget Andet, ikke til at erstatte. Er den nu da saaledes forskjellig fra de andre Goder, at den er det høieste, men iøvrigt af samme Art som hine, flygtig og ustadig, kun enkelte Udvalgte tildeelt, sjelden for det hele Liv? Hvis saa var, da blev det jo uforklarligt, at der paa disse hellige Steder altid ene og alene tales om Troen, at den atter og atter lovprises og berømmes. Den, der skulde tale, maatte jo enten være i Besiddelse af dette Gode eller savne det. Hvis han eiede det, da vilde han vel sige: „jeg tilstaaer gjerne, at det er det Herligste af Alt, men prise det for Andre, Nei! det kan jeg ikke, det var jo at gjøre det end tungere for dem, der ikke have det; desuden knytter en hemmelig Smerte sig til dette Gode, der gjør mig mere eensom end de svareste Lidelser." Og det var jo ædelt og velvilligt tænkt af ham. Men den, der ikke havde det, han kunde jo ikke berømme det. Saa vilde da det Modsatte skee af hvad der skeer; Troen vilde blive det eneste Gode, der aldrig blev nævnet paa disse Steder; thi det var for stort til, at man turde advare mod det, for herligt til, at man turde prise det af Frygt for, at de skulde være tilstede, der ikke havde det og ikke kunde faae det. Saa er da Troen af en anden Beskaffenhed; den er ikke blot det høieste Gode, men den er et Gode, hvori Alle kunne blive deelagtige; og den, der glæder sig ved Besiddelsen deraf, han glæder sig tillige over Menneskets talløse Slægt; „thi hvad jeg besidder," siger han, „det besidder ethvert Menneske, eller kan besidde det." Den, der ønsker et andet Menneske den, han ønsker sig selv den; den, der ønsker sig selv den, ønsker ethvert Menneske den; thi det, hvorved et andet Menneske har den, er ikke det, hvorved han er forskjellig fra ham, men det, hvorved han er eens med ham; det, hvorved han eier den,

er ikke det, hvorved han er forskjellig fra Andre, men det, hvorved han er aldeles eens med Alle.

Der var da et saadant Ønske, som det hiin raadvilde Mand søgte, han kunde ønske et andet Menneske det af sit ganske Hjerte, af al sin Magt, af sin ganske Sjæl, turde vedblive at ønske det inderligere og inderligere, eftersom hans Kjærlighed blev det. — Saa vilde han da ønske det. —

Hvis der var et Menneske, der gik til et andet Menneske og sagde til ham: „ofte har jeg hørt Troen lovprise som det herligste Gode; jeg føler vel, jeg eier den ikke, mit Livs Forvirring, mit adspredte Sind, mine mange Bekymringer og saa meget Andet forstyrre mig, men dette veed jeg. at jeg kun har eet Ønske, et eneste, at den maatte vorde mig til Deel;" hvis det var et velvilligt Menneske, han gik til, der svarede: „det er et skjønt og et fromt Ønske, som Du ikke skal slippe, saa vil det vel blive opfyldt" — ikke sandt? da vilde det forekomme ham, at være en elskelig Tale, og han vilde gjerne høre paa den, thi vi ville jo Alle gjerne høre den tale, der taler om vort Ønskes Opfyldelse. Dog Tiden gik hen, og han kom ikke videre. Da gik han til et andet Menneske, betroede ogsaa ham sin Bekymring og sit Ønske. Han saae alvorligt paa ham og sagde: „hvorledes kan Du være saa vildfarende; Dit Ønske er ikke blot fromt og skjønt, bør for ingen Priis opgives; Du er langt nærmere ved det end Du selv troer; thi det er Din Pligt, Du skal have Troen, og naar Du ikke har den, da er det Din Skyld og en Synd." — Han vilde vel studse over denne Tale, han vilde maaskee tænke: saa er vel Troen ikke saa herlig som den beskrives, siden den erhverves saa let; det var jo og en Urimelighed. Efter de andre Goder reiser man ud i den vide Verden; de ligge skjulte paa et fjernt Sted, der kun med store Farer er tilgængeligt for Mennesker; eller om dette ikke er Tilfældet, saa gaaer det med deres Uddeling som med Vandet i den Dam Bethesda, om hvilken vi læse i den hellige Skrift: engang imellem stiger en Engel ned og rører Vandet og den, der kommer først — ja den, der kommer først, han bliver lykkelig. Med Troen derimod, med det høieste Gode skulde

dette ikke være Tilfælde, med dets Erhvervelse skulde der ingen Vanskelighed være forbunden? Imidlertid vilde han dog vel alvorligere tænke derover, og naar han da ret dybt havde besindet sig, da sagde han maaskee: „han havde dog Ret, det er saaledes, det var en behjertet Tale, i hvilken der var Fynd og Mening, saaledes skal der tales til et Menneske; thi Ønsker gavne til Intet.“ Da vilde han vel i al Stilhed foretage Bevægelserne i sit Indre; og hver Gang hans Sjæl vilde lægge sig til Hvile paa et Ønske, da kaldte han ad den og sagde: Du veed Du maa ikke ønske; og derpaa gik han videre. Naar hans Sjæl blev angst, da kaldte han ad den og sagde: naar Du ængstes, da er det fordi Du ønsker; thi Angst er Ønskets Form, og Du veed jo, Du maa ikke ønske — da gik han videre. Naar han var Fortvivlelsen nær, naar han sagde: jeg kan ikke; alle andre Mennesker kan, kun jeg ikke. O! at jeg aldrig havde hørt hiin Tale, at man havde ladet mig gaae uforstyrret min Gang med min Sorg — og med mit Ønske; da kaldte han paa sin Sjæl og sagde: nu er Du underfundig; thi Du siger, at Du ønsker og lader som var der Tale om noget Udvortes, hvilket man kan ønske, medens Du veed, at det er noget Indvortes, som man kun kan ville; Du bedaarer Dig selv; thi Du siger: alle andre Mennesker kan, kun jeg ikke, og dog veed Du, at det, hvorved de andre Mennesker kunne det, er det, hvorved de ere aldeles eens med Dig, saa hvis det virkelig var Sandhed, at Du ikke kan det, saa kunne heller ikke de Andre det. Saa forraader Du da ikke blot Din egen Sag, men, saavidt det staaer til Dig, alle Menneskers Sag; og, idet Du ydmygt udelukker Dig fra deres Tal, myrder Du lumskelig deres Kraft! — Da gik han videre. Naar han da saaledes langsomt i længere Tid var bleven opdragen under Tugtemesteren, da var han maaskee naaet hen til Troen. „Var bleven opdragen“ som om det var et andet Menneske, der havde gjort det. Dog dette er ikke Tilfældet; det er kun en Misforstaaelse, kun en Tilsyneladelse. Et Menneske kan gjøre Meget for et andet, men give ham Troen kan det ikke. Vi hører i Verden forskjellig Tale. En siger: „min Dannelse den er mit eget Værk; jeg skylder intet Menneske

Noget;" og han mener at turde sætte en Stolthed heri. En Anden siger: „hiin udmærkede Mester var min Lærer, og jeg regner mig det til en Ære at turde kalde mig hans Discipel;" og han mener at kunne sætte en Stolthed deri. Vi ville ikke afgjøre, hvorvidt saadan Tale er velbeføiet; men for at der skal være Mening i den, kan den jo dog kun anvendes paa de fortrinligt Begavede: de, der enten oprindeligt vare sig selv nok, eller dog saa begunstigede, at de kunde blive Disciple af de Udmærkede. Vi derimod, a. T., vi der vare for ubetydelige til at blive Disciple, hvad skulle vi sige? Hvis en Mand sagde: „da Menneskene forsmaaede mig, da gik jeg til Gud, han blev min Læremester, og dette er min Salighed, min Glæde, min Stolthed," skulde dette være mindre skjønt? Og dog kan ethvert Menneske sige det, tør sige det; kan sige det i Sandhed, og naar han ikke siger det i Sandhed, da er det ikke, fordi Tanken ikke er sand, men fordi han forvender den. Ethvert Menneske tør sige det. Om hans Pande var fladtrykt som Dyrets næsten, eller den hvælver sig stoltere end Himlen; om hans Arm var udrakt til at byde over Riger og Lande, eller til at indsamle nødtørftige Gaver, der falde fra den Riges Bord; om hans Vink adlødes af Tusinder, eller der var ikke en Sjæl, der agtede paa ham; om Veltalenheden blomstrede paa hans Læber, eller kun uforstaaelige Lyd gik over dem; om han var den kraftfulde Mand, der trodsede Storm, eller den værgeløse Qvinde, der kun søgte Ly mod Uveiret, — det gjør Intet til Sagen, min Tilhører, aldeles Intet. Ethvert Menneske tør sige det, naar han eier Troen; thi denne Herlighed er netop Troens Herlighed. Og den kjender Du, m. T., Du bliver ikke bange, naar den nævnes, som om den derved toges fra Dig, som om Du først i Afskedens Øieblik fik dens Salighed at smage. Eller kjender Du den ikke? Ak! da var Du jo meget ulykkelig. Du kunde og ikke sørge og sige: de gode Gavers Giver han gik min Dør forbi; Du kunde ikke sørge og sige: Stormene og Uveiret tog den fra mig; thi de gode Gavers Giver han gik ikke Din Dør forbi; Stormene og Uveiret tog den ikke fra Dig, thi de kunne det ikke.

Saa var der da et Ønske ganske som hiin raadvilde Mand søgte det; han var ikke længere bestedt i Nød. Dog viste der sig en ny Vanskelighed; thi idet han vilde ønske det, blev det ham klart, at hiint Gode ikke kunde erholdes ved et Ønske; han kunde ikke selv faae det ved at ønske det, dog dette bekymrede ham mindre, men han kunde heller ei give en Anden det ved at ønske ham det; kun ved selv at ville, kunde den Anden gribe det. Saa var han da atter nødsaget til at slippe ham, nødsaget til at overlade ham til sig selv, hans Ønske var afmægtigt som forhen. Og dog var det ikke saaledes hans Mening. Han vilde netop gjøre Alt for ham; thi naar jeg ønsker et Menneske Noget, da fordrer jeg ikke hans Medvirken. Saaledes havde ogsaa hiin raadvilde Mand tænkt sig det. Han vilde ligesom sige til den, hvem han elskede: „Vær Du nu blot rolig og ubekymret, Du har slet Intet at gjøre uden at være glad, tilfreds og lykkelig ved alle de gode Ting, jeg vil ønske Dig. Jeg skal ønske, jeg bliver ikke træt; jeg skal bevæge den algode Gud, der uddeler de gode Gaver, jeg skal røre ham ved mine Bønner; og saa skal Du faae det Altsammen.“ Og see, idet han vilde nævne de enkelte gode Ting, da syntes de ham saa tvivlsomme, at han ikke turde ønske den Anden dem; da fandt han endelig hvad han søgte, hvad han trygt kunde ønske, og see det lod sig ikke ønske!

Han var atter raadvild, atter bekymret, atter fangen i en Vanskelighed. Er da hele Livet kun en Modsigelse, kan Kjærligheden ikke forklare den, men kun gjøre den vanskeligere? Denne Tanke kunde han ikke udholde, han maatte søge en Udvei. Der maatte være noget Urigtigt i hans Kjærlighed. Da indsaae han, at, hvor meget han end havde elsket det andet Menneske, havde han dog elsket paa en urigtig Maade; thi hvis det havde været muligt ved sit Ønske at forskaffe ham alle gode Ting, ogsaa det høieste Gode, Troen, da havde han netop derved gjort ham til et ufuldkomnere Væsen. Da fandt han, at Livet var skjønt, at det var en ny Herlighed ved Troen, at intet Menneske kan give det andet den; men at hvad der er det Høieste, det Ædleste, det Helligste i Menneskет, det har ethvert Menneske, det er det Op-

rindelige i ham, det har ethvert Menneske hvis han vil have det; og dette er netop det Herlige ved Troen, at den kun kan haves paa dette Vilkaar, derfor er den det eneste usvigelige Gode, fordi den kun haves ved bestandig at erhverves, og kun erhverves ved bestandig at frembringes.

Den raadvilde Mand var da beroliget; men maaskee var der foregaaet en Forandring med ham selv, med den, for hvis Vel han var saa bekymret, med deres Forhold til hinanden. De vare blevne adskilte derved, at den Ene saa at sige var indsat i sin Rettighed, den Anden viist indenfor sin Grændse. Deres Liv var blevet betydningsfuldere end forhen, og dog vare de blevne hinanden som Fremmede. Hans Hjerte, der før var saa rigt paa Ønsker, var nu blevet fattigt; hans Haand, der forhen var saa villig til at hjælpe, havde nu lært at være rolig; thi han vidste, det hjalp ikke. Det var Sandhed, han havde erkjendt, men denne Sandhed havde ikke gjort ham lykkelig. Saa er da Livet Modsigelse, saa kan Sandheden ikke forklare den, men kun gjøre den smerteligere; thi jo dybere han erkjendte den, jo mere følte han sig adskilt, jo afmægtigere i sit Forhold til den Anden. Og dog kunde han ikke ønske, at det var Usandhed, ikke ønske, at han var bleven uvidende derom, uagtet den havde adskilt dem for alle Evigheder, saa Døden selv kunde ikke saaledes have adskilt dem. Denne Tanke var han ikke istand til at udholde, han maatte søge en Forklaring, og da indsaae han, at hans Forhold til ham netop nu havde faaet sin sande Betydning. „Dersom jeg," sagde han, „ved mit Ønske eller ved min Gave kunde skjænke ham det høieste Gode, da kunde jeg ogsaa tage det fra ham, om han end ikke havde dette at befrygte, ja! hvad værre var, hvis jeg kunde det, da vilde jeg i samme Øieblik, som jeg gav ham det, tage det fra ham; thi derved, at jeg gav ham det Høieste, tog jeg det Høieste fra ham; thi det Høieste var, at han kunde give sig det selv. Derfor vil jeg takke Gud, at det ikke er saaledes; min Kjærlighed har kun tabt sin Bekymring og vundet Glæden; thi jeg veed det, at jeg ved al min Anstrængelse dog ikke var istand til at bevare ham det Gode saa sikkert, som han selv

vil bevare det; han skal og ikke takke mig derfor, ikke fordi jeg fritager ham, men fordi han slet Intet skylder mig. Skulde jeg da nu være mindre glad ved ham, mindre glad ved, at han eier det dyrebareste af alle Goder. O, nei! jeg vil kun være mere glad; thi hvis han skyldte mig det, vilde det forstyrre vort Forhold. Og dersom han ikke er i Besiddelse deraf, da kan jeg jo være ham meget behjælpelig; thi jeg vil ledsage hans Tanke og tvinge ham til at indsee, at det er det høieste Gode, og jeg vil forhindre den fra at slippe ind i noget Skjul, at det ikke bliver dunkelt for ham, om han kan gribe det eller ikke; jeg vil med ham gjennemtrænge enhver Mislighed, indtil han, hvis han ikke er i Besiddelse deraf, kun har et eneste Udtryk, der forklarer hans Ulykke, det nemlig, at han ikke vil; dette kan han ikke udholde, da vil han erhverve det. Paa den anden Side, jeg vil prise Troens Herlighed for ham, og idet jeg forudsætter, at han eier den, bringer jeg ham til at ville eie den. Saaledes idag paa Aarets første Dag, da Tanken om det Tilkommende fristet med sin mangfoldige Mulighed, da vil jeg vise ham, at han i Troen er i Besiddelse af den eneste Magt, der kan besejre det Tilkommende, jeg vil tale til ham om Troens Forventning.

Vi, a. T., skulle vi ikke gjøre det Samme, og efter Festens Leilighed og Anledning tale med hinanden:

Om Troens Forventning.

Naar vi tale om Troens Forventning, da tale vi ogsaa om Forventning i Almindelighed; naar vi tale om Forventning, da tænke vi os naturligt at tale til dem, der forvente Noget. Men de, der forvente, de ere jo de Glade og de Lykkelige. Er det da til dem, der nærmest skal tales paa disse hellige Steder, og ikke snarere til de Ulykkelige, til dem, der allerede have gjort Regnskabet op med Livet og Intet forvente? Ja vel skulde der tales til dem, hvis vor Røst formaaede det. Der skulde siges, at det var en meget ussel Visdom, de havde fundet, at det var nemt nok at forhærde sit Sind; den skulde rives bort fra dem

den Dovenskabens Hovedpude, paa hvilken de vilde ørkesløse hendøse deres Liv; der skulde siges, at det var en stolt Udmærkelse, de havde erhvervet i Livet, at medens alle andre Mennesker, hvor lykkelige eller hvor bekymrede de end bleve i Verden, dog altid vare redebon til at bekjende, at Gud vel kunde gjøre Regnskabet op, at, medens alle andre Mennesker tilstode, at de paa Dommens Dag ikke vare istand til at svare En til Tusinde, de forbeholdt sig at være i Besiddelse af en retfærdig Fordring til Livet, der ikke var bleven indfriet, en Fordring, der i sin Tid vilde gjøre Regnskabet vanskeligt nok — dog ikke for dem. Saaledes skulde der tales til dem; dog vi ville hellere tale til dem, der endnu forvente Noget.

Som de Forventendes Tal vel altid var det største i Verden, saa kan deres Forventning igjen være saa forskjellig, at det er saare vanskeligt at tale om dem alle. Dog Eet have jo alle Forventende tilfælleds, at de forvente noget Tilkommende; thi Forventning og det Tilkommende, det er uadskillelige Tanker. Med det Tilkommende beskæftiger den sig, der forventer Noget. Men at beskæftige sig med dette er maaskee ikke rigtigt; den Klage, der ofte høres, at Menneskene glemme det Nærværende over det Tilkommende, er maaskee vel begrundet. Vi ville ikke negte, at det har været Tilfældet i Verden, om end mindst i vor Tid, men vi ville heller ikke undlade at minde om, at det er netop det Store ved Mennesket, Beviset for hans guddommelige Herkomst, at han kan beskæftige sig dermed; thi var der intet Tilkommende, da var der heller intet Forbigangent, og var der hverken noget Tilkommende eller noget Forbigangent, da var Mennesket trælbundet som Dyret, hans Hoved bøiet mod Jorden, hans Sjæl fængslet i Øieblikkets Tjeneste. I den Forstand kunde man vel ikke ønske at leve for det Nærværende; i den Forstand har man vel heller ikke meent det, naar man har anbefalet det som det Store. Men hvor skulle vi sætte Grændsen, hvor meget tør vi beskæftige os med det Tilkommende? Svaret er ikke vanskeligt: først naar vi have beseiret det, først da kunne vi vende tilbage til det Nærværende, først da faaer vort Liv deri Betydning. Dog det er jo

en Umulighed; det Tilkommende er jo Alt, det Nærværende en Deel deraf, hvorledes kunne vi have beseiret det Hele, førend vi endnu ere komne til den første Deel deraf; hvorledes kunne vi fra denne Seier vende tilbage til det, som gik forud? Er det ikke saaledes; er det en utidig Vanskelighed, Tanken gjør sig? Ingenlunde. Det forholder sig netop som her bliver sagt; thi ikke enhver Beskæftigelse med det Tilkommende tør vi anprise. Den, som aldeles opgiver det, hans Liv bliver kun i uværdig Forstand stærk i det Nærværende, den, som ikke beseirer det, han har een Fjende mere, der vil gjøre ham svag i Kampen med det Nærværende. Først altsaa den, der beseirer det, først hans nærværende Liv bliver sundt og stærkt.

Det at kunne beskæftige sig med det Tilkommende, er da et Tegn paa Menneskets Adelskab; Striden med det er den meest forædlende. Den, der strider med det Nærværende, han strider med en enkelt Ting, mod hvilken han kan bruge hele sin Magt. Hvis derfor et Menneske ikke havde Andet at stride med, da var det muligt, at han kunde gaae seierrigt hele Livet igjennem, uden dog at lære sig selv at kjende eller sin Kraft. Den, der kæmper med det Tilkommende, har en farligere Fjende, han kan ikke blive i Uvidenhed om sig selv; thi han kæmper med sig selv. Det Tilkommende er ikke, det laaner sin Kraft fra ham selv, og naar det har fralistet ham denne, da viser det sig udenfor ham som den Fjende, han skal møde. Et Menneske være nu saa stærkt som han være vil, intet Menneske er stærkere end sig selv. Derfor see vi ofte dem i Livet, der seirede i alle Kampe, naar det var en tilkommende Fjende de havde at gjøre med, da bleve de afmægtige; deres Arm blev lammet. Medens de maaskee vare vante til at udfordre al Verden til Strid, saa havde de nu fundet en Fjende, en taaget Skikkelse, der var istand til at forfærde dem. Derfor gik maaskee ofte de Mænd, hvem Gud kaldte til at forsøges i Strid, i den Kamp, der forekom Menneskene forfærdelig, fra en værre Kamp; de smilede maaskee stundom i Stridens Hede, naar de tænkte paa den usynlige Kamp, der var gaaet iforveien. De bleve beundrede i Verden, fordi man

troede, at de havde seiret i den farligste Kamp, og dog var denne dem kun som en Leeg i Sammenligning med den, der gik forud, som intet Menneske saae. Naturligt var det jo, at den, der er stærkere end de Andre, seirer i Striden med disse; men det er ogsaa naturligt, at intet Menneske er stærkere end sig selv. Naar da et Menneske strider med det Tilkommende, da lærer han, at hvor stærk han end forresten er, der er een Fjende, der er stærkere, det er ham selv; een Fjende han ikke kan beseire ved sig selv, det er sig selv.

Dog hvorfor skildre denne Strid med det Tilkommende som saa farefuld? „Ældre eller Yngre have vi jo dog Alle oplevet Noget, det Tilkommende er ikke aldeles nyt; thi der er intet Nyt under Solen; det Tilkommende er det Forbigangne. Ældre eller Yngre have vi jo dog alle Erfaring, den ville vi iføre os, vi ville følge Formodningens Spor og Gisningens Veiledning, med Slutningens Magt ville vi beseire det, og saaledes bevæbnet gaae vi freidig det Tilkommende imøde.“ Og det er jo vel, at et Menneske er bevæbnet, naar han gaaer i Strid, endnu bedre, at han netop er saaledes bevæbnet, som Striden fordrer det. Hvis en Mand, der skulde stride paa Løbebanen, vilde iføre sig en tung Rustning, saa var han vel bevæbnet, men hans Rustning vilde neppe være ham til Gavn. Er ikke det Samme Tilfælde med hine Vaaben for den, der skal stride med det Tilkommende; thi Erfaringen er en tvetunget Ven, der snart siger Et snart et Andet; og Gisningen er en svigefuld Veileder, der slipper Een, naar man behøver ham meest, og Formodningen er et taaget Blik, der ikke skuer meget langt, og Slutningen er en Slynge, hvori man snarere fanger sig selv end Andet. Desuden ere hine Vaaben vanskelige at bruge; thi med Gisningen følger Frygten, med Formodningen Angsten, med Slutningen Uroen, da den erfarende Sjæl jo ikke forblev urørt under Erfaringen. Saa vare vi da vel bevæbnede, idet vi havde iført os Erfaringen, men ikke til den Strid, vi skulle gaae imøde, Striden med det Tilkommende; vi søgte at forvandle dette til

noget Nærværende, noget Enkelt; men det Tilkommende er ikke et Enkelt, men det Hele.

Hvorledes skulle vi da gaae det Tilkommende imøde? Naar den Søefarende ligger ude paa Havet, naar Alt vexler omkring ham, naar Bølger fødes og døe, da stirrer han ikke ned i disse; thi de vexle. Han skuer op til Stjernerne: og hvorfor? fordi de ere trofaste; som de nu staae, saa stode de for Fædrene og skulle staae for de kommende Slægter. Hvorved beseirer han da det Vexlende? ved det Evige. Ved det Evige kan man beseire det Tilkommende, fordi det Evige er det Tilkommendes Grund, derfor kan man ved dette udgrunde hiint. Hvilken er nu den evige Magt i Menneskет? Det er Troen. Hvilken er Troens Forventning? Seier, eller som Skriften saa alvorligt og saa bevæget lærer os, at alle Ting maae tjene dem til Gode, der elske Gud. Men en Forventning af det Tilkommende, der forventer Seier, den har jo beseiret det Tilkommende; den Troende er derfor færdig med det Tilkommende, førend han begynder paa det Nærværende; thi hvad man har beseiret, det kan jo ikke mere forstyrre, og denne Seier kan kun gjøre Een kraftfuldere til den nærværende Gjerning.

Troens Forventning er da Seier! Det glade Sind, som endnu ikke smagte Livets Gjenvordigheder, som ikke blev opdraget i Sorgens Skole, ikke dannet ved Erfaringens tvetydige Viisdom, giver denne Forventning Bifald af sit ganske Hjerte; thi det forventer Seier i Alt, i alle Kampe og Anfægtelser, eller rettere det venter at seire uden Strid. Vi ville ikke ønske at være den strænge Skikkelse, der skal standse den Unge paa hans Vei, vi ville hellere være betænkte paa en Trøst for ham, da naar han har lært, at denne Forventning, hvor skjøn den end var, dog ikke var Troens Forventning; hellere være den, der skal kalde ham til Strid, naar han føler sig afmægtig; hellere den, der skal lade Seieren vinke ham, naar han troer Alt tabt. Den Bekymrede derimod, der neppe har aftørret Taaren over det nærværende Tab, han danner det Tilkommende anderledes, og det Tilkommende det er jo let og flygtigt, bøie-

ligere end noget Leer, saa Enhver danner det, alt efterſom han ſelv er dannet. Den Bekymrede forventer ikke Seier, han har kun for tungt følt ſit Tab; og tilhører det end en forbigangen Tid, han tager det dog med ſig, han forventer, at den tilkommende Tid vil idetmindſte forunde ham Fred til den ſtille Beſkæftigelſe med hans Smerte. — Den erfarne Mand misbilliger Begges Adfærd. Naar man er i Beſiddelſe af næſten alt det Gode, man kunde ønſke, da bør man være forberedt paa, at Livets Bekymringer ogſaa gjæſte den Lykkeliges Huus; naar man har tabt Alt, da bør man betænke, at Tiden gjemmer mangen koſtelig Lægedom for den ſyge Sjæl, at det Tilkommende, ſom en hjærlig Moder, ogſaa ſkjuler gode Gaver: i Lykke bør man til en vis Grad være forberedt paa Ulykke, i Ulykke til en vis Grad paa Lykke. Hans Tale er ei heller forgjeves; thi den Glade, der ikke er letſindig, og den Bekymrede, der ikke er fortvivlet, de ville jo begge gjerne agte paa hans Ord; begge gjerne indrette deres Liv efter hans Veiledning. Den Lykkelige overveier nu de Goder, af hvilke han er i Beſiddelſe. Nogle mene han at kunne tabe uden Smerte, andre ſaaledes at det dog vil være ham let at forvinde Smerten. Kun et enkelt Gode kan han ikke tabe uden at tabe ſin Glæde, han kan ikke tabe det til en vis Grad, uden at tabe det heelt og derved ſin Glæde. Han vil da være forberedt paa at tabe ſine Goder, og ſaaledes er han jo, efter den erfarne Mands Raad, forberedt paa en vis Grad af Ulykke. Dog den erfarne Mand ſagde: til en vis Grad. Diſſe Ord kunde jo ogſaa gjælde hiint ene Gode, ſom han ikke kunde tabe uden at tabe ſin Lykke, ikke tabe det til en vis Grad uden at tabe det heelt. Den erfarne Mand vil ikke fortolke ſine Ord, han gjentager dem uforandrede, urokkelige; han overlader Forklaringen og Anvendelſen til den, hvem de ſkulle veilede. Saa bliver da den Lykkelige, ikke mindre den Bekymrede raadvilde. Dette Ord: til en vis Grad, der ſkulde være Løsnet bliver den bindende Magt, der beſnærer dem, og Ordet vedbliver at lyde, har ingen Deeltagelſe, bekymrer ſig ikke om deres Anſtrængelſe for at forſtaae det, ag-

ter ikke paa deres Bønner om en Forklaring. Erfaringen, der vilde veilede dem, fødte Tvivlen; den erfarne Mands Tale var en tvivlsom Tale.

Den Troende derimod siger: jeg forventer Seier. Denne Tale er ei heller forgjeves; thi den Lykkelige, der ikke var letsindig, den Bekymrede, der ikke var fortvivlet, de ville jo begge gjerne lytte til hans Tale. Glæden vender atter tilbage i det glade Sind, Seier er dets Forventning, Seier i alle Stride, i alle Anfægtelser; thi at der kunde være Tale om Kamp, det lærte Erfaringen. Dog ved Troens Hjælp venter det Seier i dem alle; kun et Øieblik standser det sig selv: „det er for meget," siger det, „det er umuligt, saa herligt kan Livet ikke være; hvor var der en Ungdom, der var saa riig i sin høieste Lykke, dette er jo mere end Ungdommens gladeste Haab." — Ja vel er det mere end Ungdommens gladeste Haab, og dog er det saa, om end ikke ganske som Du mener det. Du taler om mange Seire, men Troen forventer kun een, eller rettere den forventer Seier. Hvis der var et Menneske, der havde hørt, at der var en Lære, der formaaede at skjænke Enhver det Fornødne, og han da vilde sige: det er jo umuligt — alt det Fornødne for et Menneske, som nu for mig, alt det meget der er mig fornødent; da vilde den, der henviste ham til de hellige Skrifter, med Rette turde vidne om dem, at han deri vilde finde det Fornødne, og dog vilde den Søgende finde, at det ikke ganske forholdt sig som han havde formeent. Skriften siger: Eet er fornødent. Saaledes ogsaa med Troen, naar Du taler om mange Seire, da er Du ligesom den, der taler om, at Meget er fornødent. Kun Eet er fornødent, og Troen forventer Seier.

Men Seier forventer den, og derfor er den glad og freidig, og hvorledes skulde den ikke være det, da den forventer Seier! Dog jeg fornemmer en Stemme, som du vel ogsaa kjender, min Tilhører. Den siger: „det er godt at høre paa, det er store Ord og velklingende Talemaader, men Livets Alvor lærer i Sandhed noget Andet." Hvad lærte da Livets Alvor Dig, Du der taler saaledes? Ikke sandt, den lærte Dig,

at Dine Ønsker ikke bleve opfyldte, at Dine Begjeringer ikke bleve mættede, at Dine Lyster ikke bleve adlydte, Dine Attraaer ikke tilfredsstillede. Dette lærte den Dig, alt Dette, hvorom vi slet ikke tale; og tillige lærte den Dig med svigefuld Mund at komme Menneskene til Hjælp, at suge Troen og Tilliden ud af deres Hjerter, og at gjøre dette i Alvorens hellige Navn. Hvorfor lærte den Dig dette? Kunde den ikke have lært Dig noget Andet? Naar tvende Mennesker lære forskjellige Ting af Livet, saa kan det komme deraf, at de opleve det Forskjellige, men det kan ogsaa komme deraf, at de selv vare forskjellige. Dersom tvende Børn bleve opdragne sammen og deeltoge altid i det Samme, saaledes, at naar det ene blev udmærket, blev det andet det ogsaa, naar det ene blev irettesat, blev det andet det ogsaa, naar det ene blev straffet, blev det andet det ogsaa, saa kunde de dog lære aldeles forskjellige Ting; thi det ene kunde lære, hver Gang det blev udmærket, ikke at blive stolt, hver Gang det blev irettesat, at ydmyge sig under Formaningen, hver Gang det blev straffet, at lade sig helbrede ved Lidelsen; det andet kunde lære, hver Gang det blev udmærket, at hovmode sig, hver Gang det blev irettesat, at forbittres, hver Gang det blev straffet, at samle hemmelig Vrede. Saaledes ogsaa med Dig. Dersom Du havde elsket Mennesker, da havde Livets Alvor maaskee lært Dig ikke at være høirøstet, men at forstumme, og naar Du laae i Havsnød og ikke saae Land, da i det mindste ikke at indvie Andre deri; den kunde maaskee have lært Dig at smile saa længe i det mindste som Du troede, at Nogen i Din Mine søgte en Forklaring, et Vidnesbyrd. Livet havde da maaskee forskaffet Dig den veemodige Glæde, at see det lykkes for Andre, der ikke vilde lykkes Dig; den Trøst, at Du havde gjort Dit dertil ved at qvæle det Angestens Skrig fra Dit Indre, der vilde forstyrre dem. Hvorfor lærte Du ikke dette? Da Du ikke lærte dette, saa kunne vi ikke agte paa Din Tale. Vi dømme Dig ikke, fordi Du tvivler; thi Tvivlen er en underfundig Lidenskab, og det kan vel være vanskeligt at rive sig ud af dens Snarer. Hvad vi fordre af den Tvivlende er, at han skal tie.

Han fornam vel, at Tvivlen gjorde ham ikke lykkelig, hvorfor da betroe Andre, hvad der vil gjøre dem ligesaa ulykkelige. Og hvad vinder han ved denne Meddelelse? Han taber sig selv, og gjør Andre ulykkelige. Han taber sig selv, istedenfor, at han maaskee ved at tie havde fundet Hvile, idet han foretrak stille at bære sin eensomme Smerte for det at blive hoirøstet, at blive vigtig i Menneskers Øine ved at beile med til den Ære og Udmærkelse, som saa Mange attraae, — at tvivle eller dog at have tvivlet. Tvivlen er en dyb og underfundig Lidenskab, men den, hvis Sjæl den ikke greb saa inderligt, at han blev stum, han tillyver sig blot denne Lidenskab; hvad han siger, er derfor ikke blot Usandhed i og for sig, men fremfor Alt i hans Mund. See derfor agte vi ham ikke.

Troens Forventning er da Seier. Den Tvivl, der kommer udenfra, forstyrrer den ikke; thi den beskæmmer sig selv ved at tale. Dog Tvivlen er trædsk, ad sine skjulte Veie sniger den sig om et Menneske, og naar Troen forventer Seier, da hvidsker den, at denne Forventning er en Skuffelse. „En Forventning, hvilken man ikke bestemmer Tid og Sted, er kun en Skuffelse; saaledes kan man altid blive ved at vente; en saadan Forventning er en Kreds, i hvilken Sjælen er tryllet ind, hvoraf den ikke kan slippe ud.“ Vistnok er Sjælen i Troens Forventning hindret fra ligesom at falde ud fra sig selv i det Mangfoldige; den bliver i sig selv; men det var vel det største Onde, der kunde vederfares et Menneske, om den slap ud af dette Kredsløb. Deraf følger dog ingenlunde, at Troens Forventning er en Skuffelse. Ja den, der forventer noget Enkelt, hans Forventning kan blive skuffet, men saaledes gaaer det ikke den Troende. Naar Verden begynder sin skarpe Prøvelse, naar Livets Storme knække Ungdommens frodige Forventning, naar Tilværelsen, der syntes saa kjærlig og mild, forvandler sig til en ubarmhjertig Eiermand, der fordrer Alt tilbage, Alt, hvad den gav saaledes, at den kan tage det, da seer den Troende vel med Veemod og Smerte paa sig og paa Livet, men han siger dog: der er en Forventning, som al Verden ikke kan tage

fra mig, det er Troens Forventning, og denne er Seier. Jeg er ikke skuffet; thi hvad Verden synes at love mig, det har jeg dog ikke troet, at den skulde holde; min Forventning var ikke til Verden, men til Gud. Denne Forventning er ikke skuffet; selv i dette Øieblik fornemmer jeg dens Seier herligere og gladere end alle Tabenes Smerte. Tabte jeg denne Forventning, da var Alt tabt. Endnu har jeg seiret, seiret ved min Forventning, og min Forventning er Seier.

Var det ikke saaledes Tilfælde i Livet? Dersom der var et Menneske, til hvem Du følte Dig saa stærkt hendragen, at Du turde sige: jeg troer ham, ikke sandt, naar da Alt gik efter Ønske, eller om ikke ganske efter Ønske dog saaledes, at Du let kunde bringe det i Overeensstemmelse med Dine Foreſtillinger, da troede Du ham saaledes, som ogsaa Andre troede ham; men naar det Uforklarlige skete, det Ubegribelige, da faldt de Andre fra, eller rettere (lader os ikke forvirre Sproget) da viſe de, at de aldrig havde troet ham. Ikke saaledes Du. Du fornam, at det ikke var paa den Omstændighed, Du havde begrundet Din Tro, at Du kunde forklare, hvad der skete; thi da var den jo begrundet paa Din Indsigt, og langtfra at være Hengivelse, snarere Selvtillid. Du syntes, at det vilde være en Skjendsel for Dig om Du slap den; thi som Du havde formeent, at disse Ord i Din Mund: jeg troer ham, havde noget Andet at betyde end naar de Andre sagde dem, saaledes følte Du, at Forandringen umuligen kunde bringe Dig til at gjøre det Samme som de Andre, medmindre Din Tro oprindelig ikke havde havt mere at betyde. Du vedblev da at troe. Dog gjorde Du maaskee urigtigt deri; ikke i at troe, ikke i at troe saaledes, men i at troe et Menneske saaledes. Maaskee var det Uforklarlige let forklaret; maaskee var der en sørgelig Vished, der vidnede saa stærkt, at Din Tro kun blev en skjøn Indbildning, Du hellere burde opgive. Vi vide det ikke. Dog dette vide vi, at hvis Du over denne Tro glemte, at der var en høiere Tro, da var den, trods sin Skjønhed, dog kun til Din Fortabelse. Dersom Du derimod troede Gud, hvorledes skulde da Din Tro nogensinde blive forvandlet

til en skjøn Indbildning, Du hellere maatte opgive? Skulde han da kunne forandres, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse? Skulde han ikke være trofast, ved hvem ethvert Menneske, der er det, er trofast; han ikke uden Svig, ved hvem Du selv havde Troen? Skulde der nogensinde komme en Forklaring, der kunde forklare Andet, end at han er sandru og holder sine Løfter? og dog see vi, at Menneskene glemme dette.

Naar Alt lykkes for dem, naar de see gode Dage, naar de paa en underlig Maade føle sig i Forstaaelse med Alt omkring dem, da troe de, i deres Glæde glemme de vel ikke altid at takke Gud; thi ethvert Menneske vil gjerne være taknemligt for det Gode, han modtager, men ethvert Menneskes Hjerte er ogsaa svagt nok til saa gjerne selv at ville bestemme, hvad der er det Gode. Naar Alt forandrer sig, naar Sorgen afløser Glæden, da falde de fra, da tabe de Troen, eller rettere, thi lader os ikke forvirre Sproget, da vise de, at de aldrig have havt den. Saaledes gjorde Du ikke, min Tilhører. Naar Du greb Dig selv i at være bleven forandret derved, at Alt blev forandret om Dig, da sagde Du: „jeg tilstaaer, nu indseer jeg, at hvad jeg kaldte min Tro var kun en Indbildning. Hvad der er det Høieste et Menneske kan gjøre i sit Forhold til et andet, at troe ham, hvad der er endnu høiere og skjønnere, saligere end at Sproget kan beskrive det — at troe Gud, det har jeg formaastelig indbildt mig selv at gjøre; til al min øvrige Glæde har jeg ogsaa føiet denne; og dog var min Tro, som jeg nu seer, kun en flygtig Rørelse, et Gjenskin af min jordiske Lykke; men jeg vil ikke opbygge mig selv ved formaastelig og meningsløs Tale, ikke sige, at jeg har tabt Troen, ikke skyde Skylden paa Verden eller paa Mennesker, eller vel endog anklage Gud.“ Saaledes søgte Du, min Tilhører, at standse Dig selv, naar Du vilde løbe vild i Sorgen; Du forhærdede ikke Dit Sind, Du var ikke taabelig nok til at ville indbilde Dig, at hvis det Enkelte ikke var skeet, da havde Du bevaret Troen, eller ussel nok til at ville søge Fælledsskab med denne Viisdom. See derfor vandt Du, om end

langsomt, atter hen til Troens Forventning. Naar da Alt mislykkedes for Dig, naar hvad Du langsomt opbyggede, i et Øieblik henveiredes, og Du atter med Møie maatte begynde forfra; naar Din Arm var mat, Din Gang skjælvende, da holdt Du dog fast ved Troens Forventning, hvilken er Seier. Forkyndte Du det end ikke for Andre, at de ikke skulle spotte Dig, fordi Du i al Din Elendighed endnu ventede Seier, i Dit inderste Hjerte gjemte Du dog Din Forventning. „De glade Dage kunne vel forskjønne min Tro, sagde Du, jeg smykker den da med Glædens Krandse, men bevise den kan de ikke; de tunge Tider kunne vel bringe Taarer i Øiet og Sorg i Sindet, men berøve mig Troen kunne de dog ikke." Og om end Modgangen ikke ophørte, saa blev Din Sjæl mild. „Det er dog skjønt," sagde Du, „at Gud saaledes ikke vil vise sig for mig i de synlige Ting; vi skilles ad for dog atter at mødes; jeg kunde dog ikke ønske altid at være et Barn, der hver Dag fordrer Beviser, Tegn og underlige Gjerninger. Vedblev jeg at være et Barn, da kunde jeg dog ikke elske af al min Magt og af min hele Sjæl. Nu ere vi skilte ad, vi sees ikke dagligt, kun hemmeligt mødes vi i den troende Forventnings seierrige Øieblik."

Troens Forventning er da Seier, og denne Forventning kan ikke skuffes uden derved, at man skuffer sig selv ved at berøve sig Forventningen saaledes som den, der daarligt formeente, at han havde tabt Troen, eller daarligt formeente, at noget Enkelt havde frataget ham den, eller søgte at bedaare sig selv i den Forestilling, at der var noget Enkelt, der havde Magt til at berøve et Menneske Troen, fandt Tilfredshed i den forfængelige Tanke, at dette netop havde rammet ham, Glæde i at ængste Andre ved den Forsikkring, at der var noget Saadant til, der drev sin Spot med det Ædleste i et Menneske, og som bemyndigede den, der blev forsøgt deri, til at drive sin Spot med Andre.

Dog siger maaskee Een og Anden: denne Tale er vel sammenhængende og i Overeensstemmelse med sig selv; men man kommer ved den ikke videre og forsaavidt er den dog en daar-

lig og intetsigende Tale. — Man kommer ikke videre. Skulde da et Menneske kunne ønske at komme videre end til at seire, saa maatte han jo tabe Seiren? Skulde det være saa daarligt og intetsigende, at et Menneske ret blev sig bevidst, om han havde Troen eller ikke? Men naar jeg siger: jeg troer, da kan det kun altfor ofte være dunkelt for mig, hvad jeg dermed betegner. Maaskee tager jeg feil, maaskee danner jeg mig kun en Foreſtilling om det Tilkommende, maaskee ønsker, haaber jeg, maaskee længes jeg efter Noget, attraaer, begjerer, maaskee er jeg forvisset om det Tilkommende, og idet jeg gjør dette, kan det forekomme mig, at jeg troer, uagtet jeg dog ikke gjør det. Naar jeg derimod forelægger mig selv det Spørgsmaal: forventer Du Seier, da bliver enhver Uklarhed vanskeligere; da indseer jeg, at ikke blot den ikke troer, der aldeles Intet forventer, men ogsaa den, der forventer noget Enkelt, eller begrunder sin Forventning paa noget Enkelt. Og skulde dette ikke være af Vigtighed, da jo først den, der er bleven færdig med det Tilkommende, kan være heel og udeelt i det Nærværende; men færdig med det Tilkommende bliver man kun derved, at man beseirer det, men dette gjør Troen netop, thi dens Forventning er Seier. Hver Gang jeg da griber min Sjæl i ikke at forvente Seier, da veed jeg, at jeg ikke troer; naar jeg veed det, da veed jeg ogsaa hvad jeg har at gjøre; thi er det end ingenlunde en let Sag at troe, den første Betingelse for at jeg kan komme dertil er dog den, at jeg bliver mig bevidst, om jeg gjør det eller ikke. Derfor fare vi saa ofte vild, fordi vi søge en Forvisning for vor Forventning, istedenfor Troens Forvisning om, at vi troe. Den Troende fordrer intet Bevis for sin Forventning; „thi," siger han „dersom jeg skulde antage Noget for at være det, da vilde det, idet det bevisте min Forventning, tillige modbevise den. Ikke er min Sjæl følesløs for det Enkeltes Glæde eller Smerte, men Gud være lovet, saaledes er det ikke, at det Enkelte kan bevise eller modbevise Troens Forventning. Gud være lovet! Tiden kan hverken bevise eller modbevise den; thi Troen forventer en Evighed. Og idag paa Aa-

rets første Dag, da Tanken om det Tilkommende paanøder sig mig, da vil jeg ikke matte min Sjæl ved mangehaande Forventning, ikke adsplitte den i mangfoldige Foreſtillinger; jeg vil samle den i sig selv, og sund og glad, om muligt, gaae det Tilkommende imøde. Det bringe, hvad det skal og maa bringe; mangen Forventning blive skuffet, mangen opfyldt, saa vil det vel komme, det har Erfaringen lært mig; men der er en Forventning, som ikke skal blive skuffet, det har Erfaringen ikke lært mig, men heller aldrig havt Myndighed til at benegte, det er Troens Forventning, og denne er Seier.

Der er et lidet Ord, Menighederne tilstrækkelig bekjendt, om end ikke altid paagtet af dem, lille og ubetydeligt som det synes og dog saa indholdsrigt, stille og dog saa bevæget, roligt og dog saa længselsfuldt. Det er det Ord: omsider; thi saaledes ende jo flere af de hellige Collecter, der forelæses i Kirkerne: „og saa omsider vorde salige.“ Den Ældre iblandt os, der staaer ved Maalet næsten, han skuer i Tanken hen over den tilbagelagte Vei, han erindrer Begivenhedernes Gang, de afblegede Skikkelser blive atter levende, han overvældes af det Oplevedes mangfoldige Indhold, han er træt og siger: og saa omsider vorde salig. Den Yngre, der endnu staaer ved Veiens Begyndelse, han skuer i Tanken ud over den lange Bane, i Tanken oplever han, hvad der skal komme: de smertelige Afsavn, de stille Bekymringer, de veemodige Længsler, de bange Anfægtelser; han er træt i Tanken, og siger: og saa omsider vorde salig. Ja det var vel en stor Gave, om et Menneske retteligen kunde bruge dette Ord; dog dette lærer intet Menneske af det andet, men hvert især kun af og ved Gud. Derfor ville vi befale Dig, Fader i Himlene! vort Sind og vor Tanke, at vor Sjæl aldrig maatte fængsles saaledes af Livets Glæder eller af dets Sorger, at den glemte dette løsende Ord; men at det heller ikke for ofte maatte være Utaalmodighed og indre Uro, der bragte det over vore Læber, saa at, naar dette Ord som en tro-

faſt Ven har ledſaget os i Livets mange Forhold, lempet ſig efter os, uden dog at blive ſig ſelv utro, har været vor Trøſt, vort Haab, vor Glæde, vor Jubel; har lydt for os høit og begeiſtrende, ſagte og nynnende; har talt til os formanende og paamindende, opmuntrende og vinkende, vor Sjæl i ſin ſidſte Time maatte paa dette Ord ligeſom bæres bort fra Verden derhen, hvor vi ſkulle faſte dets fulde Betydning, ſaaledes ſom det er den ſamme Gud, der, efter ved ſin Haand at have ført os gjennem Verden, drager denne tilbage, aabner ſin Favn for deri at modtage den længſelsfulde Sjæl. Amen! —

Al god og al fuldkommen Gave
er ovenfra.

Bøn.

Af Din Haand, o Gud! ville vi modtage Alt; Du udstrækker den, Din vældige Haand og griber de Vise i deres Daarskab; Du oplader den, Din milde Haand og mætter Alt, hvad som lever, med Velsignelse. Og synes det end, at Din Arm bliver kortere, da forøge Du vor Tro og vor Tillid, at vi dog maatte holde Dig fast; og synes det stundom, at Du drager Din Haand fra os, o! da vide vi jo, at det kun er saa, fordi Du lukker den, at Du kun lukker den for at gjemme desto overflødigere Velsignelse i den, at Du kun lukker den for atter at oplade den og mætte Alt, hvad som lever med Velsignelse. Amen.

Epistelen skriver St. Jacob Apostel
1 Cap. 17—22 V.

Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse. 18. Efter sit Raad fødte han os formedelst Sandheds Ord, at vi skulde være en Førstegrøde af hans Skabninger. 19. Derfor, mine elskelige Brødre, være hvert Menneske snar til at høre, langsom til at tale, langsom til Vrede; 20. thi en Mands Vrede udretter ikke det, som er ret for Gud. 21. Derfor

aflægger al Skidenhed og al Levning af Ondskab, og med Sagtmodighed annammer Ordet, som er indplantet i Eder, og som er mægtigt til at gjøre Eders Siele salige.

„Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Disse Ord ere saa skjønne, saa tiltalende, saa bevægende, at det vistelig ikke var Ordenes Skyld, om de ingen Indgang fandt i den Hørendes Øre, ingen Gjenlyd i hans Hjerte. De ere af en Herrens Apostel, og forsaavidt vi ikke selv dybere have fornummet deres Betydning, tør vi dog fortrøste os til, at de ikke ere en løs og ledig Tale, ikke et ziirligt Udtryk for en luftig Tanke, men at de ere trofaste og usvigelige, forsøgte og prøvede som den Apostels Liv var det, der nedskrev dem. De ere sagte ikke leilighedsviis, men med særligt Eftertryk, ikke i Forbigaaende, men ledsagede af en indtrængende Formaning: Farer ikke vild, mine elskelige Brødre (V. 16); vi tør da sætte vor Lid til, at de ikke blot have Kraft til at opløfte Sjælen, men ogsaa Styrke til at bære den, de Ord, der bare en Apostel gjennem et stormfuldt Liv. De ere ikke sagte uden Forbindelse med andre Ord; det er for at advare mod den forfærdelige Vildfarelse, at Gud skulde friste et Menneske, for at advare mod den Hjertets Bedaarelse, der vil friste Gud, at Apostelen siger: Farer ikke vild, mine elskelige Brødre; vi tør da være forvisstede om, at Ordet ogsaa er mægtigt til at forklare Bedaarelsen, mægtigt til at standse den vildfarende Tanke.

„Al god og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Disse Ord ere atter og atter blevne gjentagne i Verden, og dog leve Mange hen, som havde de aldrig hørt dem, og det vilde maaskee have virket forstyrrende paa dem, naar de havde gjort det. Sorg-

løse gaae de hen ad Veien, en venlig Skjæbne gjør dem Alt saa let, ethvert Ønske opfyldes, ethvert deres Foretagende har Fremgang. Uden at vide hvorledes, ere de midt i Livets Bevægelse, et Led i Kjeden, der knytter en Fortid til en Eftertid; ubekymrede om, hvorledes det gaar til, bæres de hen paa Samtidens Bølge. Hvilende i den Naturlov, der lader et Menneskeliv udvikle sig i Verden, som den breder Blomsterteppet over Jorden, henleve de glade og tilfredse i Livets Vexel, ønske intet Øieblik at løsrive sig fra denne, give redelig Enhver Sit: den Taknemmelighed, hvem de tilskrive de gode Gaver, yde den Hjælp, som de mene har det Behov, saaledes som de mene, denne er ham tjenlig. At der er gode og fuldkomne Gaver til, det vide de vel, de vide ogsaa, hvorfra disse komme; thi Jorden giver sin Grøde og Himlen giver tidlig og sildig Regn, og Slægt og Venner tænke til det bedste for dem, og deres Planer, vise og forstandige, have Fremgang, som naturligt er, da de ere vise og forstandige. For dem har Livet ingen Gaade, og dog er deres Liv en Gaade, en Drøm, og Apostelens alvorlige Formaning: Farer ikke vild, standser dem ikke, de have ingen Tid til at agte paa den, ei heller paa Ordene, og hvad bekymrer det ogsaa Bølgen, hvorfra den kommer eller hvor den farer hen? Eller om Enkelte af dem, befindende sig paa noget Høiere, agtede paa Apostelens Ord, da vare de snart færdige med dem. De lode deres Tanke et Øieblik beskæftige sig med dem, og da sagde de: „nu have vi forstaaet dem, bringer nu nye Tanker, som vi ikke have forstaaet." De havde jo heller ei Uret; thi Apostelens Ord ere ikke vanskelige, og dog beviste de derved, at de, efter at have forstaaet dem, ønskede at forlade dem, at de ikke havde forstaaet dem.

„Al god og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Disse Ord ere saa huslvalende og lindrende, og dog hvor Mange vare de, der ret forstode at suge Trøstens rige Næring af dem, ret forstode at tilegne sig denne! De Bekymrede, de hvem Livet ikke

tillod at ældes og døe som Børn, hvem det ikke diede ved Medgangs Melk, men som tidlig bleve vendte fra; de Sørgende, hvis Tanke søgte at trænge gjennem det Vexlende til det Blivende, de fornam Apostelens Ord og agtede paa dem. Jo mere de formaaede at sænke deres Sjæl i dem, at glemme Alt over dem, desto mere følte de sig styrkede og tillidsfulde. Dog viste det sig snart, at denne Styrke var en Skuffelse; hvor megen Tillid de end vandt, de vandt dog ikke Kraft til at gjennemtrænge Livet, snart søgte igjen det bekymrede Sind og den raadvilde Tanke hen til hiin rige Trøst, snart fornam de igjen Modsigelsen. Tilsidst forekom det dem maaskee, at disse Ord næsten vare farlige for deres Fred, de vakte en Tillid i dem, som bestandig blev skuffet, de gave dem Vinger, som vel kunde hæve dem til Gud, men ikke hjælpe dem i deres Gang gjennem Livet; de negtede ikke Ordenes uudtømmelige Trøst, men de frygtede den næsten, om de end priste den. Hvis et Menneske eiede et herligt Smykke, og der kom ingen Tid, da han vilde negte, at det var herligt, saa tog han det vel af og til frem, glædede sig derover, men snart sagde han: til daglig Brug kan jeg dog ikke pryde mig dermed, og den festlige Anledning, ved hvilken det ret skulde faae sin Betydning, den venter jeg forgjeves paa. Saa vilde han vel lægge Smykket til en Side og med Veemod tænke paa, at han eiede et saadant Smykke og at Livet ikke forundte ham Leilighed til ret med Glæde at tage det frem.

Saa sadde de da hen i stille Sorg, de forhærdede sig ikke mod hine Ords Trøst, de vare ydmyge nok til at bekjende, at Livet er en mørk Tale, og som de, i deres Tanker, vare snare til at høre, hvis der skulde lyde et forklarende Ord, saa vare de og langsomme til at tale, langsomme til Vrede. De formaatede sig ikke til at bortkaste Ordene, kun at den beleilige Stund maatte komme. Kom denne, da vare de frelste, det var deres Mening; og det maa skee, sagde Du, m. T. Eller er der da kun en Aand, som vidner i Himmelen, men ingen Aand, som vidner paa Jorden! Veed kun Himlen, og den Aand, som flygter bort fra Jorden, at Gud er god; veed Jordlivet Intet derom!

Er der ingen Sammenklang mellem hvad der skeer i Himmelen og hvad der skeer paa Jorden! Er der Glæde i Himlene, paa Jorden kun Sorg, eller dog kun Efterretningen om, at der er Glæde i Himmelen! Tager Gud i Himlene de gode Gaver frem, og gjemmer dem til os i Himlene, at vi engang skulde modtage dem hisset! Saaledes talte Du maaskee i Dit Hjertes Forvildelse. Du fordrede ikke, at der for Din Skyld skulde skee Tegn og underlige Gjerninger, Du fordrede ikke barnagtigt, at ethvert Dit Ønske skulde opfyldes, kun et Vidnesbyrd bad Du om aarle og silde; thi Din bekymrede Sjæl gjemte et Ønske. Blev dette opfyldt, da var Alt vel, da skulde Din Tak og Din Priis være evindelig, da var den festlige Anledning kommen, da vilde Du af Dit ganske Hjerte give Ordet Vidnesbyrd, at al god og al fuldkommen Gave kommer ned herovenfra. Men see det negtedes Dig; og Din Sjæl blev urolig, omtumlet af Ønskets Lidenskab; den blev ikke trodsig og vild, Du afkastede ikke utaalmodigen Ydmyghedens Ledebaand, Du havde ikke glemt, at Du er paa Jorden og Gud er i Himlene. Med ydmyge Bønner, med brændende Begjering søgte Du ligesom at friste Gud: Dette Ønske er for mig saa vigtigt; min Glæde, min Fred, min Fremtid, Alt afhænger deraf, for mig er det saa saare vigtigt, for Gud er det saa let; thi han er jo almægtig. Men det blev ikke opfyldt. Forgjeves søgte Du Ro; Du lod Intet uforsøgt i Din ufrugtbare Rastløshed; Du besteeg Ahnelsens svimlende Tinde, for at speide, om der ikke skulde vise sig en Mulighed. Troede Du at øine en saadan, da var Du flux til Rede med Bønner, at Du ved disses Hjælp af det Tilsyneladende kunde skabe det Virkelige. Dog det var et Blendværk. Du steeg ned igjen, Du overgav Dig til Sorgens bedøvende Mathed, at Tiden maatte gaae, saa kom det dog vel; og det blev Morgen og det blev Aften, men den Dag, Du ønskede, oprandt ikke. Og dog gjorde Du jo Alt, Du bad aarle og silde, inderligere og inderligere, mere og mere fristende. Ak! og dog skete det ikke. Og Du gjorde Afkald derpaa, Du vilde beskikke Din Sjæl til Taalmodighed, Du vilde vente i stille Forlængsel, naar Du blot kunde vinde en Vished om, at Evigheden

vilde bringe Dig Dit Ønske, bringe Dig, hvad der var Dit Øies Lyst og Dit Hjertes Begjering. Ak! ogsaa denne Visshed negtedes Dig. Men naar da de travle Tanker havde arbeidet sig trætte, naar de frugtesløse Ønsker havde udmattet Din Sjæl, da var maaskee Dit Væsen blevet stillere, da havde maaskee Dit Sind, skjult og ubemærket, udviklet i sig den Sagtmodighed, der annammer Ordet, som var indplantet i Dig, og som formaaede at gjøre Din Sjæl salig, at al god, og al fuldkommen Gave kommer ned herovenfra. Da bekjendte Du vel i al Ydmyghed, at Gud visselig ikke bedrog Dig, da Han modtog Dine jordiske Ønsker og daarlige Begjeringer, byttede dem for Dig og gav Dig istedenfor himmelsk Trøst og hellige Tanker; at han ikke forfordelte Dig, da han negtede Dig et Ønske, men til Vederlag skabte denne Tro i Dit Hjerte, da han istedenfor et Ønske, der om det end formaaede Alt, i det Høieste var istand til at give Dig den ganske Verden, skjænkede Dig en Tro, ved hvilken Du vandt Gud og overvandt den ganske Verden. Da erkjendte Du med ydmyg Glæde, at Gud endnu var den almægtige Himlens og Jordens Skaber, der ikke blot havde skabt Verden af Intet, men gjort det endnu Vidunderligere, af Dit utaalmodige og ustadige Hjerte skabt en stille Aands uforkrænkelige Væsen. Da tilstod Du beskæmmet, at det var godt, saa saare godt for Dig, at Gud ikke lader sig friste, da fattede Du Apostelens Formaning, og hvorfor den knytter sig til den Vildfarelse, at ville friste Gud. Da indsaae Du, hvor daarlig Din Adfærd var. Du vilde, at Guds Foreſtillinger om hvad der var Dig tjenligt, skulde være Dine Foreſtillinger, men tillige vilde Du, at han skulde være den almægtige Himlens og Jordens Skaber, at han ret kunde opfylde Dit Ønske. Og dog, hvis han skulde dele Dine Foreſtillinger, da maatte han ophøre at være den almægtige Fader. Du vilde i Din barnagtige Utaalmodighed ligesom forvanske Guds evige Væsen, og Du var forblindet nok til at bedaare Dig selv, som om Du var hjulpen, hvis Gud i Himmelen ikke bedre vidste, hvad der var Dig tjenligt end Du selv, som om Du ikke engang med Forfærdelse vilde opdage, at Du havde ønsket,

hvad intet Menneske vilde formaae at bære, hvis det skete. Thi lader os et Øieblik tale daarligen og paa menneskelig Viis. Hvis der var et Menneske, til hvem Du ret havde Tillid, fordi Du troede han vilde Dit Vel; men Du havde en Foreſtilling, om hvad der var Dig tjenligt, han en anden, ikke ſandt? da vilde Du ſøge at overbeviſe ham, Du vilde maaſkee bede og beſværge ham, at opfylde Dit Ønſke; men naar han vedblev at negte Dig det, da vilde Du ophøre at bede ham, Du vilde ſige: derſom jeg nu ved mine Bønner bevægede ham til at gjøre, hvad han ikke anſaae for rigtigt, da var jo det endnu forſærdeligere ſkeet, at jeg havde været ſvag nok til at gjøre ham ligeſaa ſvag, da havde jeg først tabt ham og min Tillid til ham, om jeg end i Beruſelſens Øieblik havde kaldet hans Svaghed Kjærlighed.

Eller det var maaſkee ikke Tilfældet med Dig; Du var maaſkee bleven for gammel til at nære barnlige Foreſtillinger om Gud, for moden til at tænke menneſkeligt om ham; Du vilde maaſkee bevæge ham ved Din Trods. At Livet var en mørk Tale det tilſtod Du vel, men Du var ikke efter Apoſtelens Formaning ſnar til at høre, om der ikke ſkulde lyde et forklarende Ord, Du var mod hans Formaning hurtig til Vrede. Er Livet en mørk Tale, nu ſaa lad den være det, Du ſkulde ikke bekymre Dig om Forklaringen — og Dit Hjerte blev forhærdet. Dit Ydre var maaſkee roligt, maaſkee venligt, Din Tale endog velvillig, men inderſt inde i Tankernes lønlige Værkſted der ſagde Du, Nei, Du ſagde det ikke, men der hørte Du en Stemme, der ſagde: Gud friſter et Menneſke. Og Fortvivlelſens Kulde isnede Din Aand, og dens Død rugede over Dit Hjerte. Rørte da ſtundom Livet ſig igjen i Dit Indre, da raſede der vilde Røſter, Røſter ſom ikke tilhørte Dig, men ſom dog lød fra Dit Indre. Thi hvorfor var Din Klage ſaa hæftig, hvorfor Dit Skrig ſaa gjennemtrængende, hvorfor ſelv Din Bøn ſaa udæſkende? Eller var det ikke, fordi Du troede, at Dine Lidelſer vare ſaa ſtore, Dine Sorger ſaa ſønderknuſende, og ſom en Følge deraf Din Klage ſaa retfærdig, Din Stemme ſaa mægtig, at den maatte gjennemlyde Himlene og kalde Gud frem af hans forborgne Dybder, hvor

han som det syntes Dig, sad rolig og ligegyldig uden at agte paa Verden og dens Skjæbner? Men Himlen lukker sig for slig formastelig Tale, og der staaer skrevet, Gud fristes og ikke af Nogen. Afmægtig var Din Tale, afmægtig som Din Tanke, som Din Arm var afmægtig; og Himlen hørte ikke Din Bøn; men naar Du da ydmygede Dig under Guds vældige Haand og sønderknuset i Aanden sukkede: min Gud, min Gud stor er min Synd, større end at den kan tilgives, da aabnede Himlene sig atter, da saae Gud, som en Prophet skriver, ud af sit Vindue ned til Dig og sagde: endnu en liden Stund; endnu en liden Stund og jeg vil fornye Jordens Skikkelse — og see Din Skikkelse blev fornyet, og Guds forbarmende Naade havde i Dit ufrugtbare Sind fremelsket den Sagtmodighed, der annammer Ordet. Da bekjendte Du ydmygt for Gud, at Gud frister Ingen, men at Enhver fristes, naar han lokkes og drages af sine egne Begjerligheder, saaledes som Du fristedes af stolte og hovmodige og trodsige Tanker. Da forfærdedes Du ved Din Forvildelse, at den Tanke, at Gud frister et Menneske, skulde gjøre Livet forklaret; thi da Livet var blevet Dig en mørk Tale, da lyttede Du jo til denne Forklaring, der som Du maatte tilstaae det, netop gjorde Alt uforklarligt. Da bekjendte Du ydmygt og beskæmmet, at det var godt, at Gud ikke lader sig friste, at han var den almægtige Gud, der kan knuse enhver formastelig Tanke, at Du ikke i Din Fortvivlelse skulde have fundet en Forklaring af Livets mørke Tale, som intet Menneske var istand til at fastholde.

„Al god og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse.“ Disse Ord ere saa fattelige, saa eenfoldige, og dog hvor Mange vare de, der ret forstode dem, ret forstode, at de vare en Skuemønt, der er herligere end alle Verdens Skatte, men ogsaa en Skillemønt, der er brugelig i Livets daglige Forhold.

„Al god og al fuldkommen Gave er fra Gud“. Aposte-

len bruger tvende Udtryk. „Al god Gave" siger han og betegner derved Gavens inderste Væsen, at den er den sunde og velsignede Frugt, der i sig ingen usund og skadelig Tilsætning skjuler. „Al fuldkommen Gave" siger Apostelen og betegner derved det nærmere Forhold, i hvilket den gode Gave under Guds Bistand træder til det enkelte Menneske, der modtager den, at det i og for sig Gode ikke bliver ham til Skade og Fortabelse. Til disse tvende Udtryk svare tvende andre. „Gaven er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader." „Den er ovenfra" siger Apostelen og vender derved den Troendes Tanke op ad mod Himlen, hvor jo alt Godt har hjemme, den Velsignelse, der mætter Munden, og den, der mætter Hjertet, op ad til Himlen, hvorfra de gode Aander udgaae til Menneskenes Frelse, op ad til Himmelen, hvorfra de gode Forsætter vende tilbage som himmelske Gaver. „Fra Lysenes Fader" siger Apostelen og betegner derved, at Gud med sin evige Klarhed gjennemtrænger Alt, at han forstaaer Menneskenes Tanker langtfra og kjender grant alle deres Veie; at hans evige Kjærlighed iler forud og bereder Alt, og saaledes gjør „den gode Gave" til en „fuldkommen Gave." Thi Gud i Himlene er ikke som et Menneske, der, hvis han havde en god Gave at give, dog gav den hen i Mørke og som paa det Uvisse, vel glad, fordi det var en god Gave, og han en glad Giver, men ogsaa sørgmodig, fordi han ikke vidste, om den virkelig blev til Gavn for den Anden eller ikke. „Al god og al fuldkommen Gave" siger Apostelen; „al" hvad vil dette sige? Betegner Apostelen derved, at Himmelens vidtudstrakte Befæstning er et stort Forraadskammer, og at dog Alt, hvad Himlen rummer, er gode Gaver, betegner han, at Gud tager frem af dette rige Forraad og sender efter Tid og Leilighed nu og da, snart til Een snart til en Anden, til Een flere til en Anden færre, til en Enkelt slet ingen, men hvad han sender er godt og fuldkomment? Lader os agte paa de følgende Ord: „hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Hvis Apostelen havde villet udtrykke dette, da havde han vel i disse Ords Sted tilføiet: fra Kjærlighedens Gud, Barmhjertighedens og Trøstens Gud, de

gode Gavers Giver, eller hvorledes han forøvrigt vilde have udtrykt det, bedre og fyndigere end vi formaae det; han vilde vel nærmest have formanet de Troende til Taknemlighed efter Tid og Leilighed, eftersom de gode Gaver bleve dem tildeel. Dette gjør han ikke. Det han advarer mod, er den Vildfarelse, at Gud skulde friste et Menneske, den Vildfarelse, at Gud skulde lade sig friste; det, han indskærper, er, at Gud er den bestandige, der bliver den samme, medens Alt vexler; det, han formaner til, er at elske Gud saaledes, at vort Væsen maatte blive i Lighed med hans, at vi maatte vinde Gud i Bestandighed og frelse vor Sjæl i Taalmodighed. Han siger da ved disse Ord Intet om de enkelte Gavers Beskaffenhed, men han taler om Guds evige Forhold til den Troende. Naar Glæden forklarer Livet, og Alt er lyst og klart, da advarer han mod denne Forklaring, og formaner at henføre dette til den Lysenes Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse. Naar Sorgen lægger sin Skygge over vort Liv, naar Mismod omtaager vort Blik, naar Bekymringens Sky tager ham bort for vore Øine, da lyder Apostelens Formaning, at hos Gud er der ikke Skygge af Omskiftelse. Det Apostelen advarer mod er at forstyrre Guds salige Væsen ved Fristelsens Uro, som om hans Hjerte enten var blevet koldt, eller var blevet svagt; det, han indskærper, er, at som Guds almægtige Haand gjorde Alt godt, saa gjør han Lysenes Fader, endnu bestandig, i ethvert Øieblik Alt godt, Alt til en god og fuldkommen Gave for hver den, der har Hjerte nok til at være ydmyg, Hjerte nok til at være tillidsfuld.

Dog Tvivlen er snedig og trædsk, ingenlunde høirøstet og trodsig, som den vel stundom forkyndes, den er beskeden og underfundig, ikke fræk og anmassende, og jo beskednere den er, desto farligere er den. Den negter ikke, at hine Ord ere skjønne, ikke at de ere trøsterige; hvis den gjorde dette, da vilde Hjertet oprøre sig mod den, den siger blot, at Ordene ere vanskelige, næsten gaadefulde. Den vil hjælpe det bekymrede Sind at forstaae den apostoliske Tale, at al god og al fuldkommen Gave er fra Gud. „Hvad vil dette sige? Hvad andet end at Alt, hvad

der kommer fra Gud er en god og en fuldkommen Gave, og at Alt, hvad der er en god og en fuldkommen Gave er fra Gud." Denne Forklaring er jo simpel og naturlig, og dog har Tvivlen underfundig skjult sig i den. Den vedbliver derfor: „for at altsaa et Menneske i sit Liv skal kunne have Fred i disse Ord, da maa han enten kunne bestemme, hvad det er, der kommer fra Gud, eller hvad der med Rette og i Sandhed kan kaldes en god og en fuldkommen Gave. Men hvorledes er dette muligt? Er da ethvert Menneskeliv en fortsat Kjede af Undergjerninger? Eller er det muligt for et Menneskes Forstand at bane sig en Vei gjennem den uoverskuelige Række af afledede Aarsager og Virkninger, at gjennemtrænge alt det Mellemliggende og saaledes finde Gud? Eller er det et Menneskes Forstand muligt med Vished at afgjøre hvad der for ham er en god og en fuldkommen Gave? Strander den ikke atter og atter herpaa? Hvor ofte har Menneskeheden, hvor ofte hvert enkelt Menneske oplevet den smertelige Erfaring, at det er en Daarskab, der ikke bliver ustraffet, at ville vove, hvad der blev negtet Mennesket?" Tvivlen var da færdig med sin Forklaring af Ordene, og tillige færdig med Ordene. Den havde forvandlet den apostoliske, myndige Tale til et Mundsveir, der gik fra Mund til Mund uden Fynd og Mening. Den var beskeden nok til ikke at forlange, at Ordene skulde udslettes og overgives til evig Glemsel, den fravristede Hjertet dem og overlod dem til Læberne.

Var det saaledes, m. T.? Skyldes hine Ord maaskee ikke en Herrens Apostel? Skyldes de maaskee hiin aandelige Hærskare under Himlen? Var det en Forbandelse, der hvilede over dem, at de skulde være husvilde i Verden og ikke finde Bolig i et Menneskes Hjerte; var det deres Bestemmelse at gjøre Menneskene raadvilde? Er det ikke muligt at standse hiin ængstende Bevægelse, i hvilken Tanken udmatter sig selv og dog aldrig kommer videre? Var det dog maaskee saa, at Gud frister et Menneske, om ikke paa anden Maade saa ved at forkynde et Ord, der blot forvirrer hans Tanke?

Apostelen Paulus siger: „al Guds Skabning er god, naar

den modtages med Taknemlighed." Det er nærmest for at advare mod en jordisk Klogt, der vilde trælbinde de Troende i Cerimoniens Tjeneste, at Apostelen siger disse Ord. Hvad gjør imidlertid Apostelen? Han hæver den Troendes Sind over de jordiske og endelige Bekymringer, over verdslig Klogt og Tvivl ved en gudelig Betragtning, at man altid bør takke Gud; thi den Taknemlighed, Apostelen taler om, kan jo ikke være en Taknemlighed, der skal vises af det ene Menneske mod det andet, og hine Vranglærere meente jo ogsaa, at de Troende ved at overtræde Cerimonien syndede mod Gud. Skulde ikke det samme gjelde om ethvert Menneskets Forhold til Gud, at al Gave er en god og en fuldkommen Gave, naar den modtages med Taknemlighed?

Ikke sandt, m. T., paa denne Maade fortolkede Du hine apostoliske Ord, og Du var ikke raadvild om, hvad der var en god og en fuldkommen Gave, eller om hvad der kom fra Gud; thi, sagde Du, al Gave er god, naar den modtages med Taknemlighed af Guds Haand og fra Gud kommer al god og al fuldkommen Gave. Du spurgte ikke ængsteligt, hvad er det, der kommer fra Gud, Du sagde glad og frimodig: det, hvorfor jeg takker Gud. Du bekymrede ikke Dit Sind med at overveie, hvad der var en god og en fuldkommen Gave; thi Du sagde tillidsfuld, det veed jeg den er, jeg takker Gud for, og derfor takker jeg ham for den. Du fortolkede det apostoliske Ord, idet Dit Hjerte udvidede sig, Du fordrede ikke at lære Meget af Livet, Du vilde kun lære Eet: altid at takke Gud, og derved lære at forstaae eet: at alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud.

Er da det apostoliske Ord, at al god og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, er det en mørk og vanskelig Tale? Og hvis Du mener, at Du ikke kan forstaae det, tør Du da paastaae, at Du har villet forstaae det? Naar Du tvivlede, om hvad der kom fra Gud eller om hvad der var en god og en fuldkommen Gave, har Du da vovet Forsøget? Og naar Glædens lette Spil vinkede Dig, har Du takket Gud? Og naar Du var saa stærk, at det var som behøvede Du

ingen Bistand, har Du da takket Gud? Og naar Din bestikkede Deel var liden, har Du da takket Gud? Og naar Din bestikkede Deel var Lidelser, har Du da takket Gud? Og naar Dit Ønske blev Dig negtet, har Du da takket Gud? Og naar Du selv maatte negte Dig Dit Ønske, har Du da takket Gud? Og naar Menneskene gjorde Dig Uret og krænkede Dig, har Du da takket Gud? Vi sige ikke, at Menneskenes Uret derved ophørte at være Uret, hvortil saadan usund og daarlig Tale! Om det var Uret, det afgjøre Du selv; men har Du henført Uretten og Krænkelsen til Gud, og ved Din Taksigelse modtaget den af hans Haand som en god og en fuldkommen Gave? Har Du gjort dette? Ja da har Du værdigen fortolket det apostoliske Ord, Gud til Ære, Dig til Frelse; thi det er skjønt, at et Menneske beder, og mangen Forjættelse er tilsagt den, der beder uden Aflad; men det er saligere altid at takke. Da har Du værdigen fortolket hiint apostoliske Ord, herligere end om alle Engle talte i glødende Tunger.

Dog hvo havde et saadant Mod, en saadan Tro, hvo elskede Gud saaledes? Hvo var den glade og standhaftige gudelige Stridsmand, der stod saa varagtig paa Post i Livet, at han aldrig indslumrede? Og hvis Du gjorde det, m. T., har Du da ikke dulgt det for Dig selv? Har Du da sagt til Dig selv: jeg forstaaer vel det apostoliske Ord, men jeg forstaaer tillige, at jeg er for feig, eller for stolt, eller for dorsk til rettelig at ville forstaae det? Har Du formanet Dig selv? Har Du betænkt, at ogsaa den Frygtagtige, om det end synes en haard Tale, at ogsaa den Frygtagtige har et svigefuldt Hjerte og er ingen oprigtig Elsker? Har Du betænkt, at ogsaa over den Forsagte gaaer der en Dom, men det ydmyge Hjerte kommer ikke til Dommen? Har Du betænkt, at ogsaa den Sørgmodige ikke elsker Gud af sit ganske Hjerte, men at den, der er glad i Gud, haver overvundet Verden? Har Du idetmindste vaaget over Dig selv? Har Du holdt det apostoliske Ord helligt? Har Du gjemt det i et reent og i et smukt Hjerte og for ingen Priis, for ingen Kløgts snedige Bestikkelse villet løskjøbe Dig fra den dybe Smerte, atter og atter

at maatte tilstaae, at Du aldrig elskede som Du blev elsket? At Du var troløs, naar Gud var trofast; at Du var lunken, naar han var brændende; at han sendte gode Gaver, som Du forvendte Dig selv til Skade; at han spurgte til Dig, men Du vilde ikke svare; at han kaldte ad Dig, men Du vilde ikke høre; at han talte venligt til Dig, men Du overhørte det; at han talte alvorligt til Dig; men Du misforstod det; at han opfyldte Dit Ønske, og Du til Tak bragte nye Ønsker; at han opfyldte Dit Ønske, men Du havde ikke ønsket rigtigt, og Du var hurtig til Vrede. Har Du ret dybt følt det Sørgelige i, at Du for at betegne Dit Forhold til Gud, behøver saa mange Ord? Har Du saaledes idetmindste været oprigtig mod Dig selv og mod Din Gud i Dit Forhold til ham? Har Du ikke udsat Regnskabet, ikke hellere villet skamme Dig i Din Eensomhed? Har Du været snar til at udholde Regnskabets Smerte, har Du betænkt, at han har elsket Dig først? Har Du været hurtig til at dømme Dig selv, at han ikke skulde vedblive at elske Dig, medens Du var langsom til at elske igjen? Har Du gjort dette, da vil Du vel af og til vinde Mod til at takke, ogsaa da, naar hvad der skeer, er underligt for Dine Øine, Mod til at forstaae, at al god og al fuldkommen Gave er ovenfra, Mod til at forklare det i Kjærlighed, Tro til at annamme dette Mod; thi ogsaa det er jo en god og en fuldkommen Gave.

„Al god og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Disse Ord ere saa helbredende, saa lægende, og dog hvor ofte forstod den angerfulde Sjæl ret at lade sig helbrede ved dem, hvor ofte forstod den deres dømmende Alvor, men ogsaa deres forbarmende Naade.

Eller, m. T., var der maaskee i Dit Liv ingen Anledning til at finde hine Ord vanskelige? Var Du altid tilfreds med Dig selv, saa tilfreds, at Du maaskee takkede Gud, at Du ikke var som andre Mennesker? Var Du maaskee bleven saa klog,

at Du fattede den dybe Mening i den meningsløse Tale, at det var herligt ikke at være som andre Mennesker? . . . . Hvad var det da, der gjorde Dig dem vanskelige? Dersom et Menneske selv var en god og en fuldkommen Gave, dersom han blot forholdt sig modtagende og modtog Alt af Guds Haand, ja! hvorledes skulde han da kunne modtage Andet end gode og fuldkomne Gaver? Men da Du bøiede Dig under Menneskets almindelige Lod, da tilstod Du jo, at Du hverken var god eller fuldkommen, at Du ikke forholdt Dig blot modtagende, men at der med Alt, hvad Du modtog, foregik en Forvandling. Kan da det Lige forstaaes af Andet end af det Lige, kan det Gode blive godt i Andet end i det Gode; kan den sunde Føde bevare sin Sundhed i den syge Sjæl? Et Menneske forholder sig ikke reent modtagende, han er selv meddelende, og det blev vanskeligt for Dig at forstaae, hvorledes det Usunde, der kom fra Dig, kunde blive til andet end Skade for Andre. Vel forstod Du, at det var kun ved Taksigelse til Gud, at Alt for Dig blev en god og en fuldkommen Gave, Du holdt det fast, at paa samme Maade maatte det andet Menneske ogsaa tilegne sig Alt; men var da selv den Kjærlighed, der fødte Taksigelsen, var den reen, forvanlede den ikke det Modtagne? Kan da et Menneske gjøre mere end at elske? Har Tanken og Sproget noget høiere Udtryk for det at elske end det altid at takke? Ingenlunde, den har et lavere, et ydmygere; thi selv Den, der altid vil takke, elsker dog efter sin Fuldkommenhed, og Gud kan et Menneske i Sandhed kun elske, naar han elsker ham efter sin Ufuldkommenhed. Hvilken er denne Kjærlighed? det er Angerens, der er skjønnere end al anden Kjærlighed; thi i den elsker Du Gud! trofastere og inderligere, end al anden Kjærlighed; thi i Angeren er det Gud, der elsker Dig. I Angeren modtager Du Alt af Gud, selv Taksigelsen, som Du bringer ham, saa at selv denne er hvad Barnets Gave er i Forældrenes Øine, en Spøg, en Modtagen af Noget, man selv har givet. Var det ikke saaledes, m. T.? Du vilde altid takke Gud, men selv dette var saa ufuldkomment. Da forstod Du, at Gud er den, som gjør Alt i Dig, og som da forunder

Dig den barnlige Glæde over at han betragter Din Taksigelse som en Gave fra Dig. Denne Glæde skænker han Dig, naar Du ikke frygtede Angerens Smerte, ikke den dybe Sorg, i hvilken et Menneske bliver glad som et Barn i Gud, naar Du ikke frygtede at forstaae, at dette er Kjærligheden, ikke at vi elske Gud, men at Gud elsker os.

Og Du, m. T., Du, der paa en eenfoldigere og ydmygere Maade forstod den Tankes dybe Mening, at Du ikke var som andre Mennesker, var det Dig saa let ikke at misforstaae det apostoliske Ord? Du fattede heel vel, at al god og al fuldkommen Gave kommer fra Gud, Ak! men Du kunde ikke fatte, at den i Dig kunde blive til Andet end Skade? Duggen og Regnen er jo en god Gave herovenfra, men hvis den skadelige Urt forstod sig selv og kunde tale, da vilde den maaskee sige: „O! standser, vender tilbage til Himlen igjen, at jeg maa omkomme i Tørke, qvæger ikke min Rod, at jeg ikke trives og forfremmes, og vorder endnu skadeligere!“ Og Du forstod ikke Dig selv, ikke det apostoliske Ord; thi hvis det var saa, da var det ikke sandt, at al fuldkommen Gave kommer fra Gud, da var Gud ikke større end et Menneskes ængstede Hjerte, og hvorledes skulde da al god og al fuldkommen Gave komme fra ham?

Maaskee var der Noget i Dit Liv, Du ønskede ugjort, var dette muligt, da vilde Du med glad Taksigelse tage al fuldkommen Gave af Guds Haand. Din Glæde blot ved Tanken derom var saa stor, at det var som vilde den friste Gud, at han skulde gjøre det Gjorte ugjort. Men Gud fristes af Ingen. Du stræbte maaskee at glemme det, at Din Taksigelse ikke skulde være svag og som en rygende Tande. Ak! og hvis Du kunde glemme det, hvorledes skulde det da blive Dig muligt at forstaae det apostoliske Ord? Hvis det var Dig muligt at glemme det, da kom jo ikke al god og al fuldkommen Gave fra Gud, Du havde udelukket Dig selv fra Velsignelsen ikke ved det Du havde gjort, men ved Din fattige og selvkjærlige og vilkaarlige Forstaaen af Ordet, saaledes som den, hvis Ønske blev negtet, vilde udelukke sig fra Velsignelsen, ved at ville mene, at det negtede Ønske ikke ogsaa

var en god og en fuldkommen Gave, om det end faldt Dig langt tungere end ham at turde forstaae det.

Du forstod maaskee det apostoliske Ord anderledes, at ogsaa Straffen fra Gud er en god og en fuldkommen Gave. Vreden i Dit Indre vilde ligesom komme den guddommelige Vrede til Hjælp, at Straffen maatte fortære Dig, og dog var den Straf, Du leed, anderledes end Du havde meent det. Den traf maaskee Flere end Dig, og dog var Du jo den Skyldige, den greb maaskee videre om sig, og dog var Du jo kun den, der skulde være dens Genstand. Om Du end i Din stille Tanke bekjendte, at den guddommelige Styrelse veed at ramme et Menneske, veed at gjøre sig forstaaelig for ham. om end ingen Anden forstod det, det apostoliske Ord blev Dig dunkelt, det var som blev Straffen selv en ny Fristelse. Det blev Dig tvetydigt, hvad der var Straf og hvad der var Begivenhed, var det blot Begivenhed, da fordrede Din Sjæl Straffen, var det Alt Straf, kunde Du ikke iføre Dig den. Du vilde forsage Alt, ethvert Ønske, enhver Begjering, Du vilde opgive Foreſtillingen om, at det Bedste, Du havde gjort i Din Sjæls yderste Anstrængelse, forvisset om, at det var godt, at det var andet end Daarlighed og Synd, Du vilde lide enhver Straf, men det Mere, der knyttede sig til den, kunde du ikke bære, var Det ogsaa en god og en fuldkommen Gave? Da blev Din Sjæl formørket, Du kunde ikke forstaae Ordet? Men hvad gjorde Du da? bortkastede Du Ordet? O! nei Du holdt det fast i al Din Nød. Og naar alle Djævle stode færdige til at ville frelse Din Sjæl fra Fortvivlelsens Vanvid ved den Forklaring, at Gud ikke er Kjærlighed, ikke sandt? da klamrede Du Dig fast til Ordet, om Du end ikke forstod det, fordi Du dog dunkelt haabede paa det, og det at slippe det var forfærdeligere end alt Andet.

Gjorde Du det, m. T.? Om da det udvortes Menneske end blev fordærvet, saa blev dog det indvortes Menneske fornyet, da forstod Du, at al god og al fuldkommen Gave er ovenfra, naar den modtages med Taknemmelighed, Du forstod, at Angeren er en Taksigelse ikke blot for Straffen men ogsaa for Til-

skikkelsen, og at den, der i sin Anger blot vil lide Straffen, han vil dog ikke i dybeste Forstand elske efter sin Ufuldkommenhed. Som da Herren selv siger: endnu idag, saa siger Herrens Apostel: endnu idag er al god og al fuldkommen Gave ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse, endnu idag, og det uagtet han idag er den samme som han var igaar.

„Al god og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Disse Ord ere saa skjønne, saa tiltalende, saa bevægende, de ere saa husvalende og trøsterige, saa eenfoldige og fattelige, saa helbredende og lægende; derfor ville vi bede Dig, o Gud! at Du vilde danne deres Øren, der hidtil ikke have agtet paa dem, villige til at modtage dem; at du vilde helbrede det misforstaaende Hjerte ved Ordets Forstaaelse til at forstaae Ordet, at Du vilde bøie den vildfarende Tanke under Ordets frelsende Lydighed; at Du vilde give den angerfulde Sjæl Frimodighed til at turde forstaae Ordet; og at Du vilde gjøre dem, der have forstaaet det, saligere og saligere derved, at de atter og atter forstaae det. Amen.

Frygt og Bæven.

Udgivet af

A. B. Drachmann.

Texten er Originaludgavens. Den er sammenholdt med Renskriften og Concepten (S. Kierkegaards Papirer Pk. 9 og 7).

Frygt og Bæven.

Dialektiſk Lyrik

af

Johannes de silentio.

Kjøbenhavn.

Faaes hos C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843.

Was Tarquinius Superbus in seinem Garten mit den Mohnköpfen sprach, verstand der Sohn, aber nicht der Bote.

Hamann.

Forord.

Ikke blot i Handelens, men ogsaa i Ideernes Verden foranstalter vor Tid ein wirklicher Ausverkauf. Alt faaes for en saadan Spot-Priis, at det bliver et Spørgsmaal, om der tilsidst er Nogen, der vil byde. Enhver speculativ Marqueur, der samvittighedsfuldt pointerer den nyere Philosophies betydningsfulde Gang, enhver Privatdocent, Repetent, Student, enhver Udflytter og Indsidder i Philosophien bliver ikke staaende ved at tvivle om Alt, men gaaer videre. Maaskee vilde det være utidigt og ubetimeligt at spørge dem, hvor de dog egentlig komme hen, men høfligt og beskedent er det vel at anfee det for afgjort, at de have tvivlet om Alt, da det jo ellers var en befynderlig Tale, at de gik videre. Denne foreløbige Bevægelfe have de da Alle gjort og formodentlig faa let, at de ikke finde det fornødent at lade et Ord falde om, hvorledes; thi end ikke den, der ængftelig og bekymret søgte en lille Oplysning, fandt en saadan, et veiledende Vink, en lille diætetisk Forskrift om, hvorledes man forholder sig under denne uhyre Opgave. „Men Carteſius har jo gjort det?" Carteſius, en ærværdig, ydmyg, redelig Tænker, hvis Skrifter vist Ingen kan læse uden den dybeste Rørelfe, han har gjort, hvad han har sagt, og sagt, hvad han har gjort. Ak! Ak! Ak! det er en stor Sjeldenhed i vor Tid! Carteſius har, som han selv ofte

nok gjentager, ikke tvivlet i Forhold til Troen. (»Memores tamen, ut jam dictum est, huic lumini naturali tamdiu tantum esse credendum, quamdiu nihil contrarium a Deo ipso revelatur . . . . Præter cætera autem, memoriæ nostræ pro summa regula est infigendum, ea quæ nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda; et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum et evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati divinæ potius quam proprio nostro judicio fidem esse adhibendam. Cfr. Principia philosophiæ, pars prima § 28 og § 76). Han har ikke raabt Brand og gjort det til Pligt for Alle at tvivle, thi Carteſius var en ſtille eenſom Tænker, ikke en brølende Gadevægter; han har beſkedent bekjendt, at hans Methode kun havde Betydning for ham ſelv og havde tildeels ſin Grund i hans tidligere forgvaklede Viden. (Ne quis igitur putet, me hic traditurum aliquam methodum, quam unusquisque sequi debeat ad recte regendam rationem; illam enim tantum, quam ipsemet secutus sum, exponere decrevi . . . Sed simul ac illud studiorum curriculum absolvi (sc. juventutis), quo decurso mos est in eruditorum numerum cooptari, plane aliud coepi cogitare. Tot enim me dubiis totque erroribus implicatum esse animadverti, ut omnes discendi conatus nihil aliud mihi profuisse judicarem, quam quod ignorantiam meam magis magisque detexissem. Cfr. Dissertatio de methodo p. 2 og 3). — Hvad hine gamle Grækere, der dog ogſaa forſtode ſig lidt paa Philoſophien, antog at være en Opgave for hele Livet, fordi den tvivlende Færdighed ikke erhverves i Dage og Uger, hvad den gamle udtjente Strider opnaaede, der havde bevaret Tvivlens Ligevægt gjennem alle Beſnærelſer, uforfærdet negtet Sandſens Vished og Tankens Vished, ubeſtikkelig

trodset Selvkjærlighedens Angst og Medfølelsens Insinuationer — dermed begynder i vor Tid Enhver.

I vor Tid bliver Enhver ikke staaende ved Troen, men gaaer videre. Et Spørgsmaal om, hvor de komme hen, vilde maaskee være en Dumdristighed, derimod er det vel et Tegn paa Belevenhed og Dannelse, at jeg antager, at Enhver har Troen, da det ellers bliver en besynderlig Tale: at gaae videre. I hine gamle Dage var det anderledes, da var Troen en Opgave for hele Livet, fordi man antog, at den troende Færdighed ikke erhvervedes hverken i Dage eller Uger. Naar da den prøvede Olding nærmede sig sit Endeligt, havde stridt den gode Strid og bevaret Troen, da var hans Hjerte ungt nok til ikke at have glemt hiin Angst og Bævelse, der tugtede Ynglingen, som Manden vel beherskede, men som intet Menneske ganske voxer fra — uden forsaavidt det skulde lykkes ved saa tidlig som mulig at gaae videre. Hvor da hine ærværdige Skikkelser naaede hen, der begynder i vor Tid Enhver for at gaae videre.

Nærværende Forfatter er ingenlunde Philosoph, han har ikke forstaaet Systemet, om det er til, om det er færdigt, han har allerede nok for sit svage Hoved i den Tanke, hvilket uhyre Hoved Enhver i vor Tid maa have, da Enhver har en saadan uhyre Tanke. Om man end var istand til at omsætte hele Troens Indhold i Begrebets Form, saa følger deraf ikke, at man har begrebet Troen, begrebet, hvorledes man kom ind i den, eller hvorledes den kom ind i Een. Nærværende Forfatter er ingenlunde Philosoph, han er, poetice et eleganter, en Extra-Skriver, der hverken skriver Systemet eller Løfter om Systemet, der hverken forskriver sig paa Systemet, eller til Systemet. Han skriver, fordi det er ham en Luxus, der vinder i Behagelighed og Evidents, jo Færre der kjøbe og læse,

hvad han skriver. Han forudseer let sin Skjebne i en Tid, da man har slaaet en Streg over Lidenskaben for at tjene Videnskaben, i en Tid, da en Forfatter, der vil have Læsere, maa passe paa at skrive saaledes, at det bequemt lader sig gjennemblade under Middagssøvnen, og passe paa at danne sin ydre Optræden i Lighed med hiin høflige Gartnersvends i Adressecaviſen, der med Hatten i Haanden og gode Recommendationer fra det Sted, hvor han har tjent sidst, anbefaler sig til et høistæret Publikum. Han forudseer sin Skjæbne, at blive aldeles ignoreret, han aner det Forfærdelige, at den nidkjære Kritik vil lade ham flere Gange staae Skoleret; han gruer for det endnu Forfærdeligere, at en eller anden driftig Registrator, en Paragraphsluger, (der, for at frelse Videnskaben, altid er villig til at gjøre ved Andres Skrifter, hvad Trop for „at redde Smagen" høimodigen gjorde ved „Menneskeslægtens Ødelæggelse") — skal skære ham over i §§, og gjøre det med samme Ubøielighed som den Mand, der for at tjene Interpunctions-Videnskaben inddeelte sin Tale ved at tælle Ordene, saa der gik 50 Ord paa et Punktum og 35 paa et Semikolon. — Jeg falder i dybeste Underdanighed ned for enhver systematisk Posekigger: „Det er ikke Systemet, det har ikke det Mindste med Systemet at gjøre. Jeg nedbeder alt Godt over Systemet og over de danske Interessenter i denne Omnibus; thi et Taarn bliver det nok neppe. Jeg ønsker dem alle samtlige og hver især til Lykke og Velsignelse."

Ærbødigst

Johannes de silentio.

Stemning.

Der var engang en Mand, han havde som Barn hørt hiin skjønne Fortælling om, hvorledes Gud fristede Abraham, og hvorledes han bestod i Fristelsen, bevarede Troen og anden Gang fik en Søn mod Forventning. Da han blev ældre, læste han den samme Fortælling med endnu større Beundring; thi Livet havde adskilt, hvad der var forenet i Barnets fromme Eenfoldighed. Jo ældre han blev, desto oftere vendte hans Tanke sig til hiin Fortælling, hans Begeistring blev stærkere og stærkere, og dog kunde han mindre og mindre forstaae Fortællingen. Tilsidst glemte han alt Andet over den; hans Sjæl havde kun eet Ønske, at see Abraham, een Længsel, at have været Vidne til hiin Begivenhed. Hans Begjering var ikke at see Østerlandets skjønne Egne, ikke det forjættede Lands jordiske Herlighed, ikke hiint gudfrygtige Ægtepar, hvis Alderdom Gud velsignede, ikke den bedagede Patriarchs ærværdige Skikkelse, ikke den af Gud skjænkede Isaaks frodige Ungdom — han havde Intet mod, at det samme foregik paa en gold Hede. Hans Attraa var at følge med de 3 Dages Reise, da Abraham reed med Sorgen foran sig og Isaak ved sin Side. Hans Ønske var at være tilstede i den Stund, da Abraham opløftede sit Øie og saae Morijabjerget i det Fjerne, den Stund han lod Æslerne tilbage, og gik ene med Isaak op til Bjerget; thi det, der beskæftigede ham, var ikke Phantasiens kunstrige Væven, men Tankens Gysen.

Hiin Mand var ikke Tænker, han følte ingen Trang til at komme ud over Troen; det tyktes ham at maatte være det Herligste, at ihukommes som dens Fader, et misundelsesværdigt Lod, at eie den, om end Ingen vidste det.

Hiin Mand var ikke lærd Exeget, han kunde ikke Hebraisk; havde han kunnet Hebraisk, da havde han maaskee let forstaaet Fortællingen og Abraham.

I.

„Og Gud fristede Abraham og sagde til ham, tag Isaak, Din eneste Søn, som du elsker, og gaae hen i det Land Morija og offer ham der til et Brændoffer paa et Bjerg, som jeg vil vise dig."

Det var en aarle Morgen, Abraham stod tidlig op, han lod Æslerne sadle, forlod sit Paulun, og Isaak med ham, men Sara saae ud ad Vinduet efter dem, ned gjennem Dalen, indtil hun ikke saae dem mere. De rede tause i 3 Dage, paa den 4de Dags Morgen sagde Abraham end ikke et Ord, men opløftede Øiet og saae Morijabjerget i det Fjerne. Han lod Drengene tilbage og gik ene med Isaak ved Haanden op til Bjerget. Men Abraham sagde til sig selv: „jeg vil dog ikke dølge for Isaak, hvorhen denne Gang fører ham." Han stod stille, han lagde sin Haand paa Isaaks Hoved til en Velsignelse, og Isaak bøiede sig for at modtage den. Og Abrahams Aasyn var Faderlighed, hans Blik var mildt, hans Tale formanende. Men Isaak kunde ikke forstaae ham, hans Sjæl kunde ikke opløftes; han omfattede Abrahams Knæe, han bønfaldt ved hans Fod, han bad for sit unge Liv, for sin skjønne Forhaabning, han mindede om Glæden i Abrahams Huus, han mindede om Sorgen og Eensomheden. Da reiste Abraham Drengen op og gik med ham ved sin Haand, og hans Ord vare fulde af Trøst og Formaning. Men Isaak kunde ikke forstaae ham. Han besteg Morijabjerget, men Isaak forstod ham ikke. Da vendte han sig bort et Øieblik fra ham, men da Isaak anden Gang saae Abrahams Aasyn, da var det forandret, hans Blik var vildt, hans Skikkelse var Rædsel. Han greb Isaak i Brystet, kastede ham til Jorden og sagde: „Dumme Dreng, troer Du jeg er Din Fader? Jeg er en Afgudsdyrker. Troer Du det er Guds Befaling? Nei det er min Lyst." Da skjælvede Isaak og raabte i sin Angst: „Gud i Himlene forbarm Dig over mig, Abrahams Gud forbarm Dig over mig, har jeg ingen Fader paa Jorden, saa vær

Du min Fader!" Men Abraham sagde sagte ved sig selv: „Herre i Himlene, jeg takker Dig; det er dog bedre at han troer, jeg er et Umenneske, end at han skulde tabe Troen paa Dig."

*
* *

Naar Barnet skal vænnes fra, da sværter Moderen sit Bryst, det var jo og Synd, at Brystet skulde see lisligt ud, naar Barnet ikke maa faae det. Saa troer Barnet, at Brystet har forandret sig, men Moderen hun er den samme, hendes Blik er kjærligt og ømt som altid. Held den, der ikke behøvede forfærdeligere Midler for at vænne Barnet fra!

II.

Det var en aarle Morgen, Abraham stod tidlig op, han omfavnede Sara, sin Alderdoms Brud, og Sara kyssede Isaak, der tog Skjendselen fra hende, hendes Stolthed, hendes Haab i alle Slægter. Saa rede de tause hen ad Veien, og Abrahams Blik var fæstet mod Jorden, til paa den 4de Dag, da opløftede han Øiet og saae langt borte Morija Bjerget, men hans Blik vendte sig atter mod Jorden. Taus lagde han Brændet til Orden, bandt Isaak, taus drog han Kniven; da saae han Væderen, som Gud havde udseet. Den offrede han og drog hjem. — — — Fra den Dag af blev Abraham gammel, han kunde ikke glemme, at Gud havde fordret det af ham. Isaak trivedes som forhen; men Abrahams Øie var forduklet, han saae ikke Glæden mere.

*

* *

Naar Barnet er blevet stort og skal vænnes fra, da skjuler Moderen jomfrueligt sin Barm, saa har Barnet ingen Moder mere. Held det Barn, der ikke anderledes tabte Moderen!

III.

Det var en aarle Morgen, Abraham stod tidlig op; han kysſede Sara, den unge Moder, og Sara kysſede Iſaak, hendes Lyſt, hendes Glæde i alle Tider. Og Abraham reed tankefuld hen ad Veien, han tænkte paa Hagar og Sønnen, ſom han jog ud i Ørkenen. Han beſteg Morijabjerget, han drog Kniven.

Det var en ſtille Aften, da reed Abraham ene ud, og han reed til Morijabjerget; han kaſtede ſig paa ſit Aaſyn, han bad Gud at tilgive ham hans Synd, at han havde villet offre Iſaak, at Faderen havde glemt ſin Pligt mod Sønnen. Han reed oftere ſin eenſomme Vei, men han fandt ikke Ro. Han kunde ikke begribe, at det var en Synd, at han havde villet offre Gud det Bedſte, han eiede, det, hvorfor han gjerne ſelv havde ladet ſit Liv mange Gange; og hvis det var en Synd, hvis han ikke havde elſket Iſaak ſaaledes, da kunde han ikke forſtaae, at den kunde tilgives; thi hvilken Synd var forfærdeligere?

*

* *

Naar Barnet ſkal vænnes fra, da er ei heller Moderen uden Sorg, at hun og Barnet mere og mere ſkilles ad; at Barnet, der førſt laae under hendes Hjerte, ſenere dog hvilede ved hendes Bryſt, ikke ſkal være ſaa nær mere. Saa ſørge de ſammen den korte Sorg. Held den, der beholdt Barnet ſaa nær, og ikke behøvede at ſørge mere!

IV.

Det var en aarle Morgen, Alt var beredt til Reisen i Abrahams Huus. Han tog Afsked med Sara, og Eliesер den troe Tjener fulgte ham ud ad Veien, indtil han atter vendte tilbage. De rede eendrægtigen sammen, Abraham og Isaak, indtil de kom til Morijabjerget. Men Abraham beredte Alt til Offret, rolig og mild, men idet han vendte sig bort og drog Kniven, da saae Isaak, at Abrahams Venstre knyttede sig i Fortvivlelse, at der gik en Skjælven igjennem hans Legeme — men Abraham drog Kniven.

Da vendte de atter hjem, og Sara ilede dem imøde, men Isaak havde tabt Troen. Der er i Verden aldrig sagt et Ord derom, og Isaak talte aldrig til noget Menneske, om hvad han havde seet, og Abraham anede ikke, at Nogen havde seet det.

*

* *

Naar Barnet skal vænnes fra, da har Moderen den stærkere Føde ved Haanden, at Barnet ikke skal omkomme. Held den, der har den stærkere Føde ved Haanden!

Saaledes og paa mange lignende Maader tænkte hiin Mand, om hvilken vi tale, over denne Begivenhed. Hver Gang han da efter en Vandring til Morija-Bjerget vendte hjem, da sank han sammen af Træthed, han foldede sine Hænder og sagde: „Ingen var dog stor som Abraham, hvo er istand til at forstaae ham?“

Lovtale over Abraham.

Dersom der ingen evig Bevidsthed var i et Menneske, dersom der til Grund for Alt kun laae en vildt gjærende Magt, der vridende sig i dunkle Lidenskaber frembragte Alt, hvad der var stort og hvad der var ubetydeligt, dersom en bundløs Tomhed, aldrig mættet, skjulte sig under Alt, hvad var da Livet Andet end Fortvivlelse? Dersom det forholdt sig saaledes, dersom der intet helligt Baand var, der sammenknyttede Menneskeheden, dersom den ene Slægt stod op efter den anden som Løvet i Skoven, dersom den ene Slægt afløste den anden som Fuglesangen i Skoven, dersom Slægten gik gjennem Verden, som Skibet gaaer gjennem Havet, som Veiret gjennem Ørkenen, en tankeløs og ufrugtbar Gjerning, dersom en evig Glemsel altid hungrig lurede paa sit Bytte, og der var ingen Magt stærk nok til at fratvide den det — hvor var da Livet tomt og trøstesløst! Men derfor er det ikke saaledes, og som Gud skabte Mand og Qvinde, saa dannede han Helten og Digteren eller Taleren. Denne kan Intet gjøre af hvad hiin gjør, han kan kun beundre, elske, glæde sig ved Helten. Dog er ogsaa han lykkelig, ikke mindre end denne; thi Helten er ligesom hans bedre Væsen, i hvilket han er forelsket, glad ved, at det dog ikke er ham selv, at hans Kjærlighed kan være Beundring. Han er Erindringens Genius, kan Intet gjøre uden minde om, hvad der er gjort, Intet gjøre uden beundre, hvad der er gjort; han tager Intet af sit Eget, men er misundelig paa det Betroede. Han følger sit Hjertes Valg, men naar han har fundet det Søgte, da van-

drer han om for hver Mands Dør med sin Sang og med sin Tale, at alle maae beundre Helten som han, være stolt af Helten, som han er det. Dette er hans Bedrift, hans ydmyge Gjerning, dette er hans tro Tjeneste i Heltens Huus. Bliver han saaledes sin Kjærlighed tro, strider han Dag og Nat med Glemselens Underfundighed, der vil fralifte ham Helten, da har han fuldkommet sin Gjerning, da samles han med Helten, der har elsket ham ligesaa trofast, thi Digteren er ligesom Heltens bedre Væsen, vel kraftesløs som et Minde er det, men ogsaa forklaret, som et Minde er det. Derfor skal Ingen være glemt, der var stor, og varer det end længere, tager Misforstaaelsens Sky end Helten bort, hans Elsker kommer dog, og jo længere Tiden gik hen, desto trofastere hænger han ved ham.

Nei! Ingen skal glemmes, der var stor i Verden; men Enhver var stor paa sin Viis, og Enhver i Forhold til dets Storhed, han elskede. Thi den, der elskede sig selv, blev stor ved sig selv, og den, der elskede andre Mennesker, blev stor ved sin Hengivenhed, men den, der elskede Gud, blev større end Alle. Enhver skal mindes, men Enhver blev stor i Forhold til sin Forventning. Een blev stor ved at forvente det Mulige; en Anden ved at forvente det Evige; men den, der forventede det Umulige, blev større end Alle. Enhver skal mindes, men Enhver var stor alt i Forhold til dets Størrelse, han stred med. Thi den, der stred med Verden, blev stor ved at overvinde Verden, og den, der stred med sig selv, blev større ved at overvinde sig selv; men den, der stred med Gud, blev større end Alle. Saaledes blev der stridt i Verden, Mand mod Mand, Een mod Tusinde, men den, der stred med Gud, var større end Alle. Saaledes blev der stridt paa Jorden: der var den, der overvandt Alt ved sin Kraft, og der var den, der overvandt Gud ved sin Afmagt. Der var den, der stolede paa sig selv og vandt Alt, der var den, der tryg ved sin Styrke offrede Alt, men den, der troede Gud, var større end Alle. Der var den, der var stor ved sin Kraft, og den, der var stor ved sin Viisdom, og den, der var stor ved sit Haab, og den, der var stor ved sin Kjærlighed, men Abra-

ham var større end Alle, stor ved den Kraft, hvis Styrke er Afmagt, stor ved den Viisdom, hvis Hemmelighed er Daarskab, stor ved det Haab, hvis Form er Vanvid, stor ved den Kjærlighed, der er Had til sig selv.

Ved Troen vandrede Abraham ud fra Fædrenes Land og blev Fremmed i Forjættelsens. Han lod Eet tilbage, tog Eet med sig; han lod sin jordiske Forstand tilbage, og tog Troen med sig; ellers var han vel ikke vandret ud, men havde tænkt, det er jo urimeligt. Ved Troen var han en Fremmed i Forjættelsens Land, og der var Intet, der erindrede ham om det Kjære, men Alt fristede ved sin Nyhed hans Sjæl til vemodig Længsel. Og dog var han Guds Udvalgte, i hvem Herren havde Velbehag! Ja havde han været en Forskudt, forstødt fra Guds Naade, da kunde han bedre have fattet det, nu var det jo som en Spot over ham og over hans Tro. Der var i Verden ogsaa den, der levede forviist fra det fædrene Land, som han elskede. Han er ikke glemt, ei heller hans Klagesange, naar han i Vemod søgte og fandt det Tabte. Af Abraham er der ingen Klagesang. Det er menneskeligt at klage, menneskeligt at græde med den Grædende, men det er større at troe, saligere at betragte den Troende.

Ved Troen modtog Abraham Forjættelsen, at i hans Sæd skulde alle Jordens Slægter velsignes. Tiden gik hen, Muligheden var der, Abraham troede; Tiden gik hen, det blev urimeligt, Abraham troede. Der var den i Verden, der ogsaa havde en Forventning. Tiden gik hen, det lakkede mod Aften, han var ikke usel nok til at have glemt sin Forventning, derfor skal han heller ikke glemmes. Da sørgede han, og Sorgen bedrog ham ikke, som Livet havde gjort det, den gjorde for ham Alt hvad den kunde, i Sorgens Sødme eiede han sin skuffede Forventning. Det er menneskeligt at sørge, det er menneskeligt at sørge med den Sørgende, men det er større at troe, saligere at betragte den Troende. Af Abraham have vi ingen Sørgesang. Han talte ikke vemodigt Dagene, medens Tiderne gik, han betragtede ikke Sara med mistænksomme Blikke, om hun

ikke blev gammel, han standsede ikke Solens Gang, at Sara ikke skulde ældes og med hende hans Forventning, dysssende sang han ikke for Sara sit vemodige Qvad. Abraham blev gammel, Sara til Spot i Landet, og dog var han Guds Udvalgte og Arving til Forjættelsen, at i hans Sæd skulde alle Jordens Slægter velsignes. Saa var det jo bedre, at han ikke var Guds Udvalgte? Hvad er det at være Guds Udvalgte? Er det at blive negtet i Ungdommen Ungdommens Ønske, for med stor Besværlighed at faae det opfyldt i Alderdommen. Men Abraham troede og holdt Forjættelsen fast. Hvis Abraham havde vaklet, da havde han opgivet den. Han havde sagt til Gud: „saa er det dog maaskee ikke Din Villie, at det skal skee, saa vil jeg opgive Ønsket; det var mit eneste, det var min Salighed. Min Sjæl er oprigtig, jeg skjuler intet hemmeligt Nag, fordi Du negtede det.“ Han skulde ikke være glemt, han skulde have frelst Mange ved sit Exempel, men dog ikke være bleven Troens Fader; thi det er stort at opgive sit Ønske, men det er større at fastholde det, efter at have opgivet det; det er stort at gribe det Evige, men det er større at fastholde det Timelige, efterat have opgivet det. — Da kom Tidens Fylde. Havde Abraham ikke troet, da var vel Sara død af Sorg, og Abraham, sløvet i Grædmelse, havde ikke forstaaet Opfyldelsen, men smilet ad den som ad en Ungdoms Drøm. Men Abraham troede, derfor var han ung; thi den, der altid haaber det Bedste, han bliver gammel, bedraget af Livet, og den, der altid er forberedt paa det Værste, han bliver tidlig gammel, men den, der troer, han bevarer en evig Ungdom. Priset derfor hiin Fortælling! Thi Sara, skjønt alderstegen, var ung nok til at begjere Moderens Lyst, og Abraham, skjønt graahærdet, var ung nok til at ønske at være Fader. I udvortes Henseende ligger det Vidunderlige i, at det skete efter deres Forventning, i dybere Forstand ligger Troens Vidunder i, at Abraham og Sara vare unge nok til at ønske, og at Troen havde bevaret deres Ønske og dermed deres Ungdom. Han modtog Forjættelsens Opfyldelse, han modtog den troende,

og det skete efter Forjættelsen og efter Troen; thi Moses slog Klippen med sin Stav, men han troede ikke.

Da var der Glæde i Abrahams Huus, da Sara stod Brud paa Guldbryllupsdagen.

Dog saaledes skulde det ikke blive; endnu engang skulde Abraham forsøges. Han havde kæmpet med hiin snilde Magt, der opfinder Alt, med hiin aarvaagne Fjende, der aldrig blunder, med hiin gamle Mand, der overlever Alt, — han havde kæmpet med Tiden og bevaret Troen. Nu blev al Stridens Forfærdelse samlet i eet Øieblik. „Og Gud fristede Abraham og sagde til ham, tag Isaak Din eneste Søn, som Du elsker, gaa hen i det Land Morija og offer ham der til Brændoffer paa et Bjerg, som jeg vil vise Dig.“

Saa var da Alt forspildt, forfærdeligere end om det aldrig var skeet! Saa drev Herren da kun sin Spot med Abraham! Vidunderligt gjorde han det Urimelige virkeligt, nu vilde han atter see det tilintetgjort. Det var jo en Daarskab, men Abraham loe ikke deraf, som Sara, da Forjættelsen blev forkyndt. Alt var forspildt! 70 Aars trofaste Forventning, den korte Glæde ved Troens Opfyldelse. Hvo er da den, der river Staven fra Oldingen, hvo er den, der fordrer, at han selv skal bryde den! Hvo er den, der gjør et Menneskes graae Haar trøstesløse, hvo er den, der fordrer, at han selv skal gjøre det! Er der ingen Medlidenhed med den ærværdige Olding, ingen med det uskyldige Barn! Og dog var Abraham Guds Udvalgte, og det var Herren, der paalagde Prøvelsen. Alt skulde nu være forspildt! Slægtens herlige Ihukommelse, Forjættelsen i Abrahams Sæd, det var kun et Indfald, en flygtig Tanke, som Herren havde haft, som Abraham nu skulde udslette. Hiin herlige Skat, der var ligesaa gammel som Troen i Abrahams Hjerte, mange mange Aar ældre end Isaak, Frugten af Abrahams Liv, helliget ved Bønner, modnet i Kampe — Velsignelsen paa Abrahams Læber, denne Frugt skulde nu rives af i Utide og blive uden Betydning; thi hvad Betydning havde den, naar Isaak skulde offres! Hiin vemodige, men dog salige Time, da Abra

ham skulde tage Afsked med Alt, hvad ham kjært var, da han endnu engang skulde opløfte sit ærværdige Hoved, da hans Aasyn skulde straale som Herrens, da han skulde samle hele sin Sjæl i en Velsignelse, der var mægtig til at gjøre Isaak velsignet alle Dage — denne Stund skulde ikke komme! Thi Afsked skulde Abraham vel tage med Isaak, men saaledes, at han selv skulde blive tilbage; Døden skulde skille dem ad, men saaledes at Isaak blev dens Bytte. Den gamle Mand skulde ikke glad i Døden lægge velsignende sin Haand paa Isaak, men træt af Livet lægge voldsom Haand paa Isaak. Og det var Gud, der prøvede ham. Ja Vee! Vee det Sendebud, der var kommet frem for Abraham med en saadan Tidende! Hvo havde vovet at være denne Sorgens Udsending. Men det var Gud, der prøvede Abraham.

Dog Abraham troede og troede for dette Liv. Ja havde hans Tro blot været for et tilkommende, da havde han vel lettere kastet Alt bort, for at haste ud af denne Verden, han ikke tilhørte. Men Abrahams Tro var ikke en saadan, om der gives en saadan; thi egentlig er det ikke Tro, men Troens fjerneste Mulighed, der yderst i Synskredsen ahner sin Gjenstand, dog adskilt fra den ved et svælgende Dyb, indenfor hvilket Fortvivlelsen driver sit Spil. Men Abraham troede netop for dette Liv, at han skulde blive gammel i Landet, hædret i Folket, velsignet i Slægten, uforglemmelig i Isaak, hans Kjæreste i Livet, hvem han omfattede med en Kjærlighed, for hvilken det kun var et fattigt Udtryk, at han troligen opfyldte Faderens Pligt at elske Sønnen, som det jo og lyder med i Tilsigelsen: den Søn, som Du elsker. Jacob havde 12 Sønner og 1 han elskede, Abraham havde kun een, som han elskede.

Men Abraham troede og tvivlede ikke, han troede det Urimelige. Hvis Abraham havde tvivlet — da skulde han have gjort noget Andet, noget Stort og Herligt; thi hvorledes kunde Abraham gjøre Andet end hvad stort og herligt er! Han var dragen ud til Morija Bjerget, han havde kløvet Brændet, antændt Baalet, draget Kniven — han havde raabt til Gud: „for-

smaa ikke dette Offer, det er ikke det Bedste, jeg eier, det veed jeg vel; thi hvad er en gammel Mand mod Forjættelsens Barn, men det er det Bedste, jeg kan give Dig. Lad Isaak aldrig faae det at vide, at han maa trøste sig ved sin Ungdom." Han havde stødt Kniven i sit eget Bryst. Han var bleven beundret i Verden, og hans Navn skulde ikke være glemt; men Eet er, at blive beundret, et Andet, at blive en ledende Stjerne, der frelser den Engstede.

Men Abraham troede. Han bad ikke for sig, at han maatte bevæge Herren, det var kun da den retfærdige Straf udgik over Sodoma og Gomorra, at Abraham traadte frem med sine Bønner.

Vi læse i hine hellige Skrifter: „og Gud fristede Abraham, og sagde: Abraham, Abraham hvor er Du? men Abraham svarede: her er jeg." Du, til hvem min Tale henvender sig, var det saaledes Tilfældet med Dig? Naar Du langt borte saae de tunge Tilskikkelser nærme sig, sagde Du da ikke til Bjergene, skjuler mig, til Høiene, falder over mig? Eller var Du stærkere, flyttede dog ikke Foden sig langsomt hen ad Veien, længtes den ikke ligesom tilbage efter de gamle Spoer? Naar der blev kaldet ad Dig, svarede Du da, eller svarede Du ikke, maaskee sagte, og hvidskende? Ikke saaledes Abraham, glad, freidig, tillidsfuld, høit svarede han: her er jeg. Vi læse videre: „og Abraham stod aarle op om Morgenen." Som var det til en Fest, saaledes ilede han, og aarle om Morgenen var han paa det aftalte Sted, paa Morija Bjerget. Han talte Intet til Sara, Intet til Elieser, hvo kunde ogsaa forstaae ham, havde Fristelsen ikke ved sit Væsen taget Tausheds Løfte af ham? „Han kløvede Brændet, han bandt Isaak, han antændte Baalet, han drog Kniven." Min Tilhører! Der var mangen Fader, der troede i sit Barn at miste, hvad ham var kjærest i Verden, at berøves ethvert Fremtids Haab; men der var jo dog Ingen, der i den Forstand var Forjættelsens Barn, som Isaak var det for Abraham. Der var mangen Fader, der mistede sit Barn, men saa var det jo Gud, den Almægtiges uforanderlige og urand-

sagelige Villie, hans Haand tog det. Ikke saaledes med Abraham. Ham var en tungere Prøve forbeholdt, og Isaaks Skjebne var med Kniven lagt i Abrahams Haand. Og han stod der, den gamle Mand med sit eneste Haab! Men han tvivlede ikke, han skuede ikke ængstelig til Høire eller Venstre, han udfordrede ikke Himlen ved sine Bønner. Han vidste, det var Gud den Almægtige, der prøvede ham, han vidste, det var det tungeste Offer, der kunde fordres af ham; men han vidste ogsaa, at intet Offer var for tungt, naar Gud fordrede det — og han drog Kniven.

Hvo styrkede Abrahams Arm, hvo holdt hans Høire opløftet, at den ikke sank afmægtig ned! Den, der seer derpaa, han bliver lammet. Hvo styrkede Abrahams Sjæl, at det ikke fortnede for hans Øie, saa han hverken saae Isaak eller Væderen! Den, der seer derpaa, han bliver blind. — Og dog sjelden nok er maaskee den, der bliver lam og blind, endnu sjeldnere den, der værdigen fortæller, hvad der skete. Vi vide det Alle — det var kun en Prøvelse.

Hvis Abraham, da han stod paa Morija Bjerget, havde tvivlet, hvis han raadvild havde skuet omkring sig, hvis han, inden han drog Kniven, ved et Tilfælde havde opdaget Væderen, hvis Gud havde tilladt ham at offre den istedenfor Isaak — da var han dragen hjem, Alt var det Samme, han havde Sara, han beholdt Isaak, og dog hvor forandret! Thi hans Tilbagetog var en Flugt, hans Frelse et Tilfælde, hans Løn Beskæmmelse, hans Fremtid maaskee Fortabelse. Da havde han hverken vidnet om sin Tro eller om Guds Naade, men vidnet om, hvor forfærdeligt det er, at drage op til Morija Bjerget. Da skulde Abraham ikke være glemt, ei heller Morija Bjerget. Dette skulde da nævnes ikke som Ararat, hvor Arken landede, men nævnes som en Forfærdelse, fordi det var her, at Abraham tvivlede.

* * *

Ærværdige Fader Abraham! Da Du drog hjem fra Morija Bjerget, da behøvede Du ingen Lovtale, der kunde trøste Dig for det Tabte; thi Du vandt jo Alt, og beholdt Isaak, var det ikke saaledes? Herren tog ham ikke mere fra Dig, men Du sad glad tilbords med ham i Dit Paulun, som Du hisset gjør det i alle Evigheder. Ærværdige Fader Abraham! Aartusinder ere henrundne siden hine Dage, men Du behøver ingen sildig Elsker, der kan udrive Dit Minde af Glemsels Vold; thi ethvert Tungemaal minder dig — og dog lønner Du Din Elsker herligere end Nogen, Du gjør ham hisset salig i Dit Skjød, Du fængsler her hans Øie og hans Hjerte ved Din Gjernings Vidunderlighed. Ærværdige Fader Abraham! Slægtens anden Fader! Du, der først fornam og vidnede om hiin uhyre Lidenskab, der forsmaaer den forfærdelige Kamp med Elementers Rasen og Skabningens Kræfter for at stride med Gud, Du, der først kjendte hiin høieste Lidenskab, det hellige, rene, ydmyge Udtryk for det guddommelige Vanvid, der blev beundret af Hedninger — tilgiv den, der vilde tale til Din Priis, om han ikke gjorde det retteligen. Han talede ydmygt, som det var hans Hjertes Begjering, han talede kort, som det sømmer sig, men han skal aldrig glemme, at Du behøvede 100 Aar for at faae en Alderdoms Søn mod Forventning, at Du maatte drage Kniven, før Du beholdt Isaak, han skal aldrig glemme, at Du i 130 Aar ikke kom videre end til Troen.

Problemata.

Foreløbig Expectoration.

Et gammelt Ord, hentet fra den udvortes og synlige Verden, siger: „kun den, der arbeider, faaer Brødet.“ Besynderligt nok, Ordet passer ikke paa den Verden, hvor det nærmest har hjemme; thi den udvortes Verden er Ufuldkommenhedens Lov underlagt, og her gjentager det sig atter og atter, at ogsaa den, der ikke arbeider, faaer Brødet, at den, der sover, faaer det rigeligere, end den, der arbeider. I den udvortes Verden er Alt Jhændehaverens; den træller under Ligegyldighedens Lov, og den, der har Ringen, ham lyder Ringens Aand, enten han er en Noureddin eller en Aladdin, og den, der har Verdens Skatte, han har dem, hvorledes han end fik dem. I Aandens Verden er det anderledes. Her herfker en evig guddommelig Orden, her regner det ikke baade over Retfærdige og Uretfærdige, her skinner Solen ikke baade over Gode og Onde, her gjælder det, at kun den, der arbeider, faaer Brødet, kun den, der var i Angst, finder Hvile, kun den, der stiger ned i Underverdenen, frelser den Elskede, kun den, der drager Kniven, faaer Jsaak. Den, der ikke vil arbeide, han faaer ikke Brødet, men bliver bedragen, som Guderne bedrog Orpheus med en lustig Skikkelse istedenfor den Elskede, bedrog ham, fordi han var hjelen, ikke modig, bedrog ham, fordi han var Citharspiller, ikke Mand. Her hjælper det ikke at have Abraham til Fader, eller 17 Ahner, den, der ikke vil arbeide, ham passer det paa, hvad der staaer skrevet om Jsraels Jomfruer, han føder Vind, men den, der vil arbeide, han føder sin egen Fader.

Der er en Viden, der formaftelig vil indføre i Aandens Verden den samme Ligegyldighedens Lov, som den, under hvilken den udvortes Verden sukker. Den mener, at det er nok at vide det Store, andet Arbeide behøves der ikke. Men derfor faaer den ikke Brødet, den omkommer af Hunger, medens Alt forvandler sig til Guld. Og hvad veed den ogsaa? Der var mange Tusinder i den græske Samtid, utallige i de senere Slægter, der vidste alle Miltiades's Triumpher, men der var kun Een, der blev søvnløs over dem. Der var talløse Slægter, der vidste Ord til andet udenad Fortællingen om Abraham, hvor Mange gjorde den søvnløs?

Fortællingen om Abraham har nu den mærkelige Egenskab, at den altid bliver herlig, hvor fattigt man end forstaaer den, men dog gjelder det atter her, om man vil arbeide og være besværet. Men arbeide vil man ikke, og dog vil man forstaae Fortællingen. Man taler til Abrahams Ære, men hvorledes? Man giver det Hele et ganske almindeligt Udtryk: „det var det Store, at han elskede Gud saaledes, at han vilde offre ham det Bedste." Det er meget sandt; men det „Bedste" er et ubestemt Udtryk. Man identificerer i Tankens og Mundens Løb ganske trygt Isaak og det Bedste, og den Mediterende kan godt ryge sin Pibe under Meditationen, og den Hørende kan godt strække Benene mageligt ud fra sig. Dersom hiin rige Yngling, hvem Christus mødte paa sin Vei, havde solgt alt sit Gods og givet det til de Fattige, da skulde vi prise ham, som alt hvad der er Stort, og end ikke forstaae ham uden at arbeide, men han var dog ikke bleven en Abraham, uagtet han offrede det Bedste. Det man udelader af Abrahams Historie er Angesten; thi mod Penge har jeg ingen ethisk Forpligtelse, men mod Sønnen har Faderen den høieste og helligste. Dog Angest er en farlig Sag for Blødagtige, derfor glemmer man den, og desuagtet vil man tale om Abraham. Man taler da, i Talens Løb vexle de tvende Udtryk: Isaak og det Bedste, Alt gaaer ypperligt. Traf det sig imidlertid saa, at der iblandt Tilhørerne var en Mand, der led af Søvnløshed, da ligger den forfærdeligste, den dybeste,

tragiske og comiske Misforstaaelse meget nær. Han gik hjem, han vilde gjøre ligesom Abraham; thi Sønnen er jo det Bedste. Hvis hiin Taler fik det at vide, da gik han maaskee til ham, han samlede al sin geistlige Værdighed og raabte: „afskyelige Menneske, Udskud af Samfundet, hvilken Djævel har saaledes besat Dig, at Du vil myrde din Søn." Og Præsten, som ikke havde spøret nogen Varme eller Transpiration ved at prædike om Abraham, han forbausedes over sig selv, over den Alvorens Vrede, med hvilken han nedtordnede hiint stakkels Menneske; han var glad over sig selv; thi han havde aldrig talet med saadan Fynd og Salvelse; han sagde til sig selv og sin Kone: „Jeg er Taler, det, der har manglet, har været Anledningen, da jeg i Søndags talte om Abraham, følte jeg mig aldeles ikke greben." Dersom samme Taler havde en lille Overflødighed af Forstand, der lod sig tabe, saa tænker jeg han tabte den, hvis Synderen roligt og værdigt svarede: det var jo, hvad Du selv prædikede om i Søndags. Hvorledes skulde ogsaa Præsten kunne faae Sligt i sit Hoved, og dog var det jo saa, og Feilen kun den, at han ikke havde vidst, hvad han sagde. At der dog ikke er en Digter, der kunde beslutte sig til at foretrække saadanne Situationer for det Fias og Tant, hvormed man fylder Comedier og Romaner! Det Komiske og det Tragiske berøre her hinanden i absolut Uendelighed. Præstens Tale var maaskee i og for sig latterlig nok, men blev uendelig latterlig ved sin Virkning, og dog var denne ganske naturlig. Eller hvis Synderen virkelig uden at gjøre nogen Indvending blev omvendt af Præstens Straffetale, hvis denne nidkjære Geistlige gik glad hjem, glad i Bevidstheden om, at han ikke blot virkede fra Prædikestolen, men fremfor Alt med uimodstaaelig Magt som Sjæleførger, idet han om Søndagen begeistrede Menigheden, medens han om Mandagen som en Cherub med luende Glavind stillede sig for den, der ved sin Gjerning vilde gjøre hiint gamle Ord til Skamme, at det ikke gaaer til i Verden som Præsten prædiker*).

*) I gamle Dage sagde man: det er sørgeligt, at det ikke gaaer til i Verden som Præsten prædiker — maaskee kommer den Tid, især ved

Hvis Synderen derimod ikke blev overbeviist, saa er hans Situation tragisk nok. Han blev da formodentlig henrettet eller sendt i Daarekisten, kort, han blev ulykkelig i Forhold til den saakaldte Virkelighed, i en anden Forstand tænker jeg vel, at Abraham gjorde ham lykkelig; thi den, der arbeider, omkommer ikke.

Hvoraf forklarer man en saadan Modsigelse som hiin Talers? Er det fordi Abraham har faaet Hævd paa at være en stor Mand, saa at hvad han gjør, er stort, og naar en Anden gjør det Samme, er det Synd, himmelraabende Synd? I saa Fald da ønsker jeg ikke at deeltage i slig tankeløs Lovprisen. Kan Troen ikke gjøre det til en hellig Handling at ville myrde sin Søn, saa lad den samme Dom gaae over Abraham som over enhver Anden. Mangler man maaskee Mod til at gjennemføre sin Tanke, at sige, at Abraham var en Morder, da er det vel bedre at erhverve dette Mod, end at spilde Tiden paa ufortjente Lovtaler. Det ethiske Udtryk for hvad Abraham gjorde er, at han vilde myrde Isaak, det religieuse er, at han vilde offre Isaak; men i denne Modsigelse ligger netop Angesten, der vel kan gjøre et Menneske søvnløst, og dog er Abraham ikke den, han er, uden denne Angst. Eller gjorde Abraham maaskee slet ikke, hvad der fortælles, var det maaskee paa Grund af hine Tiders Forhold noget ganske Andet, saa lad os glemme ham; thi hvad er det Umagen værd at erindre det Forbigangne, der ikke kan blive et Nærværende. Eller havde maaskee hiin Taler glemt Noget, der svarede til den ethiske Forglemmelse, at Isaak var Sønnen. Naar Troen nemlig ved at blive til Nul og Nichts tages bort, saa bliver kun det raae Factum tilbage, at Abraham vilde myrde Isaak, hvilket er nemt nok at eftergjøre for Enhver, der ikke har Troen, det vil sige den Tro, der gjør ham det svært.

Jeg for mit Vedkommende mangler ikke Mod til at tænke en Tanke heel; hidtil har jeg ingen frygtet, skulde jeg støde paa

---

Philosophiens Hjelp, da man kan sige: heldigvis gaaer det ikke saaledes til som Præsten prædiker; thi i Livet er der dog lidt Mening, i hans Præken er der slet ingen.

en saadan, da vil jeg haabe, at jeg idetmindste har Oprigtighed til at sige, denne Tanke frygter jeg, den oprører noget Andet i mig og derfor vil jeg ikke tænke den, gjør jeg Uret dermed, saa vil Straffen vel ikke udeblive. Hvis jeg havde erkjendt det for Sandhedens Dom, at Abraham var en Mørder, da veed jeg ikke, om jeg havde kunnet bringe min Pietet for ham til Taushed. Havde jeg imidlertid tænkt det, saa havde jeg formodentlig tiet dermed; thi i slige Tanker skal man ikke indvie Andre. Men Abraham er intet Blendværk, han har ikke sovet sig til sin Navnkundighed, han skylder den ikke en Lune af Skjebnen.

Kan man da uforbeholdent tale om Abraham, uden at løbe Fare for, at en Enkelt gaaer hen i Forvildelse og gjør ligesaa? Tør jeg det ikke, saa vil jeg reent tie om Abraham, og fremfor Alt vil jeg ikke nedsætte ham saaledes, at han netop derved bliver en Snare for de Svage. Gjør man nemlig Troen til Alt o: til det, den er, saa tænker jeg vel, man tør tale uden Fare derom i vor Tid, der neppe extravagerer i Troen, og det er kun ved Troen man faaer Lighed med Abraham, ikke ved Mordet. Gjør man Kjærligheden til en flygtig Stemning, en vellystig Rørelse i et Menneske, saa lægger man kun Snarer for den Svage, naar man vil tale om Kjærlighedens Bedrifter. En forbigaaende Bevægelse har vel Enhver, men hvis derfor Enhver vilde gjøre det Forfærdelige, som Kjærligheden har helliget som udødelig Bedrift, da er Alt tabt, baade Bedriften og den Forvildede.

Der lod sig da vel tale om Abraham; thi det Store kan aldrig skade, naar det opfattes i sin Storhed; det er som et tvægget Sværd, der dræber og frelser. Hvis Loddet faldt paa mig at tale derom, da vilde jeg begynde med at vise, hvilken from og gudfrygtig Mand Abraham var, værdig at kaldes Guds Udvalgte. Kun en Saadan paalægges en saadan Prøve; men hvo er en Saadan? Dernæst vilde jeg skildre, hvorledes Abraham elskede Isaak. Til den Ende vilde jeg bede alle gode Aander staae mig bi, at min Tale maatte blive glødende som Faderkjærligheden er det. Jeg haaber da at skulle skildre den saaledes, at der ikke blev mangen Fader i Kongens Riger og Lande, der turde paa-

staae, at han elskede saaledes. Men elskede han ikke som Abraham, saa var jo enhver Tanke om at offre Isaak en Anfægtelse. Dette kunde man allerede tale adskillige Søndage om, man behøver jo ikke at forhaste sig. Følgen vilde da blive, hvis der blev talet retteligen, at en Deel Fædre slet ikke vilde forlange at høre mere, men indtil videre være glade ved, om det virkelig lykkedes dem at elske saaledes, som Abraham elskede. Var der da Een, som, efter at have hørt det Store, men ogsaa det Forfærdelige i Abrahams Daad, vovede at gaae frem ad Veien; da vilde jeg sadle min Hest og ride med ham. Paa hver Station, indtil vi kom til Morija-Bjerget, vilde jeg forklare ham, at han endnu kunde vende om, kunde angre den Misforstaaelse, at han var kaldet til at forsøges i saadan Strid, kunde bekjende, at han manglede Mod, saa Gud selv maatte tage Isaak, hvis han vilde have ham. Det er min Overbevisning, at et saadant Menneske ikke er forskudt, at han kan blive salig med alle Andre, men i Tiden bliver han det ikke. Vilde man, selv i de mest troende Tider, ikke dømme saaledes om et saadant Menneske? Jeg har kjendt et Menneske, der engang kunde have frelst mit Liv, hvis han havde været høimodig. Han sagde ligefrem: „jeg seer nok, hvad jeg kunde gjøre; men jeg vover det ikke, jeg frygter, at jeg senere skal mangle Kraft, at jeg skal fortryde det.“ Han var ikke høimodig, men hvo vilde dog derfor ikke vedblive at elske ham?

Naar jeg da saaledes havde talt, havde bevæget Tilhørerne, saa de dog havde fornummet Troens dialectiske Kampe og dens gigantiske Lidenskab, da vilde jeg ikke forskylde en Vildfarelse fra de Tilhørendes Side, at de skulde tænke: „han har nu Troen i saa høi en Grad, os er det allerede nok, at holde i Skjøderne paa ham.“ Jeg vilde nemlig tilføie: „jeg har ingenlunde Troen. Jeg er af Naturen et kløgtigt Hoved og ethvert saadant har altid store Vanskeligheder ved at gjøre Troens Bevægelse, uden at jeg dog i og for sig vil tillægge den Vanskelighed noget Værd, der bragte det kløgtige Hoved videre ved at overvinde den, end til det Punkt, hvor det simpleste og enfoldigste Menneske lettere kommer hen.“

Kjærligheden har dog i Digterne sine Præster, og stundom hører man en Røst, der veed at holde den i Hævd; men om Troen høres der intet Ord, hvo taler til denne Lidenskabs Ære? Philosophien gaaer videre. Theologien sidder sminket ved Vinduet og beiler til dens Gunst, falbyder sin Deilighed til Philosophien. Det skal være vanskeligt at forstaae Hegel, men at forstaae Abraham, det er en smal Sag. At gaae ud over Hegel, det er et Underværk, men at komme ud over Abraham, det er det Letteste af Alt. Jeg for mit Vedkommende har anvendt adskillig Tid paa at forstaae den hegelske Philosophi, troer ogsaa nogenlunde at have forstaaet den, er dumdristig nok til at mene, at, naar jeg, trods anvendt Umage, paa enkelte Steder ikke kan forstaae ham, saa har han nok ikke selv været ganske klar. Alt Dette gjør jeg let, naturligt, mit Hoved lider ikke derved. Naar jeg derimod skal til at tænke over Abraham, da er jeg som tilintetgjort. Jeg faaer i ethvert Moment Øie paa hiint uhyre Paradox, der er Indholdet af Abrahams Liv, i ethvert Moment bliver jeg stødt tilbage, og min Tanke kan, trods al sin Lidenskab, ikke trænge ind i det, ikke komme et Haarsbred videre. Jeg anstrænger enhver Muskel for at faae Vuet, i samme Øieblik bliver jeg paralytisk.

Jeg er ikke ukjendt med hvad der i Verden er blevet beundret som stort og høimodigt, min Sjæl føler sit Slægtskab dermed, den er i al Ydmyghed forvisset om, at det ogsaa var min Sag, Helten stred, i Betragtningens Øieblik tilraaber jeg mig selv: jam tua res agitur. I Helten tænker jeg mig ind, i Abraham kan jeg ikke tænke mig ind, naar jeg har naaet Høiden, falder jeg ned, da det, der bydes mig, er et Paradox. Dog derfor mener jeg ingenlunde, at Troen er noget Ringe, men tvertimod, at den er det Høieste, samt at det er uredeligt af Philosophien at give noget Andet istedenfor og lade haant om Troen. Philosophien kan og skal ikke give Troen, men den skal forstaae sig selv, og vide hvad den byder og Intet tage og allermindst franarre Menneskene Noget, som var det Intet. Jeg er ikke ukjendt med Livets Nød og Farer, jeg frygter dem ikke, og gaaer dem freidigt imøde. Jeg er ikke ufortrolig med det Forfærdelige, min

Hukommelse er en trofast Viv og min Phantasi er, hvad jeg selv ikke er, en flittig lille Pige, der sidder hele Dagen stille ved sit Arbeide, og om Aftenen veed at snakke saa kjønt for mig, at jeg maa see derpaa, uagtet det just ikke altid er Landskaber eller Blomster, eller Schäfer-Historier, hun maler. Jeg har seet det under Øinene, jeg flyer det ikke ræd, men jeg veed meget vel, at, om jeg end gaaer det modig imøde, mit Mod dog ikke er Troens Mod og Intet at sammenligne med dette. Jeg kan ikke gjøre Troens Bevægelse, jeg kan ikke lukke Øinene og styrte mig tillidsfuld i det Absurde, det er mig en Umulighed, men jeg roser mig ikke deraf. Jeg er overbeviist om, at Gud er Kjærlighed; denne Tanke har for mig en oprindelig lyrisk Gyldighed. Naar den er mig nærværende, er jeg uudsigelig salig, naar den er fraværende, længes jeg efter den hæftigere, end den Elskende efter sin Gjenstand; men jeg troer ikke, dette Mod mangler mig. Guds Kjærlighed er mig, baade i directe og omvendt Forstand, incommensurabel for hele Virkeligheden. Jeg er ikke feig nok til derfor at klynke og klage, men heller ei lumsk nok til at negte, at Troen er noget langt Høiere. Jeg kan godt udholde at leve paa min Viis, jeg er glad og tilfreds, men min Glæde er ikke Troens og er dog i Sammenligning med denne ulykkelig. Jeg besværer ikke Gud med mine Smaa-Sorger, det Enkelte bekymrer mig ikke, jeg stirrer kun paa min Kjærlighed, og holder dens jomfruelige Flamme reen og klar; Troen er overbeviist om, at Gud bekymrer sig om det Mindste. Jeg er fornøiet med i dette Liv at være viet til venstre Haand, Troen er ydmyg nok til at forlange den høire; thi at det er Ydmyghed, det negter jeg ikke og skal aldrig negte.

Mon virkelig Enhver i min Samtid er istand til at gjøre Troens Bevægelser? Dersom jeg ikke har taget meget feil af den, da er den snarere tilbøielig til at være stolt af at gjøre hvad den vel end ikke troer mig istand til o: det Ufuldkomne. Det er min Sjæl imod at gjøre, hvad der saa ofte skeer, at tale umenneskeligt om det Store, som var nogle Aartusinder en uhyre Afstand; jeg taler helst menneskelig derom, som var det skeet igaar,

og lader kun Storheden selv være Afstanden, der enten opløfter eller dømmer. Hvis jeg da (i Qualitet af tragisk Helt; thi høiere kan jeg ikke komme) var bleven tilsagt til en saadan extraordinair Kongereise som den til Morija-Bjerget, jeg veed vel, hvad jeg havde gjort. Jeg havde ikke været feig nok til at blive hjemme, havde heller ikke ligget og drevet paa Landeveien, havde heller ei glemt Kniven, at der kunde blive lidt Sinkeri, jeg er temmelig forvisset om, at jeg havde været paa Klokkeslettet, havt Alt i Orden — maaskee var jeg snarere kommen for tidlig, at det snart kunde være overstaaet. Men jeg veed tillige, hvad jeg fremdeles havde gjort. Jeg havde i samme Øieblik, som jeg besteg Hesten, sagt til mig selv: nu er Alt tabt, Gud fordrer Isaak, jeg offrer ham, med ham al min Glæde — dog er Gud Kjærlighed og vedbliver at være det for mig; thi i Timeligheden kan Gud og jeg ikke tale sammen, vi have intet Sprog tilfælleds. Maaskee vil En eller Anden i vor Tid være taabelig nok, misundelig nok paa det Store, til at ville indbilde sig og mig, at hvis jeg virkelig havde gjort dette, da havde jeg gjort det endnu større, end hvad Abraham gjorde; thi min uhyre Resignation var langt mere ideal og poetisk end Abrahams Smaalighed. Og dog er dette den største Usandhed; thi min uhyre Resignation var Surrogatet for Troen. Jeg kunde da heller ikke gjøre mere end den uendelige Bevægelse for at finde mig selv og atter hvile i mig selv. Jeg havde da heller ikke elsket Isaak, saaledes som Abraham elskede. At jeg var resolut til at gjøre Bevægelsen, kunde bevise mit Mod menneskeligt talt, at jeg elskede ham af min ganske Sjæl er Forudsætningen, uden hvilken det Hele bliver en Misgjerning, men jeg elskede dog ikke som Abraham; thi da havde jeg holdt igjen selv i det sidste Minut, uden at jeg derfor var kommen for silde paa Morija-Bjerget. Jeg havde fremdeles ved min Adfærd fordærvet hele Historien; thi hvis jeg havde faaet Isaak igjen, da havde jeg været i Forlegenhed. Det, der faldt Abraham lettest, vilde falde mig svært, det igjen at være glad ved Isaak! thi den, der med hele sin Sjæls Uendelighed, proprio motu et propriis auspiciis, har gjort

den uendelige Bevægelse og ikke kan gjøre mere, han beholder kun Isaak i Smerten.

Men hvad gjorde Abraham? Han kom hverken for tidlig eller for sildig. Han besteg Æslet, han reed langsom hen ad Veien. I al den Tid troede han; han troede, at Gud ikke vilde fordre Isaak af ham, medens han dog var villig til at offre ham, naar det forlangtes. Han troede i Kraft af det Absurde; thi menneskelig Beregning kunde der ikke være Tale om, og det var jo det Absurde, at Gud, som fordrede det af ham, i næste Øieblik skulde tilbagekalde Fordringen. Han besteg Bjerget, endnu i det Øieblik da Kniven blinkede, da troede han — at Gud ikke vilde fordre Isaak. Han blev da vel overrasket ved Udfaldet, men han havde gjennem en Dobbelt-Bevægelse naaet hen til sin første Tilstand, og derfor modtog han Isaak gladere end den første Gang. Lad os gaae videre. Vi lade Isaak virkelig blive offret. Abraham troede. Han troede ikke, at han engang skulde blive salig hisset, men at han skulde blive lykkalig her i Verden. Gud kunde give ham en ny Isaak, kalde den offrede tilliv. Han troede i Kraft af det Absurde; thi al menneskelig Beregning var jo forlængst ophørt. At Sorg kan gjøre et Menneske sindssvagt, det seer man, og det er tungt nok; at der gives en Villie-Kraft, der kan knibe saa yderligt op mod Vinden, at den frelser Forstanden, om end Mennesket bliver lidt underligt, det seer man ogsaa, jeg agter ikke at nedsætte det, men at kunne tabe sin Forstand og dermed hele den Endelighed, hvis Vexel-Mægler den er, og da i Kraft af det Absurde vinde netop den samme Endelighed, det forfærder min Sjæl, men derfor siger jeg ikke, at det er noget Ringe, da det tvertimod er det eneste Vidunder. Man mener i Almindelighed, at det, Troen frembringer, ikke er Kunstværk, at det er grovt og plumpt Arbeide, kun for de mere klodsede Naturer; dog er det langt anderledes. Troens Dialektik er det Fineste og det Mærkværdigste af Alt, den har en Elevation, som jeg vel kan gjøre mig en Foreſtilling om, men heller ikke mere. Jeg kan gjøre det store Tramplin-Spring, hvorved jeg gaaer over i Uendeligheden, min Ryg er som en Liniedandsers, vreden

i min Barndom, derfor falder det mig let, jeg kan een, to, tre gaae paa Hovedet i Tilværelsen, men det næste kan jeg ikke; thi det Vidunderlige kan jeg ikke gjøre; men kun forbauses ved. Ja dersom Abraham i det Øieblik, han svingede sit Been over Æselets Ryg, har sagt til sig selv: nu er Isaak tabt, jeg kunde ligesaa gjerne offre ham her hjemme som reise den lange Vei til Morija — saa behøver jeg ikke Abraham, medens jeg nu bøier mig syv Gange for hans Navn og halvfjerdsindstive Gange for hans Gjerning. Dette har han nemlig ikke gjort, hvad jeg kan bevise deraf, at han blev glad ved at modtage Isaak, ret inderlig glad, at han ingen Forberedelse behøvede, ingen Tid til at samle sig paa Endeligheden og dens Glæde. Hvis det ikke stod sig saaledes med Abraham, da havde han maaskee elsket Gud, men ikke troet; thi den, der elsker Gud uden Tro, han reflekterer paa sig selv, den, der elsker Gud troende, han reflekterer paa Gud.

Paa denne Spidse staaer Abraham. Det sidste Stadium, han taber af Sigte, er den uendelige Resignation. Han gaaer virkelig videre og kommer til Troen; thi alle disse Vrængbilleder af Troen, den jammerlige lunkne Dorskhed, der tænker: det har vel ingen Nød, det er ikke værd at sørge før Tiden; det usle Haab, der siger: man kan ikke vide, hvad der vil skee, det var dog muligt — disse Vrængbilleder hører hjemme i Livets Elendighed, og dem har allerede den uendelige Resignation uendelig foragtet.

Abraham kan jeg ikke forstaae, jeg kan i en vis Forstand Intet lære af ham uden at forbauses. Naar man indbilder sig, at man ved at betænke Udfaldet af hiin Historie, skulde lade sig bevæge til at troe, saa bedrager man sig selv, og vil bedrage Gud for Troens første Bevægelse; man vil suge Leve-Viisdom ud af Paradoxet. Maaskee lykkes det En og Anden; thi vor Tid bliver ikke staaende ved Troen, ikke ved dens Mirakel, at gjøre Vand til Viin, den gaaer videre, den gjør Viin til Vand.

Var det dog ikke bedst, at blive staaende ved Troen, og er det ikke oprørende, at Enhver vil gaae videre? Naar man i vor Tid, og det forkyndes jo paa forskjellig Maade, ikke vil blive staaende ved Kjærligheden, hvor kommer man da hen? Til

jordisk Klogt, smaalig Beregning, til Usselhed og Elendighed, til alt Det, der kan gjøre Menneskets guddommelige Herkomst tvivlsom. Var det ikke bedst, at man blev staaende ved Troen, og at den, der staaer, saae til, at han ikke faldt; thi Troens Bevægelse maa bestandig gjøres i Kraft af det Absurde, dog vel at mærke saaledes, at man ikke taber Endeligheden, men vinder den heel og holden. Jeg for mit Vedkommende kan vel beskrive Troens Bevægelser, men jeg kan ikke gjøre dem. Naar man vil lære at gjøre Svømmebevægelserne, da kan man lade sig hænge i Seler under Loftet, man beskriver vel Bevægelserne, men man svømmer ikke; saaledes kan jeg beskrive Troens Bevægelser, men naar jeg bliver kastet ud i Vandet, da svømmer jeg vel (thi jeg hører ikke til Vaderne), men jeg gjør andre Bevægelser, jeg gjør Uendelighedens Bevægelser, medens Troen gjør det Modsatte, gjør, efter at have gjort Uendelighedens Bevægelser, Endelighedens. Held den, der kan gjøre disse Bevægelser, han gjør det Vidunderlige, og jeg skal aldrig blive træt af at beundre ham, om det er Abraham eller det er Trællen i Abrahams Huus, om det er en Professor i Philosophi eller en stakkels Tjenestepige, er mig absolut ligegyldigt, jeg seer blot paa Bevægelserne. Men dem seer jeg ogsaa paa, og lader mig ikke narre, hverken af mig selv eller af noget Menneske. Ridderne af den uendelige Resignation kjender man let, deres Gang er svævende, dristig. De derimod, der bære Troens Klenodie, skuffe let, fordi deres Ydre har en paafaldende Lighed med det, som saavel den uendelige Resignation som Troen dybt foragter — med Spidsborgerlighed.

Jeg tilstaaer oprigtigt, jeg har i min Praxis ikke fundet noget paalideligt Exemplar, uden at jeg derfor vil negte, at maaskee hvert andet Menneske er et saadant Exemplar. Imidlertid har jeg dog i flere Aar eftersporet det forgjeves. Man reiser i Almindelighed Verden rundt for at see Floder og Bjerge, nye Stjerner, spraglede Fugle, vanskabte Fiske, latterlige Menneskeracer, man hengiver sig til den dyriske Stupor, der gloer paa Tilværelsen, og man mener at have seet Noget. Dette beskæftiger mig ikke. Vidste jeg derimod, hvor der levede en saadan Troens

Ridder, da vilde jeg paa min Fod vandre til ham; thi dette Vidunder beskæftiger mig absolut. Jeg vilde intet Øieblik slippe ham, hvert Minut passe paa, hvorledes han bar sig ad med Bevægelserne; jeg vilde betragte mig selv som forsørget i Livet, og dele min Tid mellem at see paa ham og selv at gjøre Øvelser, og saaledes anvende al min Tid paa at beundre ham. Som sagt jeg har ikke fundet nogen Saadan, imidlertid kan jeg vel tænke ham. Her er han. Bekjendtskabet stiftes, jeg bliver forestillet for ham. I det Moment, jeg først tager ham paa mine Øine, kaster jeg ham i samme Nu fra mig, gjør selv et Spring tilbage, slaaer Hænderne sammen og siger halv høit: „Herre Gud! er det Mennesket, er det virkeligt ham, han seer jo ud som en Rodemester.“ Imidlertid er det dog ham. Jeg slutter mig lidt nærmere til ham, passer paa den mindste Bevægelse, om der ikke skulde vise sig en lille uensartet Brøks-Telegraphering fra det Uendelige, et Blik, en Mine, en Gestus, et Vemod, et Smil, der forraadte det Uendelige i sin Uensartethed med det Endelige. Nei! Jeg examinerer hans Skikkelse fra Top til Taa, om der ikke skulde være en Revne, igjennem hvilken det Uendelige tittede ud. Nei! Han er heelt igjennem solid. Hans Fodfæste? er kraftigt, tilhører ganske Endeligheden, ingen pyntet Borgermand, der Søndag-Eftermiddag gaaer ud paa Frøsberg, træder grundigere paa Jorden, han tilhører ganske Verden, ingen Spidsborger kan tilhøre den mere. Intet er at opdage af dette fremmede og fornemme Væsen, hvorpaa man kjender Uendelighedens Ridder. Han glæder sig ved Alt, deeltager i Alt, og hver Gang man seer ham deeltage i det Enkelte, skeer det med en Vedholdenhed, som betegner det jordiske Menneske, hvis Sjæl hænger fast ved Sligt. Han passer sin Gjerning. Naar man da seer ham, skulde man troe, han var en Skriverkarl, der havde fortabt sin Sjæl i det italienske Bogholderi, saa punktlig er han. Han ferierer om Søndagen. Han gaaer i Kirke. Intet himmelsk Blik eller noget Tegn paa det Incommensurable forraader ham; hvis man ikke kjendte ham, var det umuligt, at udsondre ham af den øvrige Mængde; thi hans sunde kraftige Psalmesang beviser

i det Høieste, at han har et godt Bryst. Om Eftermiddagen gaaer han til Skoven. Han fryder sig over Alt, hvad han seer, over Menneske-Vrimlen, de nye Omnibusser, Sundet, — naar man møder ham paa Strandveien skulde man troe, han var en Kræmmersjæl, der slog sig løs, netop saaledes glæder han sig; thi han er ikke Digter, og jeg har forgjeves søgt at aflure ham den poetiske Incommensurabilitet. Henad Aften gaaer han hjem, hans Gang er ufortrøden som et Postbuds. Underveis tænker han paa, at hans Kone vist har en apparte lille Ret varm Mad til ham, naar han kommer hjem, f. Ex. et stegt Lammehoved med Grønt til. Hvis han mødte en Ligesindet, da kunde han vedblive lige til Østerport at samtale med ham om denne Ret med en Lidenskab, der vilde passe for en Restaurateur. Tilfældigvis eier han ikke 4 Sk., og dog troer han fuldt og fast, at hans Kone har hiin lækkre Ret til ham. Har hun den, da skal det være et misundelsesværdigt Syn for fornemme Folk, begeistrende for Menigmand at see ham spise; thi hans Appetit er stærkere end Esaus. Hans Kone har den ikke — beskynderligt nok — han er aldeles den Samme. Paa Veien kommer han forbi en Byggeplads, han træffer en anden Mand. De tale et Øieblik sammen, han opfører i et Nu en Bygning, han disponerer over alle Kræfter dertil. Den Fremmede forlader ham med den Tanke, det var vist en Capitalist, medens min beundrede Ridder tænker: ja kom det derpaa an, kunde jeg sagtens faae det. Han ligger i et aabent Vindue og betragter Pladsen, paa hvilken han boer, Alt hvad der foregaaer, at en Rotte smutter ned under et Rendesteensbræt, at Børnene lege, alt beskæftiger ham med en Ro i Tilværelsen, som var han en Pige paa 16 Aar. Og dog er han ikke Genie; thi Geniets Incommensurabilitet har jeg forgjeves søgt at udspionere hos ham. Han ryger sin Pibe i Aftenstunden; naar man seer ham, skulde man sværge paa, det var Spekhøkeren ligeoverfor, der vegeterer i Skumringen. Han lader 5 være lige med en Sorgløshed, som var han en letsindig Døgenigt, og dog kjøber han hvert Øieblik, han lever, den beleilige Tid til den dyreste Priis; thi han gjør end ikke det Mindste uden i Kraft

af det Absurde. Og dog, dog, ja jeg kunde blive rasende derover, om ikke af anden Grund saa af Misundelse, dog har dette Menneske gjort og gjør hvert Øieblik Uendelighedens Bevægelse. Han tømmer i den uendelige Resignation Tilværelsens dybe Vemod, han kjender Uendelighedens Salighed, han har fornummet Smerten af at forsage Alt, det Kjæreste, man har i Verden, og dog smager Endeligheden ham fuldt saa godt som den, der aldrig kjendte noget Høiere, thi hans Forbliven i Endeligheden havde intet Spoer af en forknyt becængstet Dressur, og dog har han denne Tryghed til at fryde sig ved den, som var den det Visseste af Alt. Og dog, dog er hele den jordiske Skikkelse, han frembringer, en ny Skabning i Kraft af det Absurde. Han resignerede uendeligt paa Alt, og da greb han Alt igjen i Kraft af det Absurde. Han gjør bestandig Uendelighedens Bevægelse, men han gjør det med en saadan Correcthed og Sikkerhed, at han bestandig faaer Endeligheden ud, og der er intet Secund, hvor man ahner noget Andet. Det skal være den vanskeligste Opgave for en Dandser, at springe sig ind i en bestemt Stilling, saaledes, at der intet Secund er, da han griber efter Stillingen, men i Springet selv staaer i Stillingen. Maaskee kan ingen Dandser gjøre det — dette gjør hiin Ridder. Mængden af Mennesker lever fortabt i verdslig Sorg og Glæde, disse ere Oversidderne, som ikke komme med i Dandsen. Uendelighedens Riddere ere Dandsere og have Elevation. De gjøre Bevægelsen op efter og falde ned igjen, og ogsaa dette er en ikke usalig Tidsfordriv og ikke usknnt at see paa. Men hver Gang de falde ned, kunne de ikke strax antage Stillingen, de vakle et Øieblik, og denne Vaklen viser, at de dog ere Fremmede i Verden. Den er mere eller mindre paafaldende, eftersom de have Kunst, men selv den kunstigste af disse Riddere kan dog ikke skjule denne Vaklen. Man behøver ikke at see dem i Luften, man behøver blot at see dem i det Øieblik, de berøre og have berørt Jorden — og man kjender dem. Men at kunne falde saaledes ned, at det i samme Secund seer ud som stod og gik man, at forvandle Springet i Livet til

Gang, absolut at udtrykke det Sublime i det Pedestre — det kan kun hiin Ridder, — og dette er det eneste Vidunder.

Dog dette Vidunder kan saa let skuffe, jeg vil derfor beskrive Bevægelserne i et bestemt Tilfælde, der kan belyse disses Forhold til Virkeligheden; thi derom er det at Alt dreier sig. En Ungersvend forelsker sig i en Prindsesse, og hele hans Livs Indhold ligger i denne Kjærlighed, og dog er Forholdet et saadant, at den umulig lader sig realisere, umuligt lader sig oversætte fra Idealiteten til Realiteten*). Elendighedens Trælle, Frøerne i Livets Sump, skrige naturligvis: en saadan Kjærlighed er en Daarskab, og den rige Bryggerenke er et fuldkomment saa godt og solidt Parti. Lad dem uforstyrret qvække i Sumpen. Saaledes gjør Ridderen af den uendelige Resignation ikke, han opgiver ikke Kjærligheden, ikke for al Verdens Herlighed. Han er ingen Gjæk. Han forvisser sig først om, at den virkelig er ham Livets Indhold, og hans Sjæl er for sund og for stolt til at ødsle det Mindste paa en Ruus. Han er ikke feig, han frygter ikke for at lade den snige sig ind i hans lønligste, hans mest affides Tanker, at lade den snoe sig i utallige Slyngninger om ethvert Ligament i hans Bevidsthed — bliver Kjærligheden ulykkelig, da vil han aldrig kunne rive sig ud af den. Han føler en salig Vellyst ved at lade Kjærligheden gjennemgyse hver hans Nerve, og dog er hans Sjæl høitidelig som Dens, der har tømt Giftbægeret og føler, hvorledes Saften gjennemtrænger hver en Blodsdraabe, — thi dette Øieblik er Liv og Død. Naar han da saaledes har indsuget hele Kjærligheden i sig og fordybet sig i den, da mangler han ikke Mod til at forsøge og vove Alt. Han overskuer Livets Forhold, han sammenkalder de hurtige Tanker, der som

*) Det følger af sig selv, at hvilkensomhelst anden Interesse, i hvilken et Individ har hele Virkelighedens Realitet for sig concentreret, kan, naar den viser sig urealisabel, foranledige Resignationens Bevægelse. Jeg har imidlertid valgt en Forelskelse til at vise Bevægelserne paa, fordi denne Interesse vel lettere forstaaes, og saaledes fritager mig for alle foreløbige Overveielser, der i dybere Forstand kun kunne befæstige ganske Enkelte.

slagvante Duer lyde hvert hans Vink, han svinger Staven over dem, og de styrte sig i alle Retninger. Men naar de nu alle vende tilbage, alle som Sorgens Bud og forklare ham, at det er en Umulighed, da bliver han stille, han takker dem af, han bliver ene og da foretager han sig Bevægelsen. Dersom hvad jeg her siger, skal have nogen Betydning, da gjælder det om, at Bevægelsen skeer normalt*). Ridderen vil da for det første have Kraft til at concentrere hele Livets Indhold og Virkelighedens Betydning i eet eneste Ønske. Mangler et Menneske denne Concentration, denne Sluttethed, er hans Sjæl fra Begyndelsen adsplittet i det Mangfoldige, da kommer han aldrig til at gjøre Bevægelsen, han vil i Livet handle klogt som de Pengemænd, der anbringe deres Capital i alle forskjellige Papirer, for at vinde paa det ene, naar de tabe paa det andet — kort, saa er han ikke Ridder. Dernæst vil Ridderen have Kraft til at concentrere hele Tanke-Operationens Resultat i een Bevidstheds-Akt. Mangler han denne Sluttethed, er hans Sjæl fra Begyndelsen adsplittet i det Mangfoldige, da vil han aldrig faae Tid til at gjøre Bevægelsen, han vil bestandig løbe Ærinder i Livet, aldrig gaae ind i Evigheden; thi selv i det Øieblik, da han er nærmest derved, vil han pludselig opdage, at han har glemt Noget, hvorfor han maa tilbage. I næste Øieblik, vil han tænke, er det

*) Dertil hører der Lidenskab. Enhver Uendelighedens Bevægelse skeer ved Lidenskab, og ingen Reflexion kan tilveiebringe en Bevægelse. Dette er det idelige Spring i Tilværelsen, der forklarer Bevægelsen, medens Mediationen er en Chimaire, som hos Hegel skal forklare Alt, og som tillige er det Eneste, han aldrig har forsøgt at forklare. Selv til at gjøre den bekjendte socratiske Distinction mellem hvad man forstaaer og hvad man ikke forstaaer, hører der Lidenskab, end mere naturligvis til at gjøre den egentlige sokratiske Bevægelse, Uvidenhedens. Men det, Tiden mangler, er ikke Reflexion, men Lidenskab. Derfor er Tiden egentlig i en vis Forstand for seiglivet til at døe, thi det at døe er et af de mærkeligste Spring, og et lille Vers af en Digter har altid tiltalt mig meget, fordi han, efter i en 5, 6 foregaaende Linier smukt og eenfoldigt at have ønsket sig gode Ting i Livet, ender saaledes:

ein seliger Sprung in die Ewigkeit.

muligt, og det er ogsaa ganske sandt; men ved slige Betragtninger kommer man aldrig til at gjøre Bevægelsen, men ved Hjælp af dem synker man dybere og dybere i Mudret.

Ridderen gjør da Bevægelsen, men hvilken? Vil han glemme det Hele; thi ogsaa deri ligger jo en Slags Concentration? Nei! thi Ridderen modsiger ikke sig selv, og det er en Modsigelse at forglemme hele sit Livs Indhold og dog blive den Samme. At blive en Anden, føler han ingen Drift til, og anseer det ingenlunde for det Store. Kun de lavere Naturer glemme sig selv og blive noget Nyt. Saaledes har Sommerfuglen aldeles glemt, at den var Kaalorm, maaskee kan den igjen glemme, at den var Sommerfugl saa aldeles, at den kan blive en Fisk. De dybere Naturer glemme aldrig sig selv og blive aldrig til Andet end hvad de vare. Ridderen vil da erindre Alt; men denne Erindren er netop Smerten, og dog er han i den uendelige Resignation forsonet med Tilværelsen. Kjærligheden til hiin Prindsesse blev for ham Udtrykket for en evig Kjærlighed, antog en religiøs Charakteer, forklarede sig i en Kjærlighed til det evige Væsen, der vel negtede Opfyldelsen, men dog atter forsonede ham i den evige Bevidsthed om dens Gyldighed i en Evigheds-Form, som ingen Virkelighed kan fratage ham. Daarer og unge Mennesker snakke om, at Alt er muligt for et Menneske. Det er imidlertid en stor Vildfarelse. Aandelig talt er Alt muligt, men i Endelighedens Verden er der Meget, der ikke er muligt. Dette Umulige gjør imidlertid Ridderen muligt derved, at han udtrykker det aandeligt, men aandeligt udtrykker han det derved, at han giver Afkald derpaa. Ønsket, der vilde føre ham ud i Virkeligheden men strandede paa Umuligheden, bøies nu indefter, men er derfor ikke tabt, heller ikke glemt. Snart er det Ønskets dunkle Rørelser i ham, der vække Erindringen, snart vækker han den selv; thi han er for stolt til at ville, at det, der var hele hans Livs Indhold, skulde have været et flygtigt Moments Sag. Han holder denne Kjærlighed ung, og den tiltager med ham i Aar og i Skjønhed. Derimod behøver han ingen Endelighedens Anledning til dens Fremvæxt. Fra det Øieblik, han har gjort Bevægelsen, er Prind-

sessen tabt. Han behøver ikke disse erotiske Nervezittringer ved at see den Elskede o. s. v., han behøver heller ikke i endelig Forstand bestandig at tage Afsked med hende, fordi han i evig Forstand erindrer hende, og han veed meget godt, at de Elskende, der ere saa forhippede paa endnu engang til Afsked at see hinanden for sidste Gang, have Ret i at være forhippede, Ret i at mene, at det er sidste Gang; thi de glemme snareste hinanden. Han har fattet den dybe Hemmelighed, at ogsaa i at elske et andet Menneske bør man være sig selv nok. Han tager intet endeligt Hensyn mere til hvad Prindsessen gjør, og netop dette beviser, at han har gjort Bevægelsen uendeligt. [Her kan man faae Leilighed til at see, om Bevægelsen hos den Enkelte er sand eller tillsiet. Der var den, der ogsaa troede, at han havde gjort Bevægelsen, men see Tiden gik, Prindsessen gjorde noget Andet, hun giftede sig f. Ex. med en Prinds, da tabte hans Sjæl Resignationens Elasticitet. Han viste derved, at han ikke havde gjort Bevægelsen rigtigt; thi den, der har resigneret uendeligt, han er sig selv nok. Ridderen hæver ikke sin Resignation, han bevarer sin Kjærlighed ligesaa ung, som den var i det første Øieblik, han slipper den aldrig fra sig, netop fordi han har gjort Bevægelsen uendeligt. Hvad Prindsessen gjør kan ikke forstyrre ham, det er kun de lavere Naturer, der have Loven for deres Handlinger i et andet Menneske, Præmisserne til deres Handlinger udenfor sig selv. Er Prindsessen derimod en Ligesindet, da vil det Skjønne fremkomme. Hun vil da introducere sig selv i den Ridderorden, i hvilken man ikke optages ved Ballotation, men af hvilken Enhver er Medlem, der har Mod til at indføre sig selv, den Ridderorden, der derved beviser sin Udødelighed, at den ingen Forskjel gjør paa Mand og Qvinde. Ogsaa hun vil bevare sin Kjærlighed ung og sund, ogsaa hun vil have forvundet sin Qvide, om hun end ikke, som der staaer i Visen: hver Nat ligger ved sin Herres Side. Disse Tvende vil da i al Evighed passe for hinanden, med en saadan taktfast harmonia præstabilita, at hvis nogensinde Øieblikket kom, et Øieblik, der dog ikke endeligt beskæftiger dem, thi da ældes de, hvis nogensinde Øieblikket

kom, der tillod at give Kjærligheden sit Udtryk i Tiden, da vilde de være istand til at begynde netop der, hvor de vilde have begyndt, hvis de oprindeligen havde været forenede. Den, der forstaaer dette, hvad enten han er en Mand eller en Qvinde, han kan aldrig blive bedragen, thi det er kun de lavere Naturer, der indbilde sig, at de ere bedragne. Ingen Pige, der ikke er saa stolt, forstaaer egentlig at elske, men er hun saa stolt, da kan Alverdens List og Kløgt ikke bedrage hende.

I den uendelige Resignation er der Fred og Hvile; ethvert Menneske, der vil det, der ikke har fornedret sig selv ved — hvad der er endnu forfærdeligere end at være for stolt — at lade haant om sig selv, kan optugte sig selv til at gjøre denne Bevægelse, der i sin Smerte forsoner med Tilværelsen. Den uendelige Resignation er hiin Skjorte, om hvilken der tales i et gammelt Folkesagn. Traaden er spunden under Taarer, bleget ved Taarer, Skjorten syet i Taarer, men da beskytter den ogsaa bedre end Jern og Staal. Det Ufuldkomne i Folkesagnet er, at en Tredie kan forarbeide dette Linned. Hemmeligheden i Livet er, at Enhver maa sye sig den selv, og Mærkeligheden er, at en Mand kan sye den fuldt saa vel som en Qvinde. I den uendelige Resignation er der Fred og Hvile og Trøst i Smerten, det vil sige naar Bevægelsen er gjort normalt. Det var mig imidlertid ikke vanskeligt at skrive en heel Bog, naar jeg vilde gjennemgaae de forskjellige Misforstaaelser, de bagvendte Stillinger, de sjuskede Bevægelser, jeg har stødt paa blot i min lille Praxis. Man troer meget lidt paa Aand, og dog gjelder det netop om Aand for at gjøre denne Bevægelse, det gjelder om, at den ikke er et eensidigt Resultat af en dira necessitas, og jo mere denne er tilstede, desto tvivlsommere bliver det altid, om Bevægelsen er normal. Naar man saaledes vil mene, at den kolde, ufrugtbare Nødvendighed nødvendigt maa være tilstede, saa siger man dermed, at Ingen kan opleve Døden, før han virkelig dør, hvilket forekommer mig en cras Materialisme. Dog i vor Tid bekymrer man sig mindre om at gjøre rene Bevægelser. Dersom Een, der skulde lære at dandse, vilde sige: nu har i Aarhundreder den

ene Slægt efter den anden lært Positioner, det er paa den høie Tid, at jeg drager mig dette til Fordeel og uden videre begynder paa Françaiser, saa vilde man vel lee lidt ad ham; men i Aandens Verden finder man det yderst plausibelt. Hvad er da Dannelse? Jeg troede, det var det Cursus, den Enkelte gjennemløb for at indhente sig selv; og den, der ikke vil gjennemgaae dette Cursus, ham hjælper det saare lidet, om han blev født i den mest oplyste Tidsalder.

Den uendelige Resignation er det sidste Stadium, der gaaer forud for Troen, saaledes, at Enhver, der ikke har gjort denne Bevægelse, ikke har Troen; thi først i den uendelige Resignation bliver jeg mig selv klar i min evige Gyldighed, og først da kan der være Tale om i Kraft af Troen at gribe Tilværelsen.

Vi ville nu lade Troens Ridder give Møde i det omtalte Tilfælde. Han gjør aldeles det samme, som den anden Ridder, han giver uendeligt Afkald paa den Kjærlighed, der er hans Livs Indhold, han er forsonet i Smerten; men da skeer Vidunderet, han gjør endnu en Bevægelse, forunderligere end Alt, thi han siger: jeg troer dog, at jeg faaer hende, i Kraft nemlig af det Absurde, i Kraft af, at for Gud er Alting muligt. Det Absurde hører ikke til de Differentser, der ligge indenfor Forstandens eget Omfang. Det er ikke identisk med det Usandsynlige, det Uventede, det Uformodede. I det Øieblik, Ridderen resignerede, da forvisste han sig om Umuligheden, menneskelig talt, dette var Forstandens Resultat, og han havde Energi nok til at tænke det. I uendelig Forstand var det derimod muligt, det er ved at resignere derpaa, men denne Besidden er jo tillige en Opgiven, men dog er denne Besidden for Forstanden ingen Absurditet; thi Forstanden vedblev at beholde Ret i, at i den Endelighedens Verden, hvor den hersker, var og blev det en Umulighed. Denne Bevidsthed har Troens Ridder ligesaa klar; det Eneste, der altsaa kan frelse ham, er det Absurde, og dette griber han ved Troen. Han erkjender altsaa Umuligheden og i samme Øieblik troer han det Absurde; thi vil han

uden med al sin Sjæls Lidenskab og af sit ganske Hjerte at erkjende Umuligheden, indbilde sig at have Troen, da bedrager han sig selv, og hans Vidnesbyrd har intetsteds hjemme, da han end ikke er kommen til den uendelige Resignation.

Troen er derfor ingen æsthetisk Rørelse, men noget langt Høiere, netop fordi den har Resignationen forud for sig, den er ikke Hjertets umiddelbare Drift, men Tilværelsens Paradox. Naar saaledes en ung Pige tiltrods for alle Vanskeligheder dog holder sig forvisset om, at hendes Ønske vel bliver opfyldt, saa er denne Forvisning slet ikke Troens, og det uagtet hun er opdragen af christelige Forældre, og maaskee et heelt Aar har gaaet til Præsten. Hun er forvisset i al sin barnlige Naivetet og Uskyldighed, ogsaa denne Forvisning adler hendes Væsen, og giver hende en overnaturlig Størrelse, saa at hun som en Thaumaturg kan besværge Tilværelsens endelige Kræfter, og bringe Stene selv til at græde, medens hun paa den anden Side i sin Befippethed ligesaa godt kan løbe til Herodes som til Pilatus og røre al Verden med sine Bønner. Hendes Forvisning er saare elskelig, og man kan lære Meget af hende, men een Ting lærer man ikke af hende, man lærer ikke at gjøre Bevægelser; thi hendes Forvisning tør ikke i Resignationens Smerte see Umuligheden under Øine.

Indsee kan jeg da, at der hører Kraft og Energi og Aandens Frihed til at gjøre Resignationens uendelige Bevægelse; jeg kan tillige indsee, at den lader sig gjøre. Det Næste forbauser mig, min Hjerne vender sig i mit Hoved; thi, efter at have gjort Resignationens Bevægelse, nu i Kraft af det Absurde at faae Alt, faae Ønsket, heelt, ubeskaarent, det er over menneskelige Kræfter, det er et Vidunder. Men det kan jeg indsee, at den unge Piges Forvisning kun er Letsindighed i Sammenligning med Troens Urokkelighed, uagtet den har indseet Umuligheden. Hver Gang jeg vil gjøre denne Bevægelse, fortner det for mit Øie, i samme Øieblik beundrer jeg det absolut, og i samme Øieblik griber en uhyre Angst min Sjæl, thi hvad er da det at friste Gud? Og dog er denne Bevægelse Troens, og

bliver ved at være det, om saa Philosophien end, for at forvirre Begreberne, vil bilde os ind, at den har Troen, om saa Theologien vil sælge den ud for godt Kjøb.

Til at resignere hører der ikke Tro, thi det, jeg i Resignation vinder, er min evige Bevidsthed, og dette er en reen philosophisk Bevægelse, som jeg trøster mig til at gjøre, naar forlanges, og som jeg kan tugte mig selv til at gjøre, thi hver Gang nogen Endelighed vil voxe mig overhovedet, da hungrer jeg mig selv ud, indtil jeg gjør Bevægelsen; thi min evige Bevidsthed er min Kjærlighed til Gud, og den er mig høiere end Alt. Til at resignere hører der ikke Tro, men til at faae det allermindste mere end min evige Bevidsthed hører der Tro, thi dette er det Paradoxe. Man forvexler ofte Bevægelserne. Man siger, at man behøver Troen for at give Afkald paa Alt, ja man hører det endnu besynderligere, at et Menneske klager over, at han har tabt Troen, og naar man seer efter paa Scalaen, for at see, hvor han er, seer man besynderlig nok, at han kun er kommen til det Punkt, at han skal gjøre Resignationens uendelige Bevægelse. Ved Resignationen giver jeg Afkald paa Alt, denne Bevægelse gjør jeg ved mig selv, og naar jeg ikke gjør det, da er det fordi jeg er feig og blødagtig og uden Begeistring og ikke føler Betydningen af den høie Værdighed, ethvert Menneske er anviist, at være sin egen Censor, hvilket er meget fornemmere end at være General-Censor for hele den romerske Republik. Denne Bevægelse gjør jeg ved mig selv, og det, jeg derfor vinder, er mig selv i min evige Bevidsthed, i salig Forstaaelse med min Kjærlighed til det evige Væsen. Ved Troen giver jeg ikke Afkald paa Noget, tvertimod ved Troen faaer jeg Alt, netop i den Forstand, i hvilken det hedder, at den, som har Tro som et Sennepskorn, kan flytte Bjerge. Der hører et reent menneskeligt Mod til at give Afkald paa hele Timeligheden, for at vinde Evigheden, men denne vinder jeg, og kan i al Evighed ikke give Afkald paa, det er en Selvmodsigelse; men der hører et paradox og ydmygt Mod til nu at gribe hele Timeligheden i Kraft af det Absurde, og dette Mod er Troens.

Ved Troen gav Abraham ikke Afkald paa Isaak, men ved Troen fik Abraham Isaak. I Kraft af Resignationen skulde hiin rige Yngling have bortgivet Alt, men naar han da havde gjort det, da skulde Troens Ridder have sagt til ham: I Kraft af det Absurde skal Du faae hver en Hvid igjen, kan Du troe det. Og denne Tale skal ingenlunde være den forhen rige Yngling ligegyldig; thi dersom han bortgav sit Gods, fordi han er kjed deraf, da var det daarligt bevendt med hans Resignation.

Timeligheden, Endeligheden er det, hvorom Alt dreier sig. Jeg kan ved egen Kraft resignere paa Alt, og da finde Fred og Hvile i Smerten, jeg kan finde mig i Alt, selv om hiin rædsomme Dæmon, forfærdeligere end Knokkelmanden, der forskrækker Menneskene, selv om Vanvidet holdt Narredragten op for mit Øie, og jeg forstod dens Mine, at det var mig, der skulde iføre mig den, jeg kan endnu frelse min Sjæl, dersom det ellers er mig mere om at gjøre, at min Kjærlighed til Gud seirer i mig, end min jordiske Lykke. Et Menneske kan endnu i dette sidste Øieblik samle hele sin Sjæl i eet eneste Blik mod den Himmel, fra hvilken al god Gave kommer, og dette Blik skal være forstaaeligt for ham og for den, hvem det søger, at han dog blev sin Kjærlighed tro. Da skal han rolig iføre sig Dragten. Den, hvis Sjæl ikke har denne Romantik, har solgt sin Sjæl, hvad enten han nu fik et Kongerige for den, eller en ussel Sølvpenge. Men ved egen Kraft kan jeg ikke faae det Mindste af hvad der tilhører Endeligheden; thi jeg bruger bestandig min Kraft til at resignere paa Alt. Ved egen Kraft kan jeg opgive Prindsessen, og jeg skal ikke blive nogen Suurmuler, men finde Glæde og Fred og Hvile i min Smerte, men ved egen Kraft kan jeg ikke faae hende igjen, thi jeg bruger netop min Kraft til at resignere. Men ved Troen, siger hiin vidunderlige Ridder, ved Troen skal Du faae hende i Kraft af det Absurde.

See denne Bevægelse kan jeg ikke gjøre. Saasnart jeg vil begynde derpaa, vender Alt sig om, og jeg flygter tilbage i Resignationens Smerte. Jeg kan svømme i Livet, men til denne mystiske Svæven er jeg for tung. At existere saaledes,

at min Modsætning til Existentsen i ethvert Øieblik udtrykker sig som den skjønneste og tryggeste Harmoni med den, det kan jeg ikke. Og dog maa det være herligt at faae Prindsessen, det siger jeg ethvert Øieblik, og den Resignationens Ridder, der ikke siger det, han er en Bedrager, han har ikke havt et eneste Ønske, og han har ikke holdt Ønsket ungt i sin Smerte. Maaskee var der den, der fandt det bequemt nok, at Ønsket ikke mere var levende, at Smertens Piil var sløvet; men en saadan er ingen Ridder. En fribaaren Sjæl, der greb sig deri, han vilde foragte sig selv, og begynde forfra, og fremfor Alt ikke tillade sin Sjæl at være bedragen ved sig selv. Og dog maa det være herligt at faae Prindsessen, og dog er Troens Ridder den eneste Lykkelige, Endelighedens Stamherre, medens Resignationens Ridder er en Fremmed og Udlænding. Saaledes at faae Prindsessen, at leve glad og lykkelig, Dag ud og Dag ind med hende, (thi ogsaa dette lod sig jo tænke, at Resignationens Ridder kunde faae Prindsessen, men hans Sjæl havde gennemskuet Umuligheden af deres Fremtids Lykke), saaledes at leve glad og lykkelig hvert Øieblik i Kraft af det Absurde, hvert Øieblik see Sværdet svæve over den Elskedes Hoved, og dog ikke finde Hvile i Resignationens Smerte, men Glæde i Kraft af det Absurde — det er Vidunderligt. Den, der gjør det, han er stor, den eneste Store, Tanken derom bevæger min Sjæl, der aldrig var karrig i at beundre det Store.

Dersom nu virkelig Enhver i min Samtid, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der har fattet Livets Rædsel, der har forstaaet, hvad Daub mener, naar han siger, at en Soldat, der ene staaer paa Post med skarpladt Gevær, ved et Krudttaarn, i en Uveirs-Nat, faaer besynderlige Tanker; dersom nu virkelig Enhver, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der havde Sjæls Kraft til at fatte og derpaa gav sig Tid til at blive eensom med den Tanke, at Ønsket var en Umulighed; dersom Enhver, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der i Smerten forsonedes og forsonedes ved Smerten, dersom Enhver, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der

dernæst (og hvis han ikke har gjort alt det Foregaaende, saa skal han ikke uleilige sig, naar der er Tale om Troen) gjorde det Vidunderlige, greb hele Tilværelsen i Kraft af det Absurde — saa er hvad jeg skriver den høieste Lovtale over Samtiden, af den Ringeste i den, der kun kunde gjøre Resignationens Bevægelse. Men hvorfor vil man da ikke blive staaende ved den, hvorfor hører man stundom, at Folk undsee sig ved at bekjende, at de have Troen? Dette kan jeg ikke fatte. Dersom jeg nogensinde driver det til at kunne gjøre denne Bevægelse, da vil jeg for Fremtiden kjøre med 4 Heste.

Er det virkelig saa, er al den Spidsborgerlighed, jeg seer i Livet, som jeg ikke lader mit Ord men min Gjerning dømme, er den virkelig ikke hvad den synes, er den Vidunderet? Det lod sig jo tænke; thi hiin Troens Helt havde jo en paafaldende Lighed dermed; thi hiin Troens Helt var end ikke Ironiker og Humorist, men noget endnu Høiere. Der tales i vor Tid meget om Ironi og Humor især af Folk, som aldrig have formaaet at praktisere deri, men som desuagtet vide at forklare Alt. Jeg er ikke ganske ubekjendt med disse tvende Lidenskaber, jeg veed lidt mere om dem end hvad der staaer i tydske og tydsk-danske Compendier. Jeg veed derfor, at disse tvende Lidenskaber ere væsentlig forskjellige fra Troens Lidenskab. Ironi og Humor reflektere ogsaa paa sig selv og høre derfor hjemme i den uendelige Resignations Sphære, de have deres Elasticitet i, at Individet er incommensurabelt for Virkeligheden.

Den sidste Bevægelse, Troens paradoxe Bevægelse, kan jeg ikke gjøre, det være nu Pligt eller hvad det er, uagtet jeg hellere end gjerne vilde det. Om et Menneske har Lov til at sige dette, det maa overlades til ham; det bliver en Sag mellem ham og det evige Væsen, der er Troens Gjenstand, om han i denne Henseende kan træffe en mindelig Overeenskomst. Hvad ethvert Menneske kan, det er, han kan gjøre den uendelige Resignations Bevægelse, og jeg for mit Vedkommende vilde ikke tage i Betænkning, at erklære Enhver den for feig, der vil indbilde sig, at han ikke kan det. Med Troen er det en anden Sag.

Men hvad ethvert Menneske ikke har Lov til, det er, at indbilde Andre, at Troen er noget Ringe eller at den er en let Sag, medens den er det Største og det Sværeste.

Man opfatter Fortællingen om Abraham paa en anden Maade. Man lovpriser Guds Naade, at han skjænkede ham Isaak igjen, det Hele var kun en Prøvelse. En Prøvelse, dette Ord kan sige Meget og Lidet, og dog er det Hele saa hurtigt forbi som det er sagt. Man bestiger en bevinget Hest, i samme Nu er man paa Morijabjerget, i samme Nu seer man Væderen; man glemmer, at Abraham kun reed paa et Æsel, der gaaer langsomt hen ad Veien, at han havde tre Dages Reise, at han behøvede nogen Tid for at kløve Brændet, binde Isaak, og for at hvæsse Kniven.

Og dog lovpriser man Abraham. Den, der skal tale, han kan godt sove indtil det sidste Qvarteer før han skal tale, Tilhøreren kan godt falde i Søvn under Talen; thi Alt gaaer nemt nok, uden Uleilighed fra nogen af Siderne. Hvis der var en Mand tilstede, som led af Søvnløshed, da gik han maaskee hjem, satte sig hen i en Krog og tænkte: det er et Øiebliks Sag det Hele, blot Du venter en Minut, saa seer Du Væderen, og Prøvelsen er forbi. Traf Taleren ham i denne Tilstand, da tænker jeg, han vilde træde frem for ham i al sin Værdighed og sige: „Elendige, at Du kan lade din Sjæl synke i slig Daarskab; der skeer intet Mirakel, og hele Livet er en Prøvelse." Altsom Taleren foer frem i sin Udgydelse, kom han mere og mere i Affect, blev gladere og gladere over sig selv, og medens han ingen Blodcongestion havde bemærket, da han talede om Abraham, følte han nu, hvorledes Aaren svulmede i hans Pande. Maaskee vilde han tabe Næse og Mund, hvis Synderen roligt og værdigt svarede: det var jo derom Du prædikede sidste Søndag.

Lad os saa enten slaae en Streg over Abraham, eller lad os lære at forfærdes ved den uhyre Paradox, der er hans Livs Betydning, at vi maae forstaae, at vor Tid, ligesom enhver Tid, kan være glad, om den har Troen. Dersom Abraham ikke

er en Nullitet, et Phantom, noget Stads, man bruger til Tidsfordriv, saa kan Feilen aldrig ligge i, at Synderen vilde gjøre ligesaa, men det gjælder om at see, hvor Stort det var, som Abraham gjorde, for at Manden kan dømme sig selv, om han har Kald og Mod til at forsøges i Sligt. Den comiske Modsigelse i Talerens Adfærd var, at han gjorde Abraham til en Ubetydelighed, og dog vilde formene den Anden at bære sig ad paa samme Maade.

Skulde man da ikke turde tale om Abraham? Det troer jeg dog nok. Hvis jeg skulde tale om ham, da vilde jeg først skildre Prøvelsens Smerte. Til den Ende vilde jeg som en Igle suge al Angst og Nød og Qval ud af en Faders Lidelse, for at jeg kunde beskrive, hvad Abraham leed, medens han dog under alt dette troede. Jeg vilde minde om, at Reisen varede 3 Dage og et godt Stykke op paa den 4de, ja disse halvfjerde Dag skulde blive uendelig meget længere end det Par tusind Aar, der adskiller mig fra Abraham. Da vil jeg minde om, hvad der er min Mening, at ethvert Menneske tør endnu vende om, inden han begynder paa Sligt, og hvert Øieblik kan angrende vende tilbage. Gjør man dette, saa frygter jeg ingen Fare, ei heller frygter jeg for, at vække Lyst hos Folk til at forsøges i Lighed med Abraham. Men vil man afhænde en Godtkjøbs-Udgave af Abraham, og dog formene Enhver at gjøre ligesaa, da er det latterligt.

Det er da nu min Agt af Fortællingen om Abraham i Form af Problemata at uddrage det Dialektiske, der ligger i den, for at see, hvilket uhyre Paradox Troen er, et Paradox, der formaaer at gjøre et Mord til en hellig og gudvelbehagelig Handling, et Paradox, der giver Abraham Isaak igjen, hvilket ingen Tænkning kan bemægtige sig, fordi Troen netop begynder der, hvor Tænkningen hører op.

Problema I.

Gives der en teleologiſk Suſpenſion af det Ethiſke?

Det Ethiſke er ſom ſaadant det Almene, og ſom det Almene Det, der er gjeldende for Enhver, hvilket fra en anden Side lader ſig udtrykke ſaaledes, at det er gjeldende i ethvert Øieblik. Det hviler immanent i ſig ſelv, har Intet uden for ſig, der er dets τελος, men er ſelv τελος for Alt, hvad det har udenfor ſig, og naar det Ethiſke har optaget dette i ſig, da kommer det ikke videre. Umiddelbar ſandſelig og ſjælelig beſtemmet er den Enkelte den Enkelte, der i det Almene har ſit τελος, og dette er hans ethiſke Opgave, beſtandig at udtrykke ſig ſelv i dette, at ophæve ſin Enkelthed for at blive det Almene. Saaſnart den Enkelte vil gjøre ſig gjeldende i ſin Enkelthed ligeoverfor det Almene, da ſynder han, og kan kun ved at anerkjende dette atter forſone ſig med det Almene. Hver Gang den Enkelte, efterat have været traadt ind i det Almene, føler en Tilſkyndelſe til at gjøre ſig gjeldende ſom den Enkelte, da er han i Anfægtelſe, af hvilken han kun arbeider ſig ud, ved angrende at opgive ſig ſelv ſom den Enkelte i det Almene. Er dette det Høieſte, der lader ſig ſige om Menneſket og om hans Tilværelſe, ſaa har det Ethiſke ſamme Beſkaffenhed ſom et Menneſkes evige Salighed, hvilken i al Evighed og i ethvert Øieblik er hans τελος, da det vilde være en Modſigelſe, at den ſkulde kunne opgives (ɔ: teleologiſk ſuſpenderes) da den, ſaaſnart den ſuſpenderes, forſkjærtſes, medens hvad der ſuſpenderes ikke er forſkjærtſet, men netop bevaret i det Høiere, der er dets τελος.

Forholder det sig saaledes, da har Hegel Ret, naar han lader Mennesket i det Gode og Samvittigheden kun være bestemmet som den Enkelte, han har Ret i at betragte denne Bestemmethed som en „moralsk Form af det Onde" (cfr. især Retsphilosophien) hvilken skal ophæves i det Sædeliges Teleologi, saaledes at den Enkelte, der forbliver i hiint Stadium, enten synder eller ligger i Anfægtelse. Hvad Hegel derimod ikke har Ret i, er at tale om Troen, Uret i ikke høit og lydeligt at protestere mod, at Abraham nyder Hæder og Ære som en Troens Fader, medens han burde hjemvises og udvises som en Morder.

Troen er nemlig dette Paradox, at den Enkelte er høiere end det Almene, dog vel at mærke saaledes, at Bevægelsen gjentager sig, at han altsaa, efterat have været i det Almene, nu som den Enkelte isolerer sig som høiere end det Almene. Dersom dette ikke er Troen, saa er Abraham tabt, saa har Troen aldrig været til i Verden, netop fordi den altid har været til. Thi hvis det Ethiske o: det Sædelige er det Høieste, og der intet Incommensurabelt bliver tilbage i Mennesket paa anden Maade, end at dette Incommensurable er det Onde o: det Enkelte, der skal udtrykkes i det Almene, saa behøver man ikke andre Kategorier end hvad den græske Philosophi havde, eller hvad der ved en consequent Tænkning lader sig uddrage af disse. Dette burde Hegel ikke have lagt Skjul paa; thi han har dog havt græske Studier.

Man hører ikke sjeldent Mænd, der, i Mangel af at fortabe sig i Studier, fordybe sig i Phraser, fortælle, at der over den christelige Verden skinner et Lys, medens der ruger et Mørke over Hedenskabet. Denne Tale har altid forekommet mig besynderlig, da endnu enhver grundigere Tænker, enhver alvorligere Kunstner forynger sig ved det græske Folks evige Ungdom. Et saadant Udsagn lader sig forklare af, at man ikke veed hvad man skal sige, men kun, at man skal sige Noget. Det er i sin Orden, at man siger, at Hedenskabet ikke havde Troen, men naar man derved skal have sagt Noget, da maa man være lidt

mere paa det Rene om, hvad man forstaaer ved Troen, da man ellers synker tilbage i saadanne Phraser. At forklare hele Tilværelsen, Troen med, uden at have en Foreſtilling om hvad Troen er, er let, og den calculerer ikke ſletteſt i Livet, der regner paa Beundring, naar han har en saadan Forklaring; thi det er ſom Boileau ſiger: un sot trouve toujours un plus sot, qui l'admire.

Troen er netop dette Paradox, at den Enkelte ſom den Enkelte er høiere end det Almene, er berettiget ligeoverfor dette, ikke ſubordineret, men overordnet, dog vel at mærke ſaaledes, at det er den Enkelte, der efter at have været ſom den Enkelte det Almene underordnet, nu gjennem det Almene bliver den Enkelte, der ſom den Enkelte er det overordnet; at den Enkelte ſom den Enkelte ſtaaer i et abſolut Forhold til det Abſolute. Dette Standpunkt lader ſig ikke mediere; thi al Mediation ſkeer netop i Kraft af det Almene; det er og bliver i al Evighed et Paradox, utilgængeligt for Tænkningen. Og dog er Troen dette Paradox eller ogſaa (dette er de Conſequentſer, ſom jeg vil bede Læſeren have in mente paa ethvert Punkt, om det end vilde blive mig for vidtløftigt overalt at nedſkrive dem) eller ogſaa har der aldrig været Tro til, netop fordi den altid har været, eller ogſaa er Abraham tabt.

At dette Paradox for den Enkelte let kan forvexles med en Anfægtelſe, er vel ſandt, men derfor bør man ikke ſkjule det. At Manges hele Bygning kan være ſaaledes, at det ſtøder dem fra ſig, er vel ſandt; men derfor bør man ikke gjøre Troen til noget Andet, for ogſaa at kunne have den, men hellere tilſtaae, at man ikke har den, medens de, der have Troen, burde være betænkte paa, at opſtille nogle Kjendetegn, at man kunde adſkille Paradoxet fra en Anfægtelſe.

Fortællingen om Abraham indeholder nu en ſaadan teleologiſk Suſpenſion af det Ethiſke. Det har ikke manglet paa ſkarpſindige Hoveder og grundige Forſkere, der have fundet Analogier til den. Deres Viisdom løber ud paa den ſkjønne Sætning, at i Grunden er Alt det Samme. Naar man vil ſee

lidt nærmere til, tvivler jeg meget paa, at man i den ganske Verden skal finde en eneste Analogi, undtagen en senere, hvilket Intet beviser, naar det staaer fast, at Abraham repræsenterer Troen, og at den normalt er udtrykt i ham, hvis Liv ikke blot er det mest Paradoxe, der lader sig tænke, men saa paradox, at det slet ikke lader sig tænke. Han handler i Kraft af det Absurde; thi det er netop det Absurde, at han som den Enkelte er høiere end det Almene. Dette Paradox lader sig ikke mediere; thi saasnart han begynder derpaa, da maa han tilstaae, at han var i en Anfægtelse, og naar saa er, kommer han aldrig til at offre Isaak, eller hvis han har offret Isaak, da maa han angrende vende tilbage til det Almene. I Kraft af det Absurde faaer han Isaak igjen. Abraham er derfor i intet Øieblik en tragisk Helt, men noget ganske Andet, enten en Morder eller en Troende. Den Mellembestemmelse, der frelser den tragiske Helt, har Abraham ikke. Derfor er det, at jeg kan forstaae en tragisk Helt, men ikke forstaae Abraham, om jeg end i en vis affindig Forstand beundrer ham mere end alle Andre.

Abrahams Forhold til Isaak er ethisk udtrykt ganske simpelt dette, at Faderen skal elske Sønnen høiere end sig selv. Dog det Ethiske har indenfor sit eget Omfang adskillige Gradationer; vi ville see, om der i denne Fortælling findes noget saadant høiere Udtryk for det Ethiske, der ethisk kan forklare hans Adfærd, ethisk berettige ham til at suspendere den ethiske Forpligtelse mod Sønnen, uden dog derfor at bevæge sig ud over det Ethiskes Teleologi.

Naar et Foretagende, der er et heelt Folks Bekymring, forhindres, naar en saadan Bedrift standses ved Himlens Unaade, naar den vrede Guddom sender et Blikstille, der spotter alle Anstrængelser, naar Spaamanden fuldkommer sin tunge Gjerning og forkynder, at Guden fordrer en ung Pige som Offer — da skal Faderen heltemodigen bringe dette Offer. Høimodig skal han dølge sin Smerte, om han end kunde ønske, han var „den ringe Mand, der tør græde", ikke Kongen, der maa handle kongeligt. Og trænger Smerten end eensomt ind i hans Bryst,

har han kun 3 Medvidere i Folket, snart skal det hele Folk være Medvider i hans Smerte, men ogsaa Medvider i hans Daad, at han for det Heles Vel vilde offre hende, Datteren, den unge deilige Pige. O Barm! o fagre Kinder, lysegule Haar (v. 687.). Og Datteren skal røre ham ved sine Taarer, og Faderen skal vende sit Ansigt bort, men Helten skal løfte Kniven. — Naar da Efterretningen derom naaer det fædrene Hjem, da skal Grækenlands skjønne Piger rødme af Begeistring, og hvis Datteren var Brud, da skal den Trolovede ikke vredes, men være stolt af at deeltage i Faderens Daad, fordi Pigen tilhørte ham ømmere end hun tilhørte Faderen.

Naar den kjække Dommer, der frelste Israel i Nødens Stund, i eet Aandedrag binder Gud og sig selv ved det samme Løfte, da skal han heltemodigen forvandle den unge Piges Jubel, den elskede Datters Glæde til Sorg, og hele Israel skal sørge med hende over hendes jomfruelige Ungdom; men enhver fribaaren Mand skal forstaae, enhver behjertet Qvinde beundre Jephtah, og enhver Jomfru i Israel skal ønske at handle som hans Datter; thi hvad hjalp det, at Jephtah seirede ved sit Løfte, naar han ikke holdt det, skulde da Seiren ikke atter tages fra Folket?

Naar en Søn forglemmer sin Pligt, naar Staten betroer Faderen Dommersværdet, naar Lovene kræve Straffen af Faderens Haand, da skal Faderen heltemodigen glemme, at den Skyldige er hans Søn, han skal høimodigen skjule sin Smerte, men der skal ikke være en Eneste i Folket, end ikke Sønnen, uden at han beundrer Faderen, og hver Gang Roms Love blive fortolkede, skal det mindes, at Mangen fortolkede dem lærdere, men Ingen herligere end Brutus.

Hvis derimod Agamemnon, medens en gunstig Vind fører Flaaden for fulde Segl til sit Maal, vilde have affendt hiint Bud, der hentede Iphigenia, for at offre hende; hvis Jephtah, uden at være bunden ved noget Løfte, der afgjorde Folkets Skjebne, vilde have sagt til Datteren: sørg nu i to Maaneder over Din korte Ungdom, da vil jeg offre Dig; hvis Brutus havde

haft en retfærdig Søn, og dog vilde have kaldt ad Victorerne for at henrette ham — hvo skulde da have forstaaet dem? Hvis disse tre Mænd paa det Spørgsmaal, hvorfor de gjorde det, havde svaret: det er en Prøvelse, i hvilken vi forsøges, skulde man da have forstaaet dem bedre?

Naar Agamemnon, Jephtah, Brutus i det afgjørende Øieblik heltemodigen overvinder Smerten, heltemodigen har tabt det Elskede og blot skal fuldkomme Gjerningen i det Ydre, da skal der aldrig være en adelig Sjæl i Verden, uden at han har Medlidenhedens Taarer for deres Smerte, Beundringens for deres Daad. Hvis derimod disse tre Mænd i det afgjørende Øieblik til det Heltemod, med hvilket de bar Smerten, vilde føie det lille Ord: det skeer dog ikke — hvo skulde da forstaae dem? Hvis de som en Forklaring tilføiede: det troe vi i Kraft af det Absurde, hvo skulde da bedre forstaae dem, thi hvo skulde ikke let forstaae, at det var absurdt, men hvo skulde forstaae, at man saa kunde troe det?

Forskjellen mellem den tragiske Helt og Abraham er let iøinefaldende. Den tragiske Helt bliver endnu indenfor det Ethiske. Han lader et Udtryk af det Ethiske have sit τελος i et høiere Udtryk af det Ethiske, han nedsætter det ethiske Forhold mellem Fader og Søn eller Datter og Fader til en Følelse, der har sin Dialektik i sit Forhold til Sædelighedens Idee. Der kan da her ikke være Tale om en teleologisk Suspension af selve det Ethiske.

Med Abraham forholder det sig anderledes. Han overskred ved sin Gjerning hele det Ethiske, og havde et høiere τελος udenfor, i Forhold til hvilket han suspenderede dette. Thi jeg gad dog nok vide, hvorledes man vil bringe Abrahams Gjerning i Forhold til det Almene, om der lader sig opdage nogensomhelst anden Berøring mellem det, Abraham gjorde, og det Almene end den, at Abraham overtraadte det. Det er ikke for at frelse et Folk, ikke for at hævde Statens Idee, at Abraham gjør det, ikke for at forsone vrede Guder. Kunde der være Tale om, at Guddommen var vred, da var han jo kun vred paa Abraham,

og Abrahams hele Gjerning staaer i intet Forhold til det Almene, er et reent privat Foretagende. Medens derfor den tragiske Helt er stor ved sin sædelige Dyd, er Abraham stor ved en reen personlig Dyd. Der er intet høiere Udtryk for det Ethiske i Abrahams Liv, end dette, at Faderen skal elske Sønnen. Det Ethiske i Betydning af det Sædelige kan der slet ikke være Tale om. Forsaavidt det Almene var tilstede, var det jo krypt i Isaak, skjult saa at sige i Isaaks Lænd, og maatte da raabe med Isaaks Mund: Gjør det ikke, Du tilintetgjør Alt.

Hvorfor gjør Abraham det da? For Guds Skyld og aldeles identisk hermed for sin egen Skyld. For Guds Skyld gjør han det, fordi Gud fordrer dette Bevis paa hans Tro, for sin egen Skyld gjør han det, at han kan føre Beviset. Enheden heraf er aldeles rigtigt udtrykt i det Ord, hvormed man altid har betegnet dette Forhold: det er en Prøvelse, en Fristelse. En Fristelse; men hvad vil dette sige? Det, der ellers frister et Menneske, er jo det, der vil holde ham tilbage fra at gjøre sin Pligt, men her er Fristelsen selve det Ethiske, der vil holde ham tilbage fra at gjøre Guds Villie. Men hvad er da Pligten? Pligten er jo netop Udtrykket for Guds Villie.

Her viser Nødvendigheden sig af en ny Kategori for at forstaae Abraham. Et saadant Forhold til Guddommen kjender Hedenskabet ikke. Den tragiske Helt træder ikke i noget privat Forhold til Guddommen, men det Ethiske er det Guddommelige, og derfor lader det Paradoxe deri sig mediere i det Almene.

Abraham kan ikke medieres, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes: han kan ikke tale. Saasnart jeg taler, udtrykker jeg det Almene, og naar jeg ikke gjør det, saa kan Ingen forstaae mig. Saasnart da Abraham vil udtrykke sig i det Almene, saa maa han sige, at hans Situation er en Anfægtelse, thi han har intet høiere Udtryk af det Almene, der staaer over det Almene, han overtræder.

Medens derfor Abraham vækker min Beundring, forfærder han mig tillige. Den, der fornegter sig selv og opoffrer sig for Pligten, han opgiver det Endelige for at gribe det Uen-

delige, han er ikke nok; den tragiske Helt opgiver det Visse for det endnu Visere, og Betragterens Øie hviler trygt paa ham. Men den, det opgiver det Almene for at gribe noget endnu Høiere, der ikke er det Almene, hvad gjør han? Er det muligt, at dette kan være andet end en Anfægtelse? Og hvis det er muligt, men den Enkelte da greb feil, hvad Frelse er der for ham? Han lider den tragiske Helts hele Smerte, han tilintetgjør sin Glæde i Verden, han forsager Alt, og maaskee tilspærrer han sig i samme Øieblik den ophøiede Glæde, der var ham saa dyrebar, at han vilde kjøbe den for enhver Priis. Ham kan Betragteren slet ikke forstaae, ei heller trygt lade sit Øie hvile paa ham. Maaskee lader det sig slet ikke gjøre, hvad den Troende intenderer, da det jo er utænkeligt. Eller om det lod sig gjøre, hvis den Enkelte havde misforstaaet Guddommen, hvad Frelse var der for ham? Den tragiske Helt han behøver Taarer og han fordrer Taarer, og hvor var det misundelige Øie, der var saa ufrugtbart, at det ikke kunde græde med Agamemnon, men hvor var den, hvis Sjæl var saa forvildet, at han formaatede sig til at græde over Abraham. Den tragiske Helt fuldkommer sin Gjerning i et bestemt Tidsmoment, men i Tidernes Løb gjør han, hvad der ikke er Mindre, han besøger den, hvis Sjæl er omspændt af Sorg, hvis Bryst ikke kan faae Luft for qvalte Sukke, hvis Tanker hænge betyngede over ham, svangre med Taarer, han viser sig for ham, han hæver Sorgens Trolddom, han løsner Snørelivet, han aflokker Taaren, idet den Lidende glemmer sine Lidelser i hans. Abraham kan man ikke græde over. Man nærmer sig ham med en horror religiosus, som Israel nærmede sig Sinai-Bjerget. — Hvis da den eensomme Mand, der bestiger Morijabjerget, der med sin Spidse rager himmelhøit over Aulis's Sletter, hvis han ikke er en Søvngænger, der gaaer trygt over Afgrunden, medens den, der staaer ved Bjergets Fod og seer derpaa, skjælver af Angst, af Ærbødighed og Forfærdelse ikke engang tør kalde paa ham, hvis han bliver forstyrret i sig selv, hvis han havde taget Feil! — Tak! atter Tak! være en Mand, der rækker den, hvem Livets Sorger over-

faldt og lode nøgen tilbage, rækker ham Udtrykket, Ordets Blad, hvormed han kan skjule sin Elendighed; Tak være Dig, store Shakespeare, Du som kan sige Alt, Alt, Alt netop som det er — og dog hvorfor udtalte Du aldrig denne Qval? forbeholdt Du den maaskee for Dig selv? som den Elskede, hvis Navn man end ikke kan taale at Verden nævner; thi en Digter kjøber denne Ordets Magt til at udsige alle Andres tunge Hemmeligheder for en lille Hemmelighed, han ikke kan udsige, og en Digter er ikke en Apostel, han uddriver kun Djævle ved Djævelens Magt.

Men naar nu det Ethiske saaledes teleologisk er suspenderet, hvorledes existerer da den Enkelte, i hvem det er suspenderet? Han existerer som den Enkelte i Modsætning til det Almene. Synder han da? thi dette er Syndens Form, seet i Ideen, saaledes, at om Barnet end ikke synder, fordi det ikke er sig sin Existents bevidst som saadan, saa er dets Existents dog seet i Ideen Synd, og det Ethiske kræver sig selv af det i ethvert Øieblik. Vil man negte, at denne Form lader sig gjentage saaledes, at den ikke er Synd, saa er Dommen fældet over Abraham. Hvorledes existerede da Abraham? Han troede. Dette er det Paradox, ved hvilket han bliver paa Spidsen, hvilket han ikke kan gjøre tydeligt for nogen Anden, thi Paradoxet er, at han som den Enkelte sætter sig i et absolut Forhold til det Absolute. Er han berettiget? Hans Berettigelse er igjen det Paradoxe; thi dersom han er det, er han det ikke i Kraft af at være noget Almeent, men i Kraft af at være den Enkelte.

Hvorledes forvisser da den Enkelte sig om, at han er berettiget? Det er nemt nok at nivellere hele Tilværelsen paa Statens Idee eller paa en Samfunds Idee. Gjør man det, saa kan man ogsaa let nok mediere; thi da kommer man slet ikke til Paradoxet, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, hvilket jeg ogsaa betegnende kan udtrykke i en Sætning af Pythagoras, at det ulige Tal er fuldkomnere end det lige Tal. Forsaavidt man leilighedsviis i vor Tid hører et Svar i Retning af Paradoxet, da lyder det gjerne saaledes: det bedømmer man efter Udfaldet. En Helt, der er bleven sin Samtids *σκανδαλον*, i

Bevidsthed af, at han er et Paradox, der ikke kan gjøre sig forstaaelig, tilraaber trøstig Samtiden: Udfaldet skal vel bevise, at jeg var berettiget. I vor Tid hører man sjældnere dette Raab; thi som den ikke frembringer Helte, hvilket er dens Brøst, saa har den det Gode, at den ogsaa frembringer saa Karrikaturer. Naar man da i vor Tid hører disse Ord: det skal bedømmes efter Udfaldet, saa er man strax klar over, hvem man har den Ære at tale med. De, der tale saaledes, er et talrigt Folkefærd, som jeg med eet fælleds Navn vil kalde Docenterne. De leve i deres Tanker betryggede i Tilværelsen, de have en fast Stilling og sikkre Udsigter i en velorganiseret Stat, de have Aarhundreder, eller vel endog Aartusinder mellem sig og Tilværelsens Rystelser, de frygte ikke for, at Sligt kan gjentages, hvad vilde ogsaa Politiet og Bladene sige? Deres Gjerning i Livet er at bedømme de store Mænd, og bedømme dem efter Udfaldet. En saadan Adfærd mod det Store røber en besynderlig Blanding af Hovmod og Elendighed, Hovmod, fordi man mener sig kaldet til at bedømme, Elendighed, fordi man ikke føler sit Liv end ikke i fjerneste Maade beslægtet med de Stores. Enhver, der er blot en Smule erectioris ingenii, han er dog ikke bleven et aldeles koldt og klamt Bløddyr, og idet han nærmer sig det Store, da kan det aldrig gaae ham af Sinde, at det siden Verdens Skabelse har været Skik og Brug, at Udfaldet kommer sidst, og at man, naar man i Sandhed skal lære noget af det Store, netop maa være opmærksom paa Begyndelsen. Dersom den, der skal handle, vil bedømme sig selv efter Udfaldet, saa kommer han aldrig til at begynde. Om da Udfaldet end kan glæde hele Verden, Helten kan det ikke hjælpe; thi Udfaldet fik han først at vide, da det Hele var forbi, og derved blev han ikke Helt, men han var det derved, at han begyndte.

Desuden er Udfaldet (forsaavidt det er Endelighedens Svar paa det uendelige Spørgsmaal) i sin Dialektik aldeles ueensartet med Heltens Existents. Eller skal det kunne bevise, at Abraham var berettiget til at forholde sig som den Enkelte til det Almene, at han ved et Vidunder fik Isaak? Hvis Abraham

virkelig havde offret Isaak, skulde han derfor have været mindre berettiget?

Men Udfaldet er man nysgjerrig efter, som efter Udfaldet paa en Bog; Angsten, Nøden, Paradoxet vil man ikke vide Noget af. Udfaldet læser man æsthetisk med; det kommer ligesaa uventet men ogsaa ligesaa let som en Gevinst i Lotteriet; og naar man har hørt Udfaldet, da har man opbygget sig. Og dog er ingen Tempelraner, der arbeider i Bolt og Jern, saa nedrig en Forbryder, som den, der saaledes plyndrer det Hellige, og dog er Judas, der solgte sin Herre for 30 Secler, ikke foragteligere end den, der saaledes sælger det Store.

Det er min Sjæl imod, at tale umenneskeligt om det Store, at lade det dømme i en uhyre Afstand i ubestemt Skikkelse, at lade det være Stort, uden at dog det Menneskelige deri kommer frem, hvorved det da ophører at være Stort; thi ikke hvad der hænder mig, gjør mig stor, men hvad jeg gjør, og der er dog vel Ingen, der mener, at en Mand blev stor, fordi han vandt den store Gevinst i Lotteriet. Om et Menneske blev født i ringe Kaar, jeg fordrer dog af ham, at han ikke skal være saa umenneskelig mod sig selv, at han ikke skulde kunne tænke Kongens Borg uden paa Afstand og ubestemt drømme om dens Storhed, og paa eengang ville ophøie den og ophæve den derved, at han paa en nedrig Maade ophøiede den; jeg fordrer af ham, at han skal være Menneske nok til tillidsfuld og værdig at træde frem ogsaa der. Han skal ikke være Umenneske nok til uforskammet at ville krænke Alt, ved lige fra Gaden at ville storme ind i Kongens Sale, derved taber han mere end Kongen; tvertimod han skal finde en Glæde i at iagttage ethvert Sømmelighedens Bud med glad og tillidsfuldt Sværmeri, som netop vil gjøre ham frimodig. Dette er kun et Billede; thi hiin Forskjel er kun et saare ufuldkomment Udtryk for Aandens Afstand. Jeg fordrer af ethvert Menneske, at han ikke skal tænke umenneskeligt nok om sig selv, til at han ikke tør træde ind i hine Palladser, hvor ikke blot Mindet om de Udvalgte boer, men hvor de selv boe. Han skal ikke uforskammet trænge sig frem og paadutte dem sit Slægtskab, han skal

være salig for hver Gang han bøier sig for dem, men han skal være frimodig og tillidsfuld og altid være noget mere end en Gangkone; thi vil han ikke være mere, da kommer han aldrig derind. Og det, der skal hjælpe ham, er netop Angsten og Nøden, hvori de Store blive forsøgte, thi ellers vilde disse, hvis han har en Smule Marv i sig, blot vække hans retfærdige Misundelse. Og hvad der kun kan være stort paa Afstand, hvad man ved Hjælp af tomme og udhulede Phraser vil gjøre til noget Stort, det tilintetgjør man selv.

Hvo var stor i Verden som hiin benaadede Qvinde, Guds Moder, Jomfru Maria? Og dog hvorledes taler man derom? At hun var den Benaadede blandt Qvinder gjør hende ikke stor, og dersom det ikke traf sig saa besynderligt, at de, der høre, kunne tænke ligesaa umenneskeligt som de, der tale, saa maatte vel enhver ung Pige spørge, hvorfor blev ikke ogsaa jeg den Benaadede? og hvis jeg ikke havde Andet at sige, da skulde jeg slet ikke afvise et saadant Spørgsmaal som dumt; thi ligeoverfor en Begunstigelse, abstract seet, er ethvert Menneske lige berettiget. Man udelader Nøden, Angsten, Paradoxet. Min Tanke er reen trods Nogens, og den, der kan tænke Sligt, hans Tanke bliver nok reen, og han har ogsaa det Rædsomme at vente, hvis det ikke er saa; thi den, der engang har faaet disse Billeder frem, han kan ikke blive af med dem igjen, og synder han mod dem, da hævne de sig forfærdeligt ved stille Vrede, forfærdeligere end 10 glubende Recensenters Høirøstethed. Vel fødte Maria Barnet vidunderligt, men det gik hende dog paa Qvinders Viis, og denne Tid den er Angstens, Nødens og Paradoxets. Engelen var vel en tjenende Aand, men han var ikke en tjenstvillig Aand, der gik til de andre unge Piger i Israel og sagde: foragter ikke Maria, hende hændes det Overordentlige. Men Engelen kom kun til Maria, og Ingen kunde forstaae hende. Hvilken Qvinde blev dog krænket som Maria, og er det ikke ogsaa her sandt, at den, hvem Gud velsigner, forbander han i samme Aandedrag? Dette er Aandens Opfattelse af Maria, og hun er ingenlunde, hvad der oprører mig at sige, men endnu mere, at man tankeløst og leflende

har opfattet hende saaledes, hun er ingenlunde en Dame, der sidder paa Stads og leger med et Gudebarn. Naar hun da desuagtet sagde: see jeg er Herrens Tjenerinde, saa er hun stor, og jeg tænker, det skal ikke falde vanskeligt at forklare, hvorfor hun blev Guds Moder. Hun behøver ingen verdslig Beundring, ligesaa lidet som Abraham behøver Taarer, thi hun var ikke Heltinde, og han ikke Helt, men begge blive de ingenlunde større end disse, ved at være fritagne for Nøden og Qvalen og Paradoxet, men blive det ved disse.

Det er stort, naar Digteren, idet han stiller sin tragiske Helt frem for Menneskenes Beundring, at han da tør sige: Græder over ham, thi han fortjener det; thi det er Stort at fortjene deres Taarer, der fortjene at udgyde Taarer; det er Stort, at Digteren tør holde Mængden i Ave, tør tugte Menneskene, at Enhver prøver sig selv, om han er værdig til at græde over Helten, thi Flæbernes Spildevand er en Nedværdigelse af det Hellige. — Dog større end Alt dette er det, at Troens Ridder tør sige endog til det ædle Menneske, der vil græde over ham: græd ikke over mig, men græd over Dig selv.

Man bliver rørt, man søger tilbage i hine skjønne Tider, søde hjelne Længsler føre Een til Ønskets Maal, at see Christus vandre om i det forjættede Land. Man glemmer Angesten, Nøden, Paradoxet. Var det saa let en Sag ikke at tage feil? Var det ikke Forfærdeligt, at dette Menneske, der gik mellem de Andre, at han var Gud, var det ikke forfærdeligt at sidde tilbords med ham? Var det saa let en Sag at blive en Apostel? Men Udfaldet, 18 Aarhundreder, det hjælper, det hjælper til dette lumpne Bedrag, hvormed man bedrager sig selv og Andre. Jeg føler ikke Mod til at ønske at være Samtidig med saadanne Begivenheder, men derfor dømmer jeg ikke strængt om dem, der toge feil, ikke ringe om dem, der saae det Rette.

Dog jeg vender tilbage til Abraham. I den Tid før Udfaldet var Abraham enten i hvert Minut en Morder, eller vi staae ved det Paradox, der er høiere end alle Mediationer.

Abrahams Historie indeholder da en teleologisk Suspen-

sion af det Ethiske. Han er som den Enkelte bleven høiere end det Almene. Dette er Paradoxet, som ikke lader sig mediere. Det er ligesaa uforklarligt, hvorledes han kom ind i det, som det er uforklarligt, hvorledes han bliver i det. Forholder det sig ikke saaledes med Abraham, da er han end ikke en tragisk Helt, men en Morder. At ville vedblive at kalde ham Troens Fader, at tale derom til Mennesker, som ikke bekymre sig om Andet end om Ord, er tankeløst. En tragisk Helt kan et Menneske blive ved egne Kræfter, men Troens Ridder ikke. Naar et Menneske tiltræder den tragiske Helts i en vis Forstand tunge Vei, da skal Mange kunne raade ham; den, der gaaer Troens trange Vei, ham kan Ingen raade, Ingen forstaae. Troen er et Vidunder, og dog er intet Menneske udelukket derfra; thi det, hvori alt Menneskeliv enes, er i Lidenskab*), og Troen er en Lidenskab.

*) Lessing har etsteds yttret noget Lignende fra et reent æsthetisk Standpunkt. Han vil egentlig paa det Sted vise, at Sorgen ogsaa kan give sig et vittigt Udtryk. Han anfører til den Ende en Replik i en bestemt Situation af den ulykkelige engelske Konge Edvard den Anden. I Modsætning dertil anfører han, efter Diderot, en Fortælling om en Bondekone og en Replik af hende. Nu vedbliver han: Auch das war Witz, und noch dazu Witz einer Bäuerin; aber die Umstände machten ihn unvermeidlich. Und folglich auch muß man die Entschuldigung der witzigen Ausdrücke des Schmerzes und der Betrübniß nicht darin suchen, daß die Person, welche sie sagt, eine vornehme, wohlerzogene, verständige, und auch sonst witzige Person sey; denn die Leidenschaften machen alle Menschen wieder gleich: sondern darin, daß wahrscheinlicher Weise ein jeder Mensch ohne Unterschied in den nämlichen Umständen das nämliche sagen würde. Den Gedanken der Bäuerin hätte eine Königin haben können und haben müssen: so wie das, was dort der König sagt, auch ein Bauer hätte sagen können und ohne Zweifel würde gesagt haben. Cfr. Sämtlich. W. 30. B. p. 223.

Problema II.

Gives der en absolut Pligt mod Gud?

Det Ethiske er det Almene, og som saadant igjen det Guddommelige. Man har derfor Ret i at sige, at enhver Pligt i Grunden er Pligt mod Gud; men kan man ikke sige mere, da siger man tillige, at jeg egentlig ingen Pligt har mod Gud. Pligten bliver Pligt ved at henføres til Gud, men i Pligten selv træder jeg ikke i Forhold til Gud. Det er saaledes Pligt at elske sin Næste. Det er Pligt derved, at det henføres til Gud, men i Pligten træder jeg ikke i Forhold til Gud, men til den Næste, jeg elsker. Siger jeg da i denne Forbindelse, at det er min Pligt at elske Gud, da siger jeg egentlig kun en Tautologi, forsaavidt „Gud" her tages i en aldeles abstrakt Forstand som det Guddommelige o: det Almene o: Pligten. Menneskeslægtens hele Tilværelse afrunder sig da fuldkommen kugleformet i sig selv, og det Ethiske er paa eengang det Begrændsende og det Udfyldende. Gud bliver et usynligt, forsvindende Punkt, en afmægtig Tanke, hans Magt er kun i det Ethiske, der udfylder Tilværelsen. Forsaavidt da Een skulde vilde falde paa at ville elske Gud i nogen anden end den her angivne Betydning, da er han overspændt, han elsker et Phantom, der, hvis det blot havde saa megen Kraft, at det kunde tale, vilde sige til ham: jeg forlanger ikke din Kjærlighed, bliv kun hvor Du hører hjemme. Forsaavidt Een skulde falde paa at ville elske Gud anderledes, da bliver denne Kjærlighed mistænkelig ligesom den Kjærlighed, hvilken Rosseau om-

taler, hvormed et Menneske elsker Kafferne istedenfor at elske sin Næste.

Dersom nu det her Udviklede forholder sig rigtigt, dersom der intet Incommensurabelt er i et Menneskeliv, men det Incommensurable der er, kun er det ved et Tilfælde, af hvilket Intet følger, forsaavidt Tilværelsen betragtes under Ideen, saa har Hegel Ret; men hvad han ikke har Ret i er, at tale om Troen eller at tillade, at Abraham ansees for dens Fader; thi ved det Andet har han afsagt Dommen baade over Abraham og over Troen. I den hegelske Philosophi er das Äußere (die Entäußerung) høiere end das Innere. Dette oplyses oftere ved et Exempel. Barnet er das Innere, Manden das Äußere; deraf kommer det, at Barnet netop er bestemmet ved det Ydre, og omvendt Manden som das Äußere netop er bestemt ved das Innere. Troen derimod er dette Paradox, at Inderligheden er høiere end Yderligheden, eller for atter at erindre om et Udtryk i det Foregaaende, at det ulige Tal er høiere end det lige.

For den ethiske Betragtning af Livet er det da den Enkeltes Opgave, at afføre sig selv Inderlighedens Bestemmelse og udtrykke denne i et Ydre. Hver Gang den Enkelte krymper sig derved, hver Gang han vil holde sig tilbage i eller smutte ned igjen i Inderlighedens Bestemmelse af Følelse, Stemning o. s. v., da forsynder han sig, da ligger han i en Anfægtelse. Troens Paradox er dette, at der er en Inderlighed, der er incommensurabel for det Ydre, en Inderlighed, der vel at mærke ikke er identisk med hiin første, men en ny Inderlighed. Dette maa ikke overseés. Den nyere Philosophi har tilladt sig uden videre istedenfor „Tro" at substituere det Umiddelbare. Naar man gjør det, da er det en Latterlighed at negte, at Troen har været til til alle Tider. Troen kommer nu paa den Maade i temmelig simpelt Compagni med Følelse, Stemning, Idiosynkrasi, vapeurs o. s. v. Forsaavidt kan Philosophien have Ret i, at man ikke bør blive staaende derved. Men der er Intet, der berettiger Philosophien til denne Sprogbrug. Foran for Troen gaaer en Uendelighedens Bevægelse, først da indtræder, nec opinate, i Kraft

af det Absurde Troen. Dette kan jeg vel forstaae, uden derfor at paastaae, at jeg har Troen. Naar Troen ikke er Andet end hvad Philosophien udgiver den for, saa er allerede Socrates gaaet videre, langt videre, istedenfor at det er omvendt, at han ikke er kommen til den. Han har i intellectuel Henseende gjort Uendelighedens Bevægelse. Hans Uvidenhed er den uendelige Resignation. Denne Opgave er allerede en passende for menneskelige Kræfter, om man end i vor Tid forsmaaer den; men først naar den er gjort, først naar den Enkelte har udtømt sig selv i det Uendelige, først da er det Punkt kommet, da Troen kan bryde frem.

Troens Paradox er da dette, at den Enkelte er høiere end det Almene, at den Enkelte, for at erindre om en nu sjeldnere dogmatisk Distinction, bestemmer sit Forhold til det Almene ved sit Forhold til det Absolute, ikke sit Forhold til det Absolute ved sit Forhold til det Almene. Paradoxet kan ogsaa udtrykkes saaledes, at der er en absolut Pligt mod Gud; thi i dette Pligtforhold forholder den Enkelte som den Enkelte sig absolut til det Absolute. Naar det da i denne Forbindelse hedder, at det er Pligt at elske Gud, saa siges dermed noget Andet end i det Foregaaende; thi er denne Pligt absolut, saa er det Ethiske nedsat til det Relative. Heraf følger dog ikke, at dette skal tilintetgjøres, men det faaer et ganske andet Udtryk, det paradoxe Udtryk, saaledes at f. Ex. Kjærlighed til Gud kan bringe Troens Ridder til at give sin Kjærlighed til Næsten det modsatte Udtryk af hvad der ethisk talt er Pligt.

Forholder det sig ikke saaledes, da har Troen ikke sin Plads i Tilværelsen, saa er Troen en Anfægtelse, og Abraham er tabt, da han gav efter for den.

Dette Paradox lader sig ikke mediere; thi det beroer netop paa, at den Enkelte kun er den Enkelte. Saasnart denne Enkelte vil udtrykke sin absolute Pligt i det Almene, blive sig denne bevidst i dette, saa erkjender han sig selv at være i Anfægtelse, og kommer da, hvis han ellers gjør den Modstand, ikke til at opfylde den saa kaldte absolute Pligt, og hvis han ikke gjør det,

da synder han, om hans Gjerning end realiter bliver det, der var hans absolute Pligt. Hvad skulde saaledes Abraham gjøre? Hvis han vilde sige til et andet Menneske: Isaak elsker jeg høiere end Alt i Verden, og derfor er det mig saa tungt at offre ham, saa skulde vel den Anden have rystet paa Hovedet og sagt: hvorfor vil Du saa offre ham; eller hvis den Anden havde været et fiffigt Hoved, da skulde han vel endog have gjennemskuet Abraham, at han bar Følelser til Skue, som stode i en himmelskrigende Modsigelse til hans Gjerning.

I Fortællingen om Abraham finde vi et saadant Paradox. Hans Forhold til Isaak er ethisk udtrykt dette, at Faderen skal elske Sønnen. Dette ethiske Forhold nedsættes til det Relative i Modsætning til det absolute Forhold til Gud. Paa Spørgsmaalet hvorfor, har Abraham intet andet Svar, end at det er en Prøvelse, en Fristelse, hvilket, som ovenfor bemærket, er Eenheden af, at det er for Guds Skyld og for hans egen Skyld. Disse to Bestemmelser svare ogsaa til hinanden i Sprogbrug. Naar man saaledes seer et Menneske gjøre Noget, der ikke gaaer op i det Almene, saa siger man, det gjorde han nok neppe for Guds Skyld, og betegner derved, at han gjorde det for sin egen Skyld. Troens Paradox har tabt det Mellemliggende o: det Almene. Den har paa den ene Side Udtrykket for den høieste Egoisme (at gjøre det Forfærdelige, den gjør, for sin egen Skyld); paa den anden Side Udtrykket for den absoluteste Hengivenhed, at gjøre det for Guds Skyld. Troen selv kan ikke medieres ind i det Almene; thi derved hæves den. Troen er dette Paradox, og den Enkelte kan aldeles ikke gjøre sig forstaaelig for Nogen. Man indbilder sig vel, at den Enkelte kan gjøre sig forstaaelig for en anden Enkelt, der er i samme Casus. En saadan Betragtning var utænkelig, hvis man ikke paa saa mange Maader i vor Tid søgte at snige sig lumskelig ind i det Store. Den ene Troens Ridder kan slet ikke hjælpe den anden. Enten bliver den Enkelte selv en Troens Ridder derved, at han tager Paradoxet paa sig, eller han bliver det aldrig. Compagniskab i disse Regioner er aldeles utænkeligt. Enhver nærmere Explication af hvad

der skal forstaaes ved Isaak kan den Enkelte bestandig kun give sig selv. Og hvis man endog nok saa nøie kunde bestemme, almindeligt talt, hvad der skulde forstaaes ved Isaak (hvilket da forøvrigt vilde være den latterligste Selvmodsigelse, at bringe den Enkelte, der netop staaer udenfor det Almene, ind under almindelige Bestemmelser, idet han skal handle netop som den Enkelte, der er udenfor det Almene) saa vil den Enkelte dog aldrig kunne forvisse sig derom ved Andre, end ved sig selv som den Enkelte. Om derfor end et Menneske var feigt og usselt nok til at ville blive en Troens Ridder paa fremmed An- og Tilsvar, han bliver det dog ikke; thi kun den Enkelte bliver det som den Enkelte, og dette er det Store, som jeg vel kan forstaae uden at komme ind deri, da jeg mangler Mod; men dette er ogsaa det Forfærdelige, hvilket jeg endnu bedre kan fatte.

Der foredrages som bekjendt i Luc. XIV, 26 en mærkelig Lære om den absolute Pligt mod Gud: „dersom Nogen kommer til mig og ikke hader sin egen Fader, og sin Moder, og sin Hustrue, og sine Børn, og sine Brødre og sine Søstre, ja endog sin egen Sjæl, han kan ikke være min Discipel." Dette er en haard Tale, hvo kan taale at høre paa den? Den høres desaarsag ogsaa meget sjeldent. Dog denne Taushed er kun en Udflugt, som Intet hjælper. Den theologiske Studerende han faaer imidlertid at vide, at disse Ord forekomme i det nye Testamente, og i et eller andet exegetisk Hjælpemiddel finder han den Oplysning, at μισειν paa dette og et Par andre Steder per μειωσιν betyder: minus diligo, posthabeo, non colo, nihili facio. Forbindelsen, hvori disse Ord forekomme, synes dog ikke at bestyrke denne smagfulde Forklaring. I det næstfølgende Vers nemlig findes en Fortælling om, hvorledes Een, der vil opføre et Taarn, først gjør Overslag, om han er istand dertil, at man ikke bag efter skal lee ad ham. Denne Fortællings nøie Forbindelse med det citerede Vers synes netop at tyde paa, at Ordene skulle tages saa forfærdelige som muligt, for at Enhver maa prøve sig selv, om han kan opføre Bygningen.

Dersom hiin fromme og kjelne Exeget, der ved saaledes at

prutte mener at smugle Christendommen ind i Verden, havde Lykke til at overbevise et Menneske om, at dette baade grammaticalsk, linguistisk og κατ' αναλογιαν var Meningen af hiint Sted, saa vil han, forhaabentlig, ogsaa have Lykke til i samme Øieblik at overbevise det samme Menneske om, at Christendommen er noget af det Erbarmeligste i Verden. Thi den Lære, der i et af sine mest lyriske Udbrud, hvor Bevidstheden om dens evige Gyldighed svulmer stærkest i den, ikke har andet at sige end et larmende Ord, der Intet betyder, men kun betegner, at man skal være mindre velvillig, mindre opmærksom, mere ligegyldig; den Lære, der i det Øieblik, da den gjør Mine til at ville sige det Forfærdelige, ender med at savle istedenfor at forfærde — den Lære er det vist ikke Umagen værd at reise sig for.

Ordene ere forfærdelige, dog troer jeg nok, man kan forstaae dem, uden at dog deraf følger, at den, der har forstaaet dem, derfor har Mod til at gjøre det. Saa redelig skal man dog være, at man vedgaaer hvad der staaer, at man tilstaaer, at det er det Store, om man end ikke selv har Mod dertil. Den, der bærer sig saaledes ad, han skal ikke udelukke sig selv fra Deelagtighed i den skjønne Fortælling, thi den indeholder jo dog paa en Maade Trøst for den, der ikke havde Mod til at begynde paa Taarnets Opførelse. Men ærlig maa han være, og ikke forklare denne Mangel paa Mod som Ydmyghed, da den tvertimod er Stolthed, medens Troens Mod er det eneste ydmyge Mod.

Man indseer nu let, at hvis der skal være Mening i Stedet, maa det forstaaes lige efter Ordene. Gud er den, der fordrer absolut Kjærlighed. Den, der nu, idet han fordrer et Menneskes Kjærlighed, vil mene, at denne tillige skal bevise sig derved, at han bliver lunken ved Alt, hvad ham ellers var kjært, han er ikke blot en Egoist, men han er tillige dum, og den, der vilde fordre en saadan Kjærlighed, han underskriver i samme Øieblik sin egen Dødsdom, forsaavidt han havde sit Liv i den attraaede Kjærlighed. En Mand fordrer saaledes, at hans Hustrue skal forlade Fader og Moder, men hvis han vilde anse det for et Bevis paa hendes overordentlige Kjærlighed til ham, at hun for

hans Skyld blev en lunken dvask Datter o. s. v., saa er han dummere end den Dummeste. Hvis han havde nogen Forestilling om, hvad Kjærlighed er, da vilde han ønske at opdage og deri see en Sikkerhed for, at hans Hustrue vilde elske ham som ingen Anden i Riget, hvis han opdagede, at hun som Datter og Søster var fuldkommen i Kjærlighed. Hvad man da hos et Menneske vilde anseе for et Tegn paa Egoisme og Dumhed, det skal man ved en Exegets Hjælp anseе for en værdig Forestilling om Guddommen.

Men hvorledes da hade dem? Jeg skal her ikke erindre om den menneskelige Distinction enten elske eller hade, ikke fordi jeg har saa meget imod den, thi den er dog lidenskabelig, men fordi den er egoistisk og passer ikke her. Betragter jeg derimod Opgaven som et Paradox, saa forstaaer jeg den o: jeg forstaaer den saaledes, som man kan forstaae et Paradox. Den absolute Pligt kan da bringe til at gjøre, hvad Ethiken vilde forbyde, men den kan ingenlunde bringe Troens Ridder til at lade være at elske. Dette viser Abraham. I det Øieblik, han vil offre Isaak, da er det ethiske Udtryk for hvad han gjør dette: han hader Isaak. Men dersom han virkelig hader Isaak, saa kan han være rolig for, at Gud ikke forlanger det af ham; thi Kain og Abraham ere ikke identiske. Isaak maa han elske af hele sin Sjæl; idet Gud fordrer ham, maa han elske ham, om mulig endnu høiere, og kun da kan han offre ham; thi denne Kjærlighed til Isaak er det jo, der ved sin paradoxe Modsætning til hans Kjærlighed til Gud gjør hans Gjerning til et Offer. Men dette er Nøden og Angesten i Paradoxet, at han, menneskeligt talt, aldeles ikke kan gjøre sig forstaaelig. Kun i det Øieblik, da hans Gjerning er i absolut Modsigelse med hans Følelse, kun da offrer han Isaak, men hans Gjernings Realitet er det, hvorved han tilhører det Almene, og der er og bliver han en Morder.

Stedet hos Lucas maa fremdeles forstaaes saaledes, at man indseer, at Troens Ridder ikke faaer nogetsomhelst høiere Udtryk af det Almene (som det Ethiske), hvori han kan frelse sig. Naar man saaledes lod Kirken kræve dette Offer af et Medlem i den,

saa have vi kun en tragisk Helt. Kirkens Idee er nemlig ikke qvalitativ forskjellig fra Statens, saasnart den Enkelte ved en simpel Mediation kan komme ind i den, og saa snart den Enkelte er kommen ind i Paradoxet, kommer han ikke til Kirkens Idee; han kommer ikke ud af Paradoxet, men maa enten finde sin Salighed deri, eller sin Fortabelse. En saadan kirkelig Helt udtrykker i sin Gjerning det Almene, og der skal Ingen være i Kirken, end ikke hans Fader og Moder o. s. v. uden at de forstaae ham. Troens Ridder er han derimod ikke, og har ogsaa et andet Svar end Abrahams; han siger ikke, at det er en Prøvelse eller en Fristelse, hvori han forsøges.

Man afholder sig i Almindelighed fra at anføre saadanne Steder som det i Lucas. Man frygter for at slaae Menneskene løs, man frygter, at det Værste skal skee, naar først den Enkelte behager at gerere sig som den Enkelte. Fremdeles mener man, at det at existere som den Enkelte er det Letteste af Alt, og derfor skal man netop tvinge Folk til at blive det Almene. Jeg kan hverken dele hiin Frygt eller denne Mening, og det af samme Grund. Den, som har lært, at det at existere som den Enkelte er det Forfærdeligste af Alt, han skal ikke være bange for at sige, at det er det Største, men han skal ogsaa sige det saaledes, at hans Ord neppe bliver en Snare for en Forvildet, men snarere hjælper ham ind i det Almene, om hans Ord end skaffe lidt Plads for det Store. Den, der ikke tør nævne slige Steder, han tør heller ikke nævne Abraham, og det at mene, at det at existere som den Enkelte er nemt nok, indeholder en meget betænkelig indirecte Concession med Hensyn til sig selv; thi den, der virkelig har Agtelse for sig selv og Bekymring for sin Sjæl, han er forvisset om, at den, der lever under sit eget Opsyn ene i den ganske Verden, han lever mere strængt og indgetogent end en Pige i sit Jomfrubuur. At der kan være dem, der behøve Tvang, dem, der hvis de bleve satte paa fri Fod, vilde som ubændige Dyr tumle sig i selvisk Lyst, er vel sandt, men man skal netop vise, at man ikke hører til dem, derved, at man veed at tale med Angst og Bævelse, og tale skal man af Ærbødighed for det Store, at

det ikke glemmes af Frygt for Skaden, der vel vil udeblive, naar der tales saaledes, at man veed, det er det Store, veed dets Rædsler, og uden dette veed man heller ei dets Storhed.

Lad os saa lidt nærmere overveie Nøden og Angesten i Troens Paradox. Den tragiske Helt resignerer paa sig selv for at udtrykke det Almene, Troens Ridder resignerer paa det Almene for at blive den Enkelte. Som sagt Alt beroer paa, hvorledes man er stillet. Den, som troer, at det er nemt nok at være den Enkelte, han kan altid være sikker paa, at han ikke er Troens Ridder; thi løse Fugle og landstrygende Genier de ere ikke Troens Mænd. Dennes Ridder derimod veed, at det er herligt at tilhøre det Almene. Han veed, at det er skjønt og velgjørende, at være den Enkelte, der oversætter sig selv i det Almene, den, der saa at sige selv besørger en reen og zirlig og saavidt mulig feilfri Udgave af sig selv, læselig for Alle; han veed, at det er er vederqvægende, at blive sig selv forstaaelig i det Almene, saaledes, at han forstaaer dette, og at enhver Enkelt, der forstaaer ham, igjen i ham forstaaer det Almene, og begge glæde sig ved det Almenes Tryghed. Han veed, det er skjønt at fødes som den Enkelte, der i det Almene har sit Hjem, sit venlige Blivested, der strax modtager ham med aabne Arme, naar han vil blive i det. Men han veed tillige, at der høiere end dette snoer sig en eensom Vei, trang og steil; han veed, det er forfærdeligt, at fødes eensomt ud af det Almene, at gaae uden at møde en eneste Vandrer. Han veed meget godt, hvor han er, og hvorledes han forholder sig til Menneskene. Menneskeligt talt er han affindig og kan ikke gjøre sig forstaaelig for Nogen. Og dog er det at være affindig det mildeste Udtryk. Betragtes han ikke saaledes, da er han en Hykler, og jo høiere han stiger ad Veien, desto rædsommere en Hykler.

Troens Ridder veed, at det er begeistrende at opgive sig selv for det Almene, at der hører Mod dertil, men at der ogsaa er en Tryghed deri, netop fordi det er for det Almene; han veed, at det er herligt at blive forstaaet af enhver Ædel, og saaledes, at Betragteren selv forædles derved. Dette veed han, og han fø-

ler sig ligesom bunden, han kunde ønske, at det var denne Opgave, der var sat ham. Saaledes kunde Abraham vel af og til have ønsket, at Opgaven var at elske Isaak som det sig en Fader hør og bør, forstaaelig for Alle, uforglemmelig i Tiderne; han kunde ønske, at det var Opgaven at ofre Isaak for det Almene, at han kunde begeistre Fædre til berømmelig Daad — og han forfærdedes næsten ved Tanken om, at saadanne Ønsker for ham kun ere Anfægtelser, og maae behandles som saadanne; thi han veed, det er en eensom Vei, han betræder, og at han Intet udretter for det Almene, men selv kun forsøges og prøves. Eller hvad udrettede Abraham for det Almene? Lad mig tale menneskeligt derom, ret menneskeligt! Han bruger 70 Aar for at faae en Alderdoms Søn. Hvad Andre faae hurtigt nok og længe have Glæde af, det bruger han 70 Aar til; og hvorfor? fordi han prøves og fristes. Er det ikke Afsindighed! Men Abraham troede, og kun Sara vaklede og fik ham til at tage Hagar til Medhustrue; men derfor maatte han ogsaa jage hende bort. Han faaer Isaak — da skal han atter prøves. Han vidste, det er herligt at udtrykke det Almene, herligt at leve med Isaak. Men det er ikke Opgaven. Han vidste, det er kongeligt at ofre en saadan Søn for det Almene, han selv skulde have fundet Hvile deri, og Alle skulde have hvilet berømmende i hans Daad, som Vokalen hviler i sit Hvilebogstav; men det er ikke Opgaven — han prøves. Hiin romerske Feldtherre, der er berømt ved sit Tilnavn Cunctator, han standsede Fjenden ved sin Nølen — men hvad er dog Abraham ikke for en Nøler i Sammenligning med ham — men han frelser ikke Staten. Dette er Indholdet af 130 Aar. Hvo kan holde det ud, skulde ikke hans Samtid, hvis der kunde være Tale om en saadan, sige: „det er en evig Nølen med Abraham; endelig fik han en Søn, det varede længe nok, saa vil han ofre ham — er han ikke sindssvag? Og kunde han endda forklare, hvorfor han vil det, men altid er det en Prøvelse.“ Mere kunde Abraham heller ikke forklare; thi hans Liv er som en Bog, der er lagt under guddommeligt Beslag, og som ikke bliver publici juris.

Dette er det Forfærdelige. Den, som ikke seer dette, han

kan altid være sikker paa, at han ikke er nogen Troens Ridder, men den, som seer det, han skal ikke ville negte, at selv den mest forsøgte tragiske Helt han gaaer som i en Dands i Sammenligning med Troens Ridder, der kun kommer langsomt og krybende frem. Og naar han har indseet dette og forvisset sig om, at han ikke har Mod til at forstaae det, da skal han vel ane den vidunderlige Herlighed, som hiin Ridder opnaaer, at han bliver Guds Fortrolige, Herrens Ven, at jeg skal tale ret menneskeligt, at han siger Du til Gud i Himlene, medens selv den tragiske Helt kun tiltaler ham i 3die Person.

Den tragiske Helt er snart færdig, og har snart udstridt, han gjør den uendelige Bevægelse og er nu betrygget i det Almene. Troens Ridder derimod holdes søvnløs; thi han prøves bestandig, og i ethvert Øieblik er der en Mulighed af at kunne vende angrende tilbage til det Almene, og denne Mulighed kan ligesaa godt være en Anfægtelse som Sandhed. Oplysning derom kan han ikke hente hos noget Menneske; thi saa er han udenfor Paradoxet.

Troens Ridder har da først og fremmest Lidenskab til i et eneste Moment at concentrere hele det Ethiske, han bryder, at han kan give sig selv den Forvisning, at han virkelig elsker Isaak af sin ganske Sjæl*). Kan han ikke det, saa ligger han i Anfæg-

*) Forskjellen mellem Collisionen, saaledes som denne er sat den tragiske Helt og Troens Ridder, vil jeg endnu engang belyse. Den tragiske Helt forvisser sig om, at den ethiske Forpligtelse er totalt tilstede i ham derved, at han forvandler den til et Ønske. Agamemnon kan saaledes sige: dette er mig Beviset for, at jeg ikke krænker min Faderpligt, at det, der er min Pligt, er mit eneste Ønske. Vi have altsaa her Ønske og Pligt ligeoverfor hinanden. Det Lykkelige i Livet er, at det falder sammen, at mit Ønske er min Pligt og omvendt, og de fleste Menneskers Opgave i Livet er netop at blive i deres Pligt, og at forvandle den ved deres Begeistring til deres Ønske. Den tragiske Helt opgiver sit Ønske for at fuldkomme sin Pligt. For Troens Ridder er Ønske og Pligt ogsaa identiske, men der fordres, at han skal opgive begge Dele. Naar han da vil resignere ved at opgive sit Ønske, da finder han ikke Hvile; thi det er jo han Pligt. Vil han blive i Pligten og i sit Ønske, da bliver

telse. Dernæst har han Lidenskab til i et Nu at tage hele denne Forvisning frem, og det saaledes, at den er ligesaa fuldgyldig som i det første Øieblik. Kan han ikke det, saa kommer han ikke af Stedet; thi saa maa han bestandig begynde forfra. Den tragiske Helt concentrerer ogsaa det Ethiske, han teleologisk gik ud over, i eet Moment, men han har i denne Henseende Tilhold i det Almene. Troens Ridder har kun ene og alene sig selv, og deri ligger det Forfærdelige. De fleste Mennesker leve i en ethisk Forpligtelse saaledes, at de lade hver Dag have sin Sorg, men de komme da heller aldrig til denne lidenskabelige Concentration, denne energiske Bevidsthed. Til at faae denne kan i en vis Forstand det Almene være den tragiske Helt behjælpeligt, men Troens Ridder er ene om Alt. Den tragiske Helt gjør det og finder Hvile i det Almene, Troens Ridder holdes bestandig i Spænding. Agamemnon opgiver Iphigenia og har derved fundet Hvile i det Almene, strider nu til at offre hende. Har Agamemnon ikke gjort Bevægelsen, har hans Sjæl i det afgjørende Øieblik, istedenfor lidenskabelig Concentration, været fortabt i almindeligt Pjat om, at han havde flere Døttre, og at der endnu vielleicht kunde ske das Außerordentliche — saa er han naturligviis ikke Helt, men Hospitalslem. Heltens Concentration har Abraham ogsaa, om den end i ham er langt vanskeligere, da han slet intet Tilhold har i det Almene, men han gjør endnu en Bevægelse, hvorved han samler sin Sjæl tilbage paa Vidunderet. Har Abraham ikke gjort det, saa er han kun en Agamemnon, forsaavidt man da ellers kan forklare, hvorledes det lader sig forsvare at ville offre Isaak, naar man dermed ikke gavner det Almene.

Om den Enkelte nu virkelig ligger i en Anfægtelse eller han er Troens Ridder, det kan kun den Enkelte selv afgjøre. Imidlertid lod der sig dog ud af Paradoxet construere nogle Kjendetegn, som ogsaa den kan forstaae, der ikke er deri. Den sande Troens Ridder er altid den absolute Isolation, den uægte

---

han ikke Troens Ridder; thi den absolute Pligt fordrede netop, at han skulde opgive den. Den tragiske Helt fik et høiere Udtryk af Pligt, men ikke en absolut Pligt.

er secteriſk. Dette er et Forſøg paa at ſpringe af fra Paradoxets trange Vei og blive en tragiſk Helt for godt Kjøb. Den tragiſke Helt han udtrykker det Almene og offrer ſig for dette. Iſteden derfor har den secteriſke Mester Jackel et Privattheater, nogle gode Venner og Kammerater, der omtrent repræſentere det Almene ligeſaa godt ſom Stokkemændene i Guldbaaſen repræſentere Retfærdigheden. Troens Ridder derimod han er Paradoxet, han er den Enkelte, abſolut kun den Enkelte uden alle Connexioner og Vidtløftigheder. Dette er det Forfærdelige, ſom den secteriſke Skrælling ikke kan udholde. Iſtedenfor nemlig deraf at lære, at han ikke er iſtand til at gjøre det Store, og da ligefrem at tilſtaae dette, Noget jeg naturligviis ikke kan andet end billige, da det er, hvad jeg ſelv gjør, mener Stympern, at han ved at forene ſig med nogle andre Stympere ſkal kunne gjøre det. Men det gaaer aldeles ikke an; i Aandens Verden taales intet Snyderi. Et Duſin Secterikere tage hinanden under Armen, de kjende ſlet Intet til de eenſomme Anfægtelſer, der vente Troens Ridder, og ſom han ikke tør flye, netop fordi det var endnu forfærdeligere, om han formaſtelig trængte ſig frem. Secterikerne overdøve hinanden ved Støi og Larm, holde Angeſten borte ved deres Skrig, og et ſaadant hujende Dyrehaugsſelſkab mener at ſtorme Himlen og mener at gaae ad ſamme Vei ſom Troens Ridder, der i Univerſets Eenſomhed aldrig hører nogen menneſkelig Røſt, men gaaer ene med ſit forfærdelige Anſvar.

Troens Ridder han er alene anviiſt ſig ſelv, han føler Smerten af, at han ikke kan gjøre ſig forſtaaelig for Andre, men han føler ingen forfængelig Lyſt til at ville veilede Andre. Smerten er ham Forvisningen, den forfængelige Lyſt kjender han ikke, dertil er hans Sjæl for alvorlig. Den uægte Ridder forraader ſig let ved dette Meſterſkab, han i et Øieblik har erhvervet. Han fatter ſlet ikke, hvorom Talen er, at forſaavidt en anden Enkelt ſkal gaae den ſamme Vei, maa han aldeles paa ſamme Maade blive den Enkelte og trænger da ikke til Nogens Veiledning, mindſt til Een, der vil paanøde ſig. Her ſpringer man atter af,

man kan ikke udholde Uforstaaelighedens Martyrium, og istedenfor dette vælger man da bequemt nok Mesterskabets verdslige Beundring. Den sande Troens Ridder han er Vidne, aldrig Lærer, og deri ligger det dybe Humane, der er noget mere bevendt end denne pjankede Deeltagelse for andre Menneskers Vee og Vel, der hædres under Navn af Sympathi, medens den dog ikke er andet end Forfængelighed. Den der kun vil være Vidne, han bekjender derved, at intet Menneske, end ikke det ringeste, behøver et andet Menneskes Deeltagelse, eller skal nedværdiges derved, for at den Anden kan hæves. Men som han selv ikke vandt, hvad han vandt, for godt Kjøb, saa sælger han det heller ikke ud for godt Kjøb, han er ikke ussel nok til at tage Menskers Beundring og til Vederlag give dem sin tause Foragt, han veed, at hvad der i Sandhed er Stort, det er lige tilgængeligt for Alle.

Enten er der da en absolut Pligt mod Gud, og er der en saadan, da er den det beskrevne Paradox, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene og som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute — eller ogsaa har der aldrig været Tro til, fordi den altid har været til, eller ogsaa er Abraham tabt, eller ogsaa maa man forklare Stedet i Luc. XIV saaledes som hiin smagfulde Exeget gjorde det, og paa samme Maade forklare de tilsvarende Steder, og de lignende.

Problema III.

Var det ethisk forsvarligt af Abraham, at han fortiede sit Forehavende for Sara, for Elieser, for Isaak?

Det Ethiske er som saadant det Almene, som det Almene er det igjen det Aabenbare. Den Enkelte er som umiddelbar sandselig og sjælelig bestemmet den Skjulte. Hans ethiske Opgave er da den, at vikle sig ud af sin Skjulthed og blive aabenbar i det Almene. Hver Gang han da vil forblive i det Skjulte, da forsynder han sig og ligger i Anfægtelse, hvoraf han kun kommer ud ved at aabenbare sig.

Her staae vi atter ved det samme Punkt. Er der ikke en Skjulthed, som har sin Grund deri, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, saa lader Abrahams Adfærd sig ikke forsvare; thi han oversaae de ethiske Melleminstantser. Er der derimod en saadan Skjulthed, saa staae vi ved Paradoxet, der ikke lader sig mediere, da det netop beroer derpaa, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, men det Almene er netop Mediationen. Den hegelske Philosophi antager ingen berettiget Skjulthed, ingen berettiget Incommensurabilitet. Den er da i Consequents med sig selv, naar den fordrer Aabenbarelse, men den er ikke paa det Rene, naar den vil ansee Abraham for Troens Fader og tale om Troen. Troen er nemlig ikke den første Umiddelbarhed, men en senere. Den første Umiddelbarhed er det Æsthetiske, og her kan den hegelske Philosophi vel have Ret. Men Troen er ikke det Æsthetiske eller ogsaa har Troen aldrig været til, fordi den altid har været til.

Det bliver det Bedste her at betragte hele Sagen reent æsthetisk og til den Ende at gaae ind i en æsthetisk Overveielse, i hvilken jeg vil bede Læseren momentviis ganske at hengive sig, medens jeg, for at bidrage Mit dertil, vil modificere min Fremstilling i Forhold til Gjenstandene. Den Kategori, jeg lidt nærmere vil betragte, er: det Interessante, en Kategori, der fornemlig i vor Tid, netop fordi Tiden lever in discrimine rerum, har faaet stor Betydning; thi den er egentlig Vendepunktets Kategori. Man skulde derfor ikke, som stundom skeer, efter selv pro virili at have elsket den, lade haant om den, fordi den voxede fra Een, men man skulde heller ikke være altfor graadig efter den; thi vist er det, at det, at blive interessant, eller at Eens Liv er interessant, ikke er en Opgave for Kunstflid, men et skjebnesvangert Privilegium, der som ethvert Privilegium i Aandens Verden kun kjøbes i dyb Smerte. Saaledes var Socrates det interessanteste Menneske, der har levet, hans Liv det interessanteste, der er blevet ført, men denne Existents var ham anviist af Guden, og forsaavidt han selv maatte erhverve den, da har han ogsaa ikke været ukjendt med Møie og Smerte. At ville tage en saadan Existents forfængelig, sømmer sig ikke for Nogen, der tænker alvorligere over Livet, og dog er det ikke sjeldent i vor Tid, at man seer Exempler paa en saadan Stræben. Det Interessante er forøvrigt en Grændsekategori, et Confinium mellem Æsthetiken og Ethiken. Forsaavidt maa Overveielsen bestandig streife over paa Ethikens Gebeet, medens den for at kunne faae Betydning maa med æsthetisk Inderlighed og Concupiscents gribe Problemet. Sligt indlader i vor Tid Ethiken sig sjeldnere paa. Grunden skal være, at der ikke kan blive Plads dertil i Systemet. Saa kunde man jo gjøre det i Monographier, og desuden, vil man ikke gjøre det vidtløftigt, saa kan man gjøre det kort, og dog opnaae det Samme, dersom man nemlig har Prædikatet i sin Magt; thi eet eller to Prædikater kan forraade en heel Verden. Skulde der i Systemet heller ikke være Plads til saadanne Smaaord?

Aristoteles siger i hans udødelige Poetik: *δυο μεν ουν του*

μυθου μερη, περι ταυτ' εστι, περιπετεια και αναγνωρισις (cfr cap. 11). Det er naturligt kun det andet Moment, der her beskæftiger mig: *αναγνωρισις*, Gjenkjendelsen. Overalt hvor der kan være Tale om en Gjenkjendelse, der er eo ipso Tale om en foregaaende Skjulthed. Som da Gjenkjendelsen bliver det Løsende, det Relaxerende, saaledes er Skjultheden det Spændende i det dramatiske Liv. Hvad Aristoteles i det Foregaaende af samme Capitel udvikler angaaende Tragediens forskjellige Værd alt i Forhold til som *περιπετεια* og *αναγνωρισις* carambolere, samt om den enkelte og den dobbelte Gjenkjendelse, kan jeg her ikke tage Hensyn til, om det end fristet ved sin Inderlighed og sin stille Fortabelse især den, der længe nok blev trættet af Oversigtsmændenes overfladiske Alvidenhed. En almindeligere Bemærkning maa her finde sin Plads. I den græske Tragedie er Skjultheden (og som en Følge deraf Gjenkjendelsen) en episk Rest, der har sin Grund i et Fatum, i hvilket den dramatiske Handling forsvinder, hvorfra denne har sit dunkle gaadefulde Udspring. Deraf kommer det, at den Virkning, en græsk Tragedie frembringer, har en Lighed med Indtrykket af en Marmor-Statue, der mangler Øiets Magt. Den græske Tragedie er blind. Derfor hører der en vis Abstraktion til for ret at lade sig paavirke af den. En Søn myrder sin Fader, men først bag efter faaer han at vide, at det er hans Fader. En Søster vil offre sin Broder, men i det afgjørende Øieblik faaer hun det at vide. Dette Tragiske kan mindre beskjæftige vor reflecterende Tid. Det nyere Drama har opgivet Skjebnen, har dramatisk emanciperet sig, er seende, skuer ind i sig selv, optager Skjebnen i sin dramatiske Bevidsthed. Skjultheden og Aabenbarelsen er da Heltens fri Gjerning, for hvilken han er ansvarlig.

Ogsaa i det nyere Drama hører Gjenkjendelsen og Skjultheden med som et væsentligt Element. At anføre Exempler herpaa vilde være for vidtløftigt. Jeg er høflig nok til at antage, at Enhver i vor Tid, der er saa æsthetisk vellystig, saa potent og opildnet, at den undsanger lige saa let som Agerhønen, der efter Aristoteles Udsagn har nok af at høre Hannens Røst eller dens

Flugt over Hovedet paa den; jeg antager, at Enhver, blot han hører det Ord „Skjulthed", let vil kunne ryste en halv Snees Romaner og Comedier ud af Ærmet. Jeg kan desaarsag fatte mig kort og saaledes strax blot antyde en almindeligere Bemærkning. Dersom den, der leger Skjul og derved bringer den dramatiske Gjæring i Stykket, skjuler noget Nonsens, saa faae vi en Comedie, staaer han derimod i Forhold til Ideen, da kan han nærme sig til at blive en tragisk Helt. Her blot et Exempel paa det Komiske. En Mand sminker sig og gaaer med Paryk. Samme Mand vil gjerne gjøre Lykke hos det smukke Kjøn, han er sikker nok paa Seiren ved Hjælp af Sminken og Parykken, der ubetinget gjør ham uimodstaaelig. Han fanger en Pige og er paa Lykkens Tinde. Nu kommer Humlen; kan han tilstaae det, taber han ikke hele sin bedaarende Magt, naar han viser sig som en slet og ret ja endog en skaldet Mandsperson, taber han ikke derved igjen den Elskede. — Skjultheden er hans fri Handling, for hvilken ogsaa Æsthetiken gjør ham ansvarlig. Denne Videnskab er ingen Ven af skaldede Hyklere, den prisgiver ham for Latteren. Dette maa være nok for blot at antyde hvad jeg mener; det Comiske kan ikke være Gjenstand for denne Undersøgelses Interesse.

Veien, som jeg har at gaae, er at gjennemføre Skjultheden dialektisk gjennem Æsthetiken og Ethiken; thi det gjelder om, at den æsthetiske Skjulthed og Paradoxet vise sig i deres absolute Forskjellighed.

Et Par Exempler. En Pige er hemmelig forelsket i Een, uden at de dog definitivt have tilstaaet hinanden deres Kjærlighed. Forældrene tvinge hende til at ægte en Anden (der kan desuden være et Pietets-Hensyn, der bestemmer hende), hun adlyder Forældrene, hun skjuler sin Kjærlighed „for ikke at gjøre den Anden ulykkelig, og Ingen skal nogensinde faae at vide, hvad hun lider." — En Ungersvend kan ved et eneste Ord komme i Besiddelse af Gjenstanden for sine Længsler og sine urolige Drømme. Dette lille Ord vil imidlertid compromittere, ja maaskee (hvo veed det?) ødelægge en heel Familie,

han beslutter høimodigen at blive i sit Skjul, „Pigen skal aldrig faae det at vide, at hun maaskee kan blive lykkelig ved en Andens Haand." Skade at dette Par Mennesker, der begge to hver især ere skjulte for de respektive Elskede, ogsaa ere skjulte for hinanden, her lod sig ellers tilveiebringe en mærkværdig høiere Enhed. — Deres Skjulthed er en fri Gjerning, for hvilken de ogsaa ere Æsthetiken ansvarlige. Æsthetiken er imidlertid en høflig og følsom Videnskab, der veed flere Udveie end nogen Assistentshusforvalter. Hvad gjør den da? Den gjør Alt muligt for de Elskende. Ved Hjælp af et Tilfælde faae de respektive Makkere i det projecterede Ægteskab et Vink om den anden Parts høimodige Beslutning, det kommer til en Forklaring, de faae hinanden, og tillige Rang med virkelige Helte; thi uagtet de ikke engang have faaet Tid at sove paa deres heltemodige Beslutning, saa betragter Æsthetiken det dog som om de i mange Aar modigen havde gjennemkæmpet deres Forsæt. Æsthetiken bryder sig nemlig ikke stort om Tiden, hvad enten det er Spøg eller Alvor, den gaaer lige hurtig for den.

Men Ethiken kjender ikke noget hverken til hiint Tilfælde eller hiin Følsomhed, ikke heller har den saa hurtigt et Begreb om Tiden. Herved faaer Sagen et andet Udseende. Ethiken er ikke god at disputere med, thi den har rene Kategorier. Den beraaber sig ikke paa Erfaringen, der da ogsaa af alle latterlige Ting saa omtrent er den allerlatterligste, og saa langt fra at gjøre en Mand klog, at den snarere gjør ham gal, hvis han intet Høiere kjender end den. Ethiken har intet Tilfælde, altsaa kommer det ikke til en Forklaring, den spøger ikke med Værdigheder, den lægger et uhyre Ansvar paa de spinkle Heltes Skuldre, den fordømmer det som noget formasteligt ved sin Gjerning at ville spille Forsynet, men den fordømmer ogsaa det ved sin Liden at ville gjøre det. Den byder at troe paa Virkeligheden og at have Mod til at kæmpe med alle Virkelighedens Trængsler fremfor med disse blodløse Lidelser, som man paa eget Ansvar har paataget sig, den advarer mod at troe Forstandens snilde Beregninger, der ere mere troløse end Orakkerne i Old-

tiden. Den advarer mod enhver utidig Høimodighed, lad Virkeligheden tage det, saa er det paa Tide at vise Mod, men saa tilbyder Ethiken selv al mulig Bistand. Var det imidlertid noget Dybere, der rørte sig i disse Tvende, var der Alvor til at see Opgaven, Alvor til at fange an, saa vil der vel komme noget ud af dem, men Ethiken kan ikke hjelpe dem, den er fornærmet; thi de have en Hemmelighed for den, en Hemmelighed, som de have faaet paa eget An- og Tilsvar.

Æsthetiken fordrede altsaa Skjulthed og belønnede den, Ethiken fordrede Aabenbarelse og straffede Skjultheden.

Undertiden fordrer imidlertid Æsthetiken selv Aabenbarelse. Naar Helten hildet i den æsthetiske Illusion mener ved sin Taushed at frelse et andet Menneske, da fordrer den Taushed og belønner den. Naar derimod Helten ved sin Gjerning griber forstyrrende ind i et andet Menneskes Liv, da fordrer den Aabenbarelse. Jeg staaer her ved den tragiske Helt. Jeg vil et Øieblik betragte Euripides's Iphigenia i Aulis. Agamemnon skal offre Iphigenia. Æsthetiken fordrer nu forsaavidt Taushed af Agememnon, som det vilde være Helten uværdigt at søge Trøst hos noget andet Menneske, ligesom han og af Omsorg for Qvinderne bør skjule det for dem saa længe som muligt. Paa den anden Side maa Helten netop for at være Helt ogsaa forsøges i den forfærdelige Anfægtelse, som Klytaimnestras og Iphigenias Taarer vil berede ham. Hvad gjør Æsthetiken? Den har en Udvei, den har en gammel Tjener i Beredskab, som aabenbarer Alt for Klytaimnestra. Nu er Alt i sin Orden.

Ethiken har imidlertid intet Tilfælde og ingen gammel Tjener ved Haanden. Den æsthetiske Idee modsiger sig selv, saasnart den skal udføres i Virkeligheden. Ethiken fordrer derfor Aabenbarelse. Den tragiske Helt viser netop sit ethiske Mod derved, at han, ikke hildet i nogen æsthetisk Illusion, selv er den, der forkynder Iphigenia sin Skjæbne. Gjør han dette, da er den tragiske Helt Ethikens elskelige Søn, i hvem den haver Velbehagelighed. Tier han, da kan det være fordi han derved troer at

gjøre det lettere for Andre, men det kan ogsaa være, fordi han derved gjør det lettere for sig selv. Dog dette veed han sig fri for. Tier han, da paatager han sig som den Enkelte et Ansvar, forsaavidt han overseer et Argument, der kan komme udenfra. Dette kan han som tragisk Helt ikke gjøre; thi netop derfor elsker Ethiken ham, fordi han bestandig udtrykker det Almene. Hans Heltegjerning fordrer Mod, men til dette Mod hører ogsaa, at han ikke unddrager sig nogen Argumentation. Nu er det vist, at Taarer er et forfærdeligt argumentum ad hominem, og der var vel den, hvem Intet rørte, som dog Taarer bevægede. I Stykket faaer Iphigenia Lov at græde, i Virkeligheden bør der indrømmes hende som Jephtahs Datter 2 Maaneder til at græde ikke i Eensomhed, men ved Faderens Fødder, og bruge al sin Kunst, „der kun er Taarer," og snoe sig selv istedenfor en Oliegreen omkring hans Knæe (cfr. v. 1224).

Æsthetiken fordrede Aabenbarelse, men hjalp sig med et Tilfælde, Ethiken fordrede Aabenbarelse, og fandt i den tragiske Helt sin Tilfredsstillelse.

Tiltrods for den Strenghed, med hvilken Ethiken fordrer Aabenbarelse, lader det sig dog ikke negte, at Hemmelighed og Taushed egentlig gjør et Menneske til det Store, netop fordi de ere Inderlighedens Bestemmelser. Da Amor forlader Psyche siger han til hende: Du skal føde et Barn, der bliver et Gudebarn, hvis Du tier, men et Menneske, hvis du forraader Hemmeligheden. Den tragiske Helt, der er Ethikens Yndling, han er det rene Menneske, ham kan jeg ogsaa forstaae, og alt hans Foretagende er ogsaa i det Aabenbare. Gaaer jeg videre, da støder jeg bestandig an paa Paradoxet, det guddommelige og det dæmoniske; thi Taushed er begge Dele. Taushed er Dæmonens Besnærelse; og jo mere der ties, jo forfærdeligere bliver Dæmonen, men Taushed er ogsaa Guddommens Samviden med den Enkelte.

Inden jeg imidlertid gaaer over til Fortællingen om Abraham, vil jeg kalde et Par poetiske Individualiteter frem. Ved Dialektikens Magt holder jeg dem paa Spidsen, og idet jeg

svinger Fortvivlelsens Disciplin over dem, skal jeg nok forhindre dem i at staae stille, at de om muligen i deres Angst kunne opdage Eet og Andet*).

Aristoteles fortæller i hans Politik en Historie om en politisk Urolighed i Delphi, der havde sin Grund i et Giftermaals Anliggende. Brudgommen, hvem Augurerne forudsige en Ulykke, der vil have sin Oprindelse af hans Giftermaal, forandrer pludselig sin Plan i det afgjørende Øieblik, da han kommer for at hente Bruden — han vil ikke holde Bryllup. Mere behøver jeg ikke**). I Delphi gik denne Begivenhed neppe af uden Taarer; hvis en

---

*) Disse Bevægelser og Stillinger kunne vel endnu blive Gjenstand for æsthetisk Behandling, hvorvidt derimod Troens og hele Troeslivet kan blive det, lader jeg her uafgjort. Kun vil jeg, fordi det altid er mig en Glæde at takke hvem jeg skylder Noget, takke Lessing for de enkelte Vink om et christeligt Drama, der findes i hans hamburgische Dramaturgie. Han har imidlertid hæftet Blikket paa den reen guddommelige Side af dette Liv (den fuldendte Seier), derfor har han mistvivlet; maaskee vilde han have dømt anderledes, hvis han havde været mere opmærksom paa den reen menneskelige Side. (Theologia viatorum). Det, han siger, er unegtelig meget kort, tildeels undvigende, men da jeg altid er saare glad, naar jeg kan faae Leilighed til at tage Lessing med tager jeg ham strax. Lessing var ikke blot et af de mest omfattende Hoveder, Tydskland har eiet; han var ikke blot i Besiddelse af en ganske sjelden Prompthed i sin Viden, der gjør, at man trygt kan stole paa ham og hams Autopsi uden at frygte for at blive narret ved løse Citater, som intetsteds have hjemme, halvforstaaede Phraser, der ere hentede fra upaalidelige Compendier, eller desorienteret ved en dum Udbasunen af Nyheder, som de Ældre have fremsat langt bedre — men han havde tillige en høist ualmindelig Gave til at forklare, hvad han selv har forstaaet. Derved blev han staaende, i vor Tid gaaer man videre, og forklarer mere end man selv har forstaaet.

**) Den historiske Katastrophe var efter Aristoteles følgende: for at hævne sig skaffer Familien et Tempel-Kar ind blandt hans Husgeraad, og han bliver dømt som Tempelrøver. Dette er imidlertid ligegyldigt; thi Spørgsmaalet er ikke, om Familien er snild eller dum i at tage Hævn, Familien faaer kun ideal Betydning forsaavidt den drages ind i Heltens Dialektik. Forøvrigt er det skjæbnesvangert nok, at han, idet han

Digter vilde adoptere den, da turde han vel nok regne paa Deeltagelse. Er det ikke Forfærdeligt, at Kjærligheden, der ofte nok var landflygtig i Livet, nu ogsaa er berøvet Himlens Bistand? Er det gamle Ord, at Ægteskabet stiftes i Himlen, her ikke til Skamme? Ellers er det alle Endelighedens Trængsler og Vanskeligheder, der som onde Aander ville adskille de Elskende, men Kjærligheden har Himlen paa sin Side, og derfor besejrer denne hellige Alliance alle Fjender. Her er det Himlen selv, der adskiller hvad Himlen selv jo dog har forenet. Hvo havde ogsaa ahnet dette? mindst vel den unge Brud. Endnu for et Øieblik siden sad hun paa sit Værelse i al sin Skjønhed, og de elskelige Piger havde samvittighedsfuldt smykket hende, saa de kunde forsvare det for al Verden, saa de ikke blot havde Glæde deraf men Misundelse, ja Glæde ved, at det var umuligt for dem at blive mere misundelige, fordi det var umuligt for hende at være skjønnere. Hun sad ene paa sit Værelse og blev forvandlet fra Skjønhed til Skjønhed; thi Alt hvad qvindelig Kunst formaaede, det var benyttet til værdeligen at smykke den Værdige, men der manglede dog endnu Noget, som de unge Piger ikke havde drømt om: et Slør, finere, lettere og dog mere skjulende end det, i hvilket de unge Piger havde indhyllet hende; en Brudeklædning, som ingen ung Pige vidste Beskeed om, eller kunde være hende behjælpelig med, ja Bruden havde end ikke Forstand til at hjælpe sig selv. Det var en usynlig, en venlig Magt, der har sin Glæde af at pynte en Brud, der indhyllede hende i den, uden at hun vidste Noget deraf; thi hun saae blot, hvorledes Brudgommen gik forbi og gik op til Templet. Hun saae Døren lukke sig efter ham, og hun blev end roligere og saligere; thi hun vidste, at han nu tilhørte hende mere end nogensinde. Templets Dør gik op, han traadte ud, men hun slog jomfrueligt Øiet ned og derfor saae hun ikke, at

---

vil undflye Faren ved ikke at gifte sig, styrter i den, samt at hans Liv paa en dobbelt Maade kommer i Berøring med det Guddommelige, først ved Augurens Udsagn, dernæst ved at blive dømt som Tempelrøver.

hans Aasyn var forvirret, men han saae, at Himlen nok var misundelig paa Brudens Deilighed og paa hans Lykke. Templets Dør gik op, de unge Piger saae Brudgommen træde ud; men de saae ikke, at hans Aasyn var forvirret; thi de havde travlt med at hente Bruden. Da traadte hun frem i al sin jomfruelige Ydmyghed og dog som en Herskerinde, omgiven af sin Stab af unge Piger, der neiede sig for hende, som den unge Pige altid neier sig for en Brud. Saaledes stod hun i Spidsen af den skjønne Skare og ventede — det var kun et Øieblik; thi Templet var strax derved — og Brudgommen kom — men han gik hendes Dør forbi.

Dog jeg afbryder her; jeg er ikke Digter og gaaer blot dialektisk tilværks. For det første er at bemærke, at det er i det afgjørende Øieblik, at Helten faaer hiin Oplysning, han er da reen og angerløs, har ikke letsindig knyttet sig til den Elskede. Dernæst har han et guddommeligt Udsagn for sig eller rettere imod sig, han styres da ikke som hine spinkle Elskere og Elskerinder af Selvklogt. Det følger fremdeles af sig selv, at hiint Udsagn gjør ham ligesaa ulykkelig som Bruden, ja lidt til, da han dog er Anledningen. Vel er det nemlig sandt, at Anguerne kun forudsagde ham en Ulykke, men Spørgsmaalet er, om denne Ulykke ikke er af den Beskaffenhed, at den ved at ramme ham tillige vil ramme deres ægteskabelige Lykke. Hvad skal han nu gjøre? 1) Skal han tie og holde Bryllup, og tænke, Ulykken kommer maaskee ikke strax, i ethvert Fald har jeg hævdet Kjærligheden og ikke frygtet for at gjøre mig selv ulykkelig; men tie maa jeg, thi ellers er selv det korte Øieblik forspildt. Dette synes plausibelt, men er det ingenlunde; thi i saa Fald har han fornærmet Pigen. Han har ved sin Taushed paa en Maade gjort Pigen skyldig; thi dersom hun havde vidst det, havde hun vel aldrig givet sit Samtykke til en saadan Forbindelse. Han vil da i Nødens Stund ikke blot have Ulykken at bære paa, men ogsaa det Ansvar, at han har tiet, hendes retfærdige Vrede at han har tiet. 2) Skal han tie og lade være at holde Bryllup? I saa Fald maa han gaae ind i en Mystification, hvorved han

tilintetgjør sig selv i sit Forhold til hende. Dette vilde maaskee Æsthetiken billige. Katastrophen kunde da dannes i Lighed med den virkelige, kun at det i det sidste Øieblik kom til en Forklaring, der dog var bag efter, da det, æsthetisk tænkt, bliver en Nødvendighed, at lade ham døe, med mindre denne Videnskab skulde see sig istand til at hæve hiin uheldsvangre Propheti. Imidlertid indeholder denne Adfærd, hvor høimodig den end er, en Fornærmelse mod Pigen og Realiteten af hendes Kjærlighed. 3) Skal han tale? Man maa naturligviis ikke glemme, at vor Helt er lidt for poetisk til at det at give Afkald paa sin Kjærlighed for ham ikke skulde have anden Betydning end en mislykket Handelsspeculation. Taler han, saa bliver det Hele en ulykkelig Kjærlighedshistorie i samme Stiil som Axel og Valborg*). Det bliver et Par, som Himlen selv adskiller. Dog bliver

*) Forøvrigt kunde man fra dette Punkt komme ind i en anden Retning af dialektiske Bevægelser. Himlen forudsiger ham en Ulykke af hans Ægteskab, saa kunde han jo lade være at holde Bryllup, men derfor ikke opgive Pigen, men leve i en romantisk Forbindelse med hende, der for de Elskende var mere end betryggende. Dette indeholder dog en Fornærmelse mod Pigen, fordi han i sin Kjærlighed til hende ikke udtrykker det Almene. Imidlertid var det en Opgave baade for en Digter og for en Ethiker, der vil forsvare Ægteskabet. Overhovedet vilde Poesien, naar den bliver opmærksom paa det Religieuse og Individualitetens Inderlighed, faae langt betydningsfuldere Opgaver end de, med hvilke den nu sysler. Atter og Atter hører man jo i Poesien denne Historie: en Mand er bunden til een Pige, som han engang har elsket, eller maaskee aldrig elsket rigtig, thi nu har han seet en anden Pige, som er Idealet. En Mand tager Feil i Livet, Gaden var rigtig, men det var i et forkeert Huus, thi ligeoverfor paa 2den Sal der boer Idealet — det mener man er en Opgave for Poesien. En Elsker har taget Feil, han har seet den Elskede ved Lys og troet hun havde mørke Haar, men see! ved nærmere Eftersyn havde hun blonde — men Søsteren det er Idealet. Det mener man er en Opgave for Poesien. Min Mening er, at enhver saadan Mand er en Laban, der kan være utaalelig nok i Livet, men som øieblikkelig burde pibes ud, naar han vil gjøre sig vigtig i Poesien. Kun Lidenskab mod Lidenskab giver en poetisk Collision, ikke denne Enkelthedernes Rumsteren indenfor den samme Lidenskab. Naar en Pige f. Ex. i Middelalderen efter at have forelsket sig, forvisser sig

denne Adskillelse i nærværende Tilfælde at tænke noget anderledes, da den tillige resulterer af Individernes frie Gjerning. Det saare Difficile ved det Dialektiske i denne Sag er nemlig, at Ulykken kun skal ramme ham. De saae da ikke som Axel og Valborg et fælleds Udtryk for deres Lidelse, medens Himlen ligemeget adskiller Axel og Valborg, fordi de ere hinanden lige nær. Var dette Tilfælde her, saa lod der sig tænke en Udvei. Da Himlen nemlig ikke bruger nogen synlig Magt for at adskille dem, men overlader det til dem selv, saa lod det sig jo tænke, at de besluttede i Forening at trodse Himlen med samt dens Ulykke.

Ethiken vil imidlertid fordre af ham, at han skal tale. Hans Heltemod bliver da væsentlig at sætte deri, at han opgiver det æsthetiske Høimod, der dog in casu ikke let kunde tænkes at have nogen Tilsætning af den Forsængelighed, der ligger i at være skjult, da det jo maa være ham klart, at han dog gjør Pigen ulykkelig. Dette Heltemods Realitet beroer imidlertid paa, at det har havt og hævet sin Forudsætning; thi ellers kunde man især i vor Tid saae Helte nok, i vor Tid, der har drevet det til en mageløs Virtuositet i det Falskneri, der gjør det Høieste derved, at man springer det Mellemliggende over.

Men hvortil nu denne Skizze, da jeg dog ikke kommer videre end til den tragiske Helt? Fordi det dog var muligt, at den kunde kaste et Lys over Paradoxet. Alt beroer da paa, i hvilket Forhold han staaer til Augurernes Udsagn, der paa den ene eller anden Maade bliver afgjørende for hans Liv. Er dette Udsagn publici juris eller er det et Privatissimum? Scenen er i Grækenland; en Augurs Udsagn er forstaaeligt for alle, jeg mener ikke blot, at den Enkelte lexicalsk kan forstaae Indholdet, men den Enkelte kan forstaae, at en Augur forkynder den Enkelte Himlens Beslutning. Augurens Udsagn er da ikke blot forstaaeligt for Helten, men for Alle, og der resulterer intet privat Forhold til Guddommen deraf. Han kan gjøre hvad han vil, hvad

om, at jordisk Kjærlighed er en Synd, og foretrækker en himmelsk, saa er her en poetisk Collision, og Pigen er poetisk; thi hendes Liv er i Ideen.

der er forudsagt vil skee, og han kommer hverken ved at gjøre eller ved at lade i engere Forhold til Guddommen, bliver hverken Gjenstand for dens Naade eller for dens Vrede. Udfaldet vil enhver Enkelt ligesaa godt kunne forstaae som Helten, og der bliver ingen hemmelig Skrift, som kun er læselig for Helten. Forsaavidt han da vil tale, kan han ypperlig, thi han kan gjøre sig forstaaelig; forsaavidt han vil tie, er det, fordi han i Kraft af at være den Enkelte vil være høiere end det Almene, vil foregøgle sig selv allehaande phantastiske Forestillinger om, hvorledes hun snart vil glemme denne Sorg o. s. v. Dersom derimod Himlens Villie ikke var bleven ham forkyndt ved en Augur, dersom den aldeles privat var kommen ham til Kundskab, dersom den havde sat sig i et aldeles privat Forhold til ham, saa ere vi ved Paradoxet, dersom det ellers er til (thi min Overveielse er dilemmatisk), da kunde han ikke tale, om han end nok saa gjerne vilde. Han nød da ikke sig selv i Tausheden, men han leed Smerten, men denne var ham netop Forvisningen om, at han var berettiget. Hans Taushed havde da ikke sin Grund i, at han som den Enkelte vilde stille sig i et absolut Forhold til det Almene, men at han som den Enkelte var sat i et absolut Forhold til det Absolute. Han vilde da ogsaa kunne finde Hvile deri, efter hvad jeg kan forestille mig, medens hans høimodige Taushed bestandig vilde uroliges af det Ethiskes Fordringer. Det var overhovedet at ønske, om Æsthetiken engang vilde forsøge at begynde, hvor den i saa mange Aar har endt, ved den illusoriske Høimodighed. Saasnart den gjorde dette, vilde den arbeide lige i Haanden paa det Religieuse; thi denne Magt er den eneste, der kan frelse det Æsthetiske ud af sin Kamp med det Ethiske. Dronning Elisabeth offrer Staten sin Kjærlighed til Essex ved at underskrive hans Dødsdom. Dette var en Heltedaad, om der end var lidt personlig Fornærmelse med i Spillet, at han ikke havde sendt hende Ringen. Som bekjendt havde han gjort det, men ved en Hofdames Ondskab var den bleven holdt tilbage. Elisabeth modtog, saa fortælles der ni fallor, Efterretningen derom, derpaa sad hun i 10 Dage med den ene

Finger i Munden og beed i den uden at sige eet Ord, og derpaa døde hun. Dette var en Opgave for en Digter, der forstod at vriste Munden op, ellers er det i det Høieste brugeligt for en Balletmester, med hvem Digteren i vor Tid ofte nok forvexler sig selv.

Nu vil jeg lade en Skizze følge i Retning af det Dæmoniske. Dertil kan jeg bruge Sagnet om Agnete og Havmanden. Havmanden er en Forfører, der skyder op fra Afgrundens Skjul, i vild Lyst griber og bryder den uskyldige Blomst, der i al sin Ynde stod ved Strandbreden og tankefuldt bøiede sit Hoved efter Havets Suusen. Dette har hidtil været Digternes Mening. Lad os gjøre en Forandring. Havmanden var en Forfører. Han har kaldt paa Agnete, han har ved sin sledske Tale lokket det Skjulte frem i hende, hun har i Havmanden fundet, hvad hun søgte, hvorefter hun stirrede ned paa Havsens Bund. Agnete vil følge ham. Havmanden har sat hende paa sin Arm, Agnete slynger sig om hans Hals; hun hengiver sig tillidsfuld af sin ganske Sjæl til den Stærkere; han staaer allerede ved Strandbreden, han bøier sig ud over Havet for at styrte ned med sit Bytte — da seer Agnete endnu engang paa ham, ikke frygtsom, ikke tvivlende, ikke stolt af sin Lykke, ikke beruset i Lyst; men absolut troende, men absolut ydmygt som den ringe Blomst, hun tyktes sig selv at være, absolut tillidsfuldt betroer hun ham med dette Blik hele sin Skjebne. — Og see! Havet bruser ikke mere, dets vilde Røst forstummer, Naturens Lidenskab, der er Havmandens Styrke, lader ham i Stikken, det bliver et Blikstille — og endnu seer Agnete saaledes paa ham. Da synker Havmanden sammen, han kan ikke modstaae Uskyldens Magt, hans Element bliver ham utro, han kan ikke forføre Agnete. Han fører hende hjem igjen, han forklarer hende, at han blot vilde vise hende, hvor skjønt Havet var, naar det er stille, og Agnete troer ham. — Da vender han ene tilbage, og Havet stormer, men Fortvivlelsen i Havmanden stormer vildere. Han kan forføre Agnete, han kan forføre hundrede Agneter, han kan bedaare enhver Pige — men Agnete har seiret, og

Havmanden har tabt hende. Kun som Bytte kan hun blive hans; trofast kan han ikke tilhøre nogen Pige; thi han er jo kun en Havmand. Jeg har tilladt mig en lille Forandring*) med Havmanden, i Grunden har jeg ogsaa forandret Agnete lidt; thi i Sagnet er Agnete ikke aldeles uden Skyld, som det overhovedet er Nonsens og Lefleri og Fornærmelse mod Qvindekjønnet at tænke en Forførelse, hvor Pigen aldeles ingen, ingen, ingen Skyld har. Agnete er i Sagnet, at jeg skal modernisere mit Udtryk lidt, en Qvinde, der forlanger det Interessante, og enhver saadan kan altid være sikker paa, at der er en Havmand i Nærheden; thi sligt opdage Havmændene med et halvt Øie og det styre de efter som Haien efter sit Bytte. Det er derfor meget dumt, eller ogsaa er det et Rygte, som en Havmand

*) Ogsaa paa en anden Maade kunde man behandle hiint Sagn. Havmanden vil ikke forføre Agnete, om han end har forført Mange tidligere. Han er ingen Havmand mere, eller han er, om man saa vil, en stakkels Havmand, der allerede længe har siddet nede paa Havsens Bund og sørget. Dog veed han, som det jo læres i Sagnet, at han kan frelses ved en uskyldig Piges Kjærlighed. Men han har en ond Samvittighed med Hensyn til Pigerne, og tør ikke nærme sig dem. Da seer han Agnete. Mange Gange har han allerede, skjult i Sivet, seet hende vandre ved Strandbreden. Hendes Skjønhed, hendes stille Syslen med sig selv fængsler ham til hende; men Alt er Veemod i hans Sjæl, ingen vild Lyst rører sig i den. Og naar da Havmanden blander sit Suk i Sivets Hvidskeri, da vender hun sit Øre derhen, da staaer hun stille og synker hen i Drømme, deiligere end nogen Qvinde og dog skjøn som en frelsende Engel, der indgyder Havmanden Tillid. Havmanden fatter Mod, han nærmer sig Agnete, han vinder hendes Kjærlighed, han haaber sin Frelse. Men Agnete var ingen stille Pige, hun holdt meget af Havets Bruseri, og det vemodige Suk ved Søen behagede hende kun, fordi det da brusede stærkere i hendes Indre. Hun vil afsted, afsted, storme vildt vil hun ud i det Uendelige med Havmanden, som hun elsker — da hidser hun Havmanden. Hun forsmaaede hans Ydmyghed, nu vaagner Stolthed. Og Havet bruser, og Bølgen fraader, og Havmanden omfavner Agnete og styrter sig i Afgrunden med hende. Aldrig havde han været saa vild, aldrig saa attraaende; thi ved denne Pige havde han haabet sin Frelse. Snart blev han træt af Agnete, dog fandt man aldrig hendes Liig; thi hun blev en Havfrue, der fristede Mændene med sine Sange.

har ladet udsprede, at den saakaldte Dannelse sikrer en Pige mod Forførelse. Nei Tilværelsen er mere retfærdig og ligelig, der er kun eet Middel, det er Uskyld.

Vi ville nu give Havmanden en menneskelig Bevidsthed, og lade det, at han er en Havmand, betegne en menneskelig Præexistents, i hvis Consequents hans Liv var hildet. Der er Intet til Hinder for, at han kan blive en Helt; thi det Skridt, han nu gjør, er forsonende. Han er frelst ved Agnete, Forføreren er knust, han har bøiet sig under Uskyldens Magt, han kan aldrig mere forføre. Men i samme Nu stride to Magter om ham: Angeren, og Agnete og Angeren. Tager Angeren ham alene, da er han skjult, tager Agnete og Angeren ham, da er han aabenbar.

Forsaavidt nu Angeren griber Havmanden og han forbliver skjult, da har han vel gjort Agnete ulykkelig; thi Agnete elskede ham i al sin Uskyld, hun troede, at det var Sandhed, at han i hiint Øieblik, da han forekom endog hende forandret, hvor godt han end skjulte det, blot vilde vise hende Havets skjønne Stilhed. Imidlertid bliver Havmanden selv i Retning af Lidenskab endnu mere ulykkelig; thi han elskede Agnete med en Mangfoldighed af Lidenskaber og havde desuden en ny Skyld at bære paa. Det Dæmoniske i Angeren vil nu vel forklare ham, at dette er netop hans Straf, og jo mere den martrer ham, jo bedre.

Hengiver han sig til dette Dæmoniske, da gjør han maaskee endnu et Forsøg paa at frelse Agnete, saaledes som man i en vis Forstand kan frelse et Menneske ved Hjælp af det Onde. Han veed, at Agnete elsker ham. Kunde han fravriste Agnete denne Kjærlighed, da er hun paa en Maade frelst. Men hvorledes? At regne paa, at en aabenhjertet Tilstaaelse skulde vække hendes Afsky, det er Havmanden for forstandig til. Han vil da maaskee see, at hidse alle mørke Lidenskaber i hende, haane hende, spotte hende, gjøre hendes Kjærlighed til en Latterlighed, om muligt ægge hendes Stolthed. Han vil ikke skaane sig selv for nogen Qval; thi dette er den dybe Modsigelse i det Dæ-

moniſke, og der boer i en vis Forſtand uendeligt meget mere godt i en Dæmoniſk end i de trivielle Menneſker. Jo mere selviſk Agnete er, deſto lettere vil hun blive bedraget; (thi det er kun meget uerfarne Folk, der mene, at det er let at bedrage Uſkyldigheden, Tilværelſen er ſaare dybſindig, og det er det letteſte for den Kloge at narre de Kloge) men deſto forfærdeligere ville Havmandens Lidelſer blive. Jo ſnildere hans Bedrag er anlagt, deſto mindre vil Agnete blufærdigt ſkjule ſin Lidelſe for ham; hun vil bruge ethvert Middel, der da heller ikke vil blive uden Virkning, det vil ſige, ikke til at rokke ham, men til at martre ham.

Ved Hjælp af det Dæmoniſke vilde altſaa Havmanden være den Enkelte, der ſom den Enkelte var høiere end det Almene. Det Dæmoniſke har den ſamme Egenſkab ſom det Guddommelige, at den Enkelte kan træde i et abſolut Forhold dertil. Dette er Analogien, Modſtykket til hiint Paradox, om hvilket vi tale. Det har derfor en vis Lighed, ſom kan ſkuffe. Saaledes har Havmanden tilſyneladende det Beviis for, at hans Taushed er berettiget, at han i den lider hele ſin Smerte. Imidlertid er der ingen Tvivl om, at han kan tale. En tragiſk Helt kan han da blive, i mine Tanker en grandios tragiſk Helt, hvis han taler. Faa ville maaſkee kun fatte, hvori det Grandioſe ligger*). Han vil da have Mod til at fravriſte ſig ſelv ethvert

*) Æſthetiken behandler ſtundom noget Lignende med ſin ſædvanlige Leflen. Havmanden bliver frelſt ved Agnete, og det Hele ender med et lykkeligt Ægteſkab. Et lykkeligt Ægteſkab! det er nemt nok. Skal derimod Ethiken holde Talen ved Brudevielſen, ſaa tænker jeg, det bliver en anden Ting. Æſthetiken kaſter Kjærlighedens Kaabe over Havmanden, ſaa er Alt glemt. Den er tillige ſkjødesløs nok til at mene, at det gaaer til ved et Ægteſkab ſom paa en Auction, hvor Alt ſælges i den Stand, i hvilken det ved Hammerſlaget befindes. Den ſørger blot for, at de Elſkende faae hinanden, Reſten bryder den ſig ikke om. Den ſkulde bare ſee, hvad der ſkeer bag efter; men dertil har den ikke Tid, den er ſtrax i fuld Gang med at klappe et nyt elſkende Par ſammen. Æſthetiken er den troløſeſte af alle Videnſkaber. Enhver, der ret har elſket den, bliver i en vis Forſtand ulykkelig; men den, der aldrig har elſket den, han er og bliver et pecus.

Selvbedrag om, at han kan gjøre Agnete lykkelig ved sin Kunst, han vil have Mod til menneskeligt talt at knuse Agnete. Forøvrigt vil jeg blot her gjøre en psychologisk Bemærkning. Jo mere Agnete har været selvisk udviklet, desto mere blændende vil Selvbedraget være, ja det er ikke utænkeligt, at det kunde forekomme i Virkeligheden, at en Havmand ved sin dæmoniske Kløgt menneskelig talt ikke blot havde frelst, men bragt noget Overordentligt ud af en Agnete; thi en Dæmon veed at pine Kræfter ud af selv det svageste Menneske, og han kan paa sin Viis mene det meget godt med et Menneske.

Havmanden staaer paa en dialektisk Spidse. Hvis han frelses ud af det Dæmoniske i Angeren, da er der to Veie mulige. Han kan holde sig tilbage, blive i det Skjulte, men ikke stole paa sin Kløgt. Han kommer da som den Enkelte ikke i et absolut Forhold til det Dæmoniske, men finder Hvile i Modparadoxet, at Guddommen vil frelse Agnete. (Saaledes vilde vel Middelalderen gjøre Bevægelsen; thi Havmanden er aabenbart ifølge dens Begreb hjemfalden til Klosteret). Eller han kan frelses ved Agnete. Dette maa nu ikke forstaaes saaledes, som om han ved Agnetes Kjærlighed skulde frelses fra fremtidig at blive en Forfører (dette er et æsthetisk Redningsforsøg, som altid gaaer uden om Hovedsagen, nemlig Continuiteten i Havmandens Liv); thi i denne Henseende er han frelst; han frelses forsaavidt han bliver aabenbar. Han ægter da Agnete. Imidlertid maa han tye til Paradoxet. Naar nemlig den Enkelte er ved sin Skyld kommen udenfor det Almene, da kan han kun vende tilbage dertil i Kraft af, som den Enkelte at være kommen i et absolut Forhold til det Absolute. Her vil jeg nu gjøre en Bemærkning, hvorved jeg siger mere end der er sagt paa noget Punkt i det Foregaaende*). Synden er ikke den første Umid-

*) I det Foregaaende har jeg med Flid holdt ethvert Hensyn til Spørgsmaalet om Synden og dens Realitet borte. Det Hele er rettet paa Abraham, og ham kan jeg endnu naae i umiddelbare Kategorier, det vil sige, forsaavidt jeg kan forstaae ham. Saasnart Synden kommer frem, da gaaer Ethiken til Grunde, netop paa Angeren; thi Angeren er det høieste ethiske Udtryk, men netop som saadant den dybeste ethiske Selvmodsigelse.

delbarhed, Synden er en senere Umiddelbarhed. I Synden er den Enkelte allerede i Retning af det dæmoniske Paradox høiere end det Almene, fordi det er en Modsigelse af det Almene at ville fordre sig selv af den, der mangler conditio sine qua non. Dersom Philosophien blandt Andet ogsaa tænkte paa, at det kunde falde et Menneske ind at ville handle efter dens Lære, saa vilde man faae en besynderlig Comedie ud deraf. En Ethik, der ignorerer Synden, er en aldeles ørkesløs Videnskab, men gjør den Synden gjeldende, saa er den eo ipso ude over sig selv. Philosophien lærer, at det Umiddelbare skal ophæves. Dette er sandt nok; men, hvad der ikke er sandt, er, at Synden er uden videre det Umiddelbare, ligesaa lidet som Troen uden videre er det Umiddelbare.

Saasnart jeg bevæger mig i disse Sphærer, da gaaer Alt let, men hvad her er sagt, forklarer heller ikke Abraham; thi Abraham var ikke ved Synden bleven den Enkelte, han var tvertimod den retfærdige Mand, der er Guds Udvalgte. Analogien til Abraham vil da først vise sig, efterat den Enkelte er bragt istand til at kunne gjøre det Almene, og nu Paradoxet gjentager sig.

Havmandens Bevægelser kan jeg derfor forstaae, medens jeg ikke kan forstaae Abraham; thi Havmanden kommer netop ved Paradoxet til at ville realisere det Almene. Forbliver han nemlig skjult og indvier sig til alle Angerens Qvaler, da vorder han en Dæmon, og er som saadan tilintetgjort. Forbliver han skjult, men mener ikke kløgtigt ved selv at martres i Angerens Trældom at kunne arbeide Agnete løs, saa faaer han vel Fred, men han er tabt for denne Verden. Bliver han aabenbar, lader han sig frelse ved Agnete, da er han det største Menneske, jeg kan forestille mig; thi det er kun Æsthetiken, der letsindig mener at prise Kjærlighedens Magt ved at lade den Fortabte elskes af en uskyldig Pige og derved frelses; det er kun Æsthetiken, der seer feil, og troer, at Pigen er Heltinden, istedenfor at Havmanden er det. Havmanden kan da ikke tilhøre Agnete uden at han, efterat have gjort Angerens uendelige Bevægelse, endnu

gjør een Bevægelse, Bevægelsen i Kraft af det Absurde. Ved egen Kraft kan han gøre Angerens Bevægelse, men han bruger ogsaa absolut hele sin Kraft dertil, og derfor kan han umulig igjen ved egen Kraft komme tilbage og gribe Virkeligheden. Naar man ikke har Lidenskab nok til hverken at gjøre den ene eller den anden Bevægelse, naar man sjudsker sig gjennem Livet, angrer lidt og mener, saa gaaer nok Resten, da har man engang for alle Gange renonceret paa at leve i Ideen, og saa kan man meget let opnaae og forhjælpe Andre til det Høieste o: bedaare sig selv og andre i den Forestilling, at i Aandens Verden gaaer det til som i Gnavspil, hvor Alt gaaer paa bedste Bestub. Man kan da forlyste sig selv ved at betænke, hvor underligt det dog er, at netop i en Tid, hvor jo Enhver kan gjøre det Høieste, Tvivlen om Sjælens Udødelighed kan være saa udbredt; thi den, der virkelig har gjort blot Uendelighedens Bevægelse, han tvivler neppe. Lidenskabens Slutninger ere de eneste paalidelige o: de eneste overbeviisende. Heldigviis er Tilværelsen her kjærligere, trofastere end hvad Viismænd paastaae, thi den udelukker intet Menneske end ikke det ringeste, den narrer Ingen, thi i Aandens Verden er kun den narret, der narrer sig selv. Det er Alles Mening, og forsaavidt jeg tør tillade mig at dømme derom, er det ogsaa min Mening, at det er ikke det Høieste at gaae i Kloster, men derfor er det ingenlunde min Mening, at i vor Tid, da intet Menneske gaaer i Kloster, Enhver er større end de dybe og alvorlige Sjæle, der fandt Hvile i et Kloster. Hvor mange har i vor Tid Lidenskab nok til at tænke det og da at dømme sig selv oprigtigt. Alene Forestillingen om, saaledes at tage Tiden paa sin Samvittighed, at give den Tid til i sin søvnløse Utrættelighed at udforske hver en lønlig Tanke, saaledes, at man, hvis man ikke hvert Øieblik gjør Bevægelsen i Kraft af det Ædleste og Helligste i et Menneske, med Angst og Gru kan opdage*), og om ikke ved andet,

*) Dette troer man ikke paa i vor alvorlige Tid, og dog er det mærkeligt nok, at selv i det, ifølge sit Væsen, mere letsindige og mindre gjennemreflekterede Hedenskab, de to egentlige Repræsentanter for den

saa ved Angst fremlokke den dunkle Rørelse, som dog skjuler sig i ethvert Menneskeliv, medens man, naar man lever i Samfund med Andre, saa let glemmer, saa let slipper fra det, paa saa mange Maader holdes oppe, faaer Leilighed til at begynde paa en frisk — alene denne Forestilling, opfattet med sømmelig Ærbødighed, tænkte jeg kunde tugte mangen Enkelt i vor Tid, der allerede mener, at være kommen til det Høieste. Dog dette bekymrer man sig lidet om i vor Tid, der er kommen til det Høieste, medens dog ingen Tid som netop den har været hjemfalden til det Comiske. Og ubegribeligt er det, at det ikke allerede er skeet, at Tiden selv ved en generatio æquivoca har afødt sin Helt, den Dæmon, der skaanselsløst vil opføre det fordærdelige Skuespil, at bringe hele Tiden til at lee og bringe den til at glemme, at den leer ad sig selv. Eller hvad er Tilværelsen mere værd end at lee ad, naar man allerede i sit 20de Aar er kommen til det Høieste. Og dog hvilken høiere Bevægelse har Tiden udfundet siden den Stund, da man opgav at gaae i Kloster? Er det ikke en jammerlig Levevisdom, Klogskab, Modløshed, der sidder til Høibords, der feigt indbilder Menneskene, at de have gjort det Høieste, og lumskeligen afholder dem fra endog at forsøge det Mindre? Den, der har gjort Klosterbevægelsen, han har kun een Bevægelse tilbage, det er det Absurdes. Hvor Mange forstaae i vor Tid, hvad det Absurde er, hvor Mange leve i vor Tid saaledes, at de have givet Afkald paa Alt, eller have faaet Alt, hvor Mange ere blot saa redelige, at de vide, hvad de kunne og hvad de ikke kunne? Og er det ikke sandt, forsaavidt man finder saadanne, man snarest finder dem blandt de mindre Dannede og tildeels blandt Qvinder? I en Art Clairvoyance aabenbarer Tiden, saaledes som en Dæmonisk altid aabenbarer sig selv uden at forstaae sig selv, sin Brøst; thi den fordrer atter og atter det Komiske. Skulde det virkelig være

græske Anskuelse af Tilværelsen *γνωθι σαυτον*, hver paa sin Viis have anthydet, at man ved at fordybe sig i sig selv først og fremmest opdager Dispositionen til det Onde. At jeg tænker paa Pythagoras og Socrates, behøver jeg vel ikke at sige.

det, Tiden behøvede, skulde Theatret maaskee behøve et nyt Stykke, hvor det blev gjort latterligt, at Een døde af Kjærlighed, eller vilde det ikke snarere være Frelsende for Tiden, hvis det skete iblandt os, hvis Tiden blev Vidne til en saadan Begivenhed, for at den engang kunde faae Mod til at troe paa Aandens Magt, Mod til at lade være, feigt at qvæle det Bedre i sig selv, misundeligt at qvæle det hos Andre — ved Latteren. Skulde Tiden virkelig behøve en latterlig Erscheinung af en Opvakt, for at faae Noget at lee ad, eller skulde den ikke snarere behøve, at en saadan begeistret Skikkelse mindede den om, hvad der var glemt?

Vilde man have et Anlæg i en lignende Stil, der dog, fordi Angerens Lidenskab ikke blev sat i Bevægelse, vilde blive mere rørende, saa kunde man dertil benytte en Fortælling, der forekommer i Tobiæ Bog. Den unge Tobias vil ægte Raguels og Ednas Datter Sara. Med denne Pige har det et sørgeligt Sammenhæng. Hun har været given til 7 Mænd, der alle ere omkomne i Brudehuset. Dette er i Retning af mit Anlæg en Fregne ved Fortællingen; thi den comiske Virkning er næsten uundgaaelig, naar Tanken vækkes om en Piges 7 frugtesløse Forsøg paa at blive gift, skjønt hun var ganske nær derved, ligesaa nær som en Student, der 7 Gange gik reject til Attestats. I Tobiæ Bog ligger Accenten paa et andet Sted, og derfor er det høie Tal af Vigtighed og i en vis Forstand endog et tragisk Medvirkende; thi desto større er den unge Tobias's Høimod, deels forsaavidt han er Forældrenes eneste Søn (6, 15), deels fordi det Afskrækkende mere paanøder sig. Dette maa altsaa bort. Sara er da en Pige, der aldrig har elsket, der endnu gjemmer en ung Piges Salighed, hendes uhyre Prioritets Obligation i Tilværelsen, hendes „Vollmachtbrief zum Glücke" — at elske en Mand af sit ganske Hjerte. Og dog er hun ulykkeligere end Nogen, thi hun veed, at den onde Dæmon, der elsker hende, vil dræbe Brudgommen i Bryllupsnatten. Jeg har læst om megen Sorg, men jeg tvivler om, at der nogensteds findes saa dyb en Sorg som den, der ligger i denne Piges Liv. Naar dog

Ulykken kommer udenfra, saa er der dog Trøst at finde. Om Tilværelsen ikke bragte et Menneske, hvad der kunde have gjort ham lykkeligt, det er dog en Trøst, at han kunde have modtaget det. Men den uudgrundelige Sorg, som ingen Tid kan adsprede, ingen Tid læge, at vide, at det hjalp Intet, om Tilværelsen gjorde Alt! En græsk Forfatter skjuler i sin simple Naivitet saa uendeligt Meget, naar han siger: *πάντως γὰρ οὐδεις Ἔρωτα ἔφυγεν ἢ φευξεται, μέχρι ἂν κάλλος ᾖ καὶ ὀφθαλμοι βλέπωσιν* (cfr. Longi Pastoralia). Der var mangen Pige, der blev ulykkelig i Kjærlighed, men hun blev det dog, Sara var det, før hun blev det. Det er tungt, ikke at finde den, til hvem man kan hengive sig, men det er uudsigeligt tungt ikke at kunne hengive sig. En ung Pige hengiver sig, og da siger man: nu er hun ikke fri mere, men Sara var aldrig fri, og dog havde hun aldrig hengivet sig. Det er tungt, om en Pige hengav sig, og blev bedragen, men Sara var bedragen, før hun hengav sig. Hvilken Verdens Sorg ligger der ikke i det Følgende, da Tobias endelig vil ægte hende? Hvilke Bryllups-Ceremonier, hvilke Forberedelser! Ingen Pige er bleven bedragen som Sara; thi hun blev bedragen for det Saligste af Alt, den absolute Rigdom, som selv den fattigste Pige eier, bedragen for Hengivelsens trygge, ubegrændsede, ubundne, tøilesløse Fortabelse; thi der skulde jo først ryges, idet Hjertet af Fisken og Leveren blev lagt paa glødende Emmer. Og hvorledes maa Moderen ikke tage Afsked med Datteren, der da ligesom hun selv er bedragen for Alt, i Continuitet hermed maa bedrage Moderen for det Skjønneste. Man læse blot Fortællingen. Edna tilberedte Kammeret og hun ledede Sara derind, og græd, og hun annammede sin Datters Graad. Og hun sagde til hende: mit Barn vær frimodig! Himmelens og Jordens Herre give Dig Glæde for denne Din Sorg! Datter, vær frimodig. Og nu Bryllups Øieblikket, man læse, hvis man ellers kan det for Taarer: men da de begge vare indelukte tilhobe, opstod Tobias af Sengen og sagde: Staa op Søster! og vi vil bede, at Herren maa forbarme sig over os (8, 4).

Dersom en Digter læste denne Fortælling, dersom han vilde

benytte den, jeg vedder hundrede mod En, han lagde Alt an paa den unge Tobias. Dette Heltemod at ville vove sit Liv i en saa vienſynlig Fare, hvorom Fortællingen endnu engang minder; thi Raguel siger Morgenen efter Brylluppet til Edna: send en af Pigerne hen og lad hende see, om han lever, men hvis ikke, at jeg kan begrave ham, og Ingen skal vide det (cfr. 8, 13) — dette Heltemod blev Opgaven. Jeg tillader mig at foreslaae en anden. Det er kjækt, og behjertet og ridderligt handlet af Tobias, men enhver Mand, der ikke har Mod dertil, han er en Ærtekjelling, der hverken veed, hvad Kjærlighed er, eller hvad det er at være Mand, eller hvad det er Umagen værd at leve for, han har end ikke fattet det lille Mysterium, at det er bedre at give end at modtage, og har ingen Ahnelse om det store: at det er langt sværere at modtage end at give; det vil da sige, naar man har havt Mod til at undvære og i Nødens Stund ikke blev feig. Nei, Sara hun er Heltinde. Hende vil jeg nærme mig, som jeg aldrig har nærmet mig nogen Pige, eller følt mig fristet til i Tanken at nærme mig nogen, jeg har læst om. Thi hvilken Kjærlighed til Gud hører der dog ikke til, for at ville lade sig helbrede, naar man saaledes fra Begyndelsen af er forqvaklet uden Skyld, fra Begyndelsen af et forulykket Exemplar af et Menneske! Hvilken ethisk Modenhed for at paatage sig det Ansvar, at tillade den Elskede et saadant Vovestykke! Hvilken Ydmyghed ligeoverfor et andet Menneske! Hvilken Tro til Gud, at hun ikke i næste Øieblik skulde hade den Mand, hvem hun skyldte Alt!

Lad Sara være en Mand, og det Dæmoniske ligger lige ved Haanden. Den stolte, ædle Natur kan taale Alt, men een Ting kan den ikke taale, den kan ikke taale Medlidenhed. Der ligger en Krænkelse deri, som kun kan tilføies ham af en høiere Magt; thi ved sig selv kan han aldrig blive Gjenstand derfor. Har han synded, da kan han bære Straffen, uden at fortvivle, men det uden Skyld fra Moderslib at være udseet til Offer for Medlidenheden, en sød Lugt i dens Næse, det kan han ikke udholde. Medlidenhed har en besynderlig Dialektik, den fordrer i det ene Øieblik Skyld, i det næste vil den ikke have det, og der-

for bliver det, at være prædestineret til Medlidenhed, forfærdeligere og forfærdeligere, jo mere Individets Ulykke er i Retning af det Aandelige. Men Sara har ingen Skyld, hun er henkastet som et Rov for alle Lidelser og skal dertil endnu martres af Menneskenes Medlidenhed, thi endogsaa jeg, der dog beundrer hende mere end Tobias elskede hende, endogsaa jeg kan ikke nævne hendes Navn uden at sige: den stakkels Pige. Lad en Mand være i Saras Sted, lad ham vide, at dersom han vil elske en Pige, da kommer en Helvedes Aand og myrder den Elskede i Bryllupsnatten, da var det vel muligt, at han valgte det Dæmoniske; han lukkede sig inde i sig selv, og sagde paa den Maade, som en dæmonisk Natur taler i Løndom: „Tak, jeg er ingen Ven af Ceremonier og Vidtløftigheder, jeg forlanger aldeles ikke Kjærlighedens Lyst, jeg kan jo blive en Blaubart, der har min Fryd af at see Pigerne segne i Bryllupsnatten.“ Man faaer i Almindelighed meget lidet at vide om det Dæmoniske, uagtet dette Gebeet netop i vor Tid har et gyldigt Krav paa at opdages, og uagtet Jagttageren, naar han ellers forstaaer at sætte sig lidt i Rapport til Dæmonen, næsten kan bruge ethvert Menneske i det mindste momentvis. Shakespeare er og bliver bestandig i denne Retning en Heros. Hiin rædsomme Dæmon, den mest dæmoniske Figur, som Shakespeare har skildret, men ogsaa skildret magesløs: Gloster (siden Richard den Tredie) hvad gjorde ham til Dæmon? Aabenbar det, at han ikke kunde bære Medlidenhed, som han fra Barn af var priisgiven til. Hans Monolog i 1ste Akt af Richard den Tredie er mere værd end hele Moralsystemer, der ingen Ahnelse have om Tilværelsens Rædsler eller om Forklaringen.

. . . Ich, roh geprägt, und aller Reize baar,
Vor leicht sich dreh'nden Nymphen mich zu brüsten;
Ich, so verkürzt um schönes Ebenmaß,
Geschändet von der tückischen Natur,
Entstellt, verwahrlost, vor der Zeit gesandt
In diese Welt des Athmens, halb kaum fertig
Gemacht, und zwar so lahm und ungeziemend
Daß Hunde bellen, hink' ich wo vorbei.

Saadanne Naturer som Glosters kan man ikke frelse ved at mediere dem ind i en Samfunds Idee. Ethiken gjør egentlig kun Nar ad dem, som det jo vilde være en Spot over Sara, hvis den vilde sige til hende, hvorfor udtrykker Du ikke det Almene og gifter Dig. Saadanne Naturer ere fra Grunden af i Paradoxet, og de ere ingenlunde ufuldkomnere end andre Mennesker, kun at de enten fortabes i det dæmoniske Paradox eller frelses i det guddommelige. Man har nu Tid ud og Tid ind glædet sig ved, at Hexe, Nisser, Trolde o. s. v. vare Vanskabninger, og det er unegteligt, at ethvert Menneske har en Tilbøielighed til, naar han seer en Vanskabning, strax at knytte Foreſtillingen dertil om en moralsk Depravation. Hvilken uhyre Uretfærdighed, da Forholdet snarere maa vendes om, at Tilværelsen selv har fordærvet dem, saaledes som en Stedmoder gjør Børnene vanartede. Det oprindeligt ved Natur eller Hiſtorie-Forhold at være sat uden for det Almene, det er Begyndelsen til det Dæmoniske, som Individet dog selv ikke har Skyld i. Cumberlands Jøden er saaledes ogsaa en Dæmon, om han end gjør det Gode. Saaledes kan det Dæmoniske ogsaa yttre sig som Foragt for Mennesker, en Foragt, der dog vel at mærke ikke bringer den Dæmoniske selv til at handle foragteligt, tvertimod har han sin Styrke i at vide, at han er bedre end Alle, som dømme ham. — Angaaende alt Sligt burde Digterne nærmeſt først gjøre Allarm. Gud veed hvilke Skrifter de nu levende yngre Versemagere læse! Deres Studium bestaaer nok i at lære Riim udenad. Gud veed, hvad deres Betydning er i Tilværelsen! I dette Øieblik veed jeg ikke, de gjøre anden Nytte, end at de føre et opbyggeligt Bevis for Sjælens Udødelighed, idet man trøstig kan sige om dem til sig selv, hvad Baggesen siger om Byens Digter Kildevalle: blir han udødelig, saa blive vi det Alle. — Hvad her er sagt i Anledning af Sara nærmeſt i Retning af digteriſk Frembringelse og derfor med en phantaſtiſk Forudsætning, har sin fulde Betydning, naar man med psychologiſt Interesse vilde fordybe sig i Betydningen af den gamle Sætning: nullum unquam exstitit magnum ingenium sine aliqua dementia. Thi denne Dementia

er Geniets Liden i Tilværelsen, er Udtrykket for, om jeg saa tør sige, den guddommelige Misundelse, medens det Geniale er Forkjærlighedens Udtryk. Saaledes er Geniet fra Begyndelsen af desorienteret i Forhold til det Almene, og bragt i Forhold til Paradoxet, hvad enten han i Fortvivlelse over sin Grændse, der i hans Øine forvandler hans Almagt til Afmagt, søger en dæmonisk Beroligelse, og derfor ikke vil vedgaae det hverken for Gud eller Mennesker, eller han religieus beroliger sig i Kjærlighed til Guddommen. Her ligge psychologiske Opgaver, som man med Glæde, synes mig, kunde offre et heelt Liv paa, og dog hører man saa sjeldent et Ord derom. I hvilket Forhold staaer Sindssvagheden til Genialiteten, kan man construere den ene ud af den anden; i hvilken Forstand og hvorvidt er Geniet Herre over sin Sindssvaghed; thi det følger af sig selv, at han til en vis Grad er Herre over det, da han jo ellers virkelig var sindssvag. Til saadanne Jagttagelser hører imidlertid Snildhed i høi Grad og Kjærlighed; thi at iagttage den Overlegne er saare vanskeligt. Naar man med Opmærksomhed herpaa vilde gjennemlæse enkelte af de mest geniale Forfattere, var det dog maaskee muligt, en ganske enkelt Gang om end med megen Møie at opdage Lidt.

Endnu et Tilfælde vil jeg tænke mig, at en Enkelt ved at være skjult og ved sin Taushed vil frelse det Almene. Dertil kan jeg bruge Sagnet om Faust. Faust er en Tvivler*), en Aan-

*) Vil man ikke bruge en Tvivler, kunde man vælge en lignende Figur, en Ironiker f. Ex., hvis skarpe Blik fra Grunden af har opdaget Tilværelsens Latterlighed, hvem en hemmelig Forstaaelse med Kræfterne i Livet forvisser om, hvad Patienten ønsker. Han veed, at han har Latterens Magt, hvis han vil bruge den, han er sikker paa sin Seier, ja hvad mere er paa sin Lykke. Han veed, der vil opløfte sig en enkelt Stemme, der vil holde igjen, men han veed, han er stærkere, han veed, at man endnu et Øieblik kan bringe Mændene til at synes alvorlige, men han veed ogsaa, at de i Smug længes efter at lee med ham; han veed, at man endnu et Øieblik kan bringe Qvinden til at holde Viften for Øinene, naar han taler, men han veed, at hun leer bag ved Viften, han veed, at Viften er ikke absolut ugjennemsigtig, han veed, at man

dens Apostat, der gaaer Kjødets Gang. Dette er Digternes Mening, og medens det atter og atter gjentages, at hver Tid har sin Faust, gaaer dog den ene Digter efter den anden ufortrøden hen ad den slagne Landevei. Lad os foretage en lille Forandring. Faust er Tvivleren *κατ' ἐξοχην;* men han er en sympathetisk Natur. Selv i Goethes Opfattelse af Faust savner jeg et dybere psychologisk Indblik i Tvivlens hemmelige Samtaler med sig selv. I vor Tid, da jo Alle have oplevet Tvivlen, har endnu ingen Digter gjort noget Skridt dertil. Jeg tænker da ogsaa, at jeg gierne kunde byde dem kongelige Obligationer at skrive paa, for at skrive alt det Meget, de i denne Henseende have oplevet — de skrev neppe mere end hvad der kunde rummes paa den forreste Margen.

Kun naar man saaledes bøier Faust ind i sig selv, kun da kan Tvivlen tage sig poetisk ud, kun da opdager han egentligt

---

kan skrive en usynlig Skrift paa den, han veed, at naar en Qvinde slaaer efter ham med Viften, da er det fordi hun har forstaaet ham, han veed ubedragelig Besked om, hvorledes Latteren sniger sig ind og boer skjult i et Menneske, og naar den engang har taget Bolig, sidder paa Luur og venter. Lad os tænke os en saadan Aristophanes, en saadan Voltaire lidt forandret; thi han er tillige en sympathetisk Natur, han elsker Tilværelsen, han elsker Menneskene og han veed, at om end Latterens Fordømmelse maaskee vil opdrage en frelst ung Slægt, saa vil der i den samtidige gaae en Mængde Mennesker til Grunde. Han tier da, og glemmer saavidt muligt selv at lee. Men tør han tie. Maaskee er der Adskillige, der slet ikke forstaae den Vanskelighed, om hvilken jeg taler. De mene nok, at det var en beundringsværdig Høimodighed at tie. Dette er slet ikke min Mening, thi jeg mener, at enhver saadan Natur, hvis han ikke har havt Høimod til at tie, er en Forræder mod Tilværelsen. Jeg fordrer da altsaa denne Høimodighed af ham; men naar han har den, tør han saa tie. Ethiken er en farlig Videnskab, og det var vel mueligt, at Aristophanes, bestemmet reen ethisk, har besluttet sig til at lade Latteren dømme den forvildede Tid. Æsthetisk Høimod kan ikke hjælpe; thi paa den Conto vover man ikke Sligt. Skal han tie, saa maa han ind i Paradoxet. — Endnu et Anlæg vil jeg antyde, at f. Ex. et Menneske eier en Forklaring af en Heros's Liv, der paa en sørgelig Maade forklarer dette, og dog hviler en heel Samtid absolut trygt i denne Heros, uden at ahne noget Saadant.

ogsaa selv i Virkeligheden alle dens Lidelser. Han veed da, at det er Aanden, der bærer Tilværelsen, men han veed ogsaa, at den Tryghed og Glæde, i hvilken Menneskene leve, ikke er grundet i Aandens Magt, men let forklarlig som en ureflekteret Lykkalighed. Som Tvivler, som Tvivleren er han høiere end end alt dette, og om Nogen vil bedrage ved at indbilde ham, at han har gjennemgaaet Tvivlen, saa gjennemskuer han det let; thi den, der har gjort en Bevægelse i Aandens Verden, altsaa en uendelig Bevægelse, han kan strax gjennemhøre Replikken, om det er en forsøgt Mand, der taler, eller en Münchhausen. Hvad en Tamerlan formaaer med sine Hunner, det veed Faust han formaaer med sin Tvivl, — at skrække Menneskene forfærdede op, at lade Tilværelsen vakle under deres Fødder, at splitte Menneskene ad, at bringe Angestens Skrig overalt til at lyde. Og hvis han gjør det, da er han dog ingen Tamerlan, han er i en vis Forstand bemyndiget og har Tankens Bemyndigelse. Men Faust er en sympathetisk Natur, han elsker Tilværelsen, hans Sjæl kjender ingen Misundelse, han indseer, han kan ikke standse den Rasen, han vel kan vække, han attraaer ingen herostratisk Ære — han tier, han skjuler Tvivlen omhyggeligere i sin Sjæl, end den Pige, der skjuler en synding Kjærligheds Frugt under sit Hjerte, han søger saa godt som muligt at gaae i Tridt med andre Mennesker, men hvad der foregaaer i ham, det fortærer han i sig selv, og saaledes bringer han sig selv som et Offer for det Almene.

Man kan stundom høre Menneskene klage, naar et excentrisk Hoved reiser Tvivlens Hvirvel, de sige da: gid han havde tiet. Denne Idee realiserer Faust. Den, der har Forestilling om, hvad det vil sige, at et Menneske lever af Aand, han veed ogsaa, hvad Tvivlens Hunger vil sige, og at Tvivleren hungrer ligesaa meget efter Livets daglige Brød som efter Aandens Næring. Uagtet da al den Smerte, Faust lider, kan være et ret godt Argument for, at det ikke er Stolthed, der har besat ham, saa skal jeg dog bruge et lille Forsigtigheds Middel, som jeg let opfinder; thi som Gregorius Rimini blev kaldet tortor infantium, fordi

han antog de smaa Børns Fordømmelse, saaledes kunde jeg fristes til at kalde mig selv: tortor heroum; thi jeg er meget opfindsom, naar det gjelder om at pine Heltene. Faust seer Margrete, ikke efter at han har valgt Lysten; thi min Faust vælger slet ikke Lysten, han seer Margrete ikke i Mephistopheles's Huulspeil, men i al hendes elskelige Uskyld, og da hans Sjæl har bevaret Kjærligheden til Mennesker, kan han ogsaa meget godt forelske sig i hende. Men han er Tvivler, hans Tvivl har tilintetgjort ham Virkeligheden; thi saa ideal er min Faust, at han ikke hører til disse videnskabelige Tvivlere, der tvivle een Time i hvert Semester paa Kathederet, men forøvrigt kunne gjøre alt Andet, som da ogsaa dette uden Aandens Bistand eller i Kraft af Aand. Han er Tvivler, og Tvivleren hungrer ligesaa meget efter Glædens daglige Brød, som efter Aandens Føde. Dog bliver han sin Beslutning tro og tier, og taler ikke til noget Menneske om sin Tvivl, og til Margrete heller ikke om sin Kjærlighed.

Det følger af sig selv, at Faust er for ideal en Figur til at lade sig nøie med den Passiar, at naar han talte, saa vilde han foranledige en almindelig Discussion, eller det Hele vilde gaae af uden Følge, eller maaskee eller maaskee. (Her slumrer, som enhver Digter let vil see, det Comiske i Anlægget, ved at bringe Faust i et ironisk Forhold til disse lavcomiske Gjække, der i vor Tid løbe efter Tvivlen, føre et udvortes Argument for, at de virkelig have tvivlet, f. Ex. en Doctor-Atteſt, eller bande paa, at de have tvivlet om Alt, eller bevise det deraf, at de paa deres Reise traf sammen med en Tvivler, disse Jilbud og Hurtigløbere i Aandens Verden, der i største Hast hos eet Menneske faaer et lille Nys om Tvivlen, hos en anden om Troen, og nu virthschafte paa bedste Maade, alt efterſom Menigheden vil have fiint Sand eller grovt Sand). Faust er for ideal en Figur til at gaae i Slæber. Den, der ikke har en uendelig Lidenskab, han er ikke ideal, og den, der har en uendelig Lidenskab, han har forlængst frelst sin Sjæl ud af saadant Vaas. Han tier for at offre sig selv — eller han taler med Bevidsthed om, at han vil forvirre Alt.

Tier han, da dømmer Ethiken ham; thi den siger: „Du

skal anerkjende det Almene, og det anerkjender Du netop ved at tale, og Du tør ikke have Medlidenhed med det Almene." Denne Betragtning skulde man ikke glemme, naar man stundom bedømmer en Tvivler strængt, fordi han taler. Jeg er ikke tilbøielig til at bedømme en saadan Adfærd mildt; men her som allevegne gjelder det om, at Bevægelserne skee normalt. Naar galt skal være, saa er dog en Tvivler, om han end ved at tale bragte al mulig Ulykke over Verden, langt at foretrække for disse elendige Slikmunde, der smage paa Alt, og som ville helbrede Tvivlen uden at kjende den, og som da derfor i Almindelighed ere den nærmere Anledning til, at Tvivlen bryder vildt og usthyrligt frem. — Taler han, da forvirrer han Alt; thi om det ikke skeer, det faaer han først bag efter at vide, og Udfaldet kan ikke hjælpe Een, hverken i Handlingens Øieblik eller med Hensyn til Ansvaret.

Tier han paa eget An- og Tilsvar, da kan han vel handle høimodig, men han vil til sin øvrige Smerte føie en lille Anfægtelse; thi det Almene vil bestandig pine ham og sige: Du skulde have talt, hvor vil Du finde Visheden om, at det dog ikke var en krypt Hovmod, der styrede din Beslutning.

Kan Tvivleren derimod blive den Enkelte, der som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute, saa kan han faae en Bemyndigelse for sin Taushed. I saa Fald maa han gjøre sin Tvivl til Skyld. I saa Fald er han i Paradoxet, men i saa Fald er hans Tvivl helbredet, om han end kan faae en anden Tvivl.

Selv det nye Testamente vilde anerkjende en saadan Taushed. Der forekommer endog Steder i det nye Testamente, som anprise Ironi, kun at den bruges til at skjule det Bedre. Denne Bevægelse er imidlertid ligesaavel Ironiens som enhver anden, der har sin Grund i, at Subjectiviteten er høiere end Virkeligheden. Dette vil man i vor Tid ikke vide Noget af, man vil overhovedet ikke vide mere om Ironi end hvad Hegel har sagt, der besynderlig nok ikke forstod sig stort paa den, og bar et Nag til den, hvilket vor Tid har gode Grunde til ikke at opgive; thi den skal blot vogte sig for Ironien. Det hedder i Bjergprædi-

kenen: naar Du faster, da salv Dit Hoved og toe Dit Ansigt, at ikke Menneskene skulle see Dig faste. Dette Sted vidner ligefrem om, at Subjectiviteten er incommensurabel for Virkeligheden, ja at den har Lov at bedrage. Naar blot de Folk, der i vor Tid føite om med løs Tale om Menighedens Idee, vilde læse det nye Testamente, saa kom de maaskee paa andre Tanker.

Men nu Abraham, hvorledes handlede han? thi jeg har ikke glemt, og Læseren vil nu maaskee behage at erindre, at det var for at støde an derpaa, jeg indlod mig i hele den foregaaende Undersøgelse, ikke som Abraham derved blev mere forstaaelig, men at Uforstaaeligheden kunde blive mere desultorisk; thi, som sagt, Abraham kan jeg ikke forstaae, ham kan jeg kun beundre. Det blev ogsaa bemærket, at intet af de beskrevne Stadier indeholdt en Analogi til Abraham; de bleve kun udviklede, for at de, medens de bleve viste indenfor deres egen Sphære, i Misvisningens Øieblik kunde ligesom anthyde det ubekjendte Lands Grændse. Forsaavidt der skulde være Tale om en Analogi, maatte det være Syndens Paradox, men dette ligger igjen i en anden Sphære, og kan ikke forklare Abraham, og er selv langt lettere at forklare end Abraham.

Abraham talte altsaa ikke, han talte ikke til Sara, ikke til Elieser, ikke til Isaak, han forbigik de 3 ethiske Instantser; thi det Ethiske havde for Abraham intet høiere Udtryk end Familie-Livet.

Æsthetiken tillod, ja fordrede Taushed af den Enkelte, naar han ved at tie kunde frelse en Anden. Dette allerede viser tilstrækkelig, at Abraham ikke ligger indenfor Æsthetikens Omfang. Hans Taushed er ingenlunde for at frelse Isaak, som overhovedet hele hans Opgave, at offre Isaak for sin egen og for Guds Skyld, er Æsthetiken en Forargelse; thi den kan vel forstaae, at jeg offrer mig selv, men ikke at jeg offrer en Anden for min egen Skyld. Den æsthetiske Helt var taus. Ethiken dømte ham imidlertid, fordi han var taus i Kraft af sin tilfæl-

dige Enkelthed. Hans menneskelige Forudvidenhed var det, der bestemte ham til at tie. Dette kan Ethiken ikke tilgive, enhver saadan menneskelig Viden er kun en Illusion, Ethiken fordrer en uendelig Bevægelse, den fordrer Aabenbarelse. Den æsthetiske Helt kan da tale, men vil ikke.

Den egentlige tragiske Helt offrer sig selv og alt Sit for det Almene; hans Gjerning, enhver Rørelse i ham tilhører det Almene, han er aabenbar, og i denne Aabenbarelse Ethikens elskelige Søn. Dette passer ikke paa Abraham, han gjør Intet for det Almene og han er skjult.

Nu staae vi da ved Paradoxet. Enten kan den Enkelte som den Enkelte staae i et absolut Forhold til det Absolute, og saa er det Ethiske ikke det Høieste, eller Abraham er tabt, han er hverken en tragisk Helt eller en æsthetisk Helt.

Forsaavidt kan det atter synes her, at Paradoxet er det Letteste og Nemmeste af Alt. Imidlertid maa jeg gjentage, at den, der holder sig overbeviist derom, han er ikke Troens Ridder, thi Nøden og Angesten er den eneste Berettigelse, der kan tænkes, om den end ikke kan tænkes i Almindelighed; thi saa hæves Paradoxet.

Abraham tier — men han kan ikke tale, deri ligger Nøden og Angsten. Naar jeg nemlig, idet jeg taler, ikke kan gjøre mig forstaaelig, saa taler jeg ikke, om jeg end talte uafbrudt Nat og Dag. Dette er Abrahams Tilfælde. Han kan sige Alt; men Eet kan han ikke sige, og dog naar han ikke kan sige det o: sige det saaledes, at en Anden forstaaer det, saa taler han ikke. Det lindrende i Talen er, at den oversætter mig i det Almene. Abraham kan nu sige det Skjønneste, noget Sprog kan opdrive, om hvorledes han elsker Isaak. Men dette er ikke det, der ligger ham paa Sinde, det er det Dybere, at han vil offre ham, fordi det er en Prøvelse. Dette Sidste kan Ingen forstaae, og saa kan Enhver kun misforstaae det Første. Denne Nød kjender den tragiske Helt ikke. Han har for det første den Trøst, at ethvert Modargument er skeet sin Ret, at han har kunnet give Klytaimnestra, Iphigenia, Achilleus, Choret, ethvert levende Væsen, enhver

Røst fra Menneskehedens Hjerte, enhver snild, enhver ængstende, enhver anklagende, enhver medlidende Tanke Leilighed til at staae op imod sig. Han kan være sikker paa, at Alt, hvad der lod sig sige mod ham, er blevet sagt, skaanselsløst, ubarmhjertigt — og at stride mod den ganske Verden er en Trøst, at stride med sig selv er forfærdeligt —; han skal ikke frygte for at have overseet Noget, at han engang bagefter maaskee skal raabe som Kong Edvard d. 4. ved Efterretningen om Clarences Mord:

> Wer bat für ihn? Wer kniet' in meinem Grimm
> Zu Füßen mir und bat mich überlegen?
> Wer sprach von Bruderpflicht? Wer sprach von Liebe*).

Den tragiske Helt kjender ikke Eensomhedens forfærdelige Ansvar. Dernæst har han den Trøst, at han kan græde og klage med Klytaimnestra og Iphigenia — og Taarer og Skrig lindre, men uudsigelige Sukke martre. Agamemnon kan hurtig samle sin Sjæl i Vished om, at han vil handle, og da har han endnu Tid at trøste og opmuntre. Dette kan Abraham ikke. Naar hans Hjerte er bevæget, naar hans Ord vilde indeholde en salig Trøst for den ganske Verden, da tør han ikke trøste, thi skulde ikke Sara, skulde ikke Elieser, skulde ikke Isaak sige til ham: „hvorfor vil Du da gjøre det, Du kan jo lade være." Og dersom han da i sin Nød vilde give sig Luft, vilde omfavne Alt, hvad der var ham kjært, inden han skred til det Sidste, da skulde han maaskee afstedkomme det Forfærdelige, at Sara, at Elieser, at Isaak forargedes paa ham og troede, han var en Hykler. Tale kan han ikke, han taler intet menneskeligt Sprog. Om han selv forstod alle Jordens Tungemaal, om de Elskede ogsaa forstode dem, han kan dog ikke tale — han taler i et guddommeligt Tungemaal, han taler i Tunger.

Denne Nød kan jeg vel forstaae, jeg kan beundre Abraham, jeg frygter ikke for, at Nogen ved denne Fortælling skulde fristes til letsindigen at ville være den Enkelte, men jeg tilstaaer ogsaa, at jeg ikke har Mod dertil, og at jeg med Glæde renonce-

*) Cfr. 2. Akt 1. Scene.

rer paa enhver Udsigt til at komme videre, dersom det blot var muligt, at jeg nogensinde, om end nok saa silde, kom saavidt. I ethvert Øieblik kan Abraham bryde af, han kan angre det Hele som en Anfægtelse, da kan han tale, da kunne alle forstaae ham — men da er han ikke Abraham mere.

Abraham kan ikke tale; thi det Alt Forklarende kan han ikke sige, (o: saa det er forstaaeligt), at det er en Prøvelse, vel at mærke, en saadan, hvor det Ethiske er Fristelsen. Den, der er stillet saaledes, han er en Emigrant fra det Almenes Sphære. Men det Næste kan han endnu mindre sige. Abraham gjør nemlig, som tidligere tilstrækkelig udviklet, to Bevægelser. Han gjør Resignationens uendelige Bevægelse, og opgiver Isaak, dette kan Ingen forstaae, fordi det er et privat Foretagende; men dernæst gjør han i ethvert Moment Troens Bevægelse. Dette er hans Trøst. Han siger nemlig: dog vil det ikke skee, eller hvis det skeer, da vil Herren give mig en ny Isaak i Kraft nemlig af det Absurde. Den tragiske Helt han faaer dog Ende paa Historien. Iphigenia bøier sig under Faderens Beslutning, hun gjør selv Resignationens uendelige Bevægelse og de ere nu i Forstaaelse med hinanden. Hun kan forstaae Agamemnon, fordi hans Foretagende udtrykker det Almene. Vilde Agamemnon derimod sige til hende: „uagtet Guden fordrer Dig som Offer, saa var det dog muligt, at han ikke fordrede det, i Kraft nemlig af det Absurde," saa vilde han i samme Øieblik blive uforstaaelig for Iphigenia. Kunde han sige det i Kraft af menneskelig Beregning, saa skulde Iphigenia vel forstaae ham; men saa vilde deraf følge, at Agamemnon ikke havde gjort Resignationens uendelige Bevægelse, og saa er han ikke Helt, saa er Spaamandens Udsagn en Skipperesterretning, og den hele Begivenhed en Vaudeville.

Abraham talede da ikke. Kun eet Ord er der opbevaret af ham, den eneste Replik til Isaak, hvilken da ogsaa tilstrækkelig beviser, at han ikke havde talet iforveien. Isaak gjør Abraham det Spørgsmaal, hvor Lammet er til Brændoffer. „Og Abraham sagde: Gud skal see sig om Lammet til Brændofferet min Søn!"

Dette sidste Ord af Abraham skal jeg her lidt nærmere be-

tragte. Dersom dette Ord ikke var, da vilde den hele Begivenhed mangle Noget, dersom det var anderledes, da vilde Alt maaskee opløse sig i Forvirring.

Det har ofte været Gjenstand for min Overveielse, hvorvidt en tragisk Helt, hvad enten han culminerer i en Liden eller en Handling, bør have en sidste Replik. Det beroer, efter hvad jeg kan skjønne, paa, hvilken Livs-Sphære han tilhører, hvorvidt hans Liv har intellectuel Betydning, hvorvidt hans Liden eller Handling staae i Forhold til Aand.

Det følger af sig selv, at den tragiske Helt i sit Culminations Øieblik, ligesom ethvert andet Menneske, der ikke er Mælet berøvet, kan sige et Par Ord, maaskee et Par passende Ord, men Spørgsmaalet er, hvorvidt det er passende for ham at sige dem. Ligger hans Livs-Betydning i en udvortes Gjerning, da har han Intet at sige, da er Alt, hvad han siger, væsentlig Passiar, hvorved han kun svækker Indtrykket af sig selv, hvorimod det tragiske Ceremoniel byder, at han taus fuldkommer sin Opgave, hvad enten denne bestaaer i en Handling eller i en Liden. For ikke at gaae for vidt, vil jeg blot tage hvad der ligger allernærmest. Hvis Agamemnon selv, ikke Kalchas, skulde have draget Kniven mod Iphigenia, da havde han blot nedværdiget sig selv, ved i det sidste Øieblik, at ville sige et Par Ord; thi hans Gjernings Betydning var jo vitterlig for Alle, Pietetens, Medlidenhedens, Følelsens, Taarernes Procedure var fuldendt, og for øvrigt havde hans Liv intet Forhold til Aand o: han var ikke Lærer eller Aandens Vidne. Er en Helts Livs Betydning derimod i Retning af Aand, da vilde Manglen paa Replik svække Indtrykket af ham. Det, han da har at sige, er ikke et Par passende Ord, et lille Declamations-Stykke, men Betydningen af hans Replik er, at han gjennemfører sig selv i det afgjørende Øieblik. En saadan intellectuel tragisk Helt, han bør have, hvad der ellers ofte nok eftertragtes paa latterlige Maader, han bør have og han bør beholde det sidste Ord. Man fordrer af ham den samme forklarede Holdning, som den, der anstaaer enhver tragisk Helt, men da fordrer man endnu eet Ord. Forsaavidt da en saadan

intellectuel tragisk Helt culminerer i en Liden (i Døden), da bliver han i dette sidste Ord udødelig før han dør, medens derimod den almindelige tragiske Helt først bliver udødelig efter sin Død.

Socrates kan man bruge som et Exempel. Han var en intellectuel tragisk Helt. Hans Dødsdom bliver ham forkyndt. I det Øieblik dør han, thi den, som ikke forstaaer, at der fordres Aandens hele Kraft til at dø, og at Helten altid dør, før han dør, han skal ikke komme synderligt vidt i sin Betragtning af Livet. Som Helt fordres der nu af Socrates, at han rolig hviler i sig selv, men som intellectuel tragisk Helt fordres der af ham, at han i dette sidste Øieblik har Aandsstyrke nok til at gjennemføre sig selv. Han kan da ikke som den almindelige tragiske Helt concentrere sig paa at holde sig ligeoverfor Døden, men han maa saa hurtig gjøre denne Bevægelse, at han i samme Øieblik med sin Bevidsthed er ude over denne Strid og hævder sig selv. Dersom saaledes Socrates i Dødens Krisis havde forstummet, da havde han svækket Virkningen af sit Liv, vakt en Mistanke om, at Ironiens Elasticitet i ham ikke var en Verdenskraft, men et Spil, hvis Spænstighed i det afgjørende Øieblik maatte bruges efter omvendt Maalestok til pathetisk at holde ham oppe*).

Hvad her kortelig er antydet, kan vel ikke finde sin Anvendelse paa Abraham, forsaavidt man mener ved nogen Analogi at skulle kunne udfinde et passende Ord for Abraham til at ende med, men vel forsaavidt, at man indseer Nødvendigheden af, at Abraham i det sidste Øieblik maa gjennemføre sig selv, ikke taus maa drage Kniven, men have et Ord at sige, da han som Troens Fader har absolut Betydning i Retning af Aand. Hvad han

*) Hvilken Replik af Socrates der maa ansees for den afgjørende, derom kunne Meningerne være delte, da Socrates paa saa mange Maader ved Plato er poetisk forslygtiget. Jeg foreslaaer følgende: Dødsdommen bliver ham forkyndt, i samme Øieblik dør han, i samme Øieblik overvinder han Døden og gjennemfører sig selv i det berømte Tilsvar: at det forundrede ham, at han var bleven dømt med en Majoritet af 3 Stemmer. Ingen løs og ledig Tale paa Torvet, ingen taabelig Bemærkning af en Idiot kunde han have spøget mere ironisk med, end med den Dødsdom, der dømmer ham selv fra Livet.

skal sige, derom kan jeg ingen Foreſtilling gjøre mig iforveien; efterat han har sagt det, kan jeg vel forſtaae det, vel i en vis Forſtand forſtaae Abraham i det Sagte, uden dog derved at være kommen ham nærmere, end jeg har været ham i det Foregaaende. Dersom der ingen ſidſte Replik havde exiſteret af Socrates, da havde jeg kunnet tænke mig ind i ham og dannet en saadan, havde jeg ikke kunnet gjøre det, saa havde en Digter formaaet det, men Abraham naaer ingen Digter.

Inden jeg gaaer over til nærmere at betragte Abrahams ſidſte Ord, maa jeg først gjøre opmærkſom paa Vanſkeligheden af, at Abraham overhovedet kan komme til at sige Noget. Nøden og Angſten i Paradoxet laae, som ovenfor udviklet, netop i Tausheden, Abraham kan ikke tale*). Forſaavidt er det da en Selvmodſigelſe at fordre, at han skal tale, med mindre man vil have ham ud igjen af Paradoxet, saaledes, at han i det afgjørende Øieblik ſuſpenderer det, hvorved han da ophører at være Abraham og annullerer hele det Foregaaende. Dersom saaledes Abraham nu i det afgjørende Øieblik vilde sige til Iſaak: det er Dig, det gjelder, da var dette kun en Svaghed. Thi kunde han overhovedet tale, da maatte han have talt for længe siden, og Svagheden vilde da ligge i, at han ikke havde havt Aands Modenhed og Concentration til forud at tænke hele Smerten, men ſkubbet Noget af ſig, saaledes at den virkelige Smerte var et Mere end den tænkte. Desuden vilde han ved en saadan Tale falde ud af Paradoxet, og hvis han virkelig vilde tale med Iſaak, maatte han forvandle ſin Tilſtand til en Anfægtelſe; thi ellers kunde han dog Intet ſige, og gjør han dette, da er han end ikke nogen tragiſk Helt.

Imidlertid er der dog opbevaret et ſidſte Ord af Abraham, og forſaavidt jeg kan forſtaae Paradoxet, kan jeg ogſaa forſtaae Abrahams totale Tilſtedeværelſe i dette Ord. Han siger først

*) Forſaavidt der kan være Tale om nogen Analogi, afgiver Pythagoras's Dods-Situation en saadan, thi den af ham altid hævdede Taushed maatte han gjennemføre i ſit ſidſte Øieblik, og derfor ſagde han: det er bedre at dræbes end at tale. Cfr. Diogenes 8de Bog § 39.

og fremmest ikke Noget, og i denne Form siger han hvad han har at sige. Hans Svar til Isaak har Ironiens Form, thi det er altid Ironi, naar jeg siger Noget, og dog ikke siger Noget. Isaak spørger Abraham i den Formening, at Abraham er vidende. Vilde Abraham nu have svaret: jeg veed Intet, saa havde han sagt en Usandhed. Sige Noget kan han ikke; thi hvad han veed, kan han ikke sige. Han svarer da: Gud skal see sig om Lammet til Brændoffer min Søn! Man seer heraf Dobbeltbevægelsen i Abrahams Sjæl, saaledes som den er beskreven i det Foregaaende. Havde Abraham blot resigneret paa Isaak og ikke gjort mere, saa har han sagt en Usandhed; thi han veed jo, at Gud fordrer Isaak til Offer, og han veed, at han selv netop i dette Øieblik er redebon til at offre ham. Han har da i ethvert Øieblik, efter at have gjort denne Bevægelse, gjort den næste, gjort Troens Bevægelse i Kraft af det Absurde. Forsaavidt siger han ingen Usandhed; thi i Kraft af det Absurde er det jo muligt, at Gud kunde gjøre noget ganske Andet. Han siger da ingen Usandhed, men han siger da heller ikke Noget; thi han taler i et fremmed Tungemaal. Dette bliver endnu evidentere, naar vi betænke, at det var Abraham selv, der skulde offre Isaak. Havde Opgaven været en anden, havde Herren befalet Abraham at bringe Isaak ud paa Morijabjerget, saa skulde han selv lade sit Lyn ramme Isaak og saaledes tage ham som et Offer, saa kunde Abraham i ligefrem Forstand have Ret i at tale saa ænigmatisk, som han gjør; thi saa kunde han jo ikke selv vide hvad der vilde skee. Men saaledes som Opgaven er stillet Abraham, skal han jo selv handle, han maa altsaa i det afgjørende Øieblik vide, hvad han selv vil gjøre, og altsaa maa han vide, at Isaak skal offres. Har han ikke vidst dette med Bestemthed, saa har han ikke gjort Resignationens uendelige Bevægelse, saa er hans Ord vel ikke Usandhed, men han er tillige meget langt fra at være Abraham, han er ubetydeligere end en tragisk Helt, ja han er en uresolveret Mand, der hverken kan beslutte sig til det Ene eller til det Andet, og som paa Grund deraf altid vil komme til at tale i Gaader. Men en saadan Hæsitator er lige Parodien paa Troens Ridder.

Det viser sig da atter her, at man vel kan forstaae Abraham, men kun forstaae ham saaledes, som man forstaaer Paradoxet. Jeg for mit Vedkommende kan vel forstaae Abraham, men fatter tillige, at jeg ikke har Mod til at tale saaledes, lige saa lidet som jeg har Mod til at handle som Abraham; men derfor siger jeg ingenlunde, at det er noget Ringe, da det tvertimod er det eneste Vidunderlige.

Og hvad dømte nu Samtiden om den tragiske Helt? at han var stor, og den beundrede ham. Og hiin hæderværdige Samling af Ædle, den Jury, som enhver Slægt constituerer til at dømme den forbigangne Slægt, den dømte ligesaa. Men Abraham var der Ingen, der kunde forstaae. Og dog hvad opnaaede han? At han blev sin Kjærlighed tro. Men den, der elsker Gud, han behøver ikke Taarer, ikke Beundring, han glemmer Lidelsen i Kjærligheden, ja saa aldeles har han glemt den, at der skulde end ikke bag efter være den mindste Ahnelse om hans Smerte, hvis Gud selv ikke mindedes den; thi han seer i Løndom, og kjender Nøden og tæller Taarerne og glemmer Intet.

Enten er der da et Paradox til, at den Enkelte som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute, eller Abraham er tabt.

Epilog.

Da engang i Holland Priserne paa Kryderier bleve noget flaue, da lod Kjøbmændene et Par Ladninger sænke i Havet for at skrue Prisen op. Dette var et tilgiveligt, maaskee et nødvendigt Bedrag. Er det noget Lignende, vi behøve i Aandens Verden, ere vi i den Grad forvisede om, at være komne til det Høieste, at der intet Andet er tilbage end fromt at indbilde os selv, at vi ikke ere komne saavidt, for dog at faae Noget at udfylde Tiden med? Er det et saadant Selvbedrag, den nærværende Slægt behøver, er det til en Virtuositet heri den skulde dannes, eller er den ikke snarere tilstrækkeligt perfectioneret i den Konst at bedrage sig selv? Eller er det, den behøver, ikke snarere en redelig Alvor, der uforfærdet og ubestikkelig peger paa Opgaverne, en redelig Alvor, der kjærligt freder om Opgaverne, der ikke ængster Menneskene til at ville forraske sig i det Høieste, men holder Opgaverne unge og skjønne og deilige at see til og vinkende for Alle og dog derhos vanskelige og begeistrende for de Ædle; thi den ædle Natur begeistres kun ved det Vanskelige? Hvad end den ene Slægt lærer af den anden, det egentlige Humane lærer ingen Slægt af en foregaaende. I Henseende til dette begynder enhver Slægt primitivt, har ingen anden Opgave end enhver foregaaende Slægt, kommer heller ei videre, forsaavidt den foregaaende ikke sveg Opgaven, og bedrog sig selv. Dette egentlig Humane er Lidenskaben, i hvilken ogsaa den ene Slægt fuldkommen forstaaer den anden

og forstaaer sig selv. At elske har saaledes ingen Slægt lært af en anden, ingen Slægt kommer til at begynde paa et andet Punkt end ved Begyndelsen, ingen senere Slægt har en kortere Opgave end den foregaaende, og hvis man her ikke vil, som de foregaaende Slægter, blive staaende ved at elske, men gaae videre, saa er dette kun en ørkesløs og daarlig Tale.

Men den høieste Lidenskab i et Menneske er Troen, og ingen Slægt begynder her paa et andet Punkt end den foregaaende, enhver Slægt begynder forfra, den følgende Slægt kommer ikke videre end den foregaaende, forsaavidt denne blev sin Opgave tro og ikke lod den i Stikken. At dette skulde være trættende, er naturligviis Noget, Slægten ikke kan sige, thi Slægten har jo Opgaven og har Intet med den Ting at gjøre, at den foregaaende Slægt havde samme Opgave, med mindre den enkelte Slægt, eller de Enkelte i Slægten formastelig ville indtage den Plads, som kun tilkommer den Aand, der styrer Verden og som har Taalmodighed til ikke at blive træt. Begynder Slægten paa Sligt, da er den forkeert, og hvad Under da, at hele Tilværelsen synes den forkeert; thi der er vist Ingen, der har fundet Tilværelsen mere forkeert end den Skrædder, der efter Eventyret i levende Live kom op i Himlen og fra dette Standpunkt betragtede Verden. Saasnart Slægten kun bekymrer sig om sin Opgave, hvilket er det Høieste, da kan den ikke blive træt; thi Opgaven er altid tilstrækkelig for et Menneskeliv. Naar Børnene paa en Fridag allerede før Klokken er 12 have gjennemleget alle Lege, og nu utaalmodige sige: er der da Ingen, der kan hitte paa en ny Leeg, beviser dette da, at disse Børn ere mere udviklede og fremmeligere end de Børn i den samtidige eller en forbigangen Slægt, der kunde lade de bekjendte Lege strække til for hele Dagen? Eller beviser det ikke snarere, at hine første Børn mangle, hvad jeg vilde kalde, den elskelige Alvor, der hører til at lege?

Troen er den høieste Lidenskab i et Menneske. Der er maaskee i enhver Slægt Mange, der end ikke komme til den, men Ingen kommer videre. Om der ogsaa i vor Tid er Mange, der

ikke opdage den, afgjør jeg ikke; jeg tør kun beraabe mig paa mig selv, der ikke dølger, at det har lange Udsigter med ham, uden at han dog derfor ønsker at bedrage sig selv eller det Store ved at gjøre dette til en Ubetydelighed, til en Børnesygdom, man saa snart som muligt maa ønske overstaaet. Men ogsaa for den, der ikke engang kommer til Troen, har Livet Opgaver nok, og naar han elsker disse redelig, da skal Livet heller ikke være spildt, om det end aldrig bliver deres ligt, der fornam og grebe det Høieste. Men den, der kom til Troen, (han være den udmærket Begavede eller den Eenfoldige, dette gjør Intet til Sagen) han bliver ikke staaende ved Troen, ja han vilde oprøres, hvis Nogen sagde det til ham, ligesom den Elskende vilde harmes, naar man sagde, han blev staaende ved Kjærligheden; thi, vilde han svare, jeg bliver ingenlunde staaende, da jeg har mit Liv deri. Dog kommer han heller ikke videre, ikke til noget Andet; thi naar han opdager dette, da har han en anden Forklaring.

„Man maa gaae videre; man maa gaae videre." Denne Trang til at gaae videre er gammel i Verden. Den dunkle Heraklit, der nedlagde Tanker i sine Skrifter og sine Skrifter i Dianas Tempel, (thi hans Tanker havde været hans Rustning i Livet, og derfor ophængte han den i Gudens Tempel) den dunkle Heraklit har sagt: man kan ikke gaae to Gange gjennem den samme Flod*). Den dunkle Heraklit havde en Discipel, han blev ikke staaende herved, han gik videre og tilføiede: man kan end ikke gjøre det eengang**). Stakkels Heraklit at have en saadan Discipel! Den heraklitiske Sætning blev ved denne Forbedring forbedret til en eleatisk Sætning, der negter Bevægelsen, og dog ønskede hiin Discipel kun at være en Discipel af Heraklit, der gik videre, ikke tilbage til det, Heraklit havde forladt.

*) *Και ποταμου ροῃ απεικαζων τα οντα λεγει ὡς δις ες τον αυτον ποταμον ουκ εμβαιης.* Cfr. Platos Cratyllus § 402. Ast. 3die B. Pag. 158.

**) Cfr. Tennemann Gesch. d. Philos. 1ster B. Pag. 220.

Gjentagelsen.

Udgivet af

A. B. Drachmann.

Til Grund for Texten er lagt Originaludgaven. Den er sammenlignet med Originalmanuskriptet paa Universitetsbiblioteket (S. K.s Papirer, Pakke 8).

Gjentagelsen.

Et Forsøg i den experimenterende Psychologi

af

Constantin Constantius.

Kjøbenhavn.

Faaes hos C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843.

Paa vilde Træer ere Blomsterne vellugtende, paa tamme Frugterne (cfr. Flavius Philostratus den Ældres Heltehistorier).

Da Eleaterne negtede Bevægelsen, optraadte, hvad Enhver veed, Diogenes som Opponent; han optraadte virkelig; thi han sagde ikke et Ord; men gik blot nogle Gange frem og tilbage, hvorved han meente tilstrækkeligen at have modbeviist hine. Da jeg i længere Tid havde beskæftiget mig, leilighedsviis idetmindste, med det Problem, om en Gjentagelse er mulig og hvilken Betydning den har, om en Ting vinder eller taber ved at gjentages, faldt det mig pludselig ind: Du kan jo reise til Berlin, der har Du engang før været, og nu overbevise Dig om en Gjentagelse er mulig og hvad den har at betyde. I mit Hjem var jeg næsten gaaet istaae over dette Problem. Man sige hvad man vil derom, det vil komme til at spille en saare vigtig Rolle i den nyere Philisophi; thi Gjentagelse er et afgjørende Udtryk for hvad „Erindring" var hos Grækerne. Som da disse lærte, at al Erkjenden er en Erindren, saaledes vil den nye Philosophi lære, at hele Livet er en Gjentagelse. Den eneste nyere Philosoph, der har havt en Ahnelse herom, er Leibnitz. Gjentagelse og Erindring er den samme Bevægelse, kun i modsat Retning; thi hvad der erindres, har været, gjentages baglænds; hvorimod den egentlige Gjentagelse erindres forlænds. Derfor gjør Gjentagelsen, hvis den er mulig, et Menneske lykkeligt, medens Erindringen gjør ham ulykkeligt, under den Forudsætning nemlig, at han giver sig Tid til at leve, og ikke strax i sin Fødselsstund seer at finde paa et Paaskud til at liste sig ud igjen af Livet, f. Ex. at han har glemt Noget.

Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige, har en Forfatter sagt. Deri har han ogsaa fuldkommen Ret, naar man blot erindrer, at den først gjør et Menneske ulykkeligt. Gjentagelsens Kjærlighed er i Sandhed den ene lykkelige. Den har ligesom Erindringens ikke Haabets Uro, ikke Opdagelsens ængstende Eventyrlighed, men heller ei Erindringens Vemod, den har Øieblikkets salige Sikkerhed. Haabet er en ny Klædning, stiv og stram og glimrende, dog har man aldrig havt den paa, og veed derfor ikke, hvorledes den vil klæde En, eller hvorledes den sidder. Erindringen er en aflagt Klædning, som, hvor skjøn den end er, dog ikke passer, da man er voxet fra den. Gjentagelsen er en uopslidelig Klædning, der slutter fast og smt, hverken trykker eller flagrer. Haabet er en deilig Pige, der smutter bort mellem Hænderne; Erindringen er en skjøn gammel Kone, som man dog aldrig er tjent med i Øieblikket; Gjentagelsen er en elsket Hustrue, man aldrig bliver kjed af; thi det er kun det Nye, man bliver kjed af. Det Gamle bliver man aldrig kjed af; og naar man har det for sig, bliver man lykkelig; og kun den bliver ret lykkelig, der ikke bedrager sig selv i den Indbildning, at Gjentagelsen skulde være noget Nyt; thi da bliver man kjed af den. Der hører Ungdom til at haabe, Ungdom til at erindre, men der hører Mod til at ville Gjentagelsen. Den, der blot vil haabe, han er feig; den, der blot vil erindre, han er vellystig; men den, der vil Gjentagelsen, han er en Mand, og jo fyndigere han har vidst at gjøre sig den klar, desto dybere Menneske er han. Men den, der ikke fatter, at Livet er en Gjentagelse, og at dette er Livets Skjønhed, han har dømt sig selv og fortjener ikke bedre end, hvad der og vil hænde ham, at omkomme; thi Haabet er en vinkende Frugt, der ikke mætter, Erindringen er en kummerlig Tærepenge, der ikke mætter; men Gjentagelsen er det daglige Brød, der mætter med Velsignelse. Naar man har omseilet Tilværelsen, da skal det vise sig, om man har Mod til at forstaae, at Livet er en Gjentagelse, og Lyst til at glæde sig til den. Den, der ikke har omseilet Livet, før han begyndte at leve, han kommer aldrig til at leve; den, der om-

feilede det, men blev mæt, han havde en daarlig Constitution; den, der valgte Gjentagelsen, han lever. Han render ikke som en Dreng efter Sommerfugle, eller staaer paa Tæerne for at kigge efter Verdens Herligheder; thi han kjender dem; han sidder heller ei som en gammel Kone og spinder paa Erindringens Rok; men han gaaer rolig sin Gang, glad ved Gjentagelsen. Ja hvis der ingen Gjentagelse var, hvad var saa Livet? Hvo kunde ønske at være en Tavle, paa hvilken Tiden skrev hvert Øieblik en ny Skrift, eller et Mindeskrift om det Forbigangne? hvo kunde ønske at lade sig bevæge af alt det Flygtige, det Nye, der altid nyt blødagtigt forlyster Sjælen? Dersom Gud selv ikke havde villet Gjentagelsen, da var Verden aldrig blevet til. Han havde enten fulgt Haabets lette Planer, eller han havde tilbagekaldt Alt og bevaret det i Erindringen. Dette gjorde han ikke, derfor bestaaer Verden, og bestaaer derved, at den er en Gjentagelse. Gjentagelsen den er Virkeligheden, og Tilværelsens Alvor. Den, der vil Gjentagelsen, han er modnet i Alvor. Dette er mit Separat-Votum, der tillige mener, at det ingenlunde er Livets Alvor, at sidde i sin Sopha og stange Tænder — og være Noget f. Ex. Justitsraad; eller at gaae adstadig gjennem Gaderne — og være Noget, f. Ex. Velærværdighed; ligesaalidet som det er Livets Alvor at være kongelig Beridder. Alt Sligt er i mine Øine kun Spøg, og som saadan stundom daarlig nok.

Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige, siger en Forfatter, der, efter hvad jeg kjender til ham, stundom er noget svigefuld, ikke dog saaledes, at han skulde sige Et og mene et Andet, men vel saaledes, at han sætter Tanken paa Spidsen, saa at denne, hvis den ikke gribes med samme Energi, i næste Moment viser sig som noget Andet. Hiin Sætning er af ham fremsat saaledes, at det let frister En at give ham Ret, og da at glemme, at Sætningen selv er Udtrykket for den dybeste Melancholi, saa et dybt Tungsind, fortættet i en eneste Replik, ikke let kunde udtrykke sig bedre.

Det er omtrent 1 Aar siden, at jeg ret for Alvor blev op-

mærksom paa et ungt Menneske, hvem jeg tilforn allerede ofte havde berørt, fordi hans skjønne Udvortes, det sjælfulde Udtryk i hans Øie næsten fristede mig, et vist Kast med Hovedet, en Kaadhed i Yttringer forvisſede mig, at han var en dybere Natur, der havde mere end eet Udtræk, medens en vis Usikkerhed i Modulationen antydede, at han var i den forføreriske Alder, hvor Aandens Modenhed forkynder sig, ligesom Legemets i en langt tidligere Tid, derved, at Stemmen ofte slaaer over. Ved Hjelp af disse skjødesløse, tilnærmende Conditor-Inclinationer havde jeg allerede draget ham til mig, og lært ham i mig at see en Fortrolig, hvis Tale paa mange Maader fristede det Melancholske i ham frem under Brydningens Form, idet jeg ligesom en Farinelli lokkede den sindssvage Konge ud af hans mørke Gjemme, Noget der, da min Ven endnu var ung og smidig, lod sig gjøre uden at bruge Tangen. Saaledes var vort Forhold, da kommer han, som sagt, for omtrent 1 Aar siden op til mig, ganske ude af sig selv. Hans Optræden var kraftfuldere end sædvanlig, hans Former skjønnere, hans store straalende Øie havde udvidet sig, kort han var som forklaret. Da han oplyste mig om, at han var forelsket, kom jeg uvilkaarlig til at tænke, den Pige maa dog være lykkelig, der bliver elsket saaledes. „Han havde allerede i nogen Tid været forelsket, men skjult det endog for mig; nu var han ved sit Ønskes Maal, havde tilstaaet, og fundet Gjenkjærlighed.“ Uagtet jeg ellers har en Tilbøielighed til at forholde mig iagttagende mod Mennesker, saa var det mig en Umulighed at være det mod ham. Man sige hvad man vil, et dybt forelsket ungt Menneske er noget saa skjønt, at man, naar man saaer Øie derpaa, glemmer Jagttagelsen af Glæde over Synet. Overhovedet afvæbne alle dybe humane Rørelser i et Menneske Jagttageren. Det er kun hvor der istedenfor disse er en Tomhed, eller hvor de coquet skjules, at man vil iagttage. Dersom man var Vidne til, at et Menneske bad ret af sin hele Sjæl, hvo kunde da være et saadant U-Menneske, at han vilde iagttage, hvo vilde ikke snarere føle sig gjennemtrængt af en Udstrømning

fra den Bedendes Andagt. Naar man derimod hører en Præst afdeklamere en velstuderet Prædken, hvori han flere Gange i en kunstig skruet og forskruet Passus, uden nogen Opfordring fra Menighedens Side, bevidner, at hvad han siger, det er den enfoldige Tro, der ikke forstaaer sig paa zierlige Talemaader, men i Bønnen skaffer ham, hvad han, efter sit Ord og formodentlig af gode Grunde, forgjæves søgte i Poesi, Kunst og Videnskab, saa sætter man ganske rolig Mikroskopen for Øiet, saa lader man ikke Øret sluge det Sagte, men trækker Jalousien for, Kritikens Rist, der prøver enhver Lyd og ethvert Ord. Det unge Menneske, jeg taler om, var dybt og inderligt og skjønt og ydmygt forelsket; jeg havde i lang Tid ikke været saa glad som ved at see paa ham; thi det er ofte traurigt nok at være Jagttager; det gjør En melancholsk ligesom det at være Politiembedsmand; og naar en Jagttager røgter sit Kald godt, saa er han at ansee som en Politi-Spion i høiere Tjeneste; thi Jagttagerens Kunst er at bringe det Skjulte frem. Det unge Menneske talte om den Pige, i hvem han var forelsket, han gjorde ikke mange Ord; hans Tale var ingen fad Kritik, som de Elskendes Lovtaler ofte nok ere det; der var ingen Vigtighed i ham, som var han en snild Karl, der havde fanget en saadan Pige, ingen Selvtillid — hans Kjærlighed var sund, reen, ubedærvet. Han betroede mig med en elskværdig Aabenhjertethed, at Grunden til hans Besøg hos mig var, at han behøvede en Fortrolig, i hvis Nærværelse han kunde tale høit med sig selv, samt at den nærmeste Grund var, at han frygtede for at blive siddende hele Dagen hos Pigen og saaledes falde hende til Besvær. Han havde allerede flere Gange været henne ved hendes Bolig, men havde tvunget sig selv til at vende om. Han bad mig nu om at kjøre en Tour ud med sig for at adsprede ham og for at faae Tiden til at gaae. Dertil var jeg ogsaa villig; thi fra det Øieblik, han havde betroet sig til mig, kunde han være sikker paa, at jeg ubetinget vilde være ham til Tjeneste. Jeg benyttede den halve Time, inden Vognen kom, til at skrive et Par Forretningsbreve, bad ham imidlertid at stoppe en Pibe eller blade

lidt i et Album, der var lagt frem. Dog saadan Beskæftigelse behøvede han ikke, han var beskæftiget nok i sig selv, havde end ikke Ro at sidde ned, men gik hurtigt frem og tilbage paa Gulvet; hans Gang, hans Bevægelse, hans Gestus — Alt var Veltalenhed, han selv glødede i Elskov. Som en Drue, naar den er paa sit Høieste, bliver gjennemsigtig og klar, medens Saften pibler frem gjennem de fine Aarer, som Skallen paa en Frugt brister, naar Frugten modnes i hele sin Fylde, saaledes brød Elskoven næsten synlig frem i hans Skikkelse. Jeg kunde ikke lade være af og til at skotte næsten forelsket hen til ham; thi en saadan Yngling er nok saa forførerisk at see paa som en ung Pige.

Som det da ofte gaaer, at de Elskende tage deres Tilflugt til Digterens Ord for at lade Elskovens søde Beængstelse bryde ud i salig Glæde, saa var det og Tilfælde med ham. Idet han gik op og ned ad Gulvet, gjentog han atter og atter et Vers af Poul Møller:

Da kommer en Drøm fra min Ungdomsvaar
Til min Lænestol,
Efter Dig jeg en inderlig Længsel faaer,
Du Qvindernes Sol!

Hans Øie fyldtes med en Taare, han kastede sig hen paa en Stol, han gjentog atter og atter Verset. Paa mig gjorde denne Scene et rystende Indtryk. Store Gud! tænkte jeg, en saadan Melancholi er endnu aldrig forekommen i min Praxis. At han var melancholsk vidste jeg nok, men at en Forelskelse kunde virke saaledes paa ham! Og dog hvor consequent er ikke enhver endog abnorm sjælelig Tilstand, naar den er normal tilstede. Menneskene raabe ofte nok paa, at en Melancholsk skal see at forelske sig, saa svinder Alt. Dersom han virkelig er melancholsk, hvorledes skulde det da være muligt, at hans Sjæl ikke kom til melancholsk at beskæftige sig med hvad der bliver ham det Vigtigste af Alt. Han var forelsket dybt og inderligt, det var klart, og dog var han istand til strax en af de første Dage at erindre sin Kjærlighed. Han var i Grunden færdig med det hele For-

hold. Idet han begynder, har han gjort et saa forfærdeligt Skridt, at han har sprunget Livet over. Om Pigen døer imorgen, det vil ingen væsenlig Forandring fremkalde, han vil atter kaste sig hen, hans Øie vil atter fyldes med en Taare, han vil atter gjentage Digterens Ord. Hvilken besynderlig Dialektik! Han længes efter Pigen, han maa gjøre Vold paa sig selv for ikke at hænge hos hende hele Dagen, og dog er han i det første Øieblik bleven en gammel Mand med Hensyn til hele Forholdet. En Misforstaaelse maatte der ligge til Grund. I lang Tid har Intet bevæget mig saa stærkt som dette Optrin. At han blev ulykkelig, det var klart nok, at Pigen ogsaa blev det, var ikke mindre klart, om det end ikke strax var muligt at forudsee, paa hvilken Maade det vilde skee. Saameget er imidlertid vist, kan Nogen tale med om Erindringens Kjærlighed, saa kan han. Erindringen har den store Fordeel, at den begynder med Tabet, derfor er den sikker, thi den har Intet at tabe.

Vognen var kommen. Vi kjørte ud ad Strandveien for senere at søge op efter de egentlige Skovegne. Da jeg mod min Villie var kommen til at forholde mig iagttagende mod ham, kunde jeg ikke lade være ved allehaande Experimenter, som Sømanden siger, at lokke hans Melancholies Fart. Jeg anslog alle mulige erotiske Stemninger — nei. Jeg efterspurede Virkningen af Omgivelsens Forandring, forgjæves: ikke Havets vide Dristighed, ikke Skovens dysende Stilhed, ikke Aftenens vinkende Ensomhed kunde bringe ham ud af den tungsindige Længsel, i hvilken han ikke saa meget nærmede sig den Elskede som forlod hende. Hans Feiltagelse var uhelbredelig, og hans Feiltagelse var denne, at han stod ved Slutningen istedenfor ved Begyndelsen; men en saadan Feiltagelse er og bliver et Menneskes Undergang.

Og dog holder jeg paa Rigtigheden af hans Stemning som erotisk Stemning, og den, der i sin Elskov ikke har oplevet den netop i Begyndelsen, han har aldrig elsket. Kun maa han have en anden Stemning ved Siden deraf. Denne potenserede Erindren er Elskovens evige Udtryk i Begyndelsen, er Tegn paa

en virkelig Elskov. Men paa den anden Side hører der en ironisk Elasticitet til for at kunne bruge den. Denne manglede han, dertil var hans Sjæl for blød. Det maa være Sandhed, at i det første Øieblik er Ens Liv forbi, men der maa ogsaa være Livskraft til at dræbe denne Død og forvandle den til Liv. I Elskovens første Daggry strider det Nærværende og det Tilkommende med hinanden for at faae et evigt Udtryk, og denne Erindren er netop Evighedens Tilbagestrømmen i det Nærværende, det vil sige, naar denne Erindren er sund.

Vi vendte hjem, jeg tog Afsked med ham; men min Sympathi var næsten altfor stærkt sat i Bevægelse, jeg kunde ikke blive den Tanke qvit, at i meget kort Tid maatte det komme til en forfærdelig Explosion.

I Løbet af en fjorten Dage saae jeg ham af og til hos mig. Han begyndte selv at fatte Misforstaaelsen, den unge tilbedte Pige var ham allerede næsten til Besvær. Og dog var hun den Elskede, den Eneste, han havde elsket, den Eneste, han nogensinde vilde komme til at elske. Paa den anden Side elskede han hende dog ikke; thi han længtes blot efter hende. Med ham selv foregik der under alt Dette en mærkelig Forandring. En digterisk Productivitet vaagnede i ham efter en Maalestok, som jeg aldrig havde troet mulig. Nu fattede jeg let Alt. Den unge Pige var ikke hans Elskede, hun var Anledningen, der vakte det Poetiske i ham og gjorde ham til Digter. Derfor kunde han kun elske hende, aldrig glemme hende, aldrig ville elske nogen Anden, og dog bestandig kun længes efter hende. Hun var dragen med ind i hele hans Væsen, Mindet om hende var evigt friskt. Hun havde været meget for ham, hun havde gjort ham til Digter, og netop derved havde hun underskrevet sin egen Dødsdom.

Alt som Tiden gik hen, blev hans Forhold qvalfuldere og qvalfuldere. Hans Tungsind tog mere og mere Overhaand, hans legemlige Kraft fortæredes i sjælelige Kampe. Han indsaae, at han havde gjort hende ulykkelig, og dog var han sig ingen Brøde bevidst; men netop dette, aldeles uskyldig at blive skyldig i hendes Ulykke, var ham til Forargelse, og bragte hans

Lidenskab i den vildeste Bevægelse. At tilstaae hende, hvorledes det hang sammen, det syntes ham var at krænke hende paa det Dybeste. Det var jo at sige hende, at hun var bleven et ufuldkomnere Væsen, at han var voxet fra hende, at han ikke mere behøvede det Trin, ad hvilket han steg op. Hvad vilde ogsaa Følgen blive? Da hun dog vidste, at han ikke vilde elske nogen Anden, saa vilde hun blive hans sørgende Enke, der blot levede i Mindet om ham og deres Forhold. Han kunde ingen Tilstaaelse gjøre, dertil var han for stolt paa hendes Vegne. Hans Tungsind hildede ham mere og mere, og han besluttede at fortsætte Falskneriet. Den hele poetiske Oprindelighed i ham blev nu brugt til at glæde og forlyste hende; hvad han kunde have forsynet Mange med, blev Alt anvendt paa hende; hun var og blev den Elskede, den ene Tilbedte, om han end var nærved at tabe Forstanden af Angst over den uhyre Usandhed, der kun fængslede hende inderligere og inderligere. Hendes Tilværelse eller Ikke-Tilværelse var i en vis Forstand i Virkeligheden uden Betydning for ham, kun fandt hans Tungsind Glæde i at fortrylle Livet for hende. At hun var salig forstaaer sig; thi hun anede Intet, og Næringen var kun altfor velsmagende. Produktiv i strængere Forstand vilde han ikke være; thi da maatte han forlade hende, derfor holdt han, som han sagde, Produktiviteten under Saxen, og skar Alt i Bouquet til hende. Hun anede Intet. Det troer jeg, og det var ogsaa oprørende, hvis en ung Pige kunde være selvkjærlig nok til at tage et Menneskes Tungsind forfængelig. Imidlertid kan Sligt forekomme, og jeg har engang været meget nær ved at opdage et saadant Forhold. Der er heller ei noget saa forførerisk for en Pige, som at blive elsket af en poetisk-tungsindig Natur. Og har hun blot Selvkjærlighed nok til at indbilde sig selv, at hun elsker ham trofast ved at klamre sig til ham, istedenfor ved at opgive ham, saa har hun en meget nem Opgave i Livet, hvorved hun paa eengang nyder Æren for, og den gode Bevidsthed af at være trofast, og tillige den allerfineste destillerede Elskov. Gud bevare ethvert Menneske fra en saadan Trofasthed!

En Dag kom han op til mig; hans mørke Lidenskaber havde aldeles faaet Overmagten. I de vildeste Udbrud forbandede han Tilværelsen, sin Kjærlighed, den elskede Pige. Fra det Øieblik kom han aldrig mere hos mig. At han havde tilstaaet for et andet Menneske, at Pigen var ham en Plage, kunde han formodentlig ikke tilgive sig selv, nu havde han fordærvet sig Alt, endog den Glæde, at holde hendes Stolthed oppe, og gjøre hende til en Gudinde. Naar han mødte mig, undgik han mig, traf vi sammen, talte han aldrig til mig, medens han derimod synlig bestræbte sig for at lade glad og tillidsfuld. Jeg var betænkt paa lidt nærmere at forfølge ham, og havde til den Ende begyndt at efterspore hans subalterne Omgivelse. Naar man har med en Tungsindig at gjøre, faaer man ofte mest at vide ved Hjelp af de Subalterne. For en Tjener, en Tjenestepige, et gammelt overseet Inventarium i en Familie aabner ofte en Tungsindig sig mere, end for den ham ved Dannelse og ydre Livsforhold nærmeste Omgivelse. Jeg har kjendt en Tungsindig, der gik som en Dandser gjennem Livet, og bedrog Enhver, mig med, indtil jeg ved en Barbeer kom paa et andet Spor. Denne Barbeer var en ældre Mand, der levede i trange Kaar, og som selv passede sine Kunder. Medfølelse med Barberens Trang bragte ham til at lade sit Tungsind bryde frem, og denne Barbeer vidste, hvad ellers Ingen anede. Det unge Menneske sparede mig imidlertid Uleiligheden; thi han henvendte sig igjen til mig, dog fast besluttet paa, aldrig mere at sætte sin Fod inden min Dør. Han gjorde mig det Forslag, at møde ham paa affides Steder til bestemte Tider. Jeg var villig, og kjøbte til den Ende to Tegn til Fiskeriet i Stadsgraven. Her mødtes vi i den tidlige Morgen. I den Stund, da Dagen kæmper med Natten, da der selv ved Midsommerstid gaaer en kold Gysen gjennem Naturen, da mødtes vi dernede i den klamme Morgentaage og det duggede Græs, og Fuglene fløi forskrækkede op ved hans Skrig. I den Stund, da Dagen har seiret, da alt Levende glæder sig ved Tilværelsen, i den Stund, da den unge elskede Pige, hvem han opdæggede ved sin Smerte,

løftede Hovedet fra Puden, og slog Øiet op, fordi Søvnens Gud, der havde siddet ved hendes Leie, reiste sig, i den Stund, da Drømmenes Gud lagde Fingeren paa hendes Øielaag, saa hun atter henslumrede i det korte Blund, medens han fortalte hende, hvad hun aldrig havde anet, og fortalte det saa sagte og henaandende, at hun havde glemt Alt, naar hun vaagnede — i den Stund skiltes vi atter ad. Og hvad end Drømmenes Gud har betroet hende, hun drømte dog ikke om, hvad der foregik mellem os. Hvad Under at Menneskет blev bleg! Hvad Under at jeg er det, der var hans og flere Lignendes Fortrolige!

Der gik atter nogen Tid hen. Jeg leed virkelig meget med det unge Menneske, der svandt hen Dag for Dag. Og dog fortrød jeg ingenlunde at participere i hans Lidelse; thi i hans Kjærlighed var dog Ideen i Bevægelse. (Og en saadan Elskov seer man dog, Gud være lovet! stundom i Livet, i Romanen og Novellen søger man den forgjæves). Kun hvor dette er Tilfælde har Elskoven Betydning, og den, der ikke begeistret er forvisset om, at Ideen er Livsprincipet i Elskoven, og at man, naar det fordres, for den maa offre Livet, ja hvad mere er, offre Elskoven selv, om ogsaa Virkeligheden nok saa meget begunstigede den, han er udelukket fra Poesien. Hvor derimod Elskoven er i Ideen, der er enhver Bevægelse, endog enhver flygtig Rørelse, ikke uden Betydning, fordi Hovedsagen bestandig er tilstede, den poetiske Collision, der da kan, efter hvad jeg veed, være langt forfærdeligere, end den, jeg her beskriver. Men det at ville tjene Ideen, hvilket da i Forhold til Elskoven ikke er at tjene to Herrer, er ogsaa en anstrængende Tjeneste; thi ingen Skjønhed kan være saa nøieregnende som Ideen er det, og ingen Piges Misbilligelse kan være saa tung som Ideens Fortørnelse, der fremfor Alt er umulig at glemme.

Hvis jeg udførligt vilde forfølge Stemningerne i det unge Menneske, saaledes som jeg lærte dem at kjende, endsige hvis jeg paa Digterviis vilde tage en Mængde vedkommende Ting med: Dagligstuer og Gangklæder, skjønne Egne, Paarørende og Venner, saa kunde denne Historie blive en alenlang Novelle.

Det gider jeg imidlertid ikke. Jeg spiser vel Salat, men jeg spiser altid kun Hjertet, Bladene tænker jeg er for Svinene; jeg foretrækker med Lessing Undfangelsens Vellyst for Fødselens Besværligheder. Er der Nogen, der har Noget derimod at sige, saa vær saa god, jeg er lige glad.

Tiden gik hen. Naar det var mig muligt, mødte jeg til denne natlige Andagt, hvor han ved vilde Skrig forskaffede sig Motion for hele Dagen; thi Dagen anvendte han til at fortrylle Pigen. Som Prometheus, naglet til Klippen, medens Gribben hakker hans Lever, fængsler Guderne ved sin Spaadom, saaledes fængslede han den Elskede. Hver Dag blev Alt opdrevet, fordi hver Dag var den sidste. Dog saaledes kunde det ikke blive, han beed i Lænken, der bandt ham; men jo meer hans Lidenskab fraadede, desto saligere var hans Sang, desto ømmere hans Tale, desto fastere blev Lænken. At danne et virkeligt Forhold af denne Misforstaaelse, var ham en Umulighed, det var jo at prisgive hende for et evigt Bedrag. At forklare hende Forvexlingen, at hun blot var den synlige Skikkelse, medens hans Tanke, hans Sjæl søgte noget Andet, som han overførte paa hende, det var at krænke hende saa dybt, at hans Stolthed oprørte sig derimod. Det var en Methode, hvilken han foragtede dybere end Alt. Deri havde han ogsaa Ret. Det er foragteligt at bedrage og forføre en Pige, men det er end foragteligere, at forlade en Pige saaledes, at man end ikke bliver en Slyngel, men gjør en mere glimrende Retraite, idet man spiser hende af med den Forklaring, at hun var ikke Idealet, og trøster hende med, at hun var Ens Muse. Sligt lader sig vel gjøre, naar man har nogen Øvelse i at besnakke en Pige, i Nødens Stund antager hun ogsaa Forslaget, man slipper godt derfra, bliver et skikkeligt Menneske, endog elskværdig, og bag efter er hun i Grunden dybere krænket end den, der *veed* sig bedragen. Derfor er i ethvert Kjærligheds Forhold, der ikke lader sig realisere, uagtet det er begyndt, Delicatesse det Fornærmeligste af Alt, og den, der har et erotisk Blik og ikke er feig, han seer let, at det at være udelicat

er det eneste Middel, han har tilbage, for at holde Pigen i Hævd.

For om muligt at gjøre Ende paa disse Lidelser, opfordrede jeg ham til med Kraft at vove det Yderste. Det, det gjaldt om, var blot at finde et Enheds-Punkt. Jeg gjorde ham da følgende Forslag. Tilintetgjør Alt, forvandl Dem selv til et foragteligt Menneske, der kun har sin Glæde af at gjække og bedrage. Kan De gjøre dette, saa er der Ligelighed tilveiebragt; der kan da i saa Fald ikke mere være Tale om æsthetiske Differentser, der gav Dem en høiere Ret ligeoverfor hende, Noget, Menneskene kun altfor ofte ere tilbøielige til at indrømme en saakaldt ualmindelig Individualitet; hun er den seirende, hun har absolut Ret, De absolut Uret. Gjør det imidlertid ikke altfor pludseligt; thi det vilde blot opflamme hendes Kjærlighed. See først om muligt at blive hende lidt ubehagelig. Dril hende ikke, det hidser. Nei! vær ustadig, vrøvlevorren, gjør en Dag Et, en anden et Andet, dog uden Lidenskab, i en fuldkommen Slendrian, der dog ikke udarter til Uopmærksomhed, da tvertimod den udvortes Opmærksomhed maa være ligesaa stor som nogensinde, men forvandlet til en Embedsforretning, der mangler al Inderlighed. Frembring bestandig istedenfor al Elskovens Lyst en vis vammel quasi-Elskov, der hverken er Ligegyldighed eller Attraa; lad hele Deres Optræden være ligesaa ubehagelig, som det er at see en Mand savle; begynd imidlertid ikke, uden at De har Kraft til at udføre det, ellers er 101 ude; thi der er ingen saa klog som en Pige, det vil sige, naar der er Spørgsmaal om hun er elsket eller ikke, og der er ingen saa vanskelig Operation, som selv at skulle anvende Exstirpatoren, et Instrument, som i Almindelighed kun Tiden ret veed at haandtere. Naar da Alt er i Gang, saa kan De blot henvende Dem til mig, saa skal jeg besørge det Øvrige. De lader det Rygte udsprede, at De har en ny Kjærlighedshistorie, et quidem af en temmelig upoetisk Art; thi ellers vil De blot ægge hende. At Sligt ikke kunde falde Dem ind, veed jeg vel; thi det staaer fast mellem os, at hun er den Eneste, De elsker, om det end er

Dem umuligt at oversætte det reent poetiske Forhold i en virkelig Kjærlighed. Til Grund for Rygtet maa der ligge noget Sandt, det skal jeg besørge. Jeg udseer her i Byen en Pige, med hvem jeg skal træffe Aftale.

Det var ikke blot Hensyn til det unge Menneske, der bevægede mig til at anlægge denne Plan; men jeg kan ikke negte, at jeg efterhaanden havde faaet et ondt Øie paa hans Elskede. At hun slet ikke skulde mærke Noget, at hun slet ikke skulde ane hans Lidelse, og hvad der vel kunde være dens Grund, at hun i saa Fald slet Intet gjorde, Intet forsøgte for at frelse ham ved det, han behøvede og hun kunde give ham — ved Friheden, der netop vilde frelse ham, naar det var hende, der gav ham den; thi da fik hun igjen ved sin Høimodighed Overvægten over ham, hun var ikke krænket! Jeg kan tilgive en Pige Alt; men jeg kan aldrig tilgive hende, at hun i sin Kjærlighed tager feil af Kjærlighedens Opgave. Naar en Piges Kjærlighed ikke er opofrende, saa er hun ingen Qvinde, men et Mandfolk, og saa skal jeg altid gjøre mig en Fornøielse af at lade hende hjemfalde til Hevnen eller til Latteren. Og hvilken Opgave er det dog ikke for en comisk Digter, at lade en saadan Elskerinde, der først ved sin Elskov har blodsuget den Elskede, indtil han i Nød og Fortvivlelse bryder med hende, at lade en saadan Elskerinde træde op som en Elvire, der gjør Bravour i denne Rolle, bliver begrædt af deeltagende Slægt og Venner, en Elvire, der har første Stemme i de Bedragnes Sangforening, en Elvire, der kan tale med Fynd og Klem om Mandfolkenes Troløshed, en Troløshed, der aabenbart vil koste hende Livet, en Elvire, der gjør alt dette med en Aplomb og Sikkerhed, at det end ikke et halvt Secund falder hende ind, at hendes Trofasthed var nok nærmere beregnet paa at tage Livet af den Elskede. Stor er den qvindelige Trofasthed, især naar den frabedes, uudgrundelig og ubegribelig er den til alle Tider. Situationen vilde blive ubetalelig, dersom hendes Elsker trods al sin Nød dog havde bevaret Humor nok til ikke at spilde et Vredens Ord paa hende, men indskrænke sig til den dybsindigere Hævn, at dupere

hende og bestyrke hende i den Indbildning, at hun var skammelig bedragen af ham. Var dette Tilfælde med hende, da skal jeg love hende for, at Hevnen, hvis det unge Menneske er istand til at udføre min Plan, skal ramme hende forfærdeligt, og dog kun med poetisk Berettigelse. Thi han er overbeviist om at gjøre det bedste, han formaaer, og dog vil dette, hvis hun er selvkjærlig, netop tugte haardest. Han behandler hende med al mulig erotisk Omsorg, og dog vil hans Methode netop smerte allermest, hvis hun er selvkjærlig.

Han var villig og bifaldt ganske min Plan. I en Modeboutique fandt jeg, hvad jeg søgte, en ung ret smuk Pige, hvis Fremtid jeg lovede at forsørge, mod at hun gik ind i min Plan. Med hende skulde han vise sig paa offentlige Steder, hende skulde han besøge paa Tider, at der ingen Tvivl var om, at han levede i en Forstaaelse. Til den Ende fik jeg hende anviist Bolig i et Huus med Gjennemgang til to Gader, saa at han blot behøvede at gaae igjennem Huset sildig om Aftenen, og derved give Tjenestepiger o. s. v. Vished, og sætte Snakken i Bevægelse. Naar Alt var bragt i Orden, skulde jeg nok sørge for, at den Elskede ikke blev uvidende om hans nye Forbindelse. Sypigen var ikke ilde; men forøvrigt netop saaledes, at den Elskede uden al mulig Jalousi kunde forbauses over, at en saadan Pige blev hende foretrukken. Forsaavidt jeg havde den Elskede i Kikkerten, burde vel Sypigen have været anderledes; men da jeg Intet i saa Henseende kunde vide med Vished, og da jeg desuden ikke vilde være underfundig mod det unge Menneske, valgte jeg ganske i Interesse af hans Methode.

Sypigen var engageret paa 1 Aar, saalænge maatte Forholdet med hende vedligeholdes, for fuldkommen at dupere den Elskede. I den Tid skulde han tillige arbeide paa at gjennembryde, om muligt, sin Digterexistents. Lykkedes dette ham, da maatte der tilveiebringes en redintegratio in statum pristinum. I det forløbne Aar havde tillige den unge Pige, hvad der var af stor Vigtighed, havt Leilighed til at arbeide sig selv ud af Forholdet, han havde ikke honoreret hende med en usik-

ker Anviisning paa Resultatet af en saadan Operation. Skulde det skee, at hun, naar Gjentagelsens Øieblik kom, var bleven træt, nu vel, saa havde han dog handlet høimodigt.

Paa denne Maade var Alt lagt til Orden. Jeg holdt allerede i Snorene, og min Sjæl var ualmindelig spændt paa Udfaldet. Han udeblev, jeg saae ham aldrig mere. Han havde ikke havt Kraft til at gjennemføre Planen. Hans Sjæl manglede Ironiens Elasticitet. Han havde ikke Kraft til at aflægge Ironiens Taushedsløfte, ikke Kraft til at holde det, og kun den, der tier, han bliver til Noget. Kun den, der virkelig kan elske, kun han er et Menneske, kun den, der kan give sin Kjærlighed hvilketsomhelst Udtryk, kun han er Kunstner. I en vis Forstand var det maaskee rigtigt, at han ikke begyndte derpaa; thi han havde neppe udholdt Eventyrets Rædsler, og allerede fra Begyndelsen var jeg lidt bange, fordi han behøvede en Fortrolig. Den, der veed at tie, han opdager et Alphabet, der har ligesaa mange Bogstaver som det almindelig brugelige, saaledes, at han kan udtrykke Alt i sit Tyvesprog, saa intet Suk er saa dybt, at han jo har den Latter, der svarer dertil i Tyvesproget, og ingen Bøn saa nærgaaende, at han jo har den Vittighed, der indfrier Fordringen. For ham vil der komme et Øieblik, da det er som skulde han tabe Forstanden. Dog dette er kun et Moment, om det end er forfærdeligt. Det er som den Feber, man faaer om Natten mellem $11^1/_2$ og 12, Kl. 1 arbeider man freidigere end nogensinde. Holder man hiin Galskab ud, saa seirer man nok.

Dog jeg sidder her og fortæller vidt og bredt, hvad der egentlig blev anført for at vise, at Erindringens Kjærlighed netop gjør et Menneske ulykkeligt. Min unge Ven forstod ikke Gjentagelsen, han troede ikke paa den og vilde den ikke med Kraft. Det Tunge i hans Skjebne var, at han virkelig elskede Pigen, men for virkelig at elske hende, maatte han først klares ud af den digteriske Forvirring, i hvilken han var kommen. Han kunde have gjort Pigen denne Tilstaaelse; naar man vil aftakke en ung Pige, er det jo et ret anstændigt Vilkaar. Det vilde han imidlertid ikke. At det var urigtigt, deri var jeg ogsaa ganske

enig med ham. Han havde derved bortskaaret hende Muligheden af imidlertid at existere under egne Auspicier, og fritaget sig selv for maaskee at blive en Gjenstand for hendes Foragt, og for den fremskyndende Angst, om det nogensinde skulde lykkes ham at indhente det Forspildte.

Havde det unge Menneske troet paa Gjentagelsen, hvad kunde der da ikke været kommen ud af ham? hvilken Inderlighed skulde han ikke have opnaaet i Livet?

Jeg er imidlertid kommen længere hen i Tiden, end jeg egentlig vilde. Min Hensigt var blot at fremstille det første Moment, hvor det blev klart, at det unge Menneske i stor Forstand var den bedrøvelige Ridder af Erindringens ene lykkelige Kjærlighed. Læseren tillader mig maaskee, at jeg endnu engang tænker paa det Øieblik, da han, beruset i Erindring, traadte ind paa mit Værelse, da hans Hjerte bestandig „ging ihm über" i hiint Vers af Poul Møller, da han betroede mig, at han maatte fornegte sig selv, for ikke hele Dagen at sidde hos den Elskede. Det samme Vers gjentog han hiin Aften, da vi skiltes ad. Det vil altid blive mig en Umulighed at glemme Verset, ja Erindringen om hans Forsvinden vil jeg lettere kunne udslette, end Mindet om hiint Øieblik, som ogsaa Efterretningen derom langt mindre ængstede mig end hiin Situation. Saaledes er jeg nu engang bygget, i Ahnelsens første Øyeblik har min Sjæl i samme Nu gjennemløbet alle Consequentser, der ofte behøve lang Tid for i Virkeligheden at komme tilsyne. Ahnelsens Concentration glemmer man aldrig. Saaledes troer jeg imidlertid en Jagttager bør være bygget, men naar han er bygget saaledes, da vil han ogsaa lide meget. Det første Moment maa overvælde ham næsten til Besvimelse, men i denne Blegnen har Ideen besvangret ham, og fra nu af er han i den opdagende Rapport til Virkeligheden. Naar et Menneske ikke har denne Qvindelighed, at Ideen kan komme i det rette Forhold til ham, hvilket altid er at besove, saa duer han ikke til Jagttagelse, thi den, der ikke opdager det Totale, han opdager egentlig Intet.

Da vi hiin Aften skiltes ad, og han endnu engang takkede

mig, fordi jeg havde været ham behjælpelig i at fordrive Tiden, der kun gik altfor langsomt for hans Utaalmodighed, da tænkte jeg ved mig selv, formodentlig er han aabenhjertet nok til at fortælle den unge Pige Alt, og saa elsker hun ham end høiere? Mon han gjorde det? Havde han spurgt mig tilraads, da havde jeg fraraadet ham det. Jeg havde sagt til ham: „hold Dem stiv i Begyndelsen, reent erotisk talt er det det klogeste; med mindre Deres Sjæl er saa alvorlig, at De kan henlede Tanken paa noget langt Høiere." Har han sagt det, da har han ikke handlet klogt.

Den, der har havt nogen Leilighed til at iagttage unge Piger, at belure deres Samtaler, har vel ofte hørt disse Former: „N. N. er et godt Menneske, men han er kjedelig; derimod F. F. han er saa interessant og piquant." Hver Gang jeg hører disse Ord i en lille Jomfrues Mund tænker jeg altid: „Du skulde skee Skam; er det dog ikke sørgeligt, at en ung Pige taler saaledes." Hvis en Mand var løben vild i det Interessante, hvo skulde da frelse ham, uden netop en Pige. Og gjør hun ikke ogsaa Synd derved? Enten er den Vedkommende ikke istand til at præstere det, og da er det udelicat at fordre det; eller han kan det, og saa ....., thi en ung Pige skulde netop være saa forsigtig aldrig at lokke det Interessante frem; den Pige, der gjør det, hun taber altid, i Ideen seet; thi det Interessante lader sig aldrig gjentage; den, der ikke gjør det, hun seirer altid.

For en 6 Aar siden var jeg paa en Reise en 8 Mile ude i Landet, og holdt i en Kro, hvor jeg spiste til Middag. Jeg havde indtaget et behageligt og velsmagende Middagsmaaltid, var lidt oprømt, stod just med en Kop Kaffe i Haanden, hvis Duft jeg indsugede, da i det Samme en ung smuk Pige, let og yndig, gaaer Vinduet forbi, bøier ind i Gaarden, der hørte til Kroen, hvoraf jeg drog den Slutning, at hun vilde gaae ned i Haven. Man er ung — altsaa, jeg slugte min Kaffe, tændte en Cigar og var just ifærd med at ville følge Skjebnens Vink og Pigens Spor, da det banker paa min Dør, og ind træder — den unge

Pige. Hun neier venligt for mig, spørger mig, om det ikke var min Vogn, der holdt i Gaarden, om jeg ikke skulde til Kjøbenhavn, om jeg ikke tillod hende at kjøre med. Den beskedne og dog ægte qvindelige værdige Maade, paa hvilken hun gjorde det, var nok til i samme Nu at lade mig tabe det Interessante og Piquante af Sigte. Og dog er det jo langt mere interessant end at møde en ung Pige i en Have, at kjøre 8 Miil med hende alene i sin egen Vogn, med Kudsk og Tjener, havende hende ganske i sin Magt. Desuagtet er det min Overbeviisning, at selv et letsindigere Menneske end jeg ikke vilde have følt sig fristet. Den Tillid, med hvilken hun betroede sig i min Vold, er et bedre Værn end al en Piges Klogt og Snildhed. Vi kjørte sammen. Hun kunde ikke have kjørt tryggere, om hun havde kjørt med en Broder eller en Fader. Jeg forholdt mig taus og tilbageholdende, kun naar det syntes, at hun vilde gjøre en Bemærkning, da var jeg forekommende. Min Kudsk fik Ordre at ile. 5 Minutter blev der bedet paa hver Station. Jeg steg ud, med Hatten i Haanden spurgte jeg, om hun befalede nogen Forfriskning, min Tjener stod bag ved med Hatten i Haanden. Da vi nærmede os Hovedstaden, lod jeg Kudsken kjøre om ad en Sidevei; der steg jeg ud, gik en halv Miil til Kjøbenhavn, for at intet Møde eller Sligt skulde forstyrre hende. Jeg har aldrig erkyndiget mig om, hvo hun var, hvor hun boede, hvad der kunde foranledige hendes pludselige Reise; men hun har altid været mig en behagelig Erindring, hvilken jeg ikke har tilladt mig at fornærme ved nogen endog uskyldig Nysgerrighed. — En Pige, der vil det Interessante, hun bliver den Snare, i hvilken hun selv fanges. En Pige, der ikke vil det Interessante, hun troer paa Gjentagelsen. Ære være den, der oprindelig var saaledes, Ære være den, der blev det i Tiden.

Dog jeg maa bestandig gjentage, at det er i Anledning af Gjentagelsen jeg siger alt dette. Gjentagelsen er den ny Kategori, som skal opdages. Naar man kjender Noget til den nyere Philosophi, og ikke er ganske ukyndig i den græske, saa vil man let see, at denne Kategori netop forklarer Forholdet

mellem Eleater og Heraklit, og at Gjentagelsen egentlig er det, man af en Feiltagelse har kaldt Mediationen. Det er utroligt, saa megen Blæst der i den hegelske Philosophi er bleven gjort af Mediationen, og saa megen taabelig Pasfiar, der under det Firma har nydt Hæder og Ære. Man skulde hellere søge at gjennemtænke Mediationen, og saa lade Grækerne vederfares lidt Ret. Den græske Udvikling af Læren om Væren og Intet, Udviklingen af „Øieblikket", det „Ikke-Værende" o. s. v. siger Spar To til Hegel. Mediation er et udenlandsk Ord, Gjentagelse er et godt dansk Ord, og jeg gratulerer det danske Sprog til en philosophisk Terminus. Det bliver i vor Tid ikke forklaret, hvorledes Mediationen fremkommer, om den resulterer af de tvende Momenters Bevægelse, og i hvilken Forstand den da allerede forud er indeholdt i disse, eller om den er noget Nyt, der træder til, og da hvorledes. I denne Henseende er den græske Overveielse af Begrebet κινησις, der svarer til den moderne Kategori „Overgangen", i høi Grad at paaagte. Gjentagelsens Dialektik er let; thi det, der gjentages, har været, ellers kunde det ikke gjentages, men netop det, at det har været, gjør Gjentagelsen til det Nye. Naar Grækerne sagde, at al Erkjenden er Erindren, saa sagde de, hele Tilværelsen, som er til, har været til, naar man siger, at Livet er en Gjentagelse, saa siger man: Tilværelsen, som har været til, bliver nu til. Naar man ikke har Erindringens eller Gjentagelsens Kategori, saa opløser hele Livet sig i en tom og indholdsløs Larmen. Erindringen er den ethniske Livsbetragtning, Gjentagelsen den moderne; Gjentagelsen er Metaphysikens Interesse, og tillige den Interesse, paa hvilken Metaphysiken strander, Gjentagelsen er Løsnet i enhver ethisk Anskuelse, Gjentagelsen er conditio sine qua non for ethvert dogmatisk Problem.

Enhver dømme som han vil om det her angaaende Gjentagelsen Sagte, han dømme ogsaa hvad han vil om, at jeg siger det her og paa denne Maade, idet jeg efter Hamanns Exempel mit mancherlei Zungen mich ausdrücke, und die Sprache

der Sophisten, der Wortspiele, der Creter und Araber, Weißen und Mohren und Creolen rede, Critik, Mythologie, rebus und Grundsätze durch einander schwatze, und bald *κατ' ανθρωπον* bald *κατ' εξοχην* argumentire. Forudsat, at det ikke er bar Løgn, hvad jeg siger, gjorde jeg maaskee rigtigst i at indsende min Strøtanke til en systematisk Vurderingsmand, maaskee kunde der blive Noget ud deraf, en Anmærkning i Systemet — store Tanke! saa havde jeg ikke levet forgjæves!

Hvad Betydningen angaaer, som Gjentagelsen har for en Ting, saa lader der sig sige Meget uden at gjøre sig skyldig i en Gjentagelse. Da Professor Ussing i sin Tid holdt en Tale i det 28de Mai-Selskab, og en Yttring i samme ikke behagede, hvad gjorde da Professoren, som dengang altid var resolut og gewaltig, han slog i Bordet og sagde: jeg gjentager. Han meente altsaa dengang, at hvad han sagde, vandt ved Gjentagelsen. For nogle Aar siden hørte jeg en Præst ved to festlige Leiligheder holde aldeles den samme Tale. Havde han været af Professorens Mening, saa havde han den anden Gang, idet han besteg Prækestolen, slaaet i Pulpeten og sagt: jeg gjentager, hvad jeg allerede forrige Søndag sagde. Dette gjorde han ikke, og lod sig slet ikke mærke med Noget. Han var ikke af Professor Ussings Mening, og hvo veed, maaskee er Hr. Professoren selv ikke mere af den Mening, at det var godt for hans Tale, om den atter gjentoges. Da ved en Hoffest Dronningen havde fortalt en Historie, og alle Hofmændene leet ad den, en døv Minister inclusive, da reiste denne sig op, udbad sig den Naade ogsaa at maatte fortælle en Historie, og fortalte den samme. Spørgsmaal: hvilken Anskuelse havde han af Gjentagelsens Betydning. Naar en Lærer i en Skole siger: det er nu anden Gang, jeg gjentager, at Jespersen skal sidde roligt; og samme Jespersen faaer en Anmærkning for gjentagen Uroligheb, saa er Gjentagelsens Betydning aldeles modsat.

Dog ved saadanne Exempler vil jeg ikke videre opholde mig, men gaae over til at tale lidt om den Opdagelses-Reise, jeg foretog mig for at forsøge Gjentagelsens Mulighed og Be-

tydning. Uden noget Menneskes Vidende (for at nemlig al mulig Snakken ikke skulde gjøre mig udygtig til Experimentet og paa anden Maade kjed af Gjentagelsen) gik jeg med Dampskibet til Stralsund og tog en Plads i Schnellposten til Berlin. Der er blandt de Lærde forskjellige Meninger om, hvilken Plads der er den bequemmeste i en Diligence; min Ansicht er følgende: det er Elendighed tilhobe. Forrige Gang havde jeg en Yderplads forlænds inden i Vognen (denne ansees af Nogle for den store Gevinst) og blev nu i 36 Timer saaledes sammenrystet med mine Nær-Paarørende, at jeg, da jeg ankom til Hamburg, ikke blot havde tabt Forstanden, men Benene med. Vi 6 Personer, som sadde inde i Vognen, arbeidedes i de 36 Timer saaledes sammen til eet Legeme, at jeg fik en Forestilling om, hvad der hændte Molboerne, der efter at have siddet længe sammen, ikke kunde kjende deres egne Been. For om muligt idetmindste at blive Lem paa et mindre Legeme, valgte jeg en Plads i Coupeen. Det var en Forandring. Imidlertid gjentog Alt sig. Postillonen blæste, jeg lukkede mine Øine, hengav mig i Fortvivlelsen, og tænkte som jeg ved saadan Leilighed pleier: Gud veed om du holder det ud, om Du virkelig kommer til Berlin og i saa Fald om Du nogensinde bliver Menneske mere, istand til at frigjøre Dig i Isolationens Enkelthed, eller Du beholder et Minde om, at Du er et Lem paa et større Legeme.

Til Berlin ankom jeg da. Strax ilede jeg til mit gamle Logis for at forvisse mig om, hvorvidt en Gjentagelse var mulig. Jeg tør forsikkre enhver deeltagende Læser, at det var lykkedes mig den forrige Gang at faae en af de behageligste Leiligheder i Berlin, det tør jeg nu end bestemtere forsikkre, da jeg har seet flere. Gensd'arme-Pladsen er vel den smukkeste i Berlin, das Schauspielhaus, de to Kirker tage sig ypperligt ud især ved Maaneskin, sete fra et Vindue. Erindringen herom bidrog meget til, at jeg kom afsted. Man stiger op i første Etage i et med Gas oplyst Huus, man aabner en lille Dør, man staaer i Entreen. Til Venstre har man en Glasdør, der fører ind til et Cabinet. Man gaaer ligefrem, man er i et Forværelse. Indenfor dette

er tvende Værelser, aldeles eensformede, aldeles eens møblerede, saaledes, at man i Speilet seer Værelset dobbelt. Det inderste Værelse er smagfuldt oplyst. En Armstage staaer paa et Arbeidsbord, en let tegnet Læneſtol, betrukken med rødt Fløiel, staaer ved dette. Det forreſte Værelse er ikke oplyst. Her blander Maanens blege Lys sig med den stærkere Belysning fra det indre Værelse. Man sætter sig hen paa en Stol ved Vinduet, man betragter den store Plads, man seer de Forbigaaendes Skygger ile hen over Murene, Alt forvandler sig til en sceniſk Decoration. En drømmende Virkelighed dæmrer i Sjælens Baggrund. Man føler en Lyst til at kaste Kappen om sig, at snige sig sagte langs Muren med speidende Blikke, opmærksom paa enhver Lyd. Man gjør det ikke, man seer blot sig selv forynget gjøre det. Man har røget sin Cigar; man trækker sig tilbage i det indre Værelse, man begynder at arbeide. Midnat er forbi. Man slukker Lysene, man tænder en lille Natstage. Maanebelysningen seirer ublandet. En enkelt Skygge viser sig end mørkere, et enkelt Fodtrin behøver lang Tid for at forsvinde. Himlens skyfri Hvælving seer saa vemodig og tankedrømmende ud, som var Verdens Undergang forbi, og Himlen uforstyrret beskæftiget med sig selv. Man gaaer atter ud i Forværelset, i Entreen, ind i hiint lille Cabinet, man sover — hvis man hører til de Lykkelige, der kunne sove. — Ak! men her var ingen Gjentagelse mulig. Min Vert, Materialiſten, er hatte ſich verändert, i den prægnante Forstand, hvori Tydſken tager dette Ord, og, saa vidt jeg veed, bruges „at forandre sig" paa en lignende Maade i enkelte af Kjøbenhavns Gader — o: han havde giftet sig. Jeg vilde ønske ham til Lykke, men da jeg ikke er det tydske Sprog saa mægtig, at jeg veed at vende mig i en snæver Vending, ei heller havde de ved saadan Leilighed brugelige Talemaader prompte, saa indskrænkede jeg mig til en pantomimisk Bevægelse. Jeg lagde Haanden paa Hjertet og saae paa ham, medens om Deeltagelse stod læselig i mit Ansigt. Han trykkede min Haand. Efterat vi saaledes havde forstaaet hinanden, gik han over til

at bevise Ægteskabets æsthetiske Gyldighed. Dette lykkedes ham overordentlig, netop ligesaa godt som den forrige Gang, at bevise Pebersvendenes Fuldkommenhed. Naar jeg taler tydsk, er jeg det føieligste Menneske af Verden.

Min forrige Vert vilde dog gjerne tjene mig, og jeg vilde gjerne boe hos ham; altsaa, jeg tog mod eet Værelse og Entreen. Da jeg kom hjem den første Aften, da jeg havde tændt Lysene, tænkte jeg: Ak! Ak! Ak! er det Gjentagelsen. Jeg blev ganske forstemt, eller om man saa vil, stemt netop som Dagen fordrede det; thi Skjebnen havde maget det saa besynderligt, at jeg ankom til Berlin paa den allgemeine Buß- und Bettag. Berlin var sønderknust. Vel kastede man ikke hinanden Støv i Øinene med de Ord: memento o homo! quod cinis es et in cinerem revertaris; men desuagtet stod den hele By i eet Støv. Jeg troede først, at det var en Regjerings-Foranstaltning; men senere overbeviste jeg mig om, at det var Vinden, der paatog sig denne Ulejlighed, og uden Persons Ansеelse fulgte sit Lune eller sin onde Vane; thi i Berlin er det idetmindste hver anden Dag Aske-Onsdag. Dog dette vedkommer mindre mit Forehavende. Denne Opdagelse betraf ikke „Gjentagelsen"; thi den forrige Gang jeg var i Berlin, havde jeg ikke bemærket dette Phænomen, formodentlig fordi det var Vinter.

Naar man har faaet sig bequemt og hyggeligt indrettet i sin Bolig, naar man saaledes har et fast Punkt, hvorfra man kan styrte frem, et betrygget Skjulested, hvor man kan trække sig tilbage, for i Eensomhed at fortære sit Bytte, Noget jeg især sætter Priis paa, da jeg som visse Rovdyr ikke kan spise, naar Nogen seer derpaa — saa gjør man sig bekjendt med hvad der kan være af Mærkeligheder i Byen. Er man en Reisende ex professo, et Jilbud, der reiser for at lugte til Alt, hvad Andre have lugtet til, eller for at skrive Navnene paa Mærkværdighederne i sin Dagbog, og til Gjengjeld sit i de Reisendes store Stambog, saa antager man en Lohndiener og kjøber das ganze Berlin for 4 Groschen. Ved denne Methode bliver man en upartisk Jagttager, hvis Udsagn bør staae til Troende ved enhver Politi-

Protocol. Er man derimod paa sin Reise ikke i nødvendigt Ærinde, saa lader man staae til; faaer stundom Noget at see, som Andre ikke see; overseer det Vigtigste; faaer et tilfældigt Indtryk, der kun har Betydning for En selv. En saadan sorgløs Løsgænger har da i Almindelighed ikke stort at meddele Andre og gjør han det, løber han let Fare for at svække de gode Tanker, som gode Mennesker kunde have om hans Moralitet og Sædelighed. Hvis et Menneske havde reist i længere Tid i Udlandet, men aldrig været auf der Eisenbahn, skulde han da ikke være udstødt af ethvert bedre Selskab! Hvad om et Menneske havde været i London og aldrig kjørt i Tunnel! Hvad om et Menneske kom til Rom, forelskede sig i et lille Parti af Byen, der var ham et uudtømmeligt Stof til Glæde, forlod Rom uden at have seet en eneste Mærkværdighed! Berlin har 3 Theatrer. Hvad der i Operaen præsteres for Opera og Ballet, skal være großartig; hvad der i Skuespilhuset præsteres, skal være belærende, dannende, ikke blot til Lyst. Jeg veed det ikke. Derimod veed jeg, at der i Berlin er et Theater, som hedder Königstädter Theatret. Dette Theater besøge de officielle Reisende sjeldnere, skjøndt dog lidt oftere end, hvad der ogsaa har sin Betydning, de gemytlige Forlystelsessteder, der ligge mere affides, og hvor en Dansk kan faae Leilighed til at opfriske Mindet om Lars Mathiesen og Kehlet. Da jeg kom til Stralsund og læste i Avisen, at „der Talismann" skulde opføres paa hiint Theater, blev jeg strax veltilmode. Erindringen om det vaagnede i min Sjæl, og den første Gang, jeg var der, var det som fremkaldte dette første Indtryk kun en Erindring i min Sjæl, der viste langt tilbage i Tiden.

Der er vel intet ungt Menneske med nogen Phantasi, uden at han engang har følt sig fængslet af Theatrets Trylleri og ønsket selv at være revet med ind i hiin kunstige Virkelighed, for som en Dobbeltgænger at see og høre sig selv, at adsplitte sig selv i sin al-mulige Forskjellighed fra sig selv og dog saaledes, at enhver Forskjellighed igjen er Een selv. Det er naturligviis i en meget ung Alder, at en saadan Lyst yttrer sig. Kun Phan-

tasien er vaagnet til sin Drøm om Personligheden, alt Andet sover endnu trygt. I en saadan Phantasiens Selvansktuelse er Individet ikke en virkelig Skikkelse, men en Skygge, eller rettere, den virkelige Skikkelse er usynlig tilstede, og nøies derfor ikke med at kaste een Skygge, men Individet har en Mangfoldighed af Skygger, der alle ligne ham, og som momentviis ere ligeberettigede til at være ham selv. Personligheden er endnu ikke opdaget, dens Energi bebuder sig kun i Mulighedens Lidenskab; thi det gaaer i det aandelige Liv som det gaaer med mange Planter — Hjerteskuddet kommer sidst. Dog denne Skygge-Existents fordrer ogsaa en Tilfredsstillelse, og det er aldrig gavnligt for et Menneske, om den ikke fik Tid til at leve sig ud, medens det paa den anden Side er sørgeligt eller comisk, naar Individet tog feil og levede sig selv ud deri. Et saadant Menneskes Prætentioner paa at være et virkeligt Menneske blive da ligesaa tvivlsomme som Deres Fordring paa Udødelighed, der end ikke ere istand til at møde personligen paa Dommensdag, men lade møde for sig ved en Deputation af gode Forsætter, Døgn-Beslutninger, Halvtimes-Planer m. m. Hovedsagen er, at enhver Ting skeer til rette Tid. Alt har sin Tid i Ungdommen, og hvad der har havt sin Tid da, faaer den igjen senere; og det er ligesaa sundt for den Ældre at have noget Forbigangent i sit Liv, hvorved han er i Gjeld til Latteren, som noget Forbigangent, der fordrer Taarer.

Naar man i en Bjerg-Egn hører Vinden Dag ud og Dag ind urokkeligt, uforandret foredrage det samme Thema, saa fristes man maaskee til et Øieblik at abstrahere fra Ufuldkommenheden, og da glæde sig over dette Billede paa den menneskelige Friheds Consequents og Sikkerhed. Man tænker maaskee ikke paa, at der var et Øieblik, da den Vind, der nu i mange Aar har havt sin Bolig mellem disse Bjerge, kom som Ubekjendt til disse Egne, styrtede sig forvildet, meningsløst ind imellem Kløfterne, ned i Bjerghulerne, frembragte nu et Hvin, som den næsten selv studsede over, nu et huult Brøl, som den selv flygtede for, nu en Klagetone, som den ikke selv vidste hvorfra den kom, nu

et Suk fra Afgrundens Angst, saa dybt, at Vinden selv blev bange og tvivlede et Øieblik, om den turde boe i disse Egne, nu et lyrisk overgivent Hopsasa, indtil den, efterat have lært sit Instrument at kjende, sammenarbeidede alt Dette i den Melodi, som den fra Dag til Dag uforandret foredrager. Saaledes farer Individets Mulighed vildt om i sin egen Mulighed, opdager nu en, nu en anden. Men Individets Mulighed vil ikke blot høres, den er ikke som Veirets blot henfarende, den er tillige gestaltende, derfor vil den paa samme Tid sees. Enhver dets Mulighed er derfor en lydende Skygge. Det krypte Individ troer ligesaa lidet paa de store larmende Følelser som paa Ondskabens snedige Hvidsken, ligesaa lidet paa Glædens salige Jubel, som paa Sorgens uendelige Sukken; Individet vil blot pathetisk see og høre, men vel at mærke, sig selv. Dog vil det ikke høre virkeligt sig selv. Det gaaer ikke an. I samme Nu galer Hanen, og Tusmørkets Skikkelser flygte bort, Natteskemmerne forstumme. Vedblive de, da ere vi paa et ganske andet Gebeet, hvor alt Dette foregaaer under Ansvarets ængstende Tilsyn, da ere vi ved det Dæmoniske. For da ikke at faae et Indtryk af sit virkelige Selv, fordrer det krypte Individ Omgivelsen let og flygtig som Skikkelserne ere det, som Ordenes skummende Brusen er det, der lyder uden Gjenlyd. En saadan Omgivelse er den sceniske, som derfor netop egner sig for det krypte Individs Schattenspiel. Blandt de Skygger, i hvilke han opdager sig selv, hvis Stemme er hans Stemme, er maaskee en Røvercapitain. Han maa kjende sig selv i dette Speilbillede, Røverens mandige Skikkelse, hans hurtige og dog gjennemborende Blik, Lidenskabens Skrift i hans furede Ansigt, Alt maa være der. Han maa ligge paa Luur ved Bjergpasset, han maa lytte efter Bevægelsen af de Reisende, han maa støde i Fløiten, Banden styrte til; hans Stemme maa overdøve Larmen; han maa være grusom, lade Alt hugge ned, og ligegyldigt vende sig bort derfra, han maa være ridderlig mod den ængstede Pige o. s. v. o. s. v. En Røver har jo hjemme i de skumle Skove. Vilde man sætte hiin Phantasiens Helt hen i en saadan, medgive ham alt Tilbehør og nu

bede ham blot at forholde sig rolig saa længe, til man havde fjernet sig et Par Mile fra ham, for da ganske at kunne overlade sig til sin lidenskabelige Rasen — saa tænker jeg han blev aldeles stum. Det vilde maaskee gaae ham som det gik en Mand, der for nogle Aar siden beærede mig med sin literaire Fortrolighed. Han kom til mig, beklagede sig over, at han i den Grad overvældedes af Idee-Fylde, at det var ham umuligt at føre Noget i Pennen, fordi han ikke kunde skrive hurtigt nok; han bad mig at have den Uleilighed at være hans Secretair og skrive efter Dictat. Jeg anede strax Uraad og trøstede ham derfor med, at jeg kunde skrive omkaps med en lobsk Hest, da jeg blot skrev et Bogstav af hvert Ord og dog indestod for at kunne læse Alt, hvad jeg havde skrevet. Min Tjenstvilligheb kjendte ingen Grændse. Jeg lod sætte et stort Bord frem, numererede flere Ark Papir, at jeg end ikke skulde spilde Tiden med at vende Bladet om, fremlagde et Dusin Staalpenne med Skaft, dyppede Pennen — og Manden begyndte sin Tale saaledes: ja! seer De, Høistærede, det jeg egentlig vilde sige, var . . . Da han var færdig med denne Tale, læste jeg den op for ham, og siden den Tid har han aldrig forlangt mig til Secretair. — Hiin Røver vilde formodentlig finde Maalestokken for stor og dog i en anden Forstand for lille. Nei, mal ham en Coulisse med eet Træ, hæng en Lampe foran, der gjør Belysningen end besynderligere, og denne Skov er dog større end hiin virkelige, større end Nordamerikas Urskove, og dog kan han gjennemtrænge den med sin Røst, uden at blive hæs. Dette er Phantasiens sophistiske Lyst, saaledes at have hele Verden i en Nøddeskal, der er større end hele Verden, og dog ikke større end at Individet kan fylde den.

En saadan Lyst til theatralsk Optræden og Expectoreren røber paa ingen Maade noget Kald til scenisk Kunst. Hvor der er et saadant, der viser Talentet sig strax som Disposition til det Enkelte, og selv det rigeste vaagnende Talent har ikke et saadant Omfang. Denne Lyst er blot Phantasiens Umodenhed; thi en anden Ting er det, naar den har sin Grund i Forsængelighed og Tilbøielighed til at ville glimre. Saa har det Hele ingen dybere

Grund end Forfængelighed, en Grund, der da desto værre kan være dyb nok.

Om nu end dette Moment i det individuelle Liv forsvinder, saa reproduceres det dog i en modnere Alder, da naar Sjælen har samlet sig i Alvor. Ja medens Kunsten da maaskee end ikke er Individet alvorlig nok, kan han have Lyst til leilighedsvis at vende tilbage til hiin første Tilstand og optage den i en Stemning. Han ønsker da at lade sig comisk paavirke og at forholde sig selv comisk productiv til den theatralske Præstation. Medens derfor hverken Tragedien eller Comedien eller Lystspillet vil behage ham, netop paa Grund af deres Fuldkommenhed, vender han sig til Possen. Det samme Phænomen gjentager sig ogsaa i andre Sphærer. Man seer stundom den modnere Individualitet, der mætter sig paa Virkelighedens stærke Føde, ikke egentlig paavirkes af et heldigt udført Konst-Maleri. Derimod kan han blive bevæget ved at see et Nürenberger-Stykke, et Billede, som de, der for ikke længe siden fandtes paa Børsen. Der seer man et Landskab, der forestiller en landlig Egn overhovedet. Denne Abstraktion lader sig ikke kunstnerisk udføre. Det Hele er derfor opnaaet ved Modsætning, nemlig ved en tilfældig Concretion. Og dog vil jeg spørge Enhver, om han af et saadant Landskab ikke faaer dette Indtryk af en landlig Egn overhovedet, og om han ikke fra sin Barndom af har denne Kategori tilbage. Fra sin Barndom af, da man havde saadanne uhyre Kategorier, at man nu næsten svimler derved, da man af et Stykke Papir udklippede en Mand og en Kone, der i endnu strængere Forstand var Mand og Kone overhovedet, end Adam og Eva var det. En Landskabsmaler, hvad enten han stræber at virke ved tro Gjengivelse eller ved ideal Reproduction, lader maaskee Individet koldt, et saadant Billede frembringer en ubeskrivelig Virkning, idet man ikke veed, om man skal lee eller græde, og hele Virkningen beroer paa Betragterens Stemning. Der er vel intet Menneske uden han har havt en Periode, da ingen Sprogets Rigdom, ingen Interjectionens Lidenskab var ham nok, da intet Udtryk, ingen Gesticulation tilfredsstillede, da Intet

satisficerede uden at udbryde i de besynderligste Spring og Kolbytter. Maaskee lærte det samme Individ at dandse, maaskee saae han ofte Balletter og beundrede Dandserens Kunst, maaskee kom der en Tid, da Balletten ikke mere afficerede ham, og dog havde han Øieblikke, da han kunde trække sig tilbage paa sit Værelse, ganske overlade sig til sig selv, og føle en ubeskrivelig humoristisk Lindring i at staae paa eet Been i en malerisk Stilling, eller give hele Verden Døden og Djævelen og afgjøre Alt med et Entrechat.

I Königstädter Theatret opføres Possen, og samler der, som naturligt er, et høist forskjelligt Publikum om sig, ja den, der pathologisk vilde studere Latteren i Stænders og Temperamenters Forskjellighed, burde ikke forsømme den Leilighed, som Opførelsen af en Posse tilbyder. Galleriets og anden Etages Jubel og skingrende Latter er noget ganske Andet end et dannet og kritisk Publikums Applaus, det er et stadigt Accompagnement, uden hvilken Possen slet ikke kunde opføres. Possen bevæger sig i Almindelighed i de lavere Livs-Sphærer, og derfor gjenkjende Galleriet og 2den Etage sig selv strax, og deres Larm og Bravoraab er ikke en æsthetisk Vurdering af den enkelte Kunstner, men et reent lyrisk Udbrud af deres Velvære, de blive sig slet ikke bevidst som Publikum, men de ville med ned paa Gaden eller hvor Scenen forresten er. Da dette imidlertid ikke lader sig gjøre formedelst Afstanden, saa bære de sig ad ligesom Børn, der blot faae Lov til fra et Vindue at see et Opløb paa Gaden. Ogsaa første Etage og Parquettet ryster den til Latter, om denne end er væsentlig forskjellig fra hiint cimbrisk-teutoniske Folkeskrig, og Latterens Forskjellighed selv indenfor denne Sphære uendelig nuanceret, i en ganske anden Forstand end ved Opførelsen af det fortræffeligste Lystspil. Man betragte det som en Fuldkommenhed eller en Ufuldkommenhed, det er nu engang saa. Enhver almindeligere æsthetisk Bestemmelse strander paa Possen, og den formaaer ingenlunde at tilveiebringe en Uniformitet i Stemning hos det mere dannede Publikum; thi da Virkningen for en stor Deel beroer paa Selvvirksomhed og Tilskuerens

Productivitet, kommer den enkelte Individualitet i en ganske anden Forstand til at gjøre sig gjeldende, og er i sin Nyden emanciperet fra alle æsthetiske Forpligtelser til traditionelt at beundre, lee, blive rørt o. s. v. At see en Posse er for den Dannede ligesom at spille i Lotteriet, kun har man ikke den Ubehagelighed at vinde Penge. Men en saadan Usikkerhed er det almindelige theaterbesøgende Publikum ikke tjent med, og negligerer derfor gjerne Possen, eller seer fornemt ned paa den, hvilket er værst for det selv. Et egentligt Theater-Publikum har i Almindelighed en vis borneret Alvor, det vil, eller vil idetmindste indbilde sig, at det forædles og dannes i Theatret; det vil have havt, eller vil i det mindste indbilde sig, at det har havt en sjelden Kunst-Nydelse; det vil, saasnart det har læst Plakaten, forud kunne vide, hvorledes det skal passere denne Aften. En saadan Overeenskomst lader sig ikke træffe med Possen; thi den samme Posse kan gjøre et høist forskjelligt Indtryk, og det kan træffe sig saa besynderligt, at dengang den virkede mindst, blev den bedst udført. Man kan da ikke stole paa Naboer og Gjenboer og Bladenes Udsagn, om man har moret sig eller ikke. Denne Sag maa den Enkelte afgjøre med sig selv; og det er neppe endnu lykkedes nogen Recensent at foreskrive et Ceremoniel for et dannet Theater-Publikum, der seer en Posse; der kan i denne Henseende slet ingen bon ton etablere sig. Den ellers saa betryggende gjensidige Agtelse mellem Theater og Publikum er hævet, man kan komme i den uberegneligste Stemning ved at see en Posse, og kan derfor aldrig med Sikkerhed vide, om man i Theatret har opført sig som et værdigt Medlem af Selskabet, der har leet og grædt paa passende Sted. Man kan ikke som en samvittighedsfuld Tilskuer beundre den fine Charaktertegning, der skal være i Dramaet; thi Possens Personer ere alle tegnede efter den abstracte Maalestok „overhovedet". Situation, Handling, Replik, Alt er efter denne Maalestok. Man kan derfor ligesaa godt blive vemodig stemt som oven ud af Latter. Ingen Virkning i Possen frembringes ved Ironi, Alt er Naivetet, Tilskueren maa derfor ganske som Enkelt være selvvirksom; thi Possens Naivetet er

dog saa illusorisk, at det er umuligt for den Dannede at forholde sig naiv til den; men i dette hans Sig-Forholden til Possen ligger for en stor Deel Moerskaben, som han da selv maa vove, medens han forgjeves til Høire og Venstre eller i Bladene vil søge en Garanti for, at han virkelig har moret sig. For den Dannede derimod, der tillige har Ugeneerthed nok til at turde more sig ganske solo, Selvtillid nok til at vide med sig selv, uden at beraadføre sig med noget andet Menneskes Viden, om han har moret sig eller ikke, for ham vil maaskee Possen have en ganske egen Betydning, idet den snart ved det Abstraktes Rummelighed, snart ved Anbringelsen af en haandgribelig Virkelighed vil berøre hans egen Stemning forskjellig. Kun vil han naturligviis ikke bringe nogen Stemning fix og færdig med sig, for at lade Alt virke i Forhold til den, men han vil have perfectioneret sig i Stemning og holde sig selv i den Tilstand, hvor der ikke er en eneste tilstede, men en Mulighed af alle.

I Königstädter Theatret bliver Possen given, og i mine Tanker fortræffeligt. Min Mening er naturligviis aldeles individuel, jeg paanøder Ingen min, og frabeder mig al Nøden. For at en Posse skal kunne opføres med fuldkommen Succes, maa det spillende Personale være sammensat paa en egen Maade. Det maa eie 2, høist 3 aldeles afgjorte Talenter eller rettere productive Genier. Disse maae være Lunets Børn, berusede i Latter, Humorens Dandsere, der, om de end til andre Tider, ja selv Øieblikket iforveien, ere aldeles som andre Mennesker, i samme Nu som de høre Regisseurens Klokke blive forvandlede, idet de lig den ædle arabiske Hest begynde at stønne og puste, medens deres udspilede Næseborer vidne om den Aandens Fnysen, der er i dem, fordi de ville frem, ville tumle sig i Vildhed. De ere ikke saa meget reflekterende Kunstnere, der have studeret Latteren, som de ere Lyrikere, der selv styrte sig ned i Latterens Afgrund og nu lade dens vulkanske Magt kaste dem ind paa Scenen. De have derfor ikke saa meget beregnet hvad de ville gjøre, men de lade Øieblikket og Latterens Naturkraft raade for Alt. De have Mod til at vove hvad den Enkelte kun fordrister sig til,

naar han er ene med sig selv, hvad Affindige gjøre i Alles Nærværelse, hvad Geniet veed at gjøre med Geniets Myndighed, sikker paa Latteren. De vide, at deres Overgivenhed har ingen Grændser, at det Komiskes Fond i dem er uudtømmeligt, og næsten hvert Øieblik overrasker dem selv; de veed, at de ere istand til den hele Aften at holde Latteren oppe, uden at det koster dem mere Anstrængelse end det koster mig at smøre dette ned paa Papiret.

Naar et Posse-Theater har 2 saadanne Genier, har det nok; tre er det største Antal, der er af det Gode; thi ellers svækkes Virkningen, ligesom et Menneske døer af Hypersteni. Det øvrige Personale behøver ikke at være Talenter, det er end ikke godt, at de ere det. Det øvrige Personale behøver heller ikke at være udskrevet efter Skjønhedens Reglement, det maa hellere være sammenbragt ved Tilfældet. Det hele øvrige Personale maa gjerne være ligesaa tilfældigt som hiint Selskab, der efter en Tegning af Chodowiecki anlagde Rom. Man behøver end ikke at udelukke Nogen paa Grund af Legemsfeil; tvertimod vilde en saadan Tilfældighed virke ypperligt ind med. Om Een var hjulbenet eller kalveknæet eller for opløben eller før Tiden standset i Vexten; kort, et i en eller anden Casus defekt Exemplar, han kan godt bruges i Possen, og den Virkning, han frembringer, kan være uberegnelig. Næst efter det Ideale kommer nemlig det Tilfældige som det Nærmeste. Et vittigt Hoved har sagt, at man kunde inddele Menneskeheden i Officierer, Tjenestepiger og Skorstensfeiere. Denne Bemærkning er i mine Tanker ikke blot vittig, men tillige dybsindig, og der skal et stort speculativt Talent til, for at give en bedre Inddeling. Naar en Inddeling ikke ideelt udtømmer sin Gjenstand, saa er den tilfældige i alle Maader at foretrække, fordi den sætter Phantasien i Bevægelse. En nogenlunde sand Inddeling kan ikke tilfredsstille Forstanden, er slet Intet for Phantasien, hvisaarsag den er aldeles at forkaste, om den end til daglig Brug nyder megen Ære, fordi Menneskene deels ere meget dumme og deels have meget lidt Phantasi. Naar man i et Theater vil have en Forestilling af et

Menneske, da maa man enten forlange en absolut gjennemført i Idealiteten concret Skabning, eller det Tilfældige. De Theatre, der ikke blot ere til Lyst, skulde levere det Første. Imidlertid nøies man her med, at en Skuespiller er en smuk Karl med et fordeelagtigt Ydre og et godt Theater-Ansigt, en god Stemme. Mig tilfredsstiller dette sjeldent; thi hans Præstation vækker eo ipso Kritiken, og saa snart den er vakt, bliver det ikke til at afgjøre, hvad der hører til at være et Menneske, ikke heller let at fuldkomme Eens Fordringer, Noget man vel vil give mig Ret i, naar man betænker, at Socrates, der dog især var stærk i Menneskekundskab og Selverkjendelse, „ikke med Bestemthed vidste, om han var et Menneske, eller et endnu mere foranderligt Dyr end Typhon." I Possen derimod virker det underordnede Personale ved hiin abstrakte Kategori: overhovedet, og opnaaer dette ved en tilfældig Concretion. Forsaavidt er man da ikke kommen videre end til Virkeligheden. Dette skal man heller ikke; men Tilskueren forsoner sig comisk med, at see denne Tilfældighed gjøre Fordring paa at være Idealiteten, hvilket den gjør ved at træde ind paa Scenens Kunst-Verden. Skulde der gjøres en Undtagelse med nogen af det underordnede Personale, da maatte det være Elskerinden. Hun maa naturligviis paa ingen Maade være Kunstnerinde, men man kunde dog i Valget af hende see paa, at hun var tækkelig, at hele hendes Fremtræden, hendes Syslen paa Scenen var venlig og velgjørende, at hun var behagelig at see paa, behagelig, saa at sige, at have om sig.

Personalet ved Königstädter-Theatret er nogenlunde sammensat efter mit Ønske; skulde jeg gjøre en Indvending, da vilde denne træffe det underordnede Personale; thi mod Beckmann og Grobecker har jeg ikke eet Ord at indvende. Beckmann er et afgjort comisk Geni, der reent lyrisk løber løbsk i det Comiske, ikke udmærker sig ved Charakteertegning men ved Overspruden i Stemning. Han er ikke stor i det kunstnerisk Commensurable, men beundringsværdig i det individuelle Incommensurable. Han behøver ingen Understøttelse ved Sammenspillet, ved Sceneri og Arrangement; netop fordi han er i Stemning bringer

han Alt selv med; paa samme Tid som han er ovenud i Kaadhed maler han sig selv sin Scene tiltrods for nogen Theater-Maler. Hvad Baggesen siger om Sara Nickels, at hun kommer styrtende ind paa Scenen med en landlig Egn bag efter sig, det gjelder om B. i god Forstand, kun at han kommer gaaende. Ved et egentligt Kunst-Theater seer man sjeldent nok en Skuespiller, der virkelig kan gaae og staae. Imidlertid har jeg dog seet en ganske enkelt; men hvad B. formaaer, har jeg ikke seet før. Han kan ikke blot gaae, men han kan komme gaaende. Dette at komme gaaende er noget ganske Andet, og ved denne Genialitet improviserer han tillige hele den sceniske Omgivelse. Han kan ikke blot fremstille en vandrende Haandværksbursch, han kan komme gaaende som en saadan, og det saaledes, at man oplever Alt, fra Landeveiens Støv siner den smilende Landsby, hører dens stille Larm, seer Fodstien, der løber hist nede om Gadekæret, naar man svinger af der ved Smedens — hvor man seer B. komme gaaende med sin lille Bylt paa Nakken, sin Stok i Haanden, sorgløs og ufortrøden. Han kan komme gaaende ind paa Scenen med Gadedrengene efter sig, hvilke man ikke seer. Selv Dr. Ryge i Kong Salomon og Jørgen Hattemager kunde ikke frembringe denne Virkning. Ja Hr. B. er en reen Besparelse for et Theater; thi naar man har ham, behøver man hverken Gadedrenge eller Coulisser. Dog denne Haandværksbursch er ingen Charakteertegning, dertil er den for løst henkastet i sine i Sandhed mesterlige Conturer, den er et Incognito, hvori den vanvittige Comiks Dæmon boer, der snart vikler sig ud og river Alt hen i Tøilesløshed. I denne Henseende er B.'s Dandsen uforlignelig. Han har sunget sit Couplet, nu begynder Dandsen. Hvad B. her over er halsbrækkende; thi han trøster sig formodentlig ikke til i strængere Forstand at virke ved sine Dandse-Stillinger. Han er nu aldeles ovenud. Latterens Vanvid i ham kan ikke mere rummes hverken i Skikkelse eller Replik, kun det, som Münchhausen, at tage sig selv i Nakken og henjuble sig selv i affindige Bukkespring, er i Stemningens Medfør. Den Enkelte kan, som sagt, godt kjende, hvad Lindring der ligger heri, men at gjøre det paa Scenen,

dertil hører et afgjort Geni, dertil hører Geniets Myndighed, ellers bliver det det Modbydeligste af Alt.

Enhver burlesk Comiker bør have en Stemme, man strax kjender i Coulissen, for at han saaledes kan berede sig selv Veien. B. har en ypperlig Stemme, hvilket her naturligviis ikke er identisk med et godt Organ. Grobeckers Stemme er mere skrattende, men eet Ord af ham i Coulissen gjør samme Virkning, som 3 Trompetstød paa Dyrehavsbakken; man er modtagelig for det Latterlige. I denne Henseende giver jeg endog Gr. Fortrinnet for B. Det Tilgrundliggende i B. er en vis i Kaadhed ubændig Forstandighed, og gjennem denne naaer han Vanvidet. Gr. stiger derimod stundom gjennem det Sentimentale og Smægtende til Vanvidet. Saaledes erindrer jeg at have seet ham i en Posse forestille en Godsforvalter, der paa Grund af sin Hengivenhed for Herskabet, og i sin Tro paa festlige Arrangements Betydning til at forskjønne Livet for Herskabet, kun tænker paa at have den landlige Glæde i Beredskab ved Herskabets allerhøieste Ankomst. Alt er færdigt, Gr. har valgt at forestille Mercurius. Han har ikke forandret sit Costume som Forvalter, kun har han anbragt Vinger paa Fødderne og taget en Hjelm paa, han stiller sig i en malerisk Stilling paa eet Been, og vil begynde sin Tale til Herskabet. Saa stor en Lyriker som B. er Gr. vel ikke, imidlertid er dog ogsaa han i lyrisk Forstaaelse med Laterern. Han har en vis Tilbøielighed til Correcthed, og præsterer i denne Henseende ofte mesterlige Ting, især i det Tørre-Comiske, men han er ikke en saadan fermenterende Ingredients i hele Possen, som B. er det. Geni er han dog, og Geni for Possen.

Man træder ind i Königstädter-Theatret. Man tager sin Plads i første Etage; thi der kommer forholdsvis færre; og naar man skal see en Posse, maa man sidde bequemt, og ikke i fjerneste Maade føle sig generet af den Kunst-Vigtighed, der gjør, at Mange lade sig stuve ind i et Theater, for at see et Stykke som var det en Salighedes-Sag. Luften i Theatret er ogsaa temmelig reen, ikke inficeret af et kunstfølende Publikums Sveed, eller af et kunstbegeistret Publikums Uddunstninger. I første Etage kan man være

temmelig sikker paa at faae en Loge alene for sin Person. Er dette ikke Tilfældet, saa tør jeg anbefale Læseren, for at han dog kan have et Videns-Udbytte, af hvad jeg skriver, Logen Nr. 5 og 6 links. Der findes bagerst en Plads i en Krog, kun beregnet paa een Person, hvor man sidder uforlignelig godt. Man sidder da alene i sin Loge, Theateret er tomt; Orchesteret spiller en Ouverture, Musikken runger i Hallen, lidt unheimlich netop fordi der er saa øde. Man er ikke gaaet i Theatret som Reisende, ikke som Æsthetiker og Kritiker, men, om muligt, som slet ingen Ting, og er tilfreds med, at man sidder godt og bequemt, næsten ligesaa godt som i sin egen Stue. Orchestret er færdigt, Tæppet løfter sig allerede en Smule, da begynder hiint andet Orchester, der ikke lystrer Concertmesterens Stok, men følger en indre Drift, hiint andet Orchester, Naturlyden i Galleriet, der allerede har anet B. i Coulisserne. Jeg sad i Almindelighed langt tilbage i Logen, kunde derfor slet ikke see 2den Etage og Galleriet, der som en Kasketskygge ragede ud over mit Hoved. Desto eventyrligere virker denne Larmen. Overalt hvor jeg kunde see, var der for en stor Deel Tomhed, Theatrets store Rum forvandlede sig for mig til det Havuhyres Bug, i hvilket Jonas sad; Larmen i Galleriet var som en Bevægelse af Uhyrets viscera. Fra det Øieblik Galleriet er begyndt at musicere, behøves intet Accompagnement; thi B. animerer dette og dette B.

Min uforglemmelige Barnepige, Du flygtige Nymphe, der boede i den Bæk, som løb forbi min Faders Gaard, og altid tog hjælpsom Deel i Barnets Leeg, om Du end kun skjøttede Dig selv! Du min trofaste Trøsterinde, Du der i Aarenes Løb bevarede Din uskyldige Reenhed; som ikke blev ældre, medens jeg var bleven gammel; Du stille Nymphe, til hvem jeg atter tyede hen, træt af Menneskene, træt af mig selv, saa jeg behøvede en Evighed til at udhvile, sørgmodig, saa jeg behøvede en Evighed til at glemme. Du negtede mig ikke, hvad Menneskene ville negte mig, ved at gjøre Evigheden ligesaa travl og end forfærdeligere end Tiden. Da laae jeg ved Din Side og forsvandt for mig selv i Himlens uhyre Rum over mit Hoved, og glemte mig selv i Din

dysſende Murmlen! Du mit lykkeligere Selv, Du flygtige Liv, der boer i den Bæk, der løber forbi min Faders Gaard, hvor jeg ligger henſtrakt, ſom var min Skikkelſe en nedlagt Vandrings-ſtav, men jeg er frelſt og frigjort i den vemodige Rislen! — Saa-ledes laae jeg i min Loge, bortkaſtet ſom en Badendes Klæder, henſtrakt ved den Latterens og Kaadhedens og Jubelens Strøm, der uſtandſelig bruſede mig forbi; jeg kunde Intet ſee uden The-atrets Rum, Intet høre uden Larmen, hvori jeg boede. Kun engang imellem reiſte jeg mig op, ſaae paa Beckmann og loe mig ſaa træt, at jeg af Mathed atter henſank ved den bruſende Flods Side. Allerede dette var ſaligt, og dog manglede mig Noget. Da opdagede jeg i det Øde, jeg overalt ſaae om mig, en Skikkelſe, der glædede mig mere, end Fredag glædede Robinſon. I en Loge ligeoverfor mig ſad en ung Pige paa tredie Bænk, halv-ſkjult af en ældre Herre og Dame, der ſad paa førſte Bænk. Den unge Pige var neppe i Theatret for at blive ſeet, ſom man da i dette Theater i det Hele er fritagen for disſe modbydelige qvindelige Præſentationer. Hun ſad paa tredie Bænk, hendes Paaklædning var ſimpel og tarvelig, næſten huuslig. Hun var ikke ſvøbt i Sobel og Maar, men ſvøbt i et ſtort Tørklæde, og ud af dette Svøb bøiede hendes ydmyge Hoved ſig, ligeſom den øver-ſte Klokke paa en Lilliekonvals Stengel bøier ſig ud af det ſtore Blads Svøb. Naar jeg da havde ſeet paa Beckmann, havde ladet Latteren gjennemryſte hele mit Legeme, naar jeg henſank i Mathed og nu lod mig bære bort paa Jubelens og Lyſtighedens Strøm, og jeg ſteg op af Badet og vendte tilbage til mig ſelv, da ſøgte mit Øie hende, og Synet af hende vederqvægede hele mit Væſen med ſin venlige Mildhed. Eller naar i Poſſen ſelv en mere pathetiſk Følelſe brød frem, da ſaae jeg paa hende, og hendes Væſen gav mig Hengivelſe deri, thi hun ſad under det Alt ſammen hvilende i ſig ſelv med ſit ſtille Smiil i barnlig For-undring. Hun kom der, ligeſom jeg, hver Aften. Stundom faldt jeg da hen i Tanker, hvad der vel kunde foranledige det, men og-ſaa disſe Tanker bleve kun Stemninger, der ſøgte over til hende, ſaa jeg et Øieblik ſyntes, hun maatte være en Pige, der havde

lidt meget og nu svøbte sig ganske tæt ind i sit Shawl og ikke vilde have mere med Verden at gjøre, indtil da Udtrykket i hendes Mine forvissede mig om, at hun var et lykkeligt Barn, der trak Tørklædet saa tæt sammen, for ret at gotte sig. Hun anede ikke, at hun var seet, end mindre at mit Øie vogtede paa hende; det havde ogsaa været en Synd mod hende, og værst for mig selv; thi der er en Uskyldighed, en Ubevidsthed, som selv den reneste Tanke kan forstyrre. Selv opdager man ikke Sligt, men betroer Eens gode Genius Een, hvor en saadan oprindelig Skjulthed dølger sig, da fornærme man dog ikke denne, og bedrøve ikke sin Genius. Havde hun blot anet min stumme halvforelskte Glæde, da var Alt fordærvet og ikke til at erstatte, ikke ved hele hendes Kjærlighed. Jeg veed, hvor der nogle Mile fra Kjøbenhavn boer en ung Pige; jeg kjender den store skyggefulde Have med de mange Træer og Buske. Jeg veed, hvor der et lille Stykke derfra ligger en Skrænt, bevoxet med Krat, fra hvilken man kan skue ned i Haven, selv skjult af Krattet. Jeg har ikke betroet det til Nogen, end ikke min Kudsk veed det; thi ham bedrager jeg ved at stige ud noget derfra, og gaae til Høire istedetfor til Venstre. Naar da min Sjæl er søvnløs, og Synet af min Seng ængster mig mere end en Torturmaskine, mere end den Syge frygter Spændesengen, da kjører jeg hele Natten. Tidlig om Morgenen ligger jeg i Krattets Skjul. Naar da Livet begynder at røre sig, naar Solen slaaer Øiet op, naar Fuglen ryster sin Vinge, naar Ræven lusker frem af sin Hule, naar Bondemanden staaer i sin Dør og skuer ud over Marken, naar Malkepigen gaaer med sin Spand ned i Engen, naar Høstkarlen lader Leen klinge og forlyster sig ved dette Forspil, der bliver Dagens og Gjerningens Omqvæd, — da kommer ogsaa den unge Pige frem. Hvo der kunde sove! Hvo der kunde sove let! saa Søvnen selv ikke blev en tungere Byrde end Dagens! Hvo der kunde staae op fra sit Leie, som havde der Ingen hvilet paa det, saa Leiet selv var køligt og liflig og vederqvægende at see til, som havde den Sovende ikke hvilet paa det, men kun bøiet sig over det, for at lægge Alt til Rette! Hvo der kunde døe saaledes, at selv Eens Dødsleie i

ſamme Nu ſom man tages bort derfra, var mere indbydende at ſee til, end havde en omhyggelig Moder puslet Sengen og blæſt paa den, at Barnet maatte ſove tryggere. Da kommer den unge Pige frem, da gaaer hun undrende omkring, (hvo undrer ſig meſt, Pigen eller Træerne!) da ſætter hun ſig ned paa Hug og plukker af Buſkene, da hopper hun let omkring, da ſtaaer hun tankefuld ſtille. Hvilken vidunderlig Overtalelſe ligger der dog ikke i Alt dette! Da finder min Sjæl tilſidſt Hvile. Lykkelige Pige! derſom nogenſinde en Mand vandt Din Kjærlighed, gid Du maatte gjøre ham ligeſaa lykkelig ved at være Alt for ham, ſom Du gjør mig, ved Intet at gjøre for mig.

Der Talismann ſkulde opføres i Königſtädter-Theatret; Erindringen derom vaagnede i min Sjæl, Alt ſtod ſaa levende for mig, ſom det var den forrige Gang. Jeg ilede ud i Theatret. Der var ingen Loge at faae alene, ikke engang Pladſen i Nr. 5 og 6 links. Jeg maatte gaae til Høire. Der traf jeg et Selſkab, ſom ikke med Beſtemthed vidſte, om det ſkulde more eller ennuere ſig, et ſaadant Compagni kan man med Beſtemthed anſee for kjedſommeligt. Der var næſten ikke en eneſte tom Loge. Den unge Pige var ikke til at opdage, eller om hun har været der, har jeg ikke kunnet kjende hende, fordi hun var i Selſkab. Beckmann kunde ikke bringe mig til at lee. I en halv Time holdt jeg ud, da forlod jeg Theatret og tænkte: der er ſlet ingen Gjentagelſe til. Dette gjorde et dybt Indtryk paa mig. Jeg er ikke ſaa ganſke ung, ikke aldeles ubekjendt med Livet, havde allerede længe førend jeg forrige Gang kom til Berlin, afvænt mig med at calculere paa det Uviſſe. Imidlertid troede jeg dog, at den Nydelſe, jeg havde havt i hiint Theater, ſkulde være af en durablere Art, netop fordi man maatte have lært at lade ſig paa mange Maader reducere af Tilværelſen og dog hjælpe ſig, før man egentlig fik Sands for den; men deſto ſikkrere maatte den vel ogſaa være. Skulde Tilværelſen være endnu ſvigefuldere end en Fallent! Han giver dog 50 Procent, eller 30, Noget giver han dog. Det Comiſke er dog det Mindſte, man kan forlange, ſkulde det heller ikke lade ſig gjentage!

Med disse Tanker gik jeg hjem. Mit Arbeidsbord var sat frem. Den Fløielslæneſtol exiſterede endnu. Men da jeg saae den, blev jeg saa forbittret, at jeg nær havde ſlaaet den i Stykker, saa meget mere som Alle i Huſet vare gaaede i Seng, og Ingen kunde tage den bort. Hvad kan en Fløiels Læneſtol hjælpe, naar den øvrige Omgivelſe ikke svarer dertil, det er jo som om en Mand vilde gaae nøgen med Trekantethat paa. Da jeg var gaaet i Seng, uden at have havt en eneſte fornuftig Tanke, var det saa lyſt i Værelſet, at jeg i eet væk saae den Fløielslæneſtol, deels vaagen, deels i Drømme, indtil jeg om Morgenen ſtod op og gjorde Alvor af hvad jeg havde beſluttet, at lade den henkaſte i en Afkrog.

Mit Hjem var blevet mig uhyggeligt, netop fordi det var en forkeert Gjentagelſe, min Tanke var ufrugtbar, min bekymrede Phantaſi fremtryllede beſtandig til tantaliſk Forlyſtelſe Erindringer om, hvorledes Tankerne forrige Gang tilbøde ſig, og denne Erindringens Klinte qvalte enhver Tanke i Fødſelen. Jeg gik ud, hen til den Conditor, hos hvem jeg den forrige Gang kom hver Dag, for at nyde den Drik, der, naar den efter Digterens Forſkrift, er „reen og varm og ſtærk og umisbrugt", altid kan ſtaae ved Siden af det, hvormed Digteren ſammenligner den — Venſkabet; jeg holder idetmindſte paa Kaffeen. Maaſkee var Kaffeen ligeſaa god ſom forrige Gang, man ſkulde næſten troe det, mig ſmagte den ikke. Solen brændte gloende paa Boutiquens Vinduer, Localet var qvalmt, omtrent ſom Luften i en Caſſerolle, ganſke til at henkoges i; en Trækvind, der ſom en ſmal Paſſat gjennemborede Alt, forbød mig at tænke paa nogen Gjentagelſe, ſelv om der ellers havde tilbudet ſig Leilighed.

Om Aftenen gik jeg i den Reſtauration, hvor jeg forrige Gang pleiede at komme, og formodentlig ved Vanens Hjælp endog havde befundet mig vel. Da jeg kom der hver Aften, kjendte jeg Alt paa det Nøieſte, jeg vidſte, naar de tidige Gjeſter gik derfra, hvorledes de hilſte paa Broderſkabet, ſom de forlod, om de ſatte Hatten paa i det inderſte Værelſe, eller i

det yderste, eller først idet de aabnede Døren, eller først udenfor Døren. Ingen undgik min Opmærksomhed, jeg rykkede som Proserpina et Haar af hvert Hoved, endog af de skaldede. — Det var aldeles det Samme, de samme Vittigheder, de samme Høfligheder, den samme Deeltagelse, Localet aldeles det samme — kort det Samme i det Samme. Salomon siger, at en Qvindes Trætte er som Tagdryp, hvad mon han vilde sige om dette Stilleben. Forfærdelige Tanke, her var en Gjentagelse mulig.

Den næste Aften var jeg i Königstädter-Thatret. Det Eneste, der gjentog sig, var Umuligheden af en Gjentagelse. Unter den Linden var Støvet utaaleligt, ethvert Forsøg paa at blande sig ind mellem Menneskene, og saaledes tage et Menneskebad, virkede høist afskrækkende. Hvorledes jeg end vendte og dreiede mig, var Alt forgjeves. Den lille Dandserinde, som den forrige Gang havde fortryllet mig ved en Ynde, der saa at sige stod paa Springet, hun havde gjort Springet; den blinde Mand udenfor Brandenburger Thor, min Harpespiller — thi jeg var nok den eneste, der bekymrede sig om ham — havde faaet en graameleret Frakke istedenfor den lysegrønne, der var min Vemods Længsel, i hvilken han saae ud som en Taarepiil, han var tabt for mig og vunden for det Almeen-Menneskelige; Pedellens beundrede Næse var bleven bleg; Professor A. A. havde faaet et Par nye Buxer, der næsten sad militairisk. — —

Da dette havde gjentaget sig nogle Dage, blev jeg saa forbittret, saa kjed af Gjentagelsen, at jeg besluttede at reise hjem igjen. Min Opdagelse var ikke bethydelig og dog var den besynderlig; thi jeg havde opdaget, at Gjentagelsen slet ikke var til, og det havde jeg forvisset mig om, ved paa alle mulige Maader at faae det gjentaget.

Mit Haab stod til mit Hjem. Justinus Kerner fortæller eisteds om en Mand, der blev kjed af sit Hjem, at han lod sin Hest sadle for at ride ud i den vide Verden. Da han havde redet et lille Stykke, slog Hesten ham af. Denne Vending blev afgjørende for ham; thi idet han vendte sig om for at bestige sin Hest, faldt hans Øie endnu engang paa det Hjem, han vilde forlade, og

han saae og see! det var saa skjønt, at han strax vendte tilbage. I mit Hjem turde jeg regne temmelig sikker paa at finde Alt færdigt til Gjentagelsen. Jeg har altid havt stor Mistillid til alle Omvæltninger, ja det gaaer saa vidt, at jeg af den Grund endog hader al mulig Reengjøren, og fremfor Alt den huslige Sæbenaf. Jeg havde da efterladt de strængeste Instruxer, for at see mine conservative Principer opretholdte ogsaa i min Fraværelse. Dog hvad skeer. Min tro Tjener var af en anden Mening. Han regnede paa, at naar han ganske kort efter min Afreise begyndte denne Rystelse, skulde den vel være ophørt til min Hjemkomst, og han vel nok være Manden for at bringe Alt paa det punktligste i Orden. Jeg kommer, jeg ringer paa min Dør, min Tjener aabner. Det var et bethydningsfuldt Øieblik. Min Tjener blev bleeg som et Liig, gjennem den halvaabne Dør til Værelserne saae jeg det Forfærdelige: der var vendt op og ned paa Alt. Jeg forstenede. I sin Bestyrtelse vidste han ikke, hvad han skulde gjøre, hans onde Samvittighed slog ham og — han slog Døren i igjen for mig. Dette var for meget, min Nød havde naaet sit Høieste, mine Principer segnede, jeg maatte befrygte det værste, at blive ligesom Commerceraad Grønmeyer behandlet som et Gjenfærd. Jeg indsaae, at der ingen Gjentagelse er til, og min tidligere Betragtning af Livet havde seiret.

Hvor følte jeg mig beskæmmet, at jeg, der havde været saa rask paa det mod hiint unge Menneske, nu var bragt ligesaa vidt, ja det syntes mig som var jeg selv hiint unge Menneske, som var mine store Ord, hvilke jeg nu for ingen Priis vilde gjentage, kun en Drøm, af hvilken jeg vaagnede for at lade Livet ustandseligt og troløst tage Alt igjen, hvad det gav, uden at give en Gjentagelse. Og er det ikke saaledes, jo ældre man bliver, jo mere og mere bedragerisk viser Livet sig; jo klogere man bliver, jo flere Maader man lærer at hjælpe sig paa, desto galere kommer man fra det, desto mere lider man! Et lille Barn kan slet ikke hjælpe sig selv, og kommer altid godt fra det. Jeg erindrer engang paa Gaden at have seet en Barne-

pige, der skød foran sig en Vogn, hvori der sad to Børn. Det ene af dem var vel neppe et Aar gammelt, var faldet i Søvn og laae ikke som et levende Væsen i Vognen. Det andet var en lille Pige paa omtrent 2 Aar, tyk, buttet, med korte Ærmer, ganske som en lille Madamme. Hun havde trængt sig frem i Vognen, indtog godt maalt $^2/_3$ af Pladsen, og det mindre Barn laae ved hendes Side, som var det en Pose, Madammen havde taget med sig i Vognen. Med en beundringsværdig Egoisme lod hun til ikke at bryde sig om noget Menneske uden sig selv, eller om noget menneskeligt Foretagende, naar hun blot kunde faae en god Plads. Da kom der en Karreet kjørende, Barnevognen var i synlig Fare, Folk løb til, ved et rask Sving fik Ammen den styret ind i en Port; alle Tilstedeværende vare ængstede, jeg med. Under Alt dette sad Madammen ganske rolig, uden at forandre en Mine vedblev hun at pille sig i Næsen. Hun tænkte formodentlig, hvad kommer det Hele mig ved, det bliver Ammens Sag. Et saadant Heltemod søger man forgjæves hos en Ældre.

Jo ældre man bliver, jo mere Forstand man faaer paa Livet og Smag for det Behagelige og Evne til at goutere, kort, jo competentere man bliver, desto mindre tilfreds. Tilfreds, aldeles, absolut og i alle Maader tilfreds bliver man aldrig, og at være nogenlunde tilfreds, er ikke Umagen værd, saa er det bedre at være aldeles utilfreds. Enhver, der grundigen har overveiet den Sag, vil vist give mig Ret i, at det aldrig forundes et Menneske, end ikke saa meget som en halv Time i hele hans Liv, at være absolut tilfreds i alle tænkelige Maader. At dertil nemlig fordres noget Mere end at have Føde og Klæder, behøver jeg vel ikke at sige. Jeg har engang været nær efter det. Jeg stod op en Morgen og befandt mig ualmindelig vel; dette Velbefindende tiltog mod al Analogi op ad Formiddagen, præcise Kl. 1 var jeg paa det Høieste og ahnede det svimlende Maximum, der ikke findes anført paa nogen Velværens Gradestok, ikke engang paa et poetisk Thermometer. Legemet havde tabt sin jordiske Tyngde, det var som havde jeg intet Legeme, netop

fordi enhver Funktion nød hele sin Tilfredsstillelse, enhver Nerve frydede sig paa egne og det Heles Vegne, medens ethvert Pulsslag som Organismens Uro kun mindede om og angav Øieblikkets Vellyst. Min Gang var svævende, ikke som Fuglens Flugt, der gjennemskærer Luften og forlader Jorden, men som Vindens Bølgen over Sæden, som Havets længselssalige Vuggen, som Skyens drømmende Hengliden. Mit Væsen var Gjennemsigtighed som Havets dybe Grunden, som Nattens selvtilfredse Taushed, som Middagens monologiske Stilhed. Enhver Stemning hvilede i min Sjæl med melodisk Resonants. Enhver Tanke tilbød sig, og enhver Tanke tilbød sig med Salighedens Festlighed, det taabelige Indfald ikke mindre end den rigeste Idee. Ethvert Indtryk var ahnet før det kom, og vaagnede derfor i mig selv. Hele Tilværelsen var som forelsket i mig, og Alt bævede i skjæbnesvangert Rapport til min Væren, Alt var omineust i mig, og Alt gaadefuldt forklaret i min mikrokosmiske Salighed, der forklarede Alt i sig, selv det Ubehagelige, den kjedsommeligste Bemærkning, Synet af det Modbydelige, det fataleste Sammenstød. Som sagt præcise Kl. 1 var jeg paa det Høieste, hvor jeg ahnede det Allerhøieste, da begynder pludselig noget at gnave i mit ene Øie, om det var et Øienhaar, et Fnug, et Støvgran, jeg veed det ikke, men dette veed jeg, at jeg i samme Øieblik styrtede ned næsten i Fortvivlelsens Afgrund, Noget, Enhver let vil forstaae, der har været saa høit oppe som jeg, og idet han var paa dette Punkt tillige har været beskæftiget med det Principspørgsmaal, hvorvidt overhovedet den absolute Tilfredsstillelse er at opnaae. Siden den Tid opgav jeg ethvert Haab om nogensinde at befinde mig tilfreds absolut og i alle Maader, opgav det Haab, jeg engang havde næret, vel ikke til alle Tider at være absolut tilfreds, men dog i enkelte Øieblikke, om saa disse Eenheder af Øieblikke ikke bleve flere end at, som Shakespeare siger, „en Oltappers Regnekunst var tilstrækkelig for at opsummere dem."

Saavidt var jeg allerede kommen før jeg lærte hiint unge Menneske at kjende. Saasnart jeg spurgte mig selv, eller der

blev Spørgsmaal om fuldkommen Tilfredshed endog blot for en halv Time viste jeg altid renonce. Da var det jeg Tid efter anden fattede og blev begeistret for den Idee om Gjentagelsen, hvorved jeg atter blev et Offer for min Princip-Iver; thi jeg er aldeles overbeviist om, at dersom jeg ikke var reist i den Hensigt at forvisse mig derom, saa havde jeg moret mig kostelig ved aldeles det samme. At jeg dog ikke kan holde mig indenfor det Almindelige, at jeg vil have Principer, at jeg dog ikke kan gaae klædt som andre Mennesker, at jeg vil gaae i stive Støvler! Er ikke alle baade geistlige og verdslige Talere, baade Digtere og Prosaister, baade Skippere og Bedemænd, baade Helte og Krystere enige i, at Livet er en Strøm. Hvor man kan faae en saadan taabelig Idee, og hvad der er endnu taabeligere ville gjøre den til Princip. Min unge Ven han tænkte: lad gaae, og dermed stod han sig bedre end hvis han vilde have begyndt paa Gjentagelsen. Da skulde han vel have faaet den Elskede igjen ligesom hiin Elsker i Folkevisen, der jo vilde Gjentagelsen, som Nonnen med afklippede Haar og blege Læber. Han vilde jo Gjentagelsen, derfor fik han den, og Gjentagelsen slog ham ihjel.

Das Nönnlein kam gegangen
In einem schneeweißen Kleid;
Ihr Häärl war abgeschnitten,
Ihr rother Mund war bleich.

Der Knab, er setzt sich nieder,
Er saß auf einem Stein;
Er weint die hellen Thränen,
Brach ihm sein Herz entzwei*).

Leve Posthornet! det er mit Instrument, af mange Grunde og fornemmelig af den, at man aldrig med Sikkerhed kan aflokke dette Instrument den samme Tone; thi der ligger en uendelig Mueligheed i et Posthorn, og den, der sætter det for sin Mund og nedlægger sin Viisdom i det, han skal aldrig gjøre sig skyldig i en Gjentagelse, og den, der istedetfor Svar rækker sin Ven

*) Cfr. Herders Volkslieder, herausgegeben von Falk. Leipzig, 1825. 1ster B. p. 57.

et Posthorn til behagelig Afbenyttelse, han siger Intet, men forklarer Alt. Priset være Posthornet! Det er mit Symbol. Som de gamle Asketer satte et Dødningehoved paa Bordet, hvis Beskuelse var deres Livsbetragtning, saaledes skal Posthornet paa mit Bord altid minde mig om, hvad Livets Betydning er. Leve Posthornet! Men Reisen lønner ikke Umagen; thi man behøver ikke at røre sig af Stedet, for at overbevises om, at der ingen Gjentagelse er. Nei, man sidder rolig i sin Stue, naar Alt er Forsængelighed og farer hen, saa reiser man dog raskere end paa en Jernbane, uagtet man selv sidder stille. Derom skal Alt minde mig, min Tjener skal bære Postlivree, og jeg selv vil ikke kjøre til et Middagsselskab uden i Extrapost. Farvel! Farvel! Du Ungdommens rige Haab, hvorfor haster Du saa iilsomt; hvad Du jager efter, er dog ikke til, Du selv ligesaa lidet! Farvel! Du mandige Kraft! hvorfor stamper Du saa stærk i Jorden, det, Du træder paa, er en Indbildning! Farvel, Du seirrige Forsæt, Du naaer nok Maalet, thi Du kan jo ikke tage Gjerningen med Dig, uden at vende Dig om, og det kan Du ikke! Farvel! Du Skovens Deilighed, da jeg vilde see Dig, var Du visnet! Faer hen! Du flygtige Flod! den Eneste, der ret veed, hvad Du vil; thi Du vil kun rinde, tabe Dig i Havet, som aldrig bliver fyldt! Faer fort, Du Livets Skuespil, som Ingen kalde en Comedie, Ingen en Tragedie, fordi Ingen saae Enden! Faer fort Du Tilværelsens Skuespil, hvor Livet ikke gives igjen ligesaa lidet som Pengene! Hvorfor vendte aldrig Nogen tilbage fra de Døde? Fordi Livet ikke veed at fængsle, som Døden veed det, fordi Livet ikke eier den Overtalelse, som Døden. Ja, Døden overtaler fortræffeligt, naar man blot ikke vil sige den imod, men lader den føre Ordet, da overbeviser den i samme Nu, saa aldrig Nogen har havt et Ord at indvende eller har længtes efter Livets Veltalenhed. O! Død! stor er Din Overtalelse, og næst Dig er der Ingen, der kan tale saa skjønt som den Mand, hvis Veltalenhed gav ham Navnet *πεισιθανατος*, fordi han med Overtalelsens Magt talte om dig!

Gjentagelsen.

Der gik nogen Tid hen; min Tjener havde som en huslig Eva gjort godt igjen, hvad han tidligere forskyldte. En monoton og eensformig Orden var tilveiebragt i min hele Oekonomi. Alt hvad der ikke kunde gaae, — det stod paa sit bestemte Sted, og hvad der kunde gaae, det gik sin beregnede Gang: mit Stueuhr, min Tjener og jeg selv, der med afmaalte Skridt gik op og ned ad Gulvet. Skjønt jeg nemlig havde forvisset mig om, at der ingen Gjentagelse er til, bliver det dog altid vist og sandt, at man ved Urokkelighed og tillige ved at sløve sin Jagttagelses-Evne kan opnaae en Eensformighed, der har en langt mere bedøvende Magt end de lunefuldeste Udspredelser, og som tillige i Tidens Løb bliver stærkere og stærkere ligesom en Besværgelsesformular. Ved Udgravningen af Herculanum og Pompeii fandt man Alt paa sin Plads, saaledes som de respektive Eiere forlode det; dersom jeg havde levet paa hiin Tid, da vilde Oldgranskerne maaskee med Forbauselse have truffet et Menneske, der gik med afmaalte Skridt op og ned ad Gulvet. For at vedligeholde denne bestaaende og bestandige Orden, anvendte jeg ethvert Middel, gik endog til visse Tider som Keiser Domitian om i Værelset bevæbnet med en Fluesmække, forfølgende enhver revolutionair Flue. Derimod blev der fredet om 3 Fluer, som til bestemte Tider fløi surrende gjennem Stuen. Saaledes levede jeg, som jeg troede, glemmende Verden og glemt, da jeg en Dag modtager et Brev fra min unge Ven. Det efterfulgtes af flere, altid med omtrent en Maaneds Mel-

lemrum, uden at jeg dog deraf tør drage nogen Slutning med Hensyn til Afstanden af hans Opholdssted. Selv har han Intet ville oplyse, og det kunde vel være en Mystification, der da forsaavidt var forsigtigt gjennemført ved at lade Tiden fluctuere mellem næsten 5 Uger og kun 1 Dag over 3 Uger. Han ønskede ikke at besvære mig med en Correspondance, og selv om jeg var villig til at besvare eller dog svare paa hans Breve, ønsker han ikke at modtage noget saadant — han vil blot udgyde sig.

Af hans Brev seer jeg, hvad jeg da vidste iforveien, at han, som enhver melancholsk Natur, er temmelig pirrelig og tiltrods for denne Irritabilitet samt paa Grund af den i stadig Modsigelse med sig selv. Han ønsker, at jeg skal være hans Fortrolige, og dog ønsker han det ikke, ja det ængster ham, at jeg er det; han føler sig tryg ved min saakaldte Overlegenhed, og dog er den ham ubehagelig; han betroer sig til mig, og dog ønsker han intet Svar, ja vil ikke see mig; han fordrer Taushed af mig, ubrødelig Taushed „ved alt hvad helligt er", og dog bliver han som rasende ved Tanken om, at jeg har denne Magt til at tie. At jeg er hans Fortrolige, maa Ingen vide, ikke een Sjæl, han selv vil derfor ikke vide det, og jeg maa ikke vide det. For at forklare denne Confusion til gjensidig Contentement og Fornøielse, er han saa god paa en høflig Maade at antyde, at han egentlig anseer mig for sindssvag. Hvor skulde jeg have Mod til at yttre nogen Mening angaaende denne Fortolknings Driftighed! Det vilde jo være yderligere at bevise Sigtelsens Rigtighed — i mine Tanker —, medens min Afholdenhed vel i hans Øine netop vil være et nyt Indicium paa den Ataraxi og Sindssvaghed, der ikke lader sig personligt afficere, end ikke fornærme. Det er nu Takken, man har, for at man i Aar og Dag har opdraget sig selv til kun at have objektiv Idee-Interesse for Mennesker, men ogsaa have den, om muligt, for Enhver, i hvem Ideen er i Bevægelse! Jeg søgte i sin Tid at komme Ideen i ham til Hjælp, nu høster jeg Lønnen, at jeg baade skal være og ikke være Væren og Intet, Alt som det behager ham, og ikke have den mindste Paaskjønnelse, fordi man er istand til at

være det og saaledes igjen hjælpe ham ud af Modsigelsen. Dersom han selv tænkte paa, hvor megen indirecte Anerkjendelse der ligger i en saadan Zumuthung, saa vilde han formodentlig atter blive rasende. At være hans Fortrolige er vanskeligere end det Vanskeligste, og han glemmer reent, at jeg ved et eneste Ord, f. Ex. ved at frabede mig hans Correspondance, kunde krænke ham paa det Dybeste. Ikke blot den, der forraadte de eleusinske Mysterier, blev straffet, men ogsaa den, der fornærmede dette Institut ved ikke at ville lade sig indvie. Dette sidste var, efter en græsk Forfatters Fortælling, Tilfældet med en Mand ved Navn Demonax, der dog slap heelskindet derfra ved sit sindrige Forsvar. Min Stilling som Fortrolig er endnu mere kritisk; thi han er endnu mere jomfruelig med sine Mysterier; han bliver endogsaa vred, naar jeg gjør, hvad han paa det indstændigste fordrer — naar jeg tier.

Naar han imidlertid troer, at jeg aldeles havde glemt ham, saa gjør han mig igjen Uret. Ved hans pludselige Forsvinden frygtede jeg virkelig for, at han i Fortvivlelse havde gjort en Ulykke paa sig selv. En saadan Hændelse pleier sjeldent at blive længe skjult, da jeg derfor Intet hørte eller læste, sluttede jeg, at han vel maatte være i Live, hvor han saa end stak. Pigen, som han lod i Stikken, vidste aldeles Intet. En Dag udeblev han og lod aldeles Intet høre fra sig. Hendes Overgang til Smerten var ikke pludselig; thi først successivt vaagnede den bange Ahnelse, og først successivt befindede Smerten sig paa sig selv, hvilket bevirkede, at hun blidelig henslumrede i en drømmende Uklarhed over hvad der var foregaaet og hvad det kunde have at betyde. Pigen var mig et nyt Stof for Jagttagelsen. Min Ven hørte ikke til dem, der veed at pine Alt ud af den Elskede og saa kaster hende bort; tvertimod befandtes hun ved hans Forsvinden i den ønskeligste Tilstand, sund, svulmende, beriget med hele hans poetiske Udbytte, kraftig næret ved den digteriske Illusions kostelige Hjertestyrkning. Det er et sjeldnere Tilfælde at træffe en forladt Pige i denne Tilstand. Da jeg saae hende nogle Dage efter, var hun endnu væver som en frisk fanget

Fisk; ellers er en saadan Pige gjerne udhungret som en Fisk, der har levet i et Hyttefad. I min Samvittighed var jeg da overbeviist om, at han maatte være i Live, og var nu ret glad ved, at han ikke havde grebet til det fortvivlede Middel at udgive sig for død. Det er utroligt, saa megen Forvirring der kan komme ind i det Erotiske, naar det behager den ene Part at ville være død af Sorg eller at ville være død for at slippe fra det Hele. En Pige vilde ifølge sin egen høitidelige Erklæring døe af Sorg over, at hendes Elsker var en Bedrager. See! han var ingen Bedrager, og meente det maaskee meget bedre, end hun fattede. Men hvad ellers han maaskee vilde have gjort i Tidens Fylde, det kunde han nu ikke beslutte sig til, blot fordi hun eengang havde tilladt sig at ængste ham med hiin Forsikkring, fordi hun, som han sagde, havde anvendt et oratorisk Kneb mod ham, eller i ethvert Fald sagt, hvad en Pige aldrig bør sige, hvad enten hun nu troer, at han virkelig er en Bedrager; thi da bør hun være for stolt, eller hun har endnu Tro paa ham; thi da bør hun indsee, at hun kan gjøre ham himmelraabende Uret. At ville være død for at slippe fra det Hele er det usleste Middel, der lader sig tænke, og indeholder den mest krænkende Fornærmelse mod en Pige. Hun troer, han er død, hun anlægger Sorg, hun græder og begræder den Afdøde ærligt og oprigtigt. Hun maae jo næsten faae Modbydelighed for sine egne Følelser, naar hun engang senere opdager, at han lever og mindst af Alt har været betænkt paa Døden. Eller hvis hun først i et andet Liv fatter en Mistanke, ikke om han virkelig er død; thi det bliver jo uomtvisteligt, men om han er død dengang han sagde og hun sørgede. En saadan Situation vilde være en Opgave for en Apokalyptiker, der har forstaaet sin Aristophanes (jeg mener den græske, ikke de enkelte Mænd, der udnævnes ligesom doctores cerei i Middelalderen) og sin Lucian. Man kunde en tidlang vedligeholde Forvexlingen; thi død var han jo og død blev han. Den sørgende Pige vilde da vaagne til at begynde hvor de slap, indtil hun opdagede, at der var en lille Mellemsætning.

Ved Modtagelsen af hans Brev vaagnede Erindringen

levende i min Sjæl, og jeg tog ingenlunde hans Historie frem med koldt Blod. Da jeg i Brevet kom til den ikke uheldige Forklaring, at jeg var sindssvag, faldt det mig strax ind, nu har han vist en Hemmelighed, der er inderligere end den inderligste, og denne Hemmelighed er bevogtet af en Jalousi, der har mere end hundrede Øine. Da jeg omgikkes ham personligt, undgik det mig ikke, at han med stor Forsigtighed, før han rykkede ud med Sproget, insinuerede den Bemærkning: „at jeg var sær". Naa! det maa en Jagttager være forberedt paa. Han maa vide at kunne tilbyde den Skriftende en lille Garanti. En skriftende Pige fordrer altid en positiv Garanti, et Mandfolk en negativ, dette har sin Grund i den qvindelige Hengivelse og Ydmyghed og i den mandlige Stolthed og Selvraadighed. Hvilken Trøst er det da ikke, at den, hos hvem man søger Raad og Forklaring — at han er sindssvag! Saa behøver man ikke at skamme sig. At tale med et saadant Menneske det er jo ligesom at tale med et Træ, „Noget man blot gjør for Curiositetens Skyld" hvis Een eller Anden skulde spørge derom. En Jagttager maa vide at gjøre sig let, ellers aabner Ingen sig; fremfor Alt vogte han sig for at være ethisk streng eller fremstille sig selv som det moralsk rigtige Menneske. Det er et fordærvet Menneske, siger man, han har været med, havt gale Historier — ergo kan jeg godt betroe mig til ham, jeg som er meget bedre! Nu det faaer saa at være; jeg forlanger Intet af Menneskene uden deres Bevidstheds Indhold. Det veier jeg paa, og alt eftersom det har Vægtfylde, er ingen Priis mig for høi.

Blot ved flygtigt at gjennemløbe Brevet, blev det mig klart, at hans Kjærlighedshistorie havde efterladt et langt dybere Indtryk, end jeg havde formodet. Han maa da have skjult nogle Stemninger for mig; det forstaaer sig, dengang var jeg ogsaa kun „sær", nu er jeg sindssvag, det er was Anders. Hænger det saaledes sammen, da staaer for ham Intet tilbage uden at gjøre en religieus Bevægelse. Saaledes fører Kjærligheden et Menneske videre og videre. Hvad jeg saa ofte har sandet, det maatte jeg atter sande her: „Tilværelsen er dog uendelig

dybsindig, og dens styrende Magt veed at intriguere ganske anderledes end alle Digtere in uno". Det unge Menneske var saaledes construeret og saaledes begavet af Naturen, at jeg vilde have veddet paa, han ikke var bleven fangen i Elskovens Garn. Der gives nemlig i denne Henseende Undtagelser, som ikke lade sig bøie i de almindelige Casus-Former. Han havde ualmindelig megen Aand, især Phantasi. Saasnart hans Produktivitet var vaagnet, havde han nok for hele Livet, især hvis han forstod sig selv ret, og indskrænkede sig til den hyggelige huslige Forlystelse med Aandens Syslen og Phantasiens Tidsfordriv, hvilket er det fuldkomneste Vederlag for Elskov, og langtfra medfører Elskovens Besværligheder og Fataliteter, og har en udtrykkelig Lighed med det Skjønneste i Elskovens Salighed. Enhver saadan Natur trænger ikke til Qvindekjærlighed, hvad jeg pleier at forklare mig deraf, at han i en tidligere Tilværelse selv har været Qvinde og har beholdt Erindringen derom, nu da han er bleven Mand. At forelske sig i en Pige forstyrrer ham blot, og hans Opgave bliver altid forqvaklet; thi han kan næsten paatage hendes partes med. Dette er ubehageligt baade for hende og for ham selv. Paa den anden Side var han en meget melancholsk Natur. Som det Første vilde afholde ham fra yderligere at nærme sig nogen Pige, saa vilde det Sidste sikkre ham, hvis det skulde behage nogen kløgtig Skjønhed at efterstræbe ham. En dyb Melancholi i den sympathetiske Stil er og bliver en fuldendt Ydmygelse for al qvindelig Kunst. Hvis det lykkedes en Pige at drage ham til sig; i det Øieblik hun allerede jublede over Seiren, vilde det falde ham ind: gjør Du ikke Synd og Uret mod hende ved at hengive Dig i disse Følelser, vil Du ikke kun være hende i Veien, og saa god Nat alle qvindelige Intriguer. Nu er Stillingen paa en besynderlig Maade forandret, han er gaaet over paa hendes Side, han vil være særdeles villig til at see alt det Fortræffelige hos hende, vide at stille det frem bedre maaskee end hun selv, beundre det mere end hun maaskee forlanger det; men videre faaer hun ham aldrig.

At han skulde blive hængende i en Kjærlighedshistorie

havde jeg da aldrig ventet. Dog Tilværelsen er snild. Det, der fanger ham, er slet ikke Pigens Elskværdighed, men Fortrydelse over, at han har gjort Uret mod hende, ved at forstyrre hendes Liv. Han har uoverlagt nærmet sig, han forvisser sig om, at Kjærligheden lader sig ikke realisere, han kan blive lykkelig uden hende, saaledes som han kan blive det, især med denne nye Tilgift, han bryder af; men nu kan han ikke glemme, at han har gjort Uret, ret som om det er Uret at bryde af, naar Noget ikke lader sig gjennemføre. Dersom han var uhildet, dersom det heed: „her er den Pige, vil Du nærme Dig hende, vil Du forelske Dig", saa vilde han temmelig sikkert svare: ikke for hele Verden, jeg har engang lært, hvad der kommer ud deraf, Sligt glemmer man ikke. Og saaledes burde jo dog Sagen stilles, naar han ikke vil bedrage sig selv. Det staaer endnu fast for ham, at menneskeligt talt lader hans Kjærlighed sig ikke realisere. Han er da kommen til det Vidunderliges Grændse, og forsaavidt det altsaa skal skee, maa det skee i Kraft af det Absurde. Vanskeligheden tænker han slet ikke paa, eller er mit kloglige Hoved maaskee for opfindsomt! Elsker han virkelig Pigen, eller er hun ikke igjen her Anledningen, der blot bevæger ham? Det er upaatvivleligt igjen ikke Besiddelsen i strængere Forstand og det under Besiddelsen sig udviklende Indhold, der beskæftiger ham, det er blot Tilbagevendelsen reent formelt tænkt. Om hun døde Dagen efter, det vilde ikke forstyrre ham videre, han vilde ikke egentlig føle et Tab; thi hans Væsen var i Ro. Den Splid, der ved Berøringen med hende var sat i ham, var forsonet ved, at han virkelig var vendt tilbage til hende. Pigen er da igjen ingen Virkelighed, men en Reflex af Bevægelserne i ham og Incitament for disse. Pigen har en uhyre Betydning, han vil aldrig kunne glemme hende, men det, hvorved hun har Betydning, er ikke sig selv, men ved Forholdet til ham. Hun er ligesom Grændsen for hans Væsen, men et saadant Forhold er ikke erotisk. Religieust talt kunde man sige, at det er som brugte Gud selv denne Pige til at fange ham paa, og dog er Pigen selv ikke nogen Virkelighed, men ligesom de

Flors-Fluer, man sætter paa en Krog. Jeg er aldeles overbeviist om, at han slet ikke kjender det mindste til Pigen, uagtet han har været knyttet til hende, og hun siden den Tid vel aldrig har været ude af hans Tanker. Hun er Pigen, dermed Punktum; om hun er, concretere talt, den eller den, den Deilighed, den Elskværdighed, den Trofasthed, den opoffrende Kjærlighed, for hvis Skyld man vover Alt og sætter Himmel og Jord i Bevægelse, det tænker han slet ikke paa. Hvis han vilde gjøre sig Rede for, hvad Glæde, hvilken Salighed han dog egentlig venter sig af et virkeligt erotisk Forhold, saa vilde han formodentlig ikke have eet Ord at sige. Det, der beskæftiger ham, er opnaaet i samme Øieblik — at det lader sig gjøre, at han kan indfrie sin Ære og sin Stolthed! Ligesom det ikke ogsaa var en Æres og Stolthedes Sag at trodse saadanne barnagtige Ængsteligheder! Han venter maaskee endog Forgvaklelse af sin egen Personlighed, men det er Intet, naar han blot ligesom kan hævne sig paa Tilværelsen, der har spottet ham ved at gjøre ham skyldig, hvor han var uskyldig, ved at gjøre ham hans Forhold til Virkeligheden paa dette Punkt meningsløst, saa han maa finde sig i, at enhver virkelig Elsker i ham seer en Bedrager. Skulde det ikke være en Opgave at bære dette! Dog maaskee forstaaer jeg ham ikke ganske, maaskee skjuler han Noget, maaskee elsker han dog i Sandhed. Saa bliver vel Enden paa Historien, at han engang slaaer mig ihjel for at betroe mig det Allerhelligste. Man seer, at det at være Jagttager er en farefuld Stilling. Imidlertid vilde jeg dog ønske, at jeg blot for min psychologiske Interesses Skyld kunde faae Pigen et Øieblik bort, faae ham indbildt, at hun var gift, jeg vedder jeg fik en anden Forklaring; thi hans Sympathi er saa melancholsk, at jeg troer han i Faveur af Pigen indbilder sig selv, at han elsker hende.

Det Problem, ved hvilket han er standset, er hverken mere eller mindre end Gjentagelsen. At han ikke søger Oplysning derom i den græske Philosophi, heller ikke i den nyere, deri gjør han Ret; thi Grækerne gjøre den modsatte Bevægelse, og en Græker vilde her vælge at erindre, uden at hans Samvittighed

vilde ængste ham; den nyere Philosophi gjør ingen Bevægelse, den gjør i Almindelighed kun Ophævelser, og forsaavidt den gjør en Bevægelse, ligger denne altid i Immanentsen, Gjentagelsen derimod er og bliver en Transcendents. En Lykke er det, at han ikke søger nogen Forklaring hos mig; thi jeg har opgivet min Theori, jeg driver. Gjentagelsen er ogsaa mig for transcendent. Jeg kan omseile mig selv; men jeg kan ikke komme ud over mig selv, det archimediske Punkt kan jeg ikke opdage. Min Ven søger da heldigvis ikke Oplysning hos nogen verdensberømt Philosoph eller hos nogen professor publicus ordinarius; han tyer til en privatiserende Tænker, der engang eiede Verdens Herlighed, men senere trak sig tilbage fra Livet — med andre Ord han tager sin Tilflugt til Job, der ikke figurerer paa et Katheder og ved betryggende Gesticulationer indestaaer for sine Sætningers Sandhed, men som sidder paa Arnestedet og skraber sig med Potteskaar, og uden at afbryde denne Haandgjerning henkaster flygtige Vink og Bemærkninger. Her mener han at have fundet hvad han søgte, i denne lille Kreds af Job og Kone samt 3 Venner lyder, efter hans Mening, Sandheden herligere og glædeligere og sandere end i et græsk Symposium.

Selv om han endnu vilde søge min Veiledning, det er forgjeves. En religiøs Bevægelse kan jeg ikke gjøre, det er min Natur imod. Derfor negter jeg dog ikke Realiteten deraf, eller at man kan lære saare meget af et ungt Menneske. Lykkes den for ham, da har han ingen ivrigere Beundrer end jeg. Lykkes den for ham, da er han fri for alt det Pirrelige i sit Forhold til mig. Kun kan jeg ikke negte, at jeg, jo mere jeg betragter Sagen, paa ny fatter en Mistanke til Pigen, at hun paa een eller anden Maade har tilladt sig at ville fange ham i hans Melancholi. I saa Fald vilde jeg ikke være i hendes Sted. Det gaaer galt. Tilværelsen hævner altid en saadan Adfærd paa det strængeste.

d. 15 Aug.

Min tauſe Medvider!

Det vil maaſkee dog forundre Dem nu pludſelig at modtage et Brev fra den, der vel længſt for Dem var død og ſaa godt ſom glemt, eller glemt og ſaa godt ſom død. Videre Forundring tør jeg ikke regne paa. Jeg foreſtiller mig, at De i ſamme Øieblik vil ligeſom tage min Hiſtorie frem og ſige: rigtig, det var ham med den ulykkelige Forelſkelſe; hvor var det vi ſlap? naa naa, ja! ſaa vil vel Symptomerne være diſſe. Det er i Sandhed forfærdeligt med Deres Rolighed! Naar jeg tænker derpaa, koger Blodet i mig, og dog kan jeg ikke løsrive mig; med en beſynderlig Magt fængſler De mig til Dem. At tale med Dem har noget ubeſkriveligt Lindrende og Velgjørende; thi det er ſom talte man med ſig ſelv eller med en Idee. Naar man da har udtalt ſig og fundet Huſvalelſe i denne Udtømmelſe, og da pludſelig ſeer Deres uforandrede Mine, og betænker, at det er et Menneſke, der ſtaaer for Een, et uhyre klogt Menneſke, man har talt med, ſaa bliver man ganſke bange. Herre Gud den Sørgende er altid lidt ærekjær i Forhold til ſin Sorg. Han vil ikke betroe ſig til Enhver, han fordrer Taushed. Den kan man nu være ſikker nok paa hos Dem. Og dog, naar man ret har troſtet ſig derved, bliver man angſt igjen; thi denne Deres Taushed, der er tauſere end Graven, den eier formodentlig mange lignende Depoſita. Om ethvert veed De Beſkeed, løber ikke ſurr, kan i næſte Secund tage en anden Hemmelighed frem og begynde, hvor De ſlap. Da fortryder man at have betroet ſig til Dem. Herre Gud! den Sørgende er lidt ærekjær paa ſin Sorg.

Han vil, at den, han indvier i den, skal føle hele dens Vægt og Betydning. De sviger ikke Eens Forventning; thi De fatter den fineste Nuance bedre end Een selv. I næste Øieblik fortvivler jeg over den Overlegenhed, der hører til saaledes at vide Besked om Alt, at Intet er nyt eller ubekjendt. Dersom jeg var Selvhersker over alle Mennesker, da Gud hjælpe Dem! Jeg førte Dem indespærret med mig i et Buur, at De alene maatte tilhøre mig. Og da vilde jeg formodentlig berede mig selv den piinligste Angst ved daglig at see Dem. De har en dæmonisk Magt, der kan friste et Menneske til at ville vove Alt, til at ville have Kræfter, som han ellers ikke har, som han ellers ikke attraaer, blot saa længe De seer paa ham, til at ville synes, hvad han ikke er, blot for at kjøbe dette anerkjendende Smiil, der belønner ubeskriveligt. Jeg gad gjerne see Dem hele Dagen, høre paa Dem Natten med, og dog naar jeg skulde handle, vilde jeg for ingen Priis gjøre det i Deres Nærværelse. De kunde med et Ord forvirre Alt. Jeg har ikke Mod til ligeoverfor Dem at tilstaae min Svaghed; hvis jeg engang havde gjort det, da blev jeg det feigeste Menneske af alle, fordi det vilde synes mig, at jeg havde tabt Alt. Saaledes fængsler De mig med en ubeskrivelig Magt, og den samme Magt ængster mig, saaledes beundrer jeg Dem, og dog er det stundom for mig, som var De sindssvag. Eller er det ikke en Art af Sindssvaghed, i den Grad at have underlagt enhver Lidenskab, enhver Hjertets Rørelse, enhver Stemning under Reflexionens kolde Regimente! Er det ikke Sindssvaghed saaledes at være normal, blot Idee, ikke Menneske, ikke som vi Andre, bøielig og givende efter, fortabt og fortabende sig! Er det ikke Sindssvaghed saaledes altid at være vaagen, altid bevidst, aldrig dunkel og drømmende! — I dette Øieblik turde jeg ikke see Dem, og dog kan jeg ikke undvære Dem. Derfor skriver jeg, og beder endelig ikke at uleilige Dem med Svar. For en Sikkerheds Skyld indeholder mit Brev ingen Adresse. Saaledes ønsker jeg det, saa gjør det godt at skrive til Dem, saa er jeg tryg, og glad ved Dem.

Deres Plan var fortræffelig, ja mageløs. Endnu kan jeg

i enkelte Øieblikke som et Barn gribe efter den heroiske Skikkelse, De engang holdt op for mit beundrende Blik med den Forklaring, at det var min Fremtid, den heroiske Skikkelse, der skulde have gjort mig selv til en Heros, hvis jeg havde havt Kraft til at iføre mig den. I sin Tid henrev den mig med al Illusionens Magt i en fuldkommen Phantasi-Beruselse. Saaledes at afslutte sit hele Liv for en eneste Piges Skyld! At gjøre sig til en Skurk, en Bedrager alene for at vise, i hvilken Priis man holdt hende, thi for en Ubetydelighed offrer man ikke sin Ære! At brændemærke sig selv, at forspilde sit Liv! At paatage sig Hævnens Gjerning og fuldkomme den ganske anderledes end Menneskenes tomme Passiar formaaer det! Saaledes at være Heros, ikke i Verdens Øine, men i sig selv, Intet at kunne beraabe sig paa mod Mennesken, men levende indemuret i sin Personlighed, i sig selv at have sit eget Vidne, sin egen Dommer, sin egen Anklager og i sig den eneste! At give sit fremtidige Liv til Priis for den Krydsen af Tanker, der vel maatte være Følgen af et saadant Skridt, hvorved man paa en Maade menneskelig talt gav Afkald paa Forstanden! At gjøre alt Dette for en Piges Skyld! Og hvis det lod sig gjøre om, da, som De bemærkede, at have gjort en Pige den ridderligste og mest erotiske Compliment, der overgik enhver selv den eventyrligste Bedrift, netop fordi man kun havde brugt sig selv. Denne Yttring gjorde et dybt Indtryk paa mig. Den var naturligvis ikke sagt med Sværmeri — De og Sværmeri! — Den var sagt med rolig og kold Forstandighed, med en officiel Viden, som havde De alene for den Sags Skyld gjennemgaaet alle Ridder-Fortællinger. Hvad det maa være for en Tænker at opdage en ny Kategori, det var det for mig at gjøre en Opdagelse i det erotiske Omfang.

Uheldigvis var jeg imidlertid ikke den Kunstner, der havde Kraft til en saadan Præstation, eller Udholdenhed; heldigvis saae jeg Dem kun paa afsides Steder og sjeldent. Skulde jeg have havt Dem ved Siden, kunde De have siddet i Værelset, om det saa var i en Krog, læsende, skrivende, foretagende Dem det Uvedkommende og dog, det veed jeg kun for godt, og dog

opmærksom paa Alt — jeg troer jeg havde begyndt derpaa. Hvis det var skeet, det havde været forfærdeligt. Eller er det ikke forfærdeligt saaledes med kold Rolighed Dag efter Dag at hexe den Elskede ind i en Usandhed! Og sæt hun havde grebet til Midler, som stode til hendes Raadighed — de qvindelige Besværgelser; sæt hun med Taarer havde bedet mig, besværget mig ved min Ære, min Samvittighed, min Salighed, min Fred i Liv og Død, min Fred baade her og hisset! Det gyser i mig blot ved Tanken derom.

Jeg har ikke glemt de enkelte Vink, De henkastede, som jeg da overhovedet ikke vovede at opponere og kun var altfor fortrylket. „Dersom en Pige er i Retten, naar hun bruger disse Midler, saa skal man lade dem virke paa sig, ja hvad mere er, man kommer hende til Hjælp i Anvendelsen. I Forhold til en Pige er man ridderlig nok til ikke blot at være sig selv, men tillige Actor paa hendes Vegne. Er hun ikke i Retten, da har det Intet at betyde, man lader dem glide af.“ Det er sandt, absolut, fuldkommen sandt, men denne Forstandighed har jeg ikke. „Hvilken taabelig Modsigelse, man ofte møder i Menneskenes Feighed og Mod. Man frygter at see det Forfærdelige, men man har Mod til at gjøre det. De forlader Pigen; dette er det Forfærdelige. Dertil har De Mod; men at see hende blegne, tælle hendes Taarer, være Vidne til hendes Nød, dertil har De ikke Mod. Og dog er dette jo Intet mod det Andet. Veed De hvad De vil, og hvorfor og hvorvidt, saa bør De see, bør De respektere ethvert Argument, og ikke liste Dem fra Noget i Haab om, at Deres Phantasi er sløvere end Virkeligheden. Herved bedrager De Dem da ogsaa selv; thi Deres levende Phantasi vil reise sig ganske anderledes, naar engang Tiden kommer, da De skal forestille Dem hendes Nød, end naar De har seet den, har hjulpet hende til at gjøre Alt saa ængstende for Dem og rædsomt som muligt.“ Det er sandt, hvert Ord er sandt, men det er en Sandhed, som var Verden død, saa kold og saa consequent er den. Den overbeviser mig ikke, den bevæger mig ikke. Jeg tilstaaer det, jeg er svag, jeg var svag, jeg bliver aldrig saaledes stærk

eller uforfærdet. Betænk dog Alt, tænk Dem i mit Sted, men glem ikke, at De virkelig elsker saa høit, som jeg elskede hende. Jeg er overbeviist om, De seirede, De trængte igjennem, De overvandt alle Rædsler, De fik hende bedaaret i Deres Falsum. Hvad vilde skee? Dersom ikke det Heldigste skete, at i samme Øieblik som Anstrængelsen var forbi, Deres Haar blev graat, og Deres Sjæl en Time efter havde udaandet, da maatte jo, som Deres Plan ogsaa gik ud paa, dette Falsum fortsættes. Det vilde lykkes Dem, derom er jeg overbeviist. Frygter De ikke for at tabe Forstanden? Frygter De ikke for at løbe vild i en forfærdelig Lidenskab, som man kalder Foragt for Mennesker? Saaledes at have Ret, at være trofast, og dog give sig hen som en Skurk, og nu i sit Bedrag haane al den Jammerlighed, der ofte nok bryster sig, men ogsaa spotte det Bedre i Verden! At et Hoved skulde kunne udholde Sligt! Mener De ikke, at det vilde blive fornødent, ofte at staae op i Natten og drikke et Glas koldt Vand, eller at sidde ved Siden af sit Leie og regne efter! Sæt jeg havde begyndt derpaa, Fortsættelsen var umulig at udholde. Jeg valgte et andet Middel, forlod i al Stilhed Kjøbenhavn og gik til Stockholm. Efter Deres Plan havde dette været urigtigt. Jeg burde have reist aabenlyst. Tænk Dem, at hun havde staaet paa Toldboden, det gyser i mig. Tænk Dem, at jeg først fik Øie paa hende i det Secund, da Maskineriet sattes i Gang. Jeg troer, jeg havde mistet Forstanden. Jeg tvivler ikke paa, at De havde havt Kraft til at forblive rolig. Hvis det havde været fornødent, hvis De havde ventet, at hun skulde vise sig paa Toldboden, havde De taget Syppigen med og reist med hende. Hvis det havde været fornødent, havde De ikke blot underkjøbt en Pige, men blot for at tjene den Elskede, forført en Pige, virkelig forført, skjendt og brændt, hvis det gjordes behov. Men sæt De engang pludselig var vaagnet op i Natten, og ikke havde kunnet kjende Dem selv, havde forvexlet Dem selv med den Skikkelse, De brugde til Deres fromme Bedrag. Thi det maa jeg tilstaae, De meente visselig ikke, at man letsindig skulde begynde paa Sligt, ja De lod endog et Ord falde

om, at denne Methode aldrig kunde blive absolut nødvendig, uden Pigens egen Skyld, hvad enten hun havde været tankeløs nok til ikke at mærke Sympathiens Mindelse, eller selvkjærlig nok til at lade den gaae over. Men netop dette — vilde der da ikke komme et Øieblik, hvor hun vilde forstaae, hvad hun burde have gjort, vilde fortvivle over Følgerne af at hun undlod det, hvilke dog ikke saa meget havde deres Grund i hendes Haardhed, som i den Andens hele Personlighed. Var det ikke gaaet hende, som det var gaaet mig? Hun havde ikke anet, ikke drømt, hvilke Kræfter hun satte i Bevægelse, paa hvilke Lidenskaber hun spillede, og saaledes var hun jo bleven skyldig i Alt, skjønt uskyldig. Var det ikke at være for streng mod hende! Naar jeg i denne Henseende skulde gjøre Noget, da vilde jeg heller skjende, blive vred, men denne tause objektive Fordømmelse!

Nei! Nei! Nei! jeg kunde ikke, jeg kan ikke, jeg vil ikke, ikke for Alt vil jeg gjøre det. Nei! Nei! Nei! jeg kunde fortvivle over disse Skrifttegn, der staae kolde og som ørkesløse Dagdrivere ved Siden af hinanden, og det ene Nei siger ikke mere end det andet. De skulde høre Lidenskaben i mig modulere dem. Gid jeg stod hos Dem, gid jeg med mit sidste Nei kunde løsrive mig fra Dem, som Don Juan fra Commandanten, hvis Haand ikke er mere kold end den Forstandighed, hvormed De uimodstaaelig river mig hen. Og dog stod jeg for Dem, sagde jeg vel neppe mere end eet Nei; thi inden jeg kom videre, havde De vel afbrudt mig med det kolde Svar: ja! ja!

Det jeg gjorde var noget meget maadeligt og fuskeragtigt. Smiil kun ad mig. Naar en Svømmer, der er vant til at springe ud fra Masten af et Skib og at gjøre Saltomortaler inden han naaer Vandet, opfordrer en Anden til at følge Exemplet, og denne Anden istedet derfor gaaer hen til Trappen, stikker først det ene Been ud, saa det andet, og derpaa lader sig dumpe — saa, ja saa behøver jeg ikke at faae at vide, hvad den Første gjør. En Dag udeblev jeg, uden at have sagt hende et Ord, jeg gik ombord paa Dampskibet til Stockholm, flygtede bort, skjulende mig for Alle. Gud i Himlene hjælpe hende til selv at finde en Forklaring!

Har De ikke seet hende — den Pige, jeg aldrig nævner ved Navn, hvis Navn jeg ikke var Menneske for at skrive; thi min Haand vilde ryste af Forfærdelse. Har De seet hende? Er hun bleg, eller maaskee død, sørger hun, har hun smedet en Forklaring, der trøster hende, er hendes Gang endnu let, eller er hendes Hoved bøiet og hendes Skikkelse besværet! Store Gud, min Phantasi kan tjene mig med Alt. Er hendes Læber blege, disse Læber, som jeg beundrede, om jeg end kun tillod mig at kysse hendes Haand. Er hun mødig og tankefuld, hun der var salig som et Barn! Skriv, jeg beder Dem. Nei skriv ikke, jeg vil intet Brev have fra Dem, Intet høre om hende, jeg troer Intet, ikke et Menneske, ikke hende selv. Om hun stod lyslevende for mig, om hun var freidigere end nogensinde, jeg blev ikke glad, jeg troede hende ikke, jeg troede, det var et Bedrag for at spotte eller for at trøste mig. Har De seet hende? Nei! jeg haaber, at De ikke har tilladt Dem at see hende, eller at blande Dem ind i min Kjærlighedshistorie. Dersom jeg faaer det at vide! Naar en Pige bliver ulykkelig, da komme strax alle disse hungrige Uhyrer, der ville mætte deres psychologiske Sult og Tørst eller skrive Noveller. Blot jeg turde styrte frem og idetmindste holde disse Spyfluer borte fra den Frugt, der var mig sødere end Alt, finere, ømmere at see til end en Ferskken, naar den i sit lykkeligste Øieblik pynter sig herligst i Silke og Fløiel.

Hvad jeg nu gjør? Jeg begynder forfra, og derpaa begynder jeg bagfra. Jeg flyer enhver udvortes Mindelse om det Hele, medens min Sjæl Dag og Nat, vaagen og i Drømme, sysler uafladelig dermed. Hendes Navn nævner jeg aldrig, og jeg takker Skjebnen for, at jeg ved en Misforstaaelse har faaet et falskt Navn. Et Navn, mit Navn — det tilhører jo egentlig hende. Gid jeg kunde blive af med det. Mit eget Navn er nok til at minde mig om Alt, og hele Tilværelsen synes mig kun at indeholde Allusioner til dette Forbigangne. Dagen før min Afreise læste jeg i Adresseavisen: „at 16 Alen svært sort Silketøi var til Salg paa Grund af anden Bestemmelse.“ Hvilken kunde den første Bestemmelse være, maaskee en Brudekjole! At jeg

ikke ogsaa kan sælge mit Navn i Avisen paa Grund af forandret Bestemmelse. Om en vældig Aand tog mit Navn fra mig, og bød mig det tilbage, prangende med udødelig Hæder, jeg vilde kaste det bort, langt bort, jeg vilde tigge om det ubetydeligste, det mest intetsigende, at blive kaldt Nr. 14 som en af de blaae Drenge. Hvad hjalp et Navn mig, som ikke er mit, hvad hjalp et herligt Navn mig, om det var mit;

thi hvad er Navnkundigheds smigrende Røst
Mod et Elskovs Suk fra en Jomfrues Bryst.

Hvad jeg nu gjør? Jeg gaaer i Søvne om Dagen og ligger vaagen om Natten. Jeg er flittig og stræbsom, et Mønster paa Huslighed og Hjemmeflid, jeg væder Fingeren, jeg træder med Benet, jeg standser Hjulet, sætter Tenen i Gang — jeg spinder. Men naar jeg om Aftenen skal sætte Rokken hen, saa var der ingen, og hvor det Spundne er bleven af, det veed min Kat. Jeg er rastløs og ferm, ufortrøden, men hvor bliver Alt af; den, der træder Tørv, udretter Mirakler mod mig. Kort, hvis De vil forstaae, hvis De vil have en Forestilling om min ufrugtbare Gjerning, saa forstaae Digterens Ord aandeligt om mine Tanker, det er Alt, hvad jeg kan sige:

Die Wolken treiben hin und her,
Sie sind so matt, sie sind so schwer;
Da stürzen rauschend sie herab,
Der Schoos der Erde wird ihr Grab.

Mere behøver jeg vel ikke at sige Dem, eller rettere, jeg behøvede snarere Dem for at kunne sige Mere, for forstandigt og klart at kunne udtrykke, hvad min famlende Tanke kun affindigt kan lade forstaae.

Hvis jeg vilde fuldstændigt fortælle Alt, vilde mit Brev blive uendeligt langt, idetmindste ligesaa langt som et ondt Aar, og som de Tider, om hvilke der staaer: de behage mig ikke. Den Fordeel har jeg dog, at jeg overalt ligegodt kan bryde af, saaledes som jeg hvert Øieblik kan klippe den Traad over, jeg selv spin-

der. Hermed Gud befalet. Den, der troer paa Tilværelsen, han har godt assureret, han opnaaer Alt, ligesaavist som den Mand skjuler sin Følelse, der holder en Hat uden Pul for sit bedende Ansigt.

Min Herre! jeg har den Ære o. s. v.

— ja enten jeg vil eller ei bliver jeg dog

Deres

hengivne, navnløse Ven.

---

d. 19. September.

Min tause Medvider!

Job! Job! O! Job! Sagde Du virkelig ikke Andet end disse skjønne Ord: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet? Sagde Du ikke mere? Vedblev Du i al Din Nød blot at gjentage dem? Hvorfor taug Du i 7 Dage og Nætter, hvad foregik der da i Din Sjæl? Da hele Tilværelsen styrtede sammen over Dig og laae som Potteskaar omkring Dig, havde Du da strax den overmenneskelige Fatning, havde Du strax Kjærlighedens Fortolkning, Tillidens og Troens Frimodighed? Er Din Dør ogsaa lukket for den Sørgende, kan han hos Dig ikke vente anden Lindring, end hvad verdslig Viisdom kummerligt tilbyder, ved at forelæse en Paragraph om Livets Fuldkommenhed? Veed Du intet Mere at sige, tør Du intet Mere sige end hvad de beskikkede Trøstere ordknap tilmaale den Enkelte, hvad de beskikkede Trøstere som stive Ceremonimestere foreskrive den Enkelte, at det i Nødens Stund er passende, at sige Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, hverken mere eller mindre, ligesom man siger prosit til den, der nyser! Nei, Du der i Din Velmagts Dage var den Undertryktes Sværd, og Oldingens Kjæp og den Nedbøiedes Stav, Du sveg ikke Menneskene, da Alt brast — da blev Du den Lidendes Mund, og den Sønderknustes Raab, og den Engstedes Skrig, og en Lindring for alle dem, der forstummede i Qvaler, et trofast Vidne om al den Nød og Sønderrivelse, der kan boe i et Hjerte, en usvigelig Talsmand, der vovede at klage „i Sjælens Bitterhed" og at stride med Gud. Hvorfor skjuler man dette? Vee den! der opæder Enker og Fa-

derløse, og besviger dem for deres Arv, men vee ogsaa den! der underfundigt vil bedrage den Sørgende for Sorgens midlertidige Trøst, at give sig Luft, og at „trættes med Gud." Eller er maaskee Gudsfrygten i vor Tid saa stor, at den Sørgende ikke behøver det, hvad der var Skik i hine gamle Dage? Tør man maaskee ikke klage for Gud? Er da Gudsfrygten bleven større eller Frygten og Feigheden? Nuomstunder mener man, at Sorgens egentlige Udtryk, at Lidenskabens fortvivlede Sprog maa overlades til Digtere, der da som Procuratorer ved en Underret tale den Lidendes Sag for den menneskelige Medlidenheds Domstol. Længere vover Ingen sig. Tael derfor Du, uforglemmelige Job! gjentag Alt, hvad Du sagde, Du vældige Talsmand, der møder for den Høiestes Domstol uforfærdet som en brølende Løve! I Din Tale er der Fynd, i Dit Hjerte er der Gudsfrygt, selv naar Du klager, naar Du værner om Din Fortvivlelse mod Dine Venner, der som Røvere staae op at overfalde Dig med deres Taler, selv naar Du, hissет af Dine Venner, søndertræder deres Viisdom, og foragter deres Forsvar for Herren, som var det en udlevet Hoftjeners eller en statsklog Regjeringsmands elendige Kløgt. Dig behøver jeg, en Mand, der veed at klage høit, saa det gjenlyder i Himlene, hvor Gud beraadslaaer med Satan om at lægge Planer op mod et Menneske! Klag, Herren frygter ikke, han kan vel forsvare sig; men hvorledes skulde han kunne forsvare sig, naar Ingen vover at klage, som det sømmer sig et Menneske. Tael, opløft Din Røst, tael høit, Gud kan vel tale høiere, han har jo Tordenen — men ogsaa den er et Svar, en Forklaring, paalidelig, trofast, oprindelig, et Svar fra Gud selv, der, hvis den end knuste et Menneske, er herligere end Bysnak og Rygter om Styrelsens Retfærdighed, opfundne af menneskelig Viisdom, udspredte af Kjellinger og Halvmænd.

Min uforglemmelige Velgjører, plagede Job! tør jeg slutte mig til Dit Samfund, maa jeg høre paa Dig. Stød mig ikke bort, jeg staaer ikke svigefuld ved Dit Arnested, mine Taarer ere ikke falske, om jeg end ikke formaaer, blot at græde med Dig. Som den Glade søger Glæden, deeltager i den, om end det,

der glæder ham nærmest, er den Glæde, der boer i ham selv, saaledes søger den Sørgende Sorgen. Jeg har ikke eiet Verden, ikke havt 7 Sønner og 3 Døttre, men ogsaa den kan jo have tabt Alt, der kun eiede Lidet, ogsaa den kan jo ligesom have tabt Sønner og Døttre, der tabte den Elskede, og ogsaa den blev jo ligesom slagen med onde Saar, der tabte Æren og Stolthed, og med den Livskraften og Meningen.

Deres
navnløse Ven.

d. 11. October.

Min taufe Medvider!

Mit Liv er bragt til det Yderſte; jeg væmmes ved Tilværelſen, den er ſmagløs uden Salt og Mening. Om jeg var hungrigere end Pierrot, gad jeg dog ikke æde den Forklaring, ſom Menneſkene byde. Man ſtikker Fingeren i Jorden, for at lugte, hvad Land man er i, jeg ſtikker Fingeren i Tilværelſen — den lugter af ingen Ting. Hvor er jeg? Hvad vil det ſige: Verden? Hvad betyder dette Ord? Hvo har narret mig ind i det Hele, og lader mig nu ſtaae der? Hvem er jeg? Hvorledes kom jeg ind i Verden; hvorfor blev jeg ikke adſpurgt, hvorfor ikke gjort bekjendt med Skikke og Vedtægter, men ſtukket ind i Geleddet, ſom var jeg kjøbt af en Seelenverkooper? Hvorledes blev jeg Intereſſent i den ſtore Entrepriſe, ſom man kalder Virkeligheden? Hvorfor ſkal jeg være Intereſſent? Er det ikke en fri Sag? Og ſkal jeg nødſages til at være det, hvor er da Dirigenten, jeg har en Bemærkning at gjøre? Er der ingen Dirigent? Hvor ſkal jeg henvende mig med min Klage? Tilværelſen er jo en Debat, maa jeg bede, at min Betragtning kommer med under Overveielſe? Skal man tage Tilværelſen ſom den er, var det ſaa ikke bedſt, at man fik at vide, hvorledes den er? Hvad vil det ſige: en Bedrager? Siger ikke Cicero, at man udfinder en ſaadan ved at ſpørge: cui bono? Jeg lader Enhver ſpørge, og ſpørger Enhver, om jeg har havt nogen Gavn af, at gjøre mig ſelv og en Pige ulykkelig. Skyld — hvad vil det ſige? Er det Hexeri? Vides det ikke med Beſtemthed, hvorledes det gaaer til, at et Menneſke

bliver skyldig? Vil der Ingen svare? Er det da ikke af yderste Vigtighed for alle Dherrer Deeltagere?

Min Forstand staaer stille, eller rettere, jeg gaaer fra den? I det ene Øieblik er jeg træt og mat ja som død af Ligegyldighed, i det andet Øieblik raser jeg, og farer fortvivlet fra den ene Ende af Verden til den anden, for at finde Een, paa hvem jeg kunde lade min Vrede gaae ud. Mit Væsens hele Indhold skriger i Modsigelse med sig selv. Hvorledes gik det til, at jeg blev skyldig? Eller er jeg ikke skyldig? Hvorfor kaldes jeg da saa i alle Tungemaal? Hvad er det menneskelige Sprog for en jammerlig Opfindelse, der siger Eet, og mener et Andet?

Er der ikke hændt mig Noget, er det Hele ikke en Begivenhed? Kunde jeg forud vide, at hele mit Væsen vilde undergaae en Forandring, at jeg vilde blive et andet Menneske? Brød maaskee det frem, der laae dunkelt i min Sjæl? Men laae det dunkelt, hvorledes skulde jeg da kunne forudsee det? Men kunde jeg ikke forudsee det, saa er jeg jo uskyldig. Dersom jeg havde faaet et Nerveslag, havde jeg da ogsaa været skyldig? Hvad er den menneskelige Mælen, som man kalder Sproget, for et jammerligt Kragemaal, der kun forstaaes af en Clique! Ere de Umælende ikke visere, at de aldrig tale om Sligt? — Er jeg troløs? Hvis hun vedblev at elske mig, og aldrig vilde elske nogen Anden, saa var hun jo trofast mod mig. Hvis jeg vedbliver kun at ville elske hende, er jeg da troløs? Vi gjøre jo begge det Samme, hvorledes bliver jeg da en Bedrager, fordi jeg viser min Troskab ved at bedrage? Hvorfor skal hun have Ret, jeg Uret? Naar vi begge ere troe, hvorfor udtrykkes det da saaledes i det menneskelige Sprog, at hun er trofast, jeg en Bedrager?

Om hele Verden stod op mod mig, om alle Skolastikere vilde disputere med mig, om det gjaldt mit Liv, jeg har dog Ret. Det skal Ingen fraribe mig, om der end intet Sprog er, hvori jeg kan sige det. Jeg har handlet rettelig. Min Elskov lader sig ikke udtrykke i et Ægteskab. Gjør jeg det, er hun knust. Maaskee har Muligheden forekommet hende tillokkende. Det kan jeg

ikke for, det var den ogsaa for mig. I samme Øieblik Virkelighеden indtræder, er Alt tabt, saa er er det for sildigt. Den Virkelighed, i hvilken hun skal have sin Betydning, bliver for mig kun en Skygge, der løber ved Siden af min egentlige Aands-Virkelighed, en Skygge, der snart vil bringe mig til at lee, snart vil gribe forstyrrende ind i min Existents. Det vil ende med, at jeg vil tage paa hende, samlende som greb jeg en Skygge, eller som udstrakte jeg min Haand efter en Skygge. Er hendes Liv da ikke forspildt? Hun bliver jo som død for mig, ja hun kunde vække den Fristelse i min Sjæl, at ønske hende død. Dersom jeg da knuser hende, forflygtiger hende netop i det Øieblik, jeg vil gjøre hende til Virkelighed, istedenfor at jeg i andet Fald beholder hende i en sand, om end i anden Forstand ængstende Virkelighed — hvad saa? Saa siger Sproget, at jer er skyldig; thi jeg burde have forudseet det. — Hvad er det for en Magt, der vil tage min Ære og min Stolthed fra mig, og gjøre det paa en saa meningløs Maade? Er jeg da priisgiven? Skal jeg da være skyldig og være en Bedrager, i hvad jeg saa end gjør, selv om jeg Intet gjør? — Eller er jeg maaskee gal? Saa var det vel bedst at indespærre mig, thi den menneskelige Feighed frygter især Sindssvages og Døendes Forklaringer. Hvad vil det sige: affindig? Hvad skal jeg gjøre, for at nyde den borgerlige Agtelse, at betragtes som klog? Hvorfor svarer man ikke? Jeg udlover en raisonnabel Douceur, hvis Een opfinder et nyt Ord! Jeg har fremsat Alternativerne. Er der nogen saa klog, at han veed flere end to? Men veed han ikke flere, saa er det jo Nonsens, at jeg er affindig, troløs og en Bedrager, medens Pigen er trofast og fornuftig og agtet af Menneskene. Eller skal det lægges mig til Last, at jeg gjorde det Første saa skjønt som muligt? Taksigelse! Da jeg saae hendes Glæde ved at blive elsket, da underlagde jeg mig selv og Alt, hvad hun pegede paa, under Elskovens Tryllemagt. Er det en Skyld, at jeg kunde det, eller en Skyld, at jeg gjorde det? Hvem er Skyld deri uden hun selv og det Tredie, som Ingen veed, hvorfra det kom, det, der rørte mig med sit Slag og forvandlede mig? Hvad jeg har gjort, roser man jo

hos Andre. — Eller er det mit Vederlag, at jeg blev Digter? Jeg frabeder mig alt Vederlag, jeg fordrer min Ret o: min Ære. Jeg har ikke bedet om at blive det, og vil ikke kjøbe det for den Priis. — Eller hvis jeg er skyldig, da maa jeg jo kunne angre min Skyld, og gjøre den god igjen. Man forklare mig hvorledes. Skal jeg maaskee ovenikjøbet angre, at Verden tillader sig at spille med mig som Barnet med en Oldenborre? — Eller er det maaskee bedst, at glemme det Hele? At glemme, jeg har jo ophørt at være, dersom jeg glemmer det, eller hvad er det for et Liv, naar jeg med den Elskede har tabt Ære og Stolthed, og tabt det saaledes, at Ingen veed, hvorledes det er gaaet til, hvorfor jeg da aldrig kan oprette det igjen? Skal jeg saaledes lade mig puffe ud, hvorfor er jeg da bleven puffet ind, jeg har ikke forlangt det?

Den, der sidder paa Vand og Brød, han har det bedre, end jeg har det. Mine Betragtninger ere, menneskelig talt, den knappeste Diæt, der lader sig tænke, og dog føler jeg en Tilfredsstillelse i, saaledes i al min Mikrokosmiskhed at gebærde mig saa makrokosmisk som mulig.

Menneskene taler jeg ikke med, men for dog ikke at afbryde al Communication med dem, samt for ikke at give dem Snak for Pengene, har jeg samlet en Bunke Vers, kjernefulde Udsagn, Ordsprog, korte Sententser af hine udødelige græske og romerske Skribenter, der til alle Tider ere blevne beundrede. Til denne Anthologi har jeg føiet flere ypperlige Citater af den under Waisenhusets Privilegium udgivne Balles Lærebog. Spørger man mig om Noget, da har jeg mit Svar færdigt. Jeg citerer Classikerne ligesaa godt som Peer Degn, og citerer ovenikjøbet Balles Lærebog. „Om vi end have opnaaet al ønskelig Ære, bør vi ikke lade os henrive til Overmod eller Hoffærdighed.“ Jeg bedrager da Ingen. Hvor Mange er der vel, der altid sige en Sandhed eller en god Bemærkning. „Under Navn af Verden indbefattes i Almindelighed baade Himmel og Jord, med Alt, hvad som derudi befindes.“

Hvad kunde det ogsaa hjælpe, at jeg vilde sige Noget, der er Ingen, der forstaaer mig; min Smerte og min Lidelse er navnløs, som jeg selv er det, der skjønt han intet Navn har, dog altid maaskee bliver Noget for Dem, og i ethvert Tilfælde forbliver

Deres Hengivne.

d. 15. November.

Min tauſe Medvider!

Derſom jeg ikke havde Job! Det er umuligt at beſkrive og nuancere, hvilken Betydning og hvor mangfoldig en Betydning han har for mig. Jeg læſer ham ikke ſom man læſer en anden Bog med Øiet, men jeg lægger Bogen ligeſom paa mit Hjerte, og med Hjertets Øie læſer jeg den, forſtaaer i en clairvoyance det Enkelte paa den forſkjelligſte Maade. Som Barnet lægger Lærebogen under ſit Hoved, for at være ſikker paa, at han ikke har glemt ſin Lectie, naar han vaagner om Morgenen, ſaaledes tager jeg Bogen med mig om Natten i Sengen. Hvert Ord af ham er Føde og Klæde og Lægedom for min elendige Sjæl. Snart vækker et Ord af ham mig af min Lethargi, ſaa jeg vaagner til ny Uro, ſnart ſtiller det den ufrugtbare Raſen i mit Indre, ender det Rædſomme i Lidenſkabens ſtumme Qvalmen. De har dog læſt Job? Læs den, læs den atter og atter. Jeg nænner ikke engang at ſkrive et eneſte Udbrud af i et Brev til Dem, ſkjønt jeg har min Glæde af at tage ny og ny Afſkrift af Alt, hvad han har ſagt, ſnart med danſke, ſnart med latinſke Bogſtaver, ſnart i een Format ſnart i en anden. Enhver ſaadan Afſkrift bliver lagt ſom et Gudshaandsplaſter paa mit ſyge Hjerte. Og paa hvem laae vel Guds Haand ſom paa Job! Men citere ham — det kan jeg ikke. Det var at ville give min Beſyv med, det var at ville gjøre hans Ord til mine i en Andens Nærværelſe. Naar jeg er alene, da gjør jeg det, tilegner mig Alt; men ſaaſnart Nogen er tilſtede, da veed jeg vel, hvad et ungt Menneſke har at gjøre, naar gamle Folk tale.

I hele det gamle Testamente er der ingen Skikkelse, man nærmer sig med den menneskelige Tillid og Frimodighed og Fortrøstning, som Job, netop fordi Alt hos ham er saa menneskeligt, fordi han ligger i et Confinium til Poesien. Intetsteds i Verden har Smertens Lidenskab fundet et saadant Udtryk. Hvad er Philoktet med sine Klager, der dog bestandig blive ved Jorden, og ikke forfærde Guderne. Hvad er Situationen i Philoktet, naar den sammenlignes med Jobs, hvor Ideen stedse er i Bevægelse.

Tilgiv, at jeg fortæller Alt, De er jo min Fortrolige, og De kan ikke svare. Hvis noget Menneske fik det at vide, det vilde ængste mig ubeskriveligt. Om Natten kan jeg lade Lysene tænde i mit Værelse, det hele Huus illuminere. Da staaer jeg op, læser med høi Røst, raabende næsten, en eller anden Passus af ham. Eller jeg lukker mit Vindue op, og skriger hans Ord ud i Verden. Er Job en poetisk Figur, har der aldrig været nogen Mand, der har talt saaledes, saa gjør jeg hans Ord til mine, og paatager mig Ansvaret. Mere kan jeg ikke; thi hvo har en saadan Veltalenhed som Job, eller er istand til at forbedre noget af det Sagte.

Skjønt jeg har læst Bogen atter og atter, bliver ethvert Ord mig nyt. Hver Gang jeg kommer til det, fødes det oprindelig eller bliver oprindelig i min Sjæl. Al Lidenskabens Beruselse suger jeg som en Dranker lidt efter lidt ind, indtil jeg ved denne langsomme Nippen bliver næsten bevidstløs drukken. Paa den anden Side haster jeg det imøde med ubeskrivelig Utaalmodighed. Et halvt Ord, da iler min Sjæl ind i hans Tanke, i hans Udbrud; hurtigere end det udkastede Lod søger Havsens Bund, hurtigere end Lynet søger Lederen, smutter min Sjæl ind deri og forbliver der.

Til andre Tider er jeg stillere. Da læser jeg ikke, da sidder jeg hensjunken som en gammel Ruin og skuer Alt. Da er det mig, som var jeg et lille Barn, der gaaer omkring og pusler i Stuen, eller der sidder i en Krog med sit Legetøi. Da bliver jeg saa underlig til Mode. Jeg kan ikke forstaae, hvad det er, der gjør

de Ældre saa lidenskabelige, jeg kan ikke blive klog paa, hvad det er de trættes om, og dog kan jeg ikke lade være at lytte. Da tror jeg, at det er onde Mennesker, der have gjort Job al den Sorg, at det er hans Venner, der nu sidde og gjøe ad ham. Da græder jeg ganske højt, en unævnelig Angst for Verden og Livet og Menneskene og Alt sammenknuger min Sjæl.

Da vaagner jeg og begynder igjen at læse ham højt af al min Magt og af mit ganske Hjerte. Da forstummer jeg pludselig; jeg hører Intet mere, seer Intet, kun i dunkle Omrids ahner jeg Job, der sidder ved Arnestedet, og hans Venner; men Ingen siger et Ord, men denne Taushed skjuler alle Rædsler i sig som en Hemmelighed, Ingen tør nævne.

Da brydes Tausheden, og Jobs plagede Sjæl bryder frem i vældige Raab. Dem forstaaer jeg, disse Ord gjør jeg til mine. I samme Øieblik føler jeg Modsigelsen, da smiler jeg ad mig selv, som man smiler ad et lille Barn, der har taget sin Faders Klæder paa. Eller er det ikke til at smile ad, naar nogen Anden end Job vilde sige: Ak! kunde en Mand gaae i Rette med Gud, som et Menneskes Barn med sin Staldbroder. Og dog kommer Angesten over mig, som forstod jeg det endnu ikke, men som vilde jeg engang komme til at forstaae, som lurede allerede den Forfærdelse paa mig, om hvilken jeg læser, som drog jeg den over mig ved at læse om den, ligesom man bliver syg af den Sygdom, om hvilken man læser.

d. 14 December.

Min taufe Medvider!

Alt har ſin Tid, Feberens Raſen er forbi, jeg er ſom en Reconvaleſcent.

Hemmeligheden i Job, Livskraften, Nerven, Ideen er: at Job uagtet alt Dette har Ret. Ved denne Paaſtand exciperer han mod alle menneſkelige Betragtninger, hans Udholdenhed og Kraft beviſer Myndigheden og Bemyndigelſen. Enhver menneſkelig Forklaring er ham kun en Misforſtaaelſe, og al hans Nød er ham i Forhold til Gud kun ſom et Sophisme, han vel ſelv ikke kan løſe, men ſom han fortrøſter ſig til, at Gud kan løſe. Der er brugt ethvert argumentum ad hominem imod ham, men han holder freidig ſin Overbeviisning op. Han paaſtaaer at være i god Forſtaaelſe med Herren, han veed ſig uſkyldig og reen i ſit inderſte Hjerte, hvor han tillige veed det med Herren, og dog modbeviſer hele Tilværelſen ham. Deri ligger det Store i Job, at Frihedens Lidenſkab hos ham ikke qvæles eller beroliges i et forkeert Udtryk. Denne Lidenſkab er under lignende Omſtændigheder ofte qvalt i et Menneſke, idet en Kleinmodighed og ſmaalig Angſt har ladet et Menneſke troe, han leed for ſine Synders Skyld, hvor han ſlet ikke gjorde det. Hans Sjæl manglede Udholdenhed til at gjennemføre en Tanke, naar Verden fortvæk tænkte ham imod. Naar et Menneſke mener, at en Ulykke rammer ham for hans Synders Skyld, da kan det være ſmukt og ſandt og ydmygt, men det kan ogſaa være, fordi han dunkelt opfatter Gud ſom en Tyran, hvad

Mennesket paa en meningsløs Maade udtrykker saaledes, at han i samme Øieblik fører ham ind under ethiske Bestemmelser. — Job blev heller ikke dæmonisk. Saaledes kan et Menneske f. Ex. ville give Gud Ret, skjønt han troer selv at have det. Han vil ligesom vise, at han elsker Gud, selv naar Gud vil friste den Elskende. Eller Gud kan ikke gjøre Verden om for hans Skyld, saa vil han være høimodig nok til at vedblive at elske. Dette er en aldeles dæmonisk Lidenskab, der fortjente en særskilt psychologisk Behandling, hvad enten den humoristisk ligesom bryder Trætten af, for ikke at gjøre videre Ophævelser, eller den culminerer i en selvisk Trodsen paa sin Følelses Styrke.

Job vedbliver sin Paastand, at han har Ret. Han gjør det saaledes, at han vidner derved om den ædle menneskelige Frimodighed, der dog veed, hvad et Menneske er, at han, om end skrøbelig og hurtig henvisnet som Blomstens Liv, dog i Retning af Friheden er noget Stort, har en Bevidsthed, som end ikke Gud selv kan fratage ham, skjønt han gav ham den. Job fastholder tillige sin Paastand saaledes, at man i ham seer den Kjærlighed og Tillid, der er forvisset om, at Gud nok kan forklare Alt, naar man blot faaer ham selv i Tale.

Vennerne give Job nok at bestille; Striden med dem er en Skærsild, hvori den Tanke luttres, at han dog har Ret. Skulde han selv mangle Kraft og Opfindsomhed til at ængste sin Samvittighed og forskrække sin Sjæl, mangle Phantasi til at blive bange for sig selv, for den Skyld og Brøde, der lønlig kunde huse i hans Inderste, da hjælpe Vennerne ham ved deres tydelige Hentydninger, ved deres nærgaaende Sigtelser, der ligesom misundelige Ønskeqvister maatte kunne kalde frem hvad der laae dybest forborgent. Hans Ulykke er deres Hovedargument, og saaledes staaer Alt fast for dem. Man skulde troe, Job maatte enten tabe Forstanden eller synke sammen afmattet i Elendighed, capitulere paa Naade og Unaade. Eliphas, Bildad, Zophar og fremfor alle Elihu, der reiser sig integer, da de Andre ere trætte, variere det Thema, at hans Ulykke er en Tugtelse, han skal angre, bede om Tilgivelse, saa bliver alt godt igjen.

Job holder imidlertid fast ved Sit. Hans Paastand er som en Passeerseddel, ved hvilken han forlader Verden og Menneskene, den er en Fordring, Menneskene protestere, men Job dog ikke tilintetgjør. Han bruger ethvert Middel for at bevæge sine Venner. Han søger at røre dem til Medlidenhed („forbarmer Eder over mig"), han forfærder dem med sin Stemme („I sammensmede Løgn"). Forgjeves. Hans Smertes-Skrig bliver hæftigere og hæftigere, alt eftersom ved Vennernes Modsigelse Reflexionen netop fordyber sig i hans Lidelser. Dog dette bevæger ikke Vennerne, og derom dreier Sagen sig jo ikke. De ville gjerne give ham Ret i, at han lider, at han har Grund til at skrige, at „Skov-Aaselet ikke skryder over Græsset", men de fordre, at han skal see Tugtelsen deri.

Hvorledes forklarer man nu Jobs Paastand? Forklaringen er denne: det Hele er en Prøvelse. Denne Forklaring efterlader imidlertid ny Vanskelighed, hvilken jeg har stræbt at gjøre mig tydelig paa følgende Maade. Videnskaben afhandler og forklarer jo Tilværelsen og i Tilværelsen Menneskets Forhold til Gud. Hvilken Videnskab er nu af den Beskaffenhed, at den har Plads for et Forhold, der er bestemt som Prøvelse, hvilken uendeligt tænkt slet ikke er, men kun er for Individet? En saadan Videnskab existerer ikke og kan umulig existere. Hertil kommer: Hvorledes faaer Individet at vide, at det er en Prøvelse? Det Individ, der overhovedet har Forestilling om en Existents i Tanke og en Bevidstheds Væren, indseer let, at dette ikke er saa hurtigt gjort som sagt, eller saa hurtigt forbi som det er sagt, eller saa hurtigt fastholdt som det er sagt. Først maa jo Begivenheden klares ud af de kosmiske Forhold og faae en religieus Daab og et religieus Navn, saa skal man fremstille sig for Ethiken til Visitation og saa kommer Udtrykket: en Prøvelse. I den Tid før existerer Individet aabenbart ikke i Kraft af Tanke. Enhver Forklaring er mulig, og Lidenskabens Hvirvel er løsgiven. Kun de Mennesker, der ikke have Forestilling, eller dog en uværdig Forestilling om at leve i Kraft af Aand, ere hurtigt færdige i denne Henseende, de have en Halvtimeslæsning

at trøste med, ligesom mange philosophiske Lærlinge have et Hastværks-Resultat at tilbyde.

Det Store i Job er derfor end ikke, at han sagde: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, hvilket han jo ogsaa sagde først og senere ikke gjentog, men Jobs Betydning er, at Grændsestridighederne til Troen i ham ere udkæmpede, at hiin uhyre Opstand af Lidenskabens vilde og stridslystne Kræfter her er foreskillet.

Derfor beroliger Job ikke som en Troes-Helt, men han lindrer midlertidig. Job er ligesom det hele indholdsrige Indlæg fra Menneskets Side i den store Sag mellem Gud og Mennesket, den vidtløftige og forfærdelige Proces, der havde sin Grund i, at Satan satte Ondt mellem Gud og Job, og som ender med, at det Hele var en Prøvelse.

Denne Kategori: Prøvelse er hverken æsthetisk, ethisk eller dogmatisk, den er aldeles transcendent. Det er først en Viden om Prøvelsen, at den er Prøvelse, der vilde finde sin Plads i en Dogmatik. Men saasnart denne Viden er indtraadt, er Prøvelsens Elasticitet svækket, og Kategorien egentlig en anden. Denne Kategori er absolut transcendent og sætter Mennesket i et reent personligt Modsætningsforhold til Gud, i et saadant Forhold, at han ikke kan lade sig nøie med nogen Forklaring paa anden Haand.

At der gives en Deel Mennesker, der strax have denne Kategori prompt ved enhver Leilighed, blot Grøden bliver sveden, beviser kun, at de ikke have fattet den. Den, der har en udviklet Verdensbevidsthed, han har en saare lang Omvei, inden han naaer den. Dette er Tilfældet med Job, der beviser Omfanget af sin Verdensanskuelse ved den Urokkelighed, med hvilken han veed at undgaae alle snilde ethiske Udflugter og snedige Anløb. Job er ikke Troens Helt, han føder „Prøvelsens" Kategori med uhyre Smerter, netop fordi han er saa udviklet, at han ikke har den i barnlig Umiddelbarhed.

At denne Kategori kunde intendere at udstryge og suspendere hele Virkeligheden ved at bestemme den som en Prøvelse

i Forhold til Evigheden, seer jeg vel. Dog har denne Tvivl ikke faaet Magt over mig; thi da en Prøvelse er en midlertidig Kategori, saa er den eo ipso bestemmet i Forhold til Tid, og maa derfor ophæves i Tiden.

Saa meget indseer jeg nu, og som jeg i Alt har tilladt mig at indvie Dem, saa skriver jeg ogsaa dette til Dem for mig selv. Af Dem, veed De, forlanger jeg Intet, uden at det maa tillades mig, at forblive

Deres Hengivne.

---

d. 13 Januar.

Min tauſe Medvider!

Stormene have udraſet — Tordenveiret er forbi — Job er bleven iretteſat foran Menneſkehedens Front — Herren og Job have forſtaaet hinanden, de ere forſonede, „Herrens Fortrolighed boer atter i Jobs Pauluner ſom i fordums Dage" — Menneſkene have forſtaaet Job, de komme nu til ham og æde Brød med ham og beklage og trøſte ham, hans Brødre og Søſtre forære ham hver en Penning og eet Guldſmykke — Job er velſignet og har faaet Alt dobbelt. — Det kalder man en Gjentagelſe.

Hvor gjør dog et Tordenveir ſaa godt! Hvor maa det dog være ſaligt at blive iretteſat af Gud! Medens ellers et Menneſke ſaa let forhærder ſig under Iretteſættelſen; naar Gud dømmer, da taber han ſig ſelv og glemmer Smerten i den Kjærlighed, der vil opdrage.

Hvo kunde nu have tænkt denne Slutning? Og dog er ingen anden Slutning tænkelig, medens denne heller ikke er det. Naar Alt er gaaet iſtaa, naar Tanken ſtandſer, naar Sproget forſtummer, naar Forklaringen vender fortvivlet hjem — da maa der et Tordenveir til. Hvo kan forſtaae dette? Og dog hvo kan udfinde noget Andet.

Fik da Job Uret? Ja! for evigt; thi høiere kan han ikke komme end til den Domſtol, der dømte ham. Fik Job Ret? Ja! for evigt, derved, at han fik Uret for Gud.

Saa er der da en Gjentagelſe. Naar indtræder den? Ja det er ikke godt at ſige i noget menneſkeligt Sprog. Naar ind-

traadte den for Job? Da der var al tænkelig menneskelig Vished og Sandsynlighed for Umuligheden. Lidt efter lidt taber han Alt; dermed forsvinder successivt Haabet, idet Virkeligheden, saa langt fra at formildes, snarere nedlægger strængere og strængere Paastand mod ham. Umiddelbart talt er Alt tabt. Kun en Udvei veed hans Venner, især Bildad, at han ved at bøie sig under Straffen, turde haabe en Gjentagelse indtil Overflod. Det vil Job ikke. Hermed strammes Knuden og Forviklingen, som kun kan løses ved et Tordenslag.

For mig indeholder denne Fortælling en ubeskrivelig Trøst. Var det dog ikke en Lykke, at jeg ikke fulgte Deres beundrede Plan, der var klogtig. Maaskee er det menneskelig talt Feighed af mig, men maaskee Styrelsen nu desto lettere kan komme mig til Hjælp.

Kun Eet fortryder jeg, at jeg ikke har bedet Pigen om at give mig min Frihed. Jeg er overbeviist derom, hun havde gjort det. Hvo fatter vel en Piges Høimodighed? Og dog kan jeg ikke ret fortryde det; thi jeg veed, at jeg gjorde det, fordi jeg var for stolt dertil paa hendes Vegne.

Dersom jeg ikke havde Job! Mere siger jeg ikke for ikke at bebyrde Dem med mit evindelige Omqvæd.

Deres Hengivne.

---

d. 17 Februar.

Min tauſe Medvider!

Her ſidder jeg. Paa Uſkyldigheden? ſom det hedder i Tyve-ſproget; eller paa Kongens Naade? Jeg veed det ikke; kun det veed jeg, at jeg ſidder, og at jeg ikke rører mig af Stedet. Her ſtaaer jeg, paa Spidſen eller ved Foden? det veed jeg ikke; kun det veed jeg, at jeg ſtaaer og ſtaaer suspenso gradu nu i en heel Maaned, uden at trække Foden til mig eller gjøre en eneſte Bevægelſe.

Jeg venter paa et Tordenveir — og paa Gjentagelſen. Og dog, naar blot Tordenveiret kommer, allerede dermed er jeg glad og ubeſkrivelig ſalig, ſelv om min Dom blev, at ingen Gjentagelſe var mulig.

Hvad ſkal dette Tordenveir bevirke? Det ſkal gjøre mig duelig til at være en Ægtemand. Det vil knuſe hele min Perſonlighed, jeg er færdig, det vil gjøre mig næſten ukjendelig for mig ſelv, jeg vakler ikke, ſkjønt jeg ſtaaer paa eet Been. Min Ære er reddet, min Stolthed indløſt; og hvorledes det end vil omſkabe mig, jeg haaber dog, at Erindringen herom ſom en uudtømmelig Troſt vil blive hos mig, blive, naar det er ſkeet, jeg i en vis Forſtand frygter mere end et Selvmord, fordi det efter en ganſke anden Maaleſtok vil forſtyrre mig. Kommer Tordenveiret ikke, ſaa bliver jeg lumſk; ſaa døer jeg ſlet ikke, men lader engang ſom var jeg død, for at Slægt og Venner kunne begrave mig. Naar man da lægger mig i Kiſten, da putter jeg i al Stilhed min Forventning til mig. Det faaer Ingen at

vide, thi ellers vilde man vel vogte sig for at begrave et Menneske, der endnu var Liv i.

Forøvrigt gjør jeg Alt hvad der staaer i min Magt for at danne mig til en Ægtemand. Jeg sidder og beklipper mig selv, tager alt det Incommensurable bort, for at blive commensurabel. Hver Morgen aflægger jeg al min Sjæls Utaalmodighed og uendelige Stræben, det hjælper ikke, i næste Øieblik er den der igjen. Hver Morgen tager jeg alle mine Latterligheders Skæg af, det hjælper ikke, næste Morgen er mit Skæg ligesaa langt. Jeg revocerer mig selv, som Banken indkalder sin Seddel, for at sætte en ny i Circulation; det vil ikke lykkes. Jeg omsætter hele min Idee-Eiendom, mine Prioriteter i ægteskabelige Lommepenge — ak! ak! i den Mønt bliver min Rigdom til saare Lidet.

Dog jeg fatter mig kort, min Stilling og min Situation tillader mig ikke at gjøre mange Ord.

Deres Hengivne.

Skjønt jeg allerede forlængst havde slaaet mig fra Verden og forsaget al Theoretiseren, kan jeg dog ikke negte, at det unge Menneske igjen fik mig lidt ud af min Perpendikel-Bevægelse i Interesse af ham. Saa meget var mig da let klart, at han ligger i en fuldkommen Misforstaaelse. Det han lider af er en utidig melancholsk Høimodighed, der intetsteds har hjemme uden i en Digters Hjerne. Han venter paa et Tordenveir, der skal gjøre ham til Ægtemand, et Nerveslag maaskee. Det er aldeles det omvendte. Han hører ogsaa til dem, der sige: hele Bataillonen omkring, istedenfor selv at gjøre omkring, hvilket her kan udtrykkes paa en anden Maade: Pigen maa bort. Dersom jeg ikke selv var saa gammel, skulde jeg gjøre mig en Fornøielse af at tage hende, alene for at hjælpe Menneskет.

Han glæder sig over ikke at have fulgt min „klogtige" Plan. Det ligner ham aldeles. At han endnu i dette Øieblik ikke kan indsee, at det havde været det ene Rigtige. Med ham er det umuligt at indlade sig, og det er forsaavidt meget heldigt, at han ikke ønsker Svar; thi at correspondere med et Menneske, der har en saadan Trumph som et Tordenveir paa Haanden, det vilde blive latterligt. Havde han blot min Klogskab. Andet siger jeg ikke. Om han da, naar det indtraadte, han havde beregnet, vilde give det et religieust Udtryk, det maa han om; derimod har jeg Intet at indvende. Men det er altid godt at have gjort Alt, hvad menneskelig Klogskab kan foreskrive. Det skulde være mig, jeg skulde bedre have hjulpet Pigen. Nu vil

hun maaskee have langt vanskeligere ved at glemme ham. Hun kom ikke til at skrige, det er Ulykken. Skrig maa der til, det er godt, ligesom at der kommer Blod ved en Contusion. Man maa lade en Pige skrige, saa har hun bagefter Intet at at skrige for, men glemmer hurtigen.

Han fulgte ikke mit Raad, nu sidder hun formodentlig og sørger. At dette maa være ham yderst fatalt, indseer jeg godt. Dersom der var en Pige, der saaledes vilde sidde hen og være mig tro, da vilde jeg frygte hende mere end Alt i Verden, mere end Frihedsmænd frygte en Tyran. Hun vilde ængste mig, hvert Øieblik vilde jeg blive mig hende bevidst som en øm Tand. Hun vilde ængste mig, fordi hun var ideal og jeg for stolt paa Følelse, naar det kommer derpaa an, til at taale, at et eneste Menneske har den stærkere og mere udholdende end jeg. Forblev hun paa denne ideale Spidse, da maatte jeg finde mig i, at mit Liv, istedenfor at gaae frem, blev staaende in pausa. Maaskee var der den, der ikke kunde udholde den pinlige Beundring, hun afnødte ham, og som blev saa misundelig paa hende, at han vilde anvende ethvert Middel for at faae hende styrtet o: gift.

Om hun da nemlig vilde sige, som det ofte nok er sagt og skrevet og trykt og læst og glemt og gjentaget, „jeg har elsket Dig, nu tilstaaer jeg det" („nu", uagtet hun formodentlig havde sagt det hundrede Gange før); „jeg har elsket Dig høiere end Gud" (det er ikke lidt sagt ..... heller ikke meget i vore gudfrygtige Tider, hvor Gudsfrygt vel var et endnu sjeldnere Phænomen) — da skulde dette vel ikke forstyrre ham. Det Ideale er ikke at døe af Sorg, men at bevare sig selv sund og glad om muligt og dog frelse sin Følelse. At kunne tage en Anden er ikke stort. Det er en Svaghed, en meget simpel og plebeiisk Virtuositet, som kun Borgerskabet raaber i Gevær for. Enhver, der har et kunstnerisk Blik paa Livet, seer let, at det er et Feilgreb, der ikke lader sig oprette end ikke ved at gifte sig 7 Gange.

Naar han forøvrigt angrer, at han ikke har bedet hende om sin Frihed, saa kan han gjerne spare sin Uleilighed; det havde

ikke hjulpet stort, han havde efter al menneskelig Sandsynlighed netop væbnet hende mod sig; thi egentlig at bede om Friheden er noget Andet end at tjene en Pige med den Forklaring, at hun var Musen. Man seer atter her, at han er Digter. En Digter er ligesom født til at være en Nar for Pigerne. Om Pigen gjorde Nar ad ham lige op i hans aabne Øine, han troede, at det var Høimodighed. Han maa snarere prise sig lykkelig, at han ikke begyndte derpaa. Hun havde da formodentlig grebet sig alvorlig an. Hun havde ikke blot forsøgt sig i Erotikens lille Tabel, det er lovligt, og hun i Retten, men ogsaa i Ægteskabets store Tabel. Hun havde taget Gud til Forlover, kaldt Alt frem hvad der er helligt, lagt Beslag paa ethvert dyrebart Minde, der kunde boe i hans Sjæl. I denne Henseende bruger mangen Pige, naar Leilighed bydes, ganske ugeneert et Falsum, som end ikke en Forfører tillader sig. Den, der i erotisk Henseende virker ved Guds Hjælp og vil elskes for Guds Skyld, ophører at være sig selv og stræber at blive stærkere end Himlen og betydningsfuldere end Eens Salighed. — Sæt Pigen havde paa den Maade taget ham i Skole, han havde maaskee aldrig glemt det, eller forvundet det, da han formodentlig havde været ridderlig nok til ikke at høre et fornuftigt Ord af mig, men ladet ethvert Udbrud af hende gjelde for hvad det lød paa, og bevaret det som en evig Sandhed. Sæt det bag efter havde viist sig at være Overdrivelse, et lille lyrisk Impromptu, et følsomt Divertissement, ... Nu ja! maaskee hans Høimodigheds-Idee ogsaa her havde hjulpet ham.

Min Ven er Digter, og en Digter hører denne sværmeriske Tro paa Qvinden væsentlig til. Jeg er med Respekt at sige Prosaist. Hvad det andet Kjøn angaaer, har jeg min egen Mening, eller rettere, jeg har slet ingen, da jeg kun saare sjelden har seet en Pige, hvis Liv lod sig opfatte i en Kategori. Hun mangler som oftest den Consequents, der er fornøden for at man skal beundre eller foragte et Menneske. En Qvinde er først bedragen af sig selv, før hun bedrager en Anden, og derfor har man slet ingen Maalestok.

Min unge Ven faaer nu at see. Jeg har ingen ret Tillid til hans Tordenveir, jeg troer han havde ikke handlet ilde i at følge mit Raad. Ideen var i Bevægelse i det unge Menneskes Elskov, derfor beskæftigede han mig. Den Plan, jeg foreslog, lagde Ideen an som Maaleſtok. Det er det ſikkreſte af Verden. Naar man paſſer paa det i Livet, saa bliver Enhver til Nar, der vil bedrage Een. Ideen var lagt an, det ſkyldte han i mine Tanker den Elſkede og ſig ſelv. Var hun iſtand til at leve paa den Viis, hvortil da ikke behøves overordentlige Evner men Inderlighed, da havde hun i ſamme Øieblik, han forlod hende, ſagt til ſig ſelv: „jeg har nu Intet videre med ham at gjøre, om han var en Bedrager eller ikke, om han ſkulde vende tilbage eller ikke; det, jeg beholder, er Idealiteten af min egen Forelſkelſe, den ſkal jeg vel vide at holde i Ære.“ Havde hun gjort dette, da var min Vens Stilling bleven piinlig nok, thi da var han forbleven i den ſympathetiſke Smerte og Nød. Dog hvo vil ikke finde ſig heri, naar han midt i al Sorg havde Glæden af at beundre den Elſkede. Hans Liv havde da været ſtandſet ligeſom hendes, men det var ſtandſet ſom en Flod ſtandſer, fortryllet ved Muſikkens Magt. — Var hun ikke iſtand til at bruge Ideen ſom Regulativ for ſit Liv, da gjaldt det, at han ikke havde forſtyrret hende ved ſin Smerte i at benytte en anden Art Befordring.

d. 31. Mai.

Min tause Medvider.

Hun er gift; med hvem veed jeg ikke; thi da jeg læste det i Bladet, blev jeg som rørt af et Slag og tabte Aviſen, og har ſiden ikke havt Taalmodighed til et nærmere Efterſyn. Jeg er atter mig ſelv; her har jeg Gjentagelſen; jeg forſtaaer Alt, og Tilværelſen forekommer mig ſkjønnere end nogenſinde. Det kom jo ogſaa ſom et Tordenveir, om jeg end ſkylder hendes Høimodighed, at det ſkete. Hvo det end er, hun har valgt, jeg vil end ikke ſige: foretrukket; thi i Qvalitet af Ægtemand er Enhver at foretrække for mig, hun har dog viiſt Høimodighed imod mig. Om han var den ſkjønneſte Mand i Verden, et Indbegreb af al Elſkværdighed, iſtand til at fortrylle enhver Pige, om hun kunde bringe hele Kjønnet til Fortvivlelſe ved at give ham ſit Ja, hun har dog handlet høimodigt, om ikke ved andet ſaa ved aldeles at have glemt mig. Hvad er dog ſkjønt ſom qvindelig Høimodighed. Lad den jordiſke Skjønhed visne, lad hendes Øies Glands udſlukkes, lad hendes ranke Skud bøie ſig i Aarene, lad Lokkerne tabe den beſnærende Magt, naar de ſkjules af den ydmyge Kappe, lad hendes kongelige Blik, der beherſkede Verden, med moderlig Kjærlighed kun omſlutte og vogte paa den Kreds, om hvilken hun freder — en Pige, der ſaaledes har været høimodig, ældes aldrig. Lad Tilværelſen lønne hende ſom den har gjort det, lad den give hende hvad hun elſkede mere, den gav ogſaa mig hvad jeg elſkede mere — mig ſelv, og gav mig dette ved hendes Høimod.

Jeg er atter mig ſelv. Dette „Selv“, ſom en Anden ikke

vilde tage op paa Landeveien, eier jeg igjen. Den Splid, der var i mit Væsen, er hævet; jeg slutter mig atter sammen. Sympathiens Angester, der fandt Medhold og Næring i min Stolthed, trænge sig ikke mere ind til at adsplitte og separere.

Er der da ikke en Gjentagelse? Fik jeg ikke Alt dobbelt? Fik jeg ikke mig selv igjen, netop saaledes, at jeg dobbelt maatte føle Betydningen deraf? Og hvad er en Gjentagelse af jordisk Gods, der er ligegyldigt mod Aandens Bestemmelse, i Sammenligning med en saadan Gjentagelse? Kun Børnene fik Job ikke dobbelt, fordi et Menneskeliv ikke saaledes lader sig fordoble. Her er kun Aandens Gjentagelse mulig, om den end i Timeligheden aldrig bliver saa fuldkommen som i Evigheden, der er den sande Gjentagelse.

Jeg er atter mig selv; Maskineriet er sat i Bevægelse. Sønderhugne ere de Besnærelser, hvori jeg var hildet; brudt er den Trylleformel, der havde hexet sig ind i mig, saa jeg ikke kunde komme tilbage til mig selv. Der er Ingen mere, der løfter sine Hænder mod mig, min Frigjørelse er sikker, jeg er født til mig selv; thi saalænge Ilithyia folder sine Hænder, kan den Fødende ikke føde.

Det er forbi, min Jolle er flot, i næste Minut er jeg atter der, hvor min Sjæls Higen var, der, hvor Ideerne bruse med elementarisk Rasen, hvor Tankerne staae larmende op som Nationerne i Folkevandringen, der, hvor der til en anden Tid er en Stilhed, som Sydhavets dybe Taushed, en Stilhed, saa man hører sig selv tale, om Bevægelsen kun foregaaer i Eens Indre; der hvor man hvert Øieblik sætter Livet ind, hvert Øieblik mister det og atter vinder det.

Ideen tilhører jeg. Naar den vinker mig, da følger jeg, naar den giver Stævne, da venter jeg Dage og Nætter, der kalder Ingen paa mig til Middag, der venter Ingen med Aftensmaden. Naar Ideen kalder, da forlader jeg Alt, eller rettere jeg har Intet at forlade, jeg sviger Ingen, jeg bedrøver Ingen ved at være den tro, min Aand bedrøves ikke ved at jeg maa bedrøve en Anden. Naar jeg vender hjem, da læser Ingen i

min Mine, Ingen udfritter min Skikkelse, Ingen affriſter mit Væſen en Forklaring, ſom jeg end ikke ſelv kan give nogen Anden, om jeg er ſalig i Glæde, eller nedſjunken i Nød, om jeg har vundet Livet eller tabt det.

Beruſelſens Bæger rækkes mig atter, jeg indaander allerede dets Duft, jeg fornemmer allerede dets ſkummende Muſik — dog først en Libation for hende, der frelſte en Sjæl, ſom ſad i Fortvivlelſens Eenſomhed: priſet være qvindeligt Høimod! — Leve Tankens Flugt, leve Livsfaren i Ideens Tjeneſte, leve Kampens Nød, leve Seirens feſtlige Jubel, leve Dandſen i det Uendeliges Hvirvel, leve Bølgeſlaget, der ſkjuler mig i Afgrunden, leve Bølgeſlaget, der ſlynger mig op over Stjernerne.

Til

Velbyrdige Hr. **N. N.**

denne Bogs virkelige Læser.

Min kjære Læser!

Kjøbenhavn, i August 1843.

Tilgiv, at jeg taler saa fortroligt til Dig, men vi ere jo unter uns. Skjønt Du nemlig er en poetisk Person, er Du mig dog ingenlunde en Fleerhed, men kun een, saa vi dog ere blot Du og jeg.

Dersom man vil antage, at Enhver, der læser en Bog af en eller anden tilfældig, Bogen selv uvedkommende Grund, kun er en uegentlig Læser, saa blev der maaskee ikke mange egentlige Læsere tilbage selv for de Forfattere, hvis Læseverden er meget talrig; thi hvem falder det i vor Tid ind at spilde et Øieblik paa den snurrige Tanke, at det er en Kunst at være en god Læser, end sige at anvende Tid paa at blive dette? Denne beklagelige Tilstand har naturligviis sin Indflydelse paa en Forfatter, der efter min Mening gjør rigtigst i med Clemens Alexandrinus at skrive saaledes, at Kjætterne ikke kunne forstaae det.

En nysgjerrig Læserinde, der læser Slutningen af enhver Bog, hun finder paa sit Natbord, for at see, om de Elskende faae hinanden, vil blive skuffet; thi vel faae to Elskende hinanden; men min Ven, der dog ogsaa er en Mandsperson, faaer ingen. Da nu dette tillige sees ikke at have sin Grund i en forsvindende Tilfældighed, saa bliver Sagen betænkelig nok for de giftefærdige og giftesyge Piger, der, ved blot at skulle stryge et eneste mandligt Individ ud, tabe Noget i Udsigternes Sandsynlighed. — En bekymret Familiefader vil maaskee frygte for, at hans Søn skal komme paa samme Vei som min Ven,

og mener derfor, at Bogen ikke efterlader et harmonisk Indtryk, fordi den ikke er en færdigsyet Mundering, der passer paa enhver Musketeer. — Et foreløbigt Geni vil maaskee finde, at Undtagelsen gjør sig altfor mange Besværligheder og tager Sagen for alvorligt. — En gemytlig Husven vil forgjæves søge en Forklarelse af Dagligstuens Trivialiteter eller en Forherligelse af Thevandspassiaren. — En Virkelighedens haandfaste Forfægter vil maaskee mene, at det Hele dreier sig om Intet. — En erfaren Frue, der stifter Partier, antager Bogen at være forfeilet, da det Interessante netop var, at udfinde, hvorledes en Pige maatte være beskaffen „for at gjøre en saadan Mand lykkelig"; thi at der maa være en saadan Pige til, eller at der idetmindste har været en saadan, det forvisser hun sig om paa en for hende høist behagelig Maade. — En Velærværdighed statuerer, at der er for megen Philosophi i Bogen; en Høiærværdigheds Tankeblik søger forgjæves, hvad Menigheden netop i vor Tid saa høilig behøver, det ægte Speculative. — Min kjære Læser! vi kan jo gjerne tale derom saadan unter uns; thi Du kan vel begribe, at det ikke er min Mening, at alle disse Domme skulde træde frem i Virkeligheden, da Bogen ikke faaer mange Læsere.

En almindelig Recensent vil Bogen muligen give forønsket Leilighed til udførligt at oplyse, at den ikke er en Comedie, Tragedie, Roman, Epos, Epigram, Novelle, samt til at finde det utilgiveligt, man forgjeves søger at sige 1. 2. 3. Gangen i den vil han vanskelig forstaae, da den er invers; Bogens Stræben tiltaler ham vist heller ikke; thi Recensenter i Almindelighed forklare Tilværelsen saaledes, at baade det Almene og det Enkelte tilintetgjøres. Fremfor Alt er det for meget forlangt af en almindelig Recensent, at han skulde have en Interesse for den dialektiske Kamp, i hvilken Undtagelsen bryder frem i det Almene, den vidtløftige og saare indviklede Procederen, i hvilken Undtagelsen gjennemkæmper og hævder sig selv som berettiget; thi den uberettigede Undtagelse er netop kjendelig derpaa, at den vil gaae uden om det Almene. Denne

Strid er saare dialektisk og uendelig nuanceret, den forudsætter som Betingelse en absolut Prompthed i det Almenes Dialektik, kræver Hurtighed i at eftergjøre Bevægelser, den er med eet Ord ligesaa vanskelig som at slaae en Mand ihjel og lade ham leve. Paa den ene Side staaer Undtagelsen, paa den anden Side det Almene, og Striden selv er en underlig Conflict mellem det Almenes Vrede og Utaalmodighed over al det Spektakel, Undtagelsen volder, og dets forelskte Forkjærlighed for Undtagelsen; thi det Almene glæder sig dog til syvende og sidst ligesaa meget over en Undtagelse, som Himlen over en Synder, der omvender sig, fremfor over 99 Retfærdige. Paa den anden Side kæmper Undtagelsens Opsætsighed og Trods, dens Svaghed og Sygelighed. Det Hele er en Brydning, i hvilken det Almene bryder med Undtagelsen, brydes med den i Strid, og styrker den ved denne Brydning. Kan Undtagelsen ikke holde Nøden ud, saa hjælper det Almene den ikke, ligesaa lidt som Himlen hjælper en Synder, der ikke kan udholde Angerens Smerte. Den energiske og sluttede Undtagelse, der, skjønt i Strid med det Almene, dog er et Rodskud af dette, den bevarer sig. Forholdet er dette. Undtagelsen tænker tillige det Almene, idet den gjennemtænker sig selv, den virker for det Almene, idet den gjennemvirker sig selv, den forklarer det Almene, idet den forklarer sig selv. Undtagelsen forklarer altsaa det Almene og sig selv, og naar man ret vil studere det Almene, behøver man blot at see sig om en berettiget Undtagelse; den udviser Alt langt tydeligere end det Almene selv. Den berettigede Undtagelse er forsonet i det Almene; det Almene er fra Grunden af polemisk imod Undtagelsen; thi sin Forkjærlighed vil det ikke lade sig mærke med, førend Undtagelsen tvinger det til ligesom at tilstaae det. Har Undtagelsen ikke denne Magt, er den ikke berettiget, og derfor er det meget klogt af det Almene ikke at lade sig mærke med Noget for tidligt. Naar Himlen elsker en Synder mere end 99 Retfærdige, da veed Synderen det saavist ikke fra Begyndelsen af; tvertimod han fornemmer kun

Himlens Vrede, indtil han tilsidst ligesom nødsager Himlen til at rykke ud med Sproget.

I Tidens Længde bliver man kjed af den evindelige Passiar om det Almene og det Almene, der gjentages til den kjedsommeligste Fadhed. Der er Undtagelser til. Kan man ikke forklare dem, kan man heller ikke forklare det Almene. Man mærker i Almindelighed ikke Vanskeligheden, fordi man end ikke tænker det Almene med Lidenskab, men med en magelig Overfladiskhed. Undtagelsen derimod tænker det Almene med energisk Lidenskab.

Naar man gjør dette, da fremkommer der en ny Rangforordning, og den stakkels Undtagelse, hvis den ellers duer til Noget, kommer atter, som den stedmoderlig tilsidesatte Pige i Eventyret, til Hæder og Ære.

En saadan Undtagelse er en Digter, der danner Overgangen til de egentlige aristokratiske Undtagelser, til de religieuse Undtagelser. En Digter er i Almindelighed en Undtagelse. Man glæder sig ofte nok over en saadan og over hans Frembringelser. Jeg tænkte da, det kunde vel være Umagen værd engang at lade en saadan blive til. Det unge Menneske, som jeg har ladet blive til, han er Digter. Mere kan jeg ikke gjøre; thi jeg kan i det Høieste komme saavidt, at jeg kan tænke mig en Digter og ved min Tænken frembringe ham, selv kan jeg ikke blive Digter, som ogsaa min Interesse ligger paa et andet Sted. Min Opgave har beskæftiget mig reent æsthetisk og psychologisk. Jeg har anbragt mig selv med; men naar Du, min kjære Læser! seer nærmere til, vil Du let see, at jeg kun er en tjenende Aand, og saare langt fra at være, hvad det unge Menneske befrygter, ligegyldig mod ham. Dette var en Misforstaaelse, som jeg har foranlediget, for ogsaa paa denne Maade at bringe ham frem. Enhver Bevægelse, jeg har gjort, er blot for at belyse ham; jeg har bestandig havt ham in mente, hvert Ord af mig er enten Bugtaleri eller sagt i Forhold til ham. Selv hvor Spøgen og Raadheden synes at tumle sig aldeles hensynløs, er der et Hensyn til ham, selv hvor Alt ender i Tungsind, er der et Vink

om ham, om en Tilstand i ham. Af den Grund foregaae alle Bevægelser reent lyrisk, og hvad jeg siger, det skal man dunkelt forstaae i ham, eller man skal ved hvad jeg siger bedre forstaae ham. Saaledes har jeg gjort for ham, hvad jeg kunde, ligesom jeg nu stræber at tjene Dig, kjære Læser, ved igjen at være en Anden.

En Digters Liv begynder i Strid med hele Tilværelsen, det gjælder om at finde en Beroligelse eller en Berettigelse; thi i den første Strid maa han altid tabe, og vil han strax seire, da er han uberettiget. Min Digter finder nu en Berettigelse, netop derved, at Tilværelsen absolverer ham i det Øieblik, da han vil ligesom tilintetgjøre sig selv. Hans Sjæl vinder nu et religieust Anklang. Dette er det, der egentlig bærer ham, skjønt det aldrig kommer til Gjennembrud. Hans dithyrambiske Glæde i det sidste Brev er et Exempel herpaa; thi denne Glæde er upaatvivlelig funderet i en religieus Stemning, hvilken dog forbliver en Inderlighed. Han beholder en religieus Stemning som en Hemmelighed, han ikke kan forklare, medens denne Hemmelighed hjælper ham til digterisk at forklare Virkeligheden. Han forklarer det Almene som Gjentagelsen, og dog forstaaer han selv Gjentagelsen paa en anden Maade; thi medens Virkeligheden bliver Gjentagelsen, bliver for ham den anden Potens af hans Bevidsthed Gjentagelsen. Han har, hvad der tilhører væsentlig en Digter, havt en Forelskelse; men denne er aldeles tvetydig: lykkelig, ulykkelig, komisk, tragisk. I Retning af Pigen kan Alt blive komisk, thi da han fornemlig var sympathethisk afficeret, saa har hans Liden for en stor Deel ligget i, at den Elskede leed. Var han i denne Henseende i en Feiltagelse, saa bliver det Komiske det Fremtrædende. Seer han paa sig selv, da tilbyder det Tragiske sig, ligesom ogsaa naar han i en anden Forstand tænker den Elskede ideelt. Han har beholdt en Idealitet af den hele Forelskelse tilbage, som han kan give et hvilketsomhelst Udtryk, men altid i Stemning, fordi han ingen Facticitet har. Han har da et Bevidstheds-Faktum eller rettere han har intet Bevidstheds-Faktum, men en dialektisk Elasticitet, der vil

gjøre ham produktiv i Stemning. Medens denne Produktivitet bliver hans Yderside, bæres han af noget uudsigeligt Religieust. Saaledes var Bevægelsen i de tidligere Breve, især i enkelte af dem, langt nærmere ved en egentlig religieus Udgang, men i det Øieblik, den midlertidige Suspension hæves, faaer han sig selv igjen, men som Digter, og det Religieuse gaaer til Grunde ɔ: bliver som et uudsigeligt Underlag.

Havde han havt en dybere religieus Baggrund, da var han ikke bleven Digter. Da havde Alt faaet religieus Betydning. Den Begivenhed, i hvilken han hildes, havde da vel faaet Betydning for ham, men da var Anstødet kommet fra høiere Steder, han havde da ogsaa havt en ganske anden Myndighed, om denne end kjøbtes ved en endnu smerteligere Lidelse; han havde da handlet med en ganske anden Fern-Conseqvents og Urokkelighed, han havde da vundet et Bevidstheds-Faktum, han bestandig kunde holde sig til, og som aldrig blev ham tvethydigt, men reent Alvor, fordi det var sat ved ham selv i Kraft af et Guds-Forhold. I samme Øieblik var det hele Spørgsmaal om Endeligheden bragt i Indifferents; den egentlige Virkelighed vilde i dybere Forstand hverken gjøre ham fra eller til. Han havde da religieust udtømt Alt, hvad der laae i hiin Begivenhed af forfærdelig Conseqvents. Om Virkeligheden viste sig anderledes, forandrede ham væsentlig Intet, ligesaa lidet som, hvis det Værste var indtraadt, dette væsentlig havde forfærdet ham mere end det allerede havde gjort. Han vilde da med religieus Frygt og Bæven, men ogsaa med Tro og Tillid forstaae, hvad han havde gjort fra først af, og hvad han i Conseqvents deraf var forpligtet til at gjøre senere, selv om denne Forpligtelse foranledigede det Besynderlige. For det unge Menneske derimod er det netop som Digter charakteristisk, at han aldrig ret kan komme paa det Klare om, hvad han har gjort, netop fordi han i det Udvortes og Synlige baade vil see det og ikke vil see det, eller i det Udvortes og Synlige vil see det, og derfor baade vil see det og ikke vil see det. Et religieust Individ derimod hviler i sig selv, og forsmaaer alle Virkelighedens Barnestreger.

Min kjære Læser! Du vil nu forstaae, at Interessen dreier sig om det unge Menneske, medens jeg er en forsvindende Person, ligesom en Barselkone i Forholdet til Barnet, hun føder. Og saaledes er det ogsaa; thi jeg har ligesom født ham, og fører derfor som den Ældre Ordet. Min Personlighed er en Bevidstheds-Forudsætning, der maa til netop for at tvinge ham ud, hvorimod min Personlighed aldrig vil kunne komme derhen, hvor han kommer hen, thi den Oprindelighed, i hvilken han træder frem, er det andet Moment. Han har derfor lige fra Begyndelsen af været i gode Hænder, om jeg end ofte har maattet drille ham, for at han selv kunde komme tilsyne. Ved første Øiekast saae jeg, han var Digter, om ikke paa andet saa derpaa, at en Begivenhed, der, hvis den var hændt et trivielt Menneske, var bleven i god Ro og Mag til ingen Ting, for ham svulmede op til en Verdensbegivenhed.

Skjønt jeg nu ofte fører Ordet, saa vil Du dog, min kjære Læser (thi Du forstaaer Dig paa de inderlige sjælelige Tilstande og Rørelser, og derfor er det, jeg kalder Dig „kjær"), saa vil Du dog overalt læse om ham. Du vil da forstaae Overgangenes Forskjellighed, og om Du end af og til, naar Stemningens Styrtebad kommer pludselig over Dig, bliver lidt underlig derved, vil Du dog bag efter see, hvorledes Alt er forskjelligt modificeret, det Ene i Forhold til det Andet, samt, at den enkelte Stemning er temmelig correct, hvilket er en Hovedsag, da det Lyriske her er saa vigtigt. Du vil maaskee en enkelt Gang lade Dig distrahere af en tilsyneladende ørkesløs Vittighed eller af en indolent Trods, men bag efter vil Du maaskee forsone Dig dermed.

Din hengivne

Constantin Constantius.

Tre opbyggelige Taler.

(1843).

Udgivet af

H. O. Lange.

Til Grund for Udgaven er lagt Originaludgaven. Den er sammenlignet med S. K.'s Manuscript, der opbevares paa Universitetsbiblioteket (S. K.'s Papirer, Pakke 6).

Tre opbyggelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Faaes hos Boghandler P. G. Philipſen.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843.

Afdøde

Michael Pedersen Kierkegaard,

forhen Hosekræmmer her i Byen

min Fader

helliges disse Taler.

Forord.

Skjøndt denne lille Bog (som derfor blev kalden „Taler" ikke Prædikener, fordi dens Forfatter ikke har Myndighed til at *prædike*; „opbyggelige Taler" ikke Taler til Opbyggelse, fordi den Talende ingenlunde fordrer at være Lærer), godt veed med mig selv, hvad dens Forfatter veed endnu bedre, at den er en Ubetydelighed, som, idet den vover sig ud, let kunde blive nedtraadt eller omkomme i den store Verden, eller blive opsnappet af en Rovfugl og aldrig naae sin Bestemmelse, saa lukkede jeg dog i Afskedens Øieblik trøstig min Dør uden Frygt, uden nogen ængstelig Sindets Bevægelse. Lille, som den er, smutter den vel igjennem, da den skjøtter sig selv og gaaer sin Gang og passer sit Ærinde og kjender sin gaadefulde Vei — til den finder hiin Enkelte, som jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder *min* Læser — til den finder, hvad den søger, hiint velvillige Menneske, der læser høit for sig selv, hvad jeg skriver i Stilhed, der med sin Stemme løser Skrifttegnenes Fortrylleise, med sin Røst kalder frem, hvad de stumme Bogstaver vel ligesom have paa Munden, men ikke formaae at udsige uden megen Møie, stammende og afbrudt, i sin Stemning frelser de fangne Tanker, der længes efter Befrielse — hiint velvillige Menneske, som jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder *min* Tilflugt, der ved at gjøre Mit til Sit gjør meer for mig end jeg gjør for ham. Og fandt den ham ikke, eller ikke saaledes, min Glæde bliver dog: at udsende den; thi „ligesom en Køling af Snee paa en Høstdag er et trofast Sendebud for den, som ham sender; han vederqvæger sin Herres Sjæl." (Ordsp. 25, 13.)

S. K.

Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed.

Ep.: 1 Pet. 4, 7—12.

Hvad er det, der gjør et Menneske stort, beundret af Skabningen, velbehageligt i Guds Øine? Hvad er det, der gjør et Menneske stærkt, stærkere end hele Verden, hvad er det, der gjør ham svag, svagere end et Barn? Hvad er det, der gjør et Menneske urokkeligt, urokkeligere end Klippen, hvad er det, der gjør ham blød, blødere end Vox? — Det er Kjerlighed! Hvad er det, der er ældre end Alt? det er Kjerlighed. Hvad er det, der overlever Alt? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der ikke kan tages, men selv tager Alt? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der ikke kan gives, men selv giver Alt? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der bestaaer naar Alt svigter? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der trøster, naar al Trøst glipper? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der bevarer, naar Alt omskiftes? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der bliver, naar det Ufuldkomne afskaffes? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der vidner, naar Prophetien forstummer? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der ikke aflader, naar Visionen ophører? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der forklarer, naar den mørke Tale ender? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der lægger Velsignelse i Gavens Overflod? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der lægger Fynd i Engles Tale? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der gjør Enkens Gave til Overflod? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der gjør den Eenfoldiges Tale til Viisdom? Det er Kjerlighed. Hvad er det, der aldrig forandres, om end Alt forandres?

Det er Kjerlighed; og kun denne er Kjerligheden, den der aldrig bliver noget Andet. Thi ogsaa Hedningen priste Kjerligheden, dens Skjønhed og dens Magt; men hans Kjerlighed kunde blive til noget Andet, som han næsten priste høiere. Kjerligheden var skjøn, skjønnere end Alt; men Hævnen var sød, sødere end Alt. Og saa daarlig var Hedningens Tanke om Kjerligheden og om det Himmelske, saa selvkjærligt var Alt baade i Himlen og paa Jorden, at den Magt, der velvilligt skjænkede Menneskene Kjerlighedens Glæde, misundeligt forbeholdt sig selv Hævnen, fordi den var det Sødeste. Hvad Under da, at Hævnen skjulte sig i al Hedningens Kjerlighed; at Angesten ikke var uddreven, om den end var glemt; hvad Under, at Fjenden arbeidede i Stilhed, selv naar Kjerligheden sov trygest, at Vreden lønlig sad paa Luur og speidede efter Anledning; hvad Under, at den pludselig brød frem i al sin Vildhed; hvad Under, at den fyldte Hedningens Sjæl, der indsugede dens forbudne Sødme og derved forvisede sig om sit Slægtskab med det Himmelske! Hvad Under, at ingen Kjerlighed var lykkelig, som intet Menneske var det i Hedenskabet, før den sidste Time var kommen, der atter bittert kun formaaede at spotte et Menneske med den Forestilling, at han havde været lykkelig! Hvad Under, at Sorg blandede sig i al Glæde, at bestandig det næste Øieblik, selv i Glædens Øieblik, gik ængstende som Dødens Skikkelse forbi! Hvorledes skulde og en Hedning formaae at overvinde Verden; men formaaede han ikke dette, hvorledes skulde han da kunne vinde Verden!

Hvad er det, der aldrig forandres, om end Alt forandres? det er Kjerlighed, og kun denne er Kjerligheden, den, der aldrig bliver noget Andet. Thi ogsaa den fromme Jøde gav Kjerligheden Vidnesbyrd, men hans Kjerlighed var Foranderlighedens og Omskiftelsens Barn, og han vidste at hade sin Fjende. Overlod han end Hævnen til Herren, fordi den hører ham til, hans Sjæl var dog ikke ukjendt med dens Sødme; thi ogsaa denne Bevidsthed er sød, at Herrens Hævn er forfærdeligere end al menneskelig Hævn, at Mennesket forbander sin Fjende, men at Herren forbander den Ugudelige og den Ugudeliges Slægt

gjennem mange Led. Hvad Under da, at Angesten altid havde eet Øie vaagent, selv naar Kjerligheden var mest sorgløs; hvad Under, at Vreden, selv naar Kjerligheden mindst drømte derom, i al Stilhed sad og regnede efter over Givet og Modtaget, over Dit og Mit! Hvad Under, at ingen Kjerlighed var lykkelig, før den sidste Time kom, fordi først da var Kjerlighedens uvisse Fordring fuldkommen indfriet.

Hvad er det, der aldrig forandres, om end Alt forandres? Det er Kjerlighed. Og kun denne er Kjerligheden, der aldrig bliver til noget Andet, den, der giver Alt hen og af den Grund Intet har at fordre, den, der Intet fordrer, og derfor Intet har at tabe, den, der velsigner og velsigner, naar den forbandes, den, der elsker sin Næste, men hvis Fjende ogsaa er hans Næste, den, der overlader Hævnen til Herren, fordi den trøster sig til, at han er endnu barmhjertigere.

Det er denne Kjerlighed, Apostelen Peter taler om i vor forelæste Text, og som denne Kjerlighed mange Gange og paa mange Maader modtog et apostolisk Vidnesbyrd, saa vidner han atter her om dens Magt, idet han siger: Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed.

Det er disse Ord, dette Vidnesbyrd, vi nærmere ville betragte, idet vi overveie, hvorledes Kjærlighed skjuler Synders Mangfoldighed?

Dog hvordan skulde vi tale herom? Skulde vi tale saaledes, at vi ikke gav os Tid til at dvæle ved Ordene, fordi den blotte Lyd indeholdt en stille Bebreidelse, der vakte en Sorg efter dem, der fremkaldte en Stræben hen til dem, til det Maal, der er sat ethvert Menneske at stræbe til. Skulde vi tale saaledes, for at om muligt den Enkelte endnu i denne Stund maatte beslutte sig til at kjøbe det beleilige Øieblik; at Ordet, om muligt, maatte bevæge den, hvem det traf staaende og ledig, til at begynde Løbet, den, hvem det traf paa Banen, til at fremskynde Løbet, den, hvem det traf i Løbet, til at haste og ile efter det Fuldkomne.

Skulde vi tale saaledes som til Ufuldkomne! Skulde vi minde om, hvor sjeldent der vel endnu fandtes Den, der enten aldrig havde kjendt, eller aldeles glemt „Verdens Børnelærdom", at Hevnen er sød; skulde vi minde om, at ethvert Menneske, naar han er redelig, kun altfor ofte griber sig selv i vidtløftigt, indtrængende, erfarent at kunne fortolke hiin sørgelige Sandhed, at Hevnen er sød. Skulde vi minde om, hvor sjeldent der vel endnu var den, der overlod Hevnen til Herren i den Fortrøstning, at han havde en endnu mildere Forklaring af Skylden, en endnu barmhjertigere Dom over den; at han er større end et Menneskes Hjerte; hvor ofte derimod ethvert redeligt Menneske maa tilstaae sig selv, at han just ikke gav Afkald paa Hævnen, fordi han overlod den til Herren. Skulde jeg minde om, hvor sjelden endnu der var den, der saaledes tilgav, at den angrende Fjende virkelig var hans Næste; den, der i sin Tilgivelse virkelig hævede Skillevægen, og ingen Forskjel vidste af, ikke at han selv var kaldet i den tidlige Morgen og Fjenden ved den ellevte Time, ikke at han kun var halvtredsindstyve Penninge skyldig, Fjenden de femhundrede. Skulde jeg minde om, hvor sjelden endnu der er Den, der elskede saaledes, at hans Øre, naar det gik Fjenden vel, ingen Misundelsens Hvidskен fornam, fordi hans Hjerte ikke kjendte Misundelse, elskede saaledes, at „hans Øie ikke fortrød Tilgivelsen", naar Lykken begunstigede hans Fjende; den, der elskede saaledes, at han, naar det gik hans Fjende ilde, havde glemt, at det var hans Fjende. Skulde vi advare mod det i Menneskenes Øine mindre Skyldige, mod en vis smild Forstandighed, der listelig veed at opdage Menneskenes Feil, og som vel ikke misbruger sin Viden til at dømme, men som dog ved sin Nysgjerrighed ikke saa meget krænker Næsten som sinker sig selv. Skulde vi formane Enhver til at eftertragte hiin christelige Kjerlighed, fordi ethvert Menneske selv dog saa ofte trænger til Tilgivelse. Skulde vi formane ethvert Menneske at dømme sig selv og derover glemme at dømme Andre; advare mod at dømme og fordømme, fordi dog intet Menneske ganske kan gjennemskue et andet, fordi det dog stundom hændte, at Himlens Vrede ikke fortærede den, over

hvem man nedkaldte den, men at Herren naadig og mild saae med Velbehag til ham i Løndom; skulde vi formane Enhver ikke ivrigt at nedkalde Vrede over en Anden, at han ikke ved sin Uforsonlighed skulde samle forfærdeligere Vrede over sig selv paa Dommens Dag.

Skulde vi tale saaledes? ja det var vel os ofteſt gavnligt, at der blev talet saaledes, men at gjøre det er saa saare vanskeligt, at ikke den Talende selv kommer i Talen til at handle mod Talen, kommer til at dømme Andre. Ja selv det i Talen at dømme sig selv, er saa saare vanskeligt, at ikke den Talende hildes i en ny Misforstaaelse og derved forstyrrer Andre. Derfor vælge vi den lettere Opgave; vi ville dvæle ved Ordene selv, og som al anden Kjerlighed er bleven priset i Verden, saa ville vi udvikle og prise den Kjerlighed, der har Magt til at gjøre det Vidunderlige at skjule Synders Mangfoldighed. Vi ville tale som til Fuldkomne. Var der da den, der ikke følte sig fuldkommen, Talen gjorde dog ingen Forskjel. Vi ville lade vor Sjæl hvile i det apostoliske Ord, der ikke er en svigefuld poetisk Vending, ikke et dristigt Udbrud, men en trofast Tanke, et fuldgyldigt Vidnesbyrd, der for at forstaaes maa tages efter Ordet.

Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed. Kjerlighed gjør blind, siger et gammelt Ord, og vil dermed ikke betegne en Ufuldkommenhed hos den Elskende eller en oprindelig Tilstand i ham; thi først da Kjerligheden vandt Plads i hans Sjæl, først da blev han blind, og alt eftersom Kjerligheden seirede i ham, da blev han mere og mere blind. Eller var Kjerligheden bleven ufuldkomnere, naar den, efter først at have bedraget sig selv ved ikke at ville see, hvad den dog saae, tilsidst selv ikke saae det mere? Eller hvo skjulte bedst, den, der vidste, at han havde gjemt Noget, eller den, der endogsaa havde glemt dette? For den Rene er Alt reent, siger et gammelt Ord, og vil derved ikke betegne en Ufuldkommenhed hos den Rene, der efterhaanden skulde forsvinde, tvertimod jo renere han bliver, desto renere bliver Alt for ham. Eller var det en Ufuldkommenhed ved den

Rene, at han, efter først at have frelst sig selv ubesmittet af Ureenheden ved ikke at ville vide, hvad han dog vidste, tilsidst end ikke vidste mere deraf?

Det beroer da ikke blot paa hvad man seer, men det hvad man seer beroer paa, hvorledes man seer; thi al Betragtning er ikke blot en Modtagen, en Opdagen, men tillige en Frembringen, og forsaavidt den er dette, da bliver det jo afgjørende, hvorledes den Betragtende selv er. Naar da Een seer Eet, en Anden et Andet i det Samme, saa opdager den Ene hvad den Anden skjuler. Forsaavidt det, der er Gjenstand for Betragtningen, tilhører den udvortes Verden, da er det vel ligegyldigere, hvorledes den Betragtende er, eller rettere, da er det til Betragtningen Nødvendige noget hans dybere Væsen Uvedkommende; jo mere derimod Betragtningens Gjenstand tilhører Aandens Verden, desto vigtigere er det, hvorledes han selv er i sit inderste Væsen; thi alt Aandeligt tilegnes kun ved Frihed; men hvad der tilegnes ved Frihed, det frembringes ogsaa. Forskjellen ligger da ikke i det Udvortes men i det Indvortes, og indvortes fra udgaaer Alt det som gjør et Menneske ureent, og hans Betragtning ureen. Det udvortes Øie gjør Intet til Sagen, men „indvortes fra udgaaer et ondt Øie." Men et ondt Øie opdager meget, som Kjærligheden ikke seer; thi et ondt Øie seer endog, at Herren gjør Uretfærdighed, naar han er god. Naar der i Hjertet boer Ondskab, da seer Øiet Forargelse, men naar der i Hjertet boer Reenhed, da seer Øiet Guds Finger; thi de Rene see altid Gud; „men den, der gjør ondt, seer ikke Gud" (3 Joh. 11).

Det Indvortes afgjør da, hvad et Menneske opdager, og hvad han skjuler. Naar der i Hjertet boer Syndens Lyst, da opdager Øiet Syndens Mangfoldighed og gjør den end mangfoldigere; thi Øiet er Legemets Lys, men dersom Lyset, der er i et Menneske, er Mørke, hvor stort bliver da Mørket! Naar der i Hjertet boer Syndens Angst, da opdager Øret Syndens Mangfoldighed og gjør den end mangfoldigere, og hvad hjalp det et saadant Menneske at han var blind; thi en Skalk slaaer Øiet ned og lytter med sine Skalkeøren (Sirach, 19, 24). Naar der i Hjertet

boer Kjerlighed, da er Øiet lukket og opdager ikke Syndens aabenbare Gjerning, end mindre den skjulte; thi „den, der vinker med Øiet, har Ondt i Sinde" (Ordspr.); men den, der forstaaer Øiets Vink, han er ikke reen. Naar der i Hjertet boer Kjerlighed, da er Øret lukket og hører ikke Verdens Ord, ikke Bespottelsens Bitterhed; thi den, der siger Rakka til sin Broder, han er skyldig for Raadet, men den, der hører det, naar det siges til ham, han er ikke fuldkommen i Kjerlighed. Naar der i Hjertet boer Ilsindethed, da er Menneskets snart til at opdage Syndens Mangfoldighed, da forstaaer han herligt en halv Tale, fatter hasteligen langtfra Ordet, som neppe er udtalt. Naar der i Hjertet boer Kjerlighed, da forstaaer et Menneske langsomt, og hører slet ikke et hastigt Ord, og forstaaer ikke dets Gjentagelse, fordi han giver det et godt Sted, og en god Mening, forstaaer ikke Vredens eller Spottens lange Tale, fordi han venter endnu eet Ord, der skal give Talen Mening. Naar der i Hjertet boer Frygt, da opdager Mennesket let Syndens Mangfoldighed, Svig og Bedrag og Troløshed og Rænker, at

Hvert Hjert' er Garn,
Hver Skalk som Barn,
Hvert Løfte som en Skygge.

Men den Kjerlighed, der skjuler Synders Mangfoldighed, blev aldrig bedragen. Naar der i Hjertet boer Karrighed, naar man giver med eet Øie og med syv Øine seer efter, hvad man faaer igjen (Sirach 20, 14), da opdager man let Syndens Mangfoldighed. Men naar der i Hjertet boer Kjerlighed, da bliver Øiet aldrig bedragen; thi Kjerligheden, naar den giver, seer ikke efter Gaven, men dens Øie vogter paa Herren. Naar der i Hjertet boer Misundelse, da har Øiet Magt til at lokke det Urene frem selv i det Rene; men naar der i Hjertet boer Kjerlighed, da har Øiet Magt til at elske det Gode op i det Urene; men dette Øie seer jo ikke det Urene men det Rene, som det elsker og opelsker ved at elske det. Ja der er en denne Verdens Magt, der i sit Sprog oversætter det Gode til det Onde, men der er en Magt

herovenfra, der oversætter det Onde til det Gode, det er den Kjærlighed, som skjuler Synders Mangfoldighed. Naar der i Hjertet boer Had, da ligger Synden for Menneskets Dør og dens Attraaes Mangfoldighed er til ham; men naar der i Hjertet boer Kjerlighed, da er Synden flygtet langt bort og han øiner den end ikke. Naar der i Hjertet boer Kiv, Nid, Vrede, Trætte, Tvedragt, Partier, behøver man da at gaae langt for at opdage Syndens Mangfoldighed, eller behøver man at leve længe for at frembringe den uden om sig; men naar der i Hjertet boer Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Trofasthed, Godhed, Sagtmodighed, Afholdenhed, hvad Under da, at et Menneske, selv om han stod midt i Syndens Mangfoldighed, blev en Fremmed, en Udlænding, der kun forstod sig saare lidet paa Landets Skikke, hvis der blev ham affordret en Forklaring, hvorledes vilde denne da ikke være et Skjul over Syndernes Mangfoldighed!

Eller er det ikke saaledes, skulde vi kløgtigen sige: Syndens Mangfoldighed i Verden er og bliver dog lige stor, hvad enten Kjerligheden opdager den eller ikke; skulde vi lade det apostoliske Ord og med det den Kjerlighed, der beskrives, staae hen som en ziirlig Talemaade, der ikke kunde udholde Granskningens Prøvelse? Men forstod da virkelig hiin Forstandighed ligesaa godt Kjerligheden, som den forstod Syndens Mangfoldighed! Eller vilde den indrømme det Modsatte, at Syndens Mangfoldighed blev lige stor enten Forstanden opdagede den eller ikke, og ikke snarere anprise sin egen Snildhed til at opdage og efterspore Syndens Skjulthed? Men da blev det jo lige sandt, at Forstanden opdagede Syndens Mangfoldighed, og at Kjerligheden skjulte den; men det Ene blev ikke sandere end det Andet. Eller var der endnu en tredie Maade, paa hvilken man uden at blive forstandigt vidende om den eller kjærligt uvidende, blev vidende om den, var en saadan Viden ikke en umenneskelig Viden? Det er da ikke et blot rhetorisk Udtryk, at Kjerlighed skjuler Synders Mangfoldighed, men det er i Sandhed saaledes, og dette er den christelige Kjer-

ligheds Magt, der ikke er stor ved paafaldende Bedrift, som anden Kjerlighed er det, men større i sin stille Vidunderlighed.

*

* *

Lykkeligt det Menneske, der saae Verden i al sin Fuldkommenhed, da Alt endnu var saare godt, lykkeligt det Menneske, der var med Gud Vidne til Skabningens Herlighed, saligere den Sjæl, der var Guds Medarbeider i Kjerlighed, salig den Kjerlighed, der skjuler Synders Mangfoldighed.

* *

*

Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed. Synders Mangfoldighed, det er et forfærdeligt Ord og minder lettelig om en anden Forbindelse, hvori det ved Sprogbrug hyppigt forekommer, Skabningens Mangfoldighed, hvorved vi tænke paa den talløse Skare af Slægter, den utallige Vrimmel af levende Væsener, hvis Tal Ingen kan angive, fordi intet Tal er stort nok, og fordi der intet Øieblik er, da man kan begynde at tælle; thi i ethvert Øieblik fødes der utallige. Forholder det sig ikke ligesaa med Syndens Mangfoldighed; thi som det hedder, at den, der haver, ham skal gives, og han skal have i Overflod, saa er og Synden meget frugtbar, og een Synd føder mange, og den bliver mangfoldigere og mangfoldigere. Men Kjerlighed skjuler Syndens Mangfoldighed. Hvis da Kjerlighedens Øie ikke var lukket, hvis den ikke selv ved sin Betragtning skjulte Mangfoldigheden, hvorledes skulde den da vove sig til at ville standse Syndens Magt! Saa skjuler da netop Kjerligheden derved Syndens Mangfoldighed, at den iforvejen har skjult den.

En gammel Viismand haver sagt: afhold Dig fra Trætte og Du skal formindske Synder (Sirach 28, 8). Men den, der formindsker Synder, han skjuler jo Synders Mangfoldighed, og

skjuler den dobbelt, ved ikke selv at synde og ved at forhindre en Anden derfra. Og dog den, som afholder sig fra Trætte, han forhindrer jo kun for et Øieblik et Menneske i at synde, maaskee skal det samme Menneske vende sig til en anden Side og søge Trætte, men den, der omvender en Synder fra hans Veis Vildfarelse, om ham siger Apostelen Jacob, han skjuler Synders Mangfoldighed.

Dog er det muligt retteligen at fortælle, hvorledes Kjerligheden skjuler Synders Mangfoldighed, eller er den ikke end mangfoldigere end Syndens Mangfoldighed er det? Naar den seer det knækkede Rør, da veed den at skjule Synders Mangfoldighed, at Røret ikke knuses under Byrden. Naar den seer den rygende Tande, da veed den at skjule Synders Mangfoldighed, at Luen ikke qvæles. Naar den har seiret over Synders Mangfoldighed, da veed den atter at skjule Mangfoldigheden, da bereder den Alt festligt til Modtagelsen, som den forlorne Søns Fader gjorde det, da staaer den med aabne Arme og venter den Forvildede, har glemt Alt og bringer ham selv til at glemme Alt, idet den atter skjuler Synders Mangfoldighed; thi Kjerligheden græder end ikke over Synders Mangfoldighed, hvis saa var, da saae den den jo selv, men den skjuler Mangfoldigheden. Og naar Synden gjør den Modstand, da bliver den end mangfoldigere, aldrig træt af trofast at drage i ulige Aag med denne, ikke træt af at troe Alt, haabe Alt, fordrage Alt. Naar Synden forhærder sig mod Kjerligheden, og ønsker at blive den qvit, naar den betaler Velvillie med Skjeldsord og Haan og Spot, da gjengjelder Kjerligheden ikke Skjeldsord med Skjeldsord, da velsigner den og forbander ikke. Naar Synden misundelig hader Kjerligheden, naar den i sin Ondskab vil bringe Kjerligheden selv til at synde, da finder den ikke Svig i dens Mund, men Bøn og Formaning. Men naar Bønner og Formaning kun hidser Synden og bliver ny Anledning for Syndens Mangfoldighed, da er Kjerligheden stum, men ikke mindre tro, trofast som en Qvinde frelser den, som en Qvinde gjør det — „uden Ord“ (1 Pet. 3, 1). Synden meente at have opnaaet, at de snart skulde være skilte ad paa

Veien, men see Kjerligheden blev hos den. Og Synden vil støde Kjerligheden fra sig, den tvinger den til at gaae een Miil, men see Kjerligheden gik to; den slog Kjerlighedens høire Kind, men see Kjerligheden vendte den anden til; den tog Kjerlighedens Kjortel, men see Kjerligheden gav Kappen med. Allerede føler Synden sin Afmagt, den kan ikke holde ud med den, da vil den rive sig løs, da krænker den Kjerligheden saa dybt som muligt; thi mere end 7 Gange, tænker den, kan selv Kjerlighed ikke tilgive. Men see! Kjerligheden kunde tilgive 70 Gange 7 Gange, og Synden blev hurtigere træt af at forskylde Tilgivelse end Kjerligheden af at tilgive. Ja som der er en Syndens Magt, der har Udholdenhed til at udtære enhver bedre Følelse af et Menneske, saa er der en himmelsk Magt, der udhungrer Syndens Mangfoldighed af et Menneske, denne Magt er den Kjerlighed, der skjuler Synders Mangfoldighed.

Eller er det ikke saaledes? Skulle vi foretrække at prise en Kløgt, der veed end forsærdeligere at skildre Synders Mangfoldighed? Eller skulde vi ikke snarere spørge denne Kløgt, hvorfra den fik en saadan Viden? Ja dersom den kunde overbevise Kjerligheden om, at det forholdt sig saaledes, da vilde Kjerligheden vel aldrig begynde og Intet opnaae. Men derfor begynder Kjerligheden med at skjule Synders Mangfoldighed og derfor ender den, hvor den begyndte, med at skjule Synders Mangfoldighed.

*

* *

Salig den Mand, hvis Synder ere skjulte, saligere den Kjerlighed, der skjuler Synders Mangfoldighed.

* *

*

Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed. Hvis Kjerligheden havde seiret i Verden, ja da var jo Syndens Mangfoldighed skjult, og Alt fuldkomment i Kjerlighed. Hvis

Kjerlighedens Hærskare var talrig i Verden, hvis den var lige i Tal med Fjendens, saa den kunde stride Mand mod Mand — ja hvorledes skulde Kjerligheden da ikke seire, da den er den stærkeste! Dersom derimod Kjerlighedens Tjenere er en lille Skare, dersom hver enkelt er en eenlig Mand, skal da Kjerligheden virkelig formaae at skjule Synders Mangfoldighed? Eller er det apostoliske Ord, forsaavidt vi derved ville tænke paa noget andet end Kjerlighedens fromme Uvidenhed, dens Nidkjærhed indenfor sin Grændse, er det apostoliske Ord ikke i saa Fald en skjøn men dog ørkesløs Tale? Skulde vi betragte det apostoliske Ord som en begeistret Daarskab og hellere prise den Klogt, der siger: Livets Gang følger bestemte Love, lad Kjerligheden boe i Nødens Øieblik Dør om Dør med Ugudeligheden, det gavner Ugudeligheden Intet. Vilde da Forstanden ligesaa redebon udsige det Modsatte, at det Intet gjør til Sagen, om Ugudelighed boer hos Kjerligheden? Vil Forstanden negte, at i Livet ofte den Uskyldige maa lide med den Skyldige? Lader os adspørge Forstanden. En gammel Hedning, der i Hedenskabet blev nævnet og priset som Viis, seilede med en Ugudelig paa det samme Skib. Da Skibet kom i Havsnød, opløftede den Ugudelige sin Stemme for at bede; men den Vise sagde til ham: „Tie stille, Kjære, hvis Himlen opdager, at Du er ombord, da gaaer Skibet under." Saa er det da sandt, at den Skyldige kan volde den Uskyldiges Undergang? Men saa er jo det Modsatte ligesaa sandt? Saa manglede Forstanden maaskee blot Mod til at troe dette, og medens den havde nok af den trøstesløse Klogt, der opdager Livets Elendighed, havde den ikke Hjerte til at fatte Kjerlighedens Magt. Er det ikke saaledes; thi Forstanden gjør dog altid et Menneske kun forsagt og kleinmodigt, men Kjerlighed giver frit Mod, og derfor er al apostolisk Tale frimodig. Hvis der ombord paa det samme Skib istedenfor en Ugudelig havde været en from Mand, havde været en Apostel! Skete dette ikke? Der seilede et hedensk Skib fra Creta og styrede til Rom, og Skibet kom i Havsnød, i mange Dage saae man hverken Soel eller Stjerner, ombord paa dette Skib var en Apostel, og Paulus traadte frem og sagde til dem, der vare med ham i

Skibet: „I Mænd, jeg formaner Eder at I fatte et godt Mod; thi Ingen Sjel af Eder skal omkomme." Eller skulde Ugudelighed virkelig have større Magt end Kjerlighed; skulde det, at en Ugudelig var ombord, have Kraft til at gjøre de Andres Vilkaar forskjelligt, men en Apostel skulde ingen saadan Magt have? Eller siger ikke Herren selv, at Trængselens Dage skulle forkortes for de Udvalgtes Skyld?

Er dette en uværdig Forestilling om Gud at mene, at Kjerlighed saaledes skjuler Synders Mangfoldighed? Glemme vi maaskee i vor Tale og i vor Overbeielse, at Gud i Himlene ikke standses ved nogen Skuffelse, at hans Tanke er levende og nærværende, gjennemtrænger Alt og dømmer Hjertets Raad? Skulde Een have Ret, hvis han paamindede os om, naar vi ville lovprise Kjerligheden, hellere at indskrænke os til at sige det Sande, at det er skjønt og elskeligt, at Kjerligheden gjerne vilde skjule Synders Mangfoldighed og afvende Vreden, end fare vild i Overdrivelse ved at sige, at Kjerligheden skjuler Synders Mangfoldighed? Har den, der taler saaledes, ikke glemt, hvad vi ikke glemme, at Kjerligheden beder for Andres Synder, har han ikke glemt, at en Retfærdigs Bøn formaaer meget?

Da Abraham talte indstændigen til Herren og bad for Sodoma og Gomorra, skjulte han da ikke Synders Mangfoldighed? Eller er det maaskee en priselig Skarpsindighed, hvis Nogen vil sige, at han ved sin Bøn jo ligesaa meget erindrede om Synders Mangfoldighed, og fremskyndede Dommen, saaledes som hans eget Liv allerede var en Dom, der hvis det havde Kraft til en Betingelse, snarest maatte gjøre Dommen end forfærdeligere? Hvorledes bad Abraham? Lader os tale menneskeligt derom! Rev han ikke ligesom Herren med ind i sin Tankegang, bragte han ikke Herren til at glemme Syndernes Mangfoldighed, for at tælle Tallet paa de Retfærdige, hvis der var 50, 45, 40, 30, 20, ja endog kun 10 Uskyldige. Skjulte Abraham da ikke Synders Mangfoldighed, beviser Byernes Undergang det Modsatte, eller beviser den Andet, end at der end ikke var 10 Uskyldige i Sodoma? Og dog hvad var Abraham selv i Sammen-

ligning med en Apostel, hvilken var hans Frimodighed i Sammenligning med en Apostels?

*

* *

Stort er et Menneske, at hans Liv, hvis det er retfærdigt, endog skal dømme Engle; saligere den Kjerlighed, der skjuler Synders Mangfoldighed.

* *

*

Vi have priset Kjerlighedens Magt til at skjule Synders Mangfoldighed, vi have talet som til Fuldkomne. Var der Den, som ikke følte sig fuldkommen, Talen gjorde ingen Forskjel. Lader os endnu engang dvæle ved denne Kjerlighed, for at betragte det Billede af den, der stiller sig frem anskueligt for Sjælen. Var der Den, der ved at betragte sig selv i dette Speil forvisjede sig om sin Ulighed, var det Tilfælde med Alle, Talen gjorde ingen Forskjel.

Da de Skriftkloge og Pharisæerne havde grebet en Qvinde i aabenbar Synd, stillede de hende frem i Templets Midte for Frelserens Aasyn; men Jesus bukkede sig ned og skrev med Fingeren paa Jorden. Han, der vidste Alt, vidste vel ogsaa, hvad Pharisæerne og de Skriftkloge vidste, før de sagde ham det. De Skriftkloge og Pharisæerne opdagede snart hendes Skyld, det var jo og let, da hendes Synd var aabenbar. De opdagede tillige en anden Synd, den, de selv gjorde sig skyldige i, idet de rænkefuldt lagde Snarer for Herren. Men Jesus bukkede sig ned og skrev med Fingeren paa Jorden. Hvorfor mon han bukkede sig ned; hvorfor mon han skrev med Fingeren paa Jorden? Sad han der som en Dommer, der agter nøie paa Anklagernes Tale, der lyttende bukker sig ned og optegner Klagepunktet, at han ikke skal glemme det, og dømme strengt; var denne Qvindes Skyld det Eneste, der blev skriftligt optegnet

af Herren? Eller den, der skriver med Fingren paa Jorden, skriver han ikke snarere for at udslette og glemme? Der stod Synderinden omringet af maaskee mere Skyldige, der høit anklagede hende, men Kjerligheden bukkede sig ned og hørte ikke Anklagen, der foer over dens Hoved hen i Veiret; den skrev med Fingeren for at udslette, hvad den selv vidste; thi Synden opdager Synders Mangfoldighed, men Kjerlighed skjuler Synders Mangfoldighed. Ja selv for Syndens Øine skjuler Kjerligheden Synders Mangfoldighed; thi ved eet Ord af Herren forstummede Phariseerne og de Skriftkloge, og der var ingen Anklager mere, Ingen, der fordømte hende. Men Jesus sagde til hende: jeg fordømmer Dig ei heller, gak bort og synd ikke meer, thi Syndens Straf føder ny Synd, men Kjerlighed skjuler Synders Mangfoldighed.

Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed.

Ep. 1 Pet. 4, 7—12.

Som den apostoliske Tale ved sit Indhold er væsentlig forskjellig fra al menneskelig Tale, saa er den ogsaa ved sin Form paa saa mange Maader forskjellig fra denne. For saaledes at drage et Enkelt frem, den standser ikke den Hørende og indbyder ham til at hvile, den standser ikke den Talende og lader ham selv glemme at arbeide. Den apostoliske Tale er bekymret, fyrig, brændende, opildnet, overalt og altid bevæget af det nye Livs Kræfter, kaldende, tilraabende, vinkende, stærk i Udbrud, kort, afbrudt, rystende, selv gjennemrystet ligesaa meget af Frygt og Bæven som af Længsel og salig Forventning, overalt vidnende om Aandens kraftige Uro og Hjertets dybe Utaalmodighed. Hvorledes skulde og den, der selv løber, faae Tid til lang Tale, saa maatte han selv staae stille! Hvorledes skulde den, der stræber at være Alt for Alle, faae Tid til vidtløftig Overveielse, da vilde han jo ikke hurtigt nok kunne vexle Aandens Vaaben! Hvorledes skulde den, der for Haabets fulde Seil styrer mod det Fuldkomne, have mange Øieblikke til menneskelig Udførlighed! Men er den apostoliske Tale altid utaalmodig som en Fødendes, saa pleie i Særdeleshed tvende Betragtninger end mere at opflamme den, paa den ene Side Forestillingen om, at Natten er forbi og Dagen er frembrudt, at Natten har varet længe nok, og det gjelder at bruge Dagen, paa den anden Side Forestillingen om, at Tiden kommer, da

man ikke mere kan arbeide, at Dagene ere talte, at Enden er nær, at Alts Ende nærmer sig.

Ogsaa den forelæste Text vidner om denne apostoliske Fyrighed, og begynder med et: derfor, hvortil i Apostelens Brev svare de nærmest foregaaende Ord: „men alle Tings Ende nærmer sig," hvilke Ord ikke blot forklare dette derfor, men ogsaa hvad der maaskee, menneskelig talt, i Texten kunde behøve en Forklaring, der da tillige viser, hvorledes den apostoliske Utaalmodighed er saare meget forskjellig fra en ophidset Mands Overilelse. Thi synes det ikke besynderligt, at der ligeovenpaa den skjønne Formaning: haver for alle Ting en inderlig Kjerlighed til hverandre, ligeovenpaa det dertil knyttede betydningsfulde Trøstens Ord: Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed, følger en tilsyneladende saa tilfældig Formaning som denne: „Laaner hverandre gjerne Huus uden Knur!" Og dog beviser denne Formaning netop den apostoliske Myndighed og Viisdom. Hvor var der vel en ophidset Mand, der, naar han havde nævnet disse Ord: „alle Tings Ende nærmer sig," da vilde have tilføiet en saadan Formaning? Skulde det ikke følge af sig selv, at den blev overflødig? Thi skulde han ikke, om muligt, ved sin Tale bevirke, at Husene bleve tomme, saa der neppe fandtes Nogen, der vilde laane Huus, og hvis der var en Saadan, han ikke skulde behøve at være i Forlegenhed? Men saaledes er en Apostel ikke utaalmodig, og hans Uro er høiere end al menneskelig Besindighed. Apostelen elsker sin Menighed for høit til svagt at fortie det Forfærdelige, at alle Tings Ende nærmer sig, men paa den anden Side veed han strax igjen at kalde Menigheden saaledes til Orden, at det er, som var Forfærdelsen glemt, som var der Fred og Tryghed, ønskelig Leilighed til selv i Livets ubetydelige Forhold at bevise sin Kjerlighed til Næsten. Talen om, at alle Tings Ende nærmer sig, er da ikke en ufrugtbar Uveirssky, der farer hen og forvirrer Alt, men en Angest, som renser Luften, og gjør Alle mildere og inderligere og kjærligere og hurtigere til at kjøbe den beleilige Tid, men ogsaa stærke nok til ikke at afmattes i den Tanke,

at den beleilige Stund var forbi. Apostelen, som taler, er ikke beruset i Drømme, men ædru i sin Tanke og i sin Tale.

„Men alle Tings Ende nærmer sig." Dette er et forfærdeligt Ord selv i en Letsindigs Mund, end sige i en Apostels. Dog derfor tilføier Peter ogsaa et Trøstens Ord, der er stærkt til at overvinde Angesten: „Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed." Eller behøves det maaskee ikke? Er med alle Tings Ende Alt forbi? Behøves der noget andet Skjul end det, der forundes Enhver, den Retfærdige og den Uretfærdige? Er den, der ligger i Jordens Skjød, ikke skjult og vel forvaret? Skulde der være Nogen, der her ikke forstod Apostelen, fordi han ikke udtrykkelig nævner den Dag, paa hvilken der skal blive Spørgsmaal om en saadan Kjerlighed? Eller have Forfærdelsens og da ogsaa Trøstens Ord tabt deres Betydning derved, at alle Tings Ende ikke indtraf, som den var forudsagt? Er en Apostel en ørkesløs Mand, hvem det blot er magtpaaliggende i Almindelighed at forudsige alle Tings Ende som noget ham selv og de Enkelte uvedkommende, uden forsaavidt det kunde tilfredsstille Nysgjerrigheden? Eller var det ikke det, der fornemlig laae ham paa Sinde, at med Alts Ende var ogsaa hans og Menighedens Dage talte? Men dette traf jo virkelig Apostelen og Menigheden; dette gjentager sig bestandig i Slægten, og det Næste gjentager sig ogsaa; thi det bør ethvert Menneske at døe og derpaa at komme til Dommen. Men paa Dommens Dag fordres der ogsaa en Rustning. Det er den, Apostelen beskriver og dens Fuldkommenhed. Denne Rustning er Kjerligheden; det Eneste, der ikke skal afskaffes, det Eneste, der bliver hos et Menneske i Livet, og bliver hos ham i Døden og som skal seire i Dommen. Thi Kjerligheden er ikke som en svigefuld Ven, der først forlokker et Menneske og da bliver hos ham for at spotte ham. Nei Kjerligheden bliver hos et Menneske; og naar Alt forvirrer sig for ham, naar Tankerne staae anklagende op, naar Angesterne dømmende løfte deres Hoveder, da truer Kjerligheden ad dem og siger til ham: hav blot Taalmodighed, jeg bliver hos Dig, og vidner med Dig, og mit Vidnesbyrd skal

dog overvinde Forvirringen. Ja selv om Kjerligheden ledte et Menneske vild, om den selv end ikke bag efter kan frikjende ham, den siger dog: skulde jeg forlade Dig i Nødens Stund; om end Alt forlod Dig, om Du var forladt af Dig selv, jeg bliver dog hos Dig, jeg, der ledte Dig vild, men som ogsaa har den Trøst for Dig, at det var mig, der gjorde det. Hvis det ikke var saa! Hvilken Magt formaaer dog saaledes at bringe et Menneske til at vove det Forfærdelige som Kjerligheden! Hvilken Rædsel da, hvis den ikke tillige forstod at fortolke sig for sig selv, forstaaeligt for den Enkelte, om end ikke nogen anden Sjæl forstod det.

Saa lader os da nøiere overveie det apostoliske Ord. Apostelen taler til Ufuldkomne, hvorledes skulde og en Fuldkommen have en Synders Mangfoldighed, der behøvede at skjules! Men de Ufuldkomne, de Sønderknuste, dem trøster han ogsaa ved den Tanke, at Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed. Vi skulle ikke letsindigt forfalske det apostoliske Ord, ikke klogtigt bedrage os selv og bedrage Ordet ved at mene, at den, der har Kjerlighed, han er fuldkommen. Den, der ikke finder i sig en Synders Mangfoldighed, der behøver at skjules, paa ham passer Ordet ikke, men den, der ikke vil lade sig trøste, ham gavner Ordet ikke; thi deri ligger netop Trøsten, at der i det samme Hjerte, hvor der er Synders Mangfoldighed, kan boe Kjerlighed, og at denne Kjerlighed har Magt til at skjule Mangfoldigheden.

Saa ville vi da i Apostelens Ord søge Trøsten, der tilbydes, ved at betænke: hvorledes Kjerlighed skjuler Synders Mangfoldighed.

Dog hvorledes er dette muligt, Kjerlighed opdager jo netop hos Een selv Synders Mangfoldighed. Var der ikke ofte den i Verden, der levede hen let og sorgløs med Ungdommens glade Sind, uden at hovmode sig af egen Fuldkommenhed, men ogsaa uden at føle sig bøiet eller standset ved nogen besværende Bevidsthed, indtil Kjerligheden greb ham, og det Forbigangne ikke behagede mere, fordi Kjerligheden

paa saa mange Maader havde opdaget Ufuldkommenhed og Svaghed. Gik det den Forstandige bedre? Han misbilligede Ungdommens Letsind, han vogtede paa sig selv, han stræbte at aflægge sine Feil, men ved denne Stræben vandt han ogsaa en Selvtilfredshed, der ikke frygtede Forstandens Prøve, der tog Ære af Menneskene, der udfordrede Verden til Strid — da sigtede Kjerligheden paa ham og see! han, der havde løftet sit Hoved stolt, hvis Blik havde beherskt Menneskene, han slog nu Øiet ned; thi han havde opdaget Synders Mangfoldighed. Og han, der kunde bestaae for Forstandens strenge Dom, han kunde ikke udholde Kjerlighedens milde! Dog den Retfærdige hænder Sligt ikke. Han var streng mod sig selv, og ønskede ikke at være som Andre, han vidste, at den, der vil bevare sig selv, maa arbeide og forsage Meget, men han vidste ogsaa, hvad han vandt i denne Kamp, at han vandt Forstand paa den Viisdom, at der er en Retfærdighed i Himlene; thi han tyktes sig selv retfærdig. Da saae Himlens Kjerlighed ned til ham og see! han, der havde fortrøstet sig til at kunne give Enhver Sit, Mennesket hvad Menneskets er, Gud hvad Guds er, han, der her i Livet allerede glædede sig til paa Dommens Dag at gjennemgaae Regnskabet, han havde nu opdaget Synders Mangfoldighed, saa han ikke kunde svare Een til Tusinde. Ja ikke blot at Kjerligheden saaledes i et Øieblik opdagede det Skjulte, nei det var som forøgede Kjerligheden Synders Mangfoldighed i det Tilkommende. Hvad han i stolt Tillid til sig selv let havde overvundet, det faldt ham nu vanskeligt, fordi hans Sjæl var bekymret i Kjerlighed. Hvor han før ingen Fristelse havde ahnet, der saae den nu lokkende paa ham, og han fornam en Frygt og Bæven, han aldrig havde kjendt. Og at det var saaledes i Sandhed, det forvisšede han sig let om; thi vilde han overgive sig til sin egen Retfærdighed, da forsvandt Fristelsen.

Men er det da muligt, at den samme Magt, der opdager Synders Mangfoldighed; den samme Magt, der, idet den gyder Kjerlighedens Bekymring i et Menneskes Hjerte, næsten forflerer Mangfoldigheden, at den samme Magt kan skjule den i

det samme Menneske? Og dog, var det godt, at det ikke var saa? Hvad er da Kjerlighed? Er den en Drøm i Natten, man sover sig til? Er den en Bedøvelse, hvori Alt er glemt? Skulle vi tænke saaledes foragteligt om Kjerligheden, at det er i den Forstand, den skjuler Synders Mangfoldighed? Saa var det jo bedre at beholde Ungdommens lette Sind, eller Mandens Selvprøvelse, eller Menneskets egen Retfærdighed. Skal Viisdom kjøbes, Forstand kjøbes, Fred i Hjertet kjøbes, Himlens Salighed kjøbes, skal Livet kjøbes i Fødselens Smerte, men Kjerligheden skulde ingen Fødsels-Smerte kjende? Kjerlighed er ingen Drøm, skulde vi kalde den saaledes, da var det vel bedst at sige: denne dens første Smerte er en urolig og angstfuld Drøm, der ender med en salig Opvaagnen i Kjerligheden, der skjuler Synders Mangfoldighed. Thi Kjerlighed tager Alt. Den tager et Menneskes Fuldkommenhed, og vil han her være paaholdende, da er Kjerligheden ham haard; men den tager ogsaa hans Ufuldkommenhed, hans Synd, hans Sorrig. Den tager hans Styrke fra ham; men ogsaa hans Lidelse, eller hvilke forfærdelige Lidelser skjulte ikke Kjerligheden, som vare de ikke til, men kun Kjerlighedens Glæde over at frelse en Anden? Men naar den tager det fra ham, da skjuler den det jo, naar den tager Alt, da skjuler den Alt, naar den, alt eftersom den tager det fra ham, giver ham noget Andet isteden, da skjuler den over al Forstand. Menneskene have ofte meent, at der var andre Midler, der formaaede at borttage, og derved at skjule, hvad man maatte ønske skjult. Imidlertid har allerede en gammel Hedning sagt: det hjælper ikke et Menneske at ride bort fra Sorgen, den sidder bag ved paa Hesten. Disse hans Ord ere ofte blevne gjentagne som de, der forraade et dybt Indblik i det menneskelige Hjerte. Og dog; hvis hiin gamle Hedning, der paa sin Hest reed gjennem Livet med Sorgen bag ved sig; hvis han ikke havde behøvet at see sig tilbage —; men dette gjør Kjerligheden ikke. Hvor skulde og det Øie, der elsker, faae Tid til at see efter hvad der ligger bagved, saa maatte det jo for det Øieblik slippe sin Gjenstand! Hvor skulde det Øre, der elsker, faae Tid til at høre Anklagen,

saa maatte det jo for det Øieblik aflade at høre Kjerlighedens Stemme! Og hvis Øret lytter, da er Hjertet smaaligt, og dette er ikke Kjerlighedens Skyld, ja den vredes derover. Thi den, der vil betænke sin egen Fuldkommenhed, han elsker ikke, og den, der vil bringe sin Ufuldkommenhed i Anslag, han elsker ikke. Ja hvis han troede sig selv saa ufuldkommen, at han paa Grund deraf var udelukket fra Kjerligheden, da viiste han, at han ikke elskede, thi han anslog sin Ufuldkommenhed og bragte den i Beregning som var den en Fuldkommenhed. Men Kjerlighed tager Alt. Og den, der udelukker sig, han vil enten glæde sig over sig selv og ikke glæde sig over Kjerligheden; eller han vil sørge over sig selv og ikke glæde sig over Kjerligheden.

Dog for at elske et Menneske saaledes, maa man have Mod til at ville elske; thi dette er Hemmeligheden ved den jordiske Kjerlighed, at den har et Præg af Guds Kjerligheden paa sig, uden hvilket den vilde blive en Taabelighed, eller en fad Løflen, som om det ene Menneske var saaledes fuldkommen i Forhold til det andet, at det kunde vække denne Angst eller være istand til i Sandhed at tage Alt. Til at elske Gud saaledes fordres en ydmyg Frimodighed; thi Guds-Kjerligheden vaagner i ethvert Menneskes Bryst grædende som det spæde Barn, ikke smilende som Barnet, der kjender Moderen. Men naar nu Gudskjerligheden vil holde Herren fast, da reiser Fjenden sig forfærdelig mod ham, og Syndens Magt er stor til at indjage Angst. Dog Kjerligheden lukker ikke sit Øie i Farens Stund, den byder sig selv hen, for, som en gammel Psalme-Sanger siger, for at trænge

Gjennem Syndens Pile
Ind i Paradisets Hvile.

Og jo længere borte fra den siner Pilenes Mængde, desto forfærdeligere er den, men jo nærmere den trænger frem, desto mindre seer den Pilene, og naar den har opfanget alle Pile i sit Bryst, saaret af dem, da seer den dem jo ikke mere men kun Kjerligheden og Paradisets Salighed.

Da Jesus en Dag sad tilbords hos en Pharisæer, traadte en Qvinde ind i det samme Huus. En Qvinde var ingen indbuden Gjest, denne mindst af Alle; thi Pharisæerne vidste, at hun var en Synderinde. Om ikke Andet havde kunnet forfærde og standse hende, Pharisæernes stolte Foragt, deres tause Uvillie, deres Helligheds Vrede kunde vel have skrækket hende bort; „men hun stod bag ved hos Jesu Fødder, græd og begyndte at væde hans Fødder med Taarer og aftørre dem med sit Hovedhaar og kysede hans Fødder og salvede dem med Salve.“ Der var et Angestens Øieblik; hvad hun eensomt havde lidt, hendes Græmmelse, Anklagen i hendes eget Bryst blev end forfærdeligere; thi den forstod heelt vel, at den havde Medhold i Pharisæernes Mine. Men hun gik frem, og idet hun slog Fjenden, da slog hun sig selv til Ro, og da hun havde fundet Hvile ved Christi Fødder, da fortabte hun sig i Kjerlighedens Gjerning. Alt som hun græd, da glemte hun tilsidst hvad hun græd over fra Begyndelsen, Angerens Taarer bleve Tilbedelsens. Hende bleve hendes mange Synder forladne, fordi hun elskede meget. Der var dem i Verden, som efter at have forspildt deres Liv i Lystens Tjeneste, tilsidst tabte sig selv og neppe kjendte sig selv mere. Dette er Lystens skjendige og rædselsfulde Bedrag, at den bedrager et Menneske for sig selv, og kun lader ham beholde en letsindig, forbigaaende Ahnelse af den egne Tilvær, at den formaster sig til at ville bedrage Gud for sin Medviden i Skabningen. Denne Qvinde forundtes den Naade ligesom at græde sig ud af sig selv og græde sig ind i Kjerlighedens Hvile. Thi den, der elsker meget, ham forlades meget. Og dette er Kjerlighedens salige Bedrag, „at den, hvem meget forlades, han elsker meget,“ saaledes at det, at behøve megen Forladelse, bliver et Udtryk for Kjerlighedens Fuldkommenhed.

Dog om Kjerligheden end i den Anklagede selv formaaede at unddrage ham Synet af Synders Mangfoldighed, saa han fortabt i Kjerlighed ikke saae den mere, fordi Kjerligheden skjulte over den — er han dermed frelst for stedse? Skal der Intet standse ham paa hans Vei og pludselig bringe ham til at erindre,

hvad Kjerligheden skjulte; kommer der ingen Dom udenfra over et Menneske? Har da Kjerligheden her atter den samme Magt, saa end ikke Dommeren opdager Syndernes Mangfoldighed, fordi Kjerligheden skjuler over dem. Lader en Dommer sig skuffe, gjennemtrænger han ikke ethvert Slør og gjør Alt aabenbart? Lader en Dommer sig bestikke, fordrer han ikke ubøieligt hvad Dommens Fordring er? Lader Verdens Dom sig skuffe? Byd den Din Kjerlighed og Du forbliver at være Skyldner; bring den Dit Hjertes bedste Følelse, og Du forbliver at være Skyldner; byd den Angerens Taarer, og Dommen fordrer den egne Retfærdighed. Lader da Kjerlighedens Dom sig bestikke? Byd den Guld, den skal foragte Dig; byd den Vælde og Magt, den forsmaaer Dig, byd den Verdens Herlighed, den dømmer Dig, at Du elskede Verdens Herlighed; forkynd Dine vidunderlige Gjerninger, den dømmer Dig, at Du ikke var i Kjerlighed. Thi Dommen fordrer hvad Dommens Fordring er, og Verdens Dom fordrer hvad Verdens er, og dette skjuler i dens Øine over hvad der mangler; men Kjerlighedens Dom fordrer hvad Kjerlighedens er; thi den, der dømmer, han fordrer, men den, der fordrer, han søger, og den „der skjuler Synders Mangfoldighed, han søger Kjerlighed“ (Ordsp. 17, 9); men den, der finder Kjerlighed, han skjuler Synders Mangfoldighed; thi den, der finder, hvad han søgte, han skjuler jo hvad han ikke søgte.

Er det apostoliske Ord da ikke en Trøst, der giver Frimodighed i Dommen; er det ikke en Trøst netop som den behøves; thi er den ikke over al Forstand! Stort er det for Forstanden, at erindre Alt; en Daarskab er det for den, at Kjerligheden skjuler Synders Mangfoldighed. Eller skulde vi berøve os denne Trøst ved forstandigt ligesom at ville udmaale Kjerligheden ved at ville udstykke den som et Vederlag for de enkelte Synder, og saaledes forblive i Synderne? Skulde vi udelukke os fra Kjerligheden; thi naar vi blive i den, hvo er da den, der anklager? Eller er det ikke den samme Kjerlighed i et Menneske, der for ham selv skjulte Synders Mangfoldighed, den samme Kjerlighed,

der for Kjerligheden skjuler Synders Mangfoldighed? Ja selv om Kjerligheden ikke ganske havde seiret i et Menneske, selv om Angesten opdagede hvad Kjerligheden ikke havde Styrke i ham til at skjule, saa skal dog paa Dommens Dag Kjerligheden komme Kjerligheden i ham til Hjælp, jage Frygten ud og skjule Syndernes Mangfoldighed.

Da Jesus en Dag sad tilbords hos en Pharisæer, da traadte der ind i det samme Huus en Qvinde; hun var nedbøiet; thi hun bar en Syndernes Mangfoldighed. Verdens Dom stod læselig i Pharisæernes Aasyn, den lod sig ikke skuffe, hendes Sorg og hendes Taarer skjulte Intet, men aabenbarede Alt, og der var Intet at opdage uden en Syndernes Mangfoldighed. Dog hun søgte ikke Verdens Dom, „men hun stod bag ved hos Jesu Fødder og græd." Da opdagede Kjerligheden, hvad Verden skjulte — Kjerligheden i hende; og da den ikke havde seiret i hende, da kom Frelserens Kjerlighed den til Hjælp, at den, „hvem de femhundrede Penninge bleve eftergivne maatte elske mest", og han gjorde Kjerligheden i hende end mægtigere til at skjule Syndernes Mangfoldighed, den Kjerlighed, der allerede var der; thi „hende bleve jo hendes mange Synder tilgivne, fordi hun elskede meget".

*

* *

Salig det Menneske, hvis Hjerte vidner med ham, at han elskede meget; saligt et Menneske, naar Guds Aand, der veed Alt, vidner, at han elskede meget; for ham er der Trøst baade her og hisset; thi Kjerlighed skjuler Synders Mangfoldighed.

* *

*

Bekræftelsen i det indvortes Menneske.

Bøn!

Fader i Himlene! Du holder alle de gode Gaver i Din milde Haand. Din Overflod er rigere, end at menneskelig Forstand fatter det; Du er saare villig til at give, og Din Godhed større, end at et Menneskes Hjerte forstaaer det; thi Du opfylder enhver Bøn og giver, hvad vi bede om, eller hvad der er langt bedre end det, hvorom vi bede. Saa give Du da Enhver sin beskikkede Deel, som det er Dig velbehageligt; men da give Du ogsaa Enhver Forvisningen om, at Alt kommer fra Dig, at ikke Glæden river os fra Dig i Lystens Glemsel, at ikke Sorgen sætter Skilsmisse mellem Dig og os; men at vi i Glæden maatte søge hen til Dig og i Sorgen blive hos Dig, at, naar engang vore Dage ere talte, og det udvortes Menneske er fordærvet, Døden ikke maatte komme kold og forfærdelig i sit eget Navn, men mild og venlig med Hilsen og Budskab, med Vidnesbyrd fra Dig, vor Fader, Du som er i Himlene! Amen.

Ep.: Ephes. 3, 13—ud.

I Verdens Hovedstad, i det stolte Rom, hvor al Jordens Glands og Herlighed var samlet; hvor Alt var opdrevet, hvormed menneskelig Klogt og Vildhed i Fortvivlelsens Angst fristet Øieblikket, hvad den udfinder for at forbause det sandselige

Menneske; hvor hver Dag var Vidne til det Mærkværdige, det Rædselsfulde, og den næste Dag havde glemt det ved Synet af det end Mærkværdigere; i det navnkundige Rom, hvor Enhver, der paa nogen Maade troede at kunne fængsle Mængdens Opmærksomhed, hastede hen som til sin rette Skueplads, beredte Alt iforveien til sin Modtagelse, for, skjønt beruset i Selvtillid, snildt at benytte det knap tilmaalte, misundte, lykkelige Øieblik — der levede Apostelen Paulus som fangen Mand, der skrev han det Brev, hvoraf vor Text er tagen. Som Fange bragtes han derhen, ukjendt af Alle, og dog bragte han med sig en Lære, om hvilken han vidnede, at den var guddommelig Sandhed, ham meddeelt ved en særdeles Aabenbaring, og den urokkelige Forvisning, at denne Lære skulde seire over den ganske Verden. Dersom han dog havde været en Oprører, der hidsede Folket og bragte Tyrannen til at skjælve; førtes han dog nu fangen til Rom, at Herskeren kunde mætte sin Hævn paa hans Lidelse, kunde lade ham martre med de udsøgteste Qvaler — ja! da var der dog Sandsynlighed for, at hans Skjebne en føie Tid havde rystet Enhver, i hvis Bryst menneskelig Følelse endnu ikke var uddød, et Øieblik ved sin Rædsel pirret den vellystige og nysgjerrige Mængde — ja maaskee skulde Tyrannens Throne være bleven omstyrtet! Men saaledes blev Paulus ikke behandlet. Han var for ubetydelig, til at Rom skulde frygte ham, hans Daarskab for uskyldig til at væbne Magten imod sig. Hvo var han ogsaa? En Mand, der tilhørte et foragtet Folk; en Mand, der end ikke tilhørte det mere, men var forskudt af det som en Forargelse — en Jøde, der var bleven Christen, den eensomste, den mest forladte, den uskadeligste Mand i det ganske Rom. Som en Saadan blev han behandlet. Hans Fængsel var mildt, kun var han Fange; og han, der bragte hiin seierrige Forvisning med sig, ham var nu anviist som Virkeplads Fængslets Eensomhed, og den Stridsmand, der daglig blev afgiven til hans Bevogtning. — I Verdens Hovedstad, i det larmende Rom, hvor Intet kunde modstaae Tidens tøilesløse Magt, der opslugte Alt, saa hurtigt som det fremkom, der sporløst udslet-

tede Alt med sin Glemsel — der levede Apostelen Paulus, en ubetydelig Mand, i eensomt Fængsel, stille og tilbagetrukken, ikke overgiven til Glemsel; thi der var Ingen i den uhyre Stad, der vidste eller bekymrede sig om hans Tilværelse. Men medens Alt uden om ham foer hen i Forfængelighed, hurtigere end en Skygge, stod den Overbeviisning fast for ham, at den Lære, han bekjendte, skulde seire over den ganske Verden — over den ganske Verden, som han nu var afsondret fra, og det eneste Menneske, han saae, var den Stridsmand, der bevogtede ham. Naar et Menneske, der lider skyldig, bærer sin Straf med Taalmodighed, da har han ingen Roes deraf, men hvis han lider uskyldig med Taalmodighed, da haver han Roes. Dette er skjønt at betænke, elskeligt at høre, godt at bekjende; men det er tungt at gjøre det. Dog Den, i hvis Hjerte der er Gudsfrygt og Fromhed, han skal ved Guds Hjælp beskikke sin Sjæl til Ydmyghed, til den atter bliver glad i Gud og stille i Herren; da skal han frelse sig i Taalmodighed, om det end var saare tungt, at hans Forventning forsvandt som en Drøm, at han, der vilde vinde den ganske Verden, selv endte med at være Fange, at han end ikke laae under i Strid, men hentæredes som en Skuffelse. Hvis der var Nogen, der havde sat sin Lid til ham, og haabet paa ham, da skal han mindes dem, og hans Sjæl ikke blive ukjendt med den smertelige Bekymring, om de ogsaa ville forlade ham, fra sit Fængsel skal han maaskee skrive til dem: „forlader mig ikke nu, da jeg er forladt af Alle, bevarer Eders Tillid til mig som fordum, glemmer mig ikke nu, da jeg er glemt af Alle.“ Maaskee skulde han bevæge deres Hjerter, maaskee skulde en Enkelt komme til ham, og hvis det tillodes, besøge den fangne Mand, sørge med ham, trøste ham og opbygges ved ham. Det er skjønt at tale derom, Tanken alene bevæger vist ethvert bedre Menneskes Hjerte. Dog Paulus var en Apostel. Om end bedrøvet var han dog altid glad; om end fattig gjorde han altid Mange rige; om han end Intet havde, besad han dog Alt. Fra sit Fangenskab skriver han til den fjerne Menighed: „derfor beder jeg, at I ikke forsage over mine Trængsler, som jeg lider

for Eder, hvilket er Eders Ære." Han, der selv kunde synes at behøve Trøst, han er hurtigt, saa at sige, i god Forstaaelse med Herren, glad i Trængselen, freidig i Faren, ikke beskæftiget med sin egen Lidelse, men bekymret for Menigheden; og kun forsaavidt betænker han sin Trængsel, som den kunde bringe Menigheden til at forsage.

Hvis et Menneske havde fundet Fred og Hvile i sin Modgang, da skulde maaskee den Sorg, at Andre over hans Gjenvordighed kunde tabe Frimodighed og Tro, vække ham til ny Uro. Dog skal Gudsfrygten i ham seire, og han skal tillidsfuldt befale de Elskede i Guds Haand. Det rører Hjertet at tale derom, ethvert bedre Menneske føler vist, at denne stille Hengivenhed vel er værd at eftertragte. Dog Paulus var en Apostel, han skriver fra sit Fangenskab: „disse mine Trængsler, som jeg lider for Eder, er Eders Ære."

Den, der har en Lære at anbefale Menneskene og stræber at vinde dem, han har jo et Vidnesbyrd, til hvilket han trøstigt henviser den Enkelte. Men naar dette Vidnesbyrd svigter, da indseer han vel, at Magten er tagen fra ham, og, skjønt det er saare tungt, forliger han sig dog med Gud i sit Hjerte; og sørger vel som Den, hvem Brudgommen forlod og Glæden, men ogsaa som Den, der ikke løb paa det Uvisse, der ikke glemmer, at høiere end at frelse Andre, er det at frelse sin egen Sjæl, at underlægge det urolige Sind under Troens Lydighed, at holde de vildfarende Tanker bundne ved Overbeviisningens Magt i Kjerlighedens Baand. Det er velgjørende at tale derom, og ethvert redeligt Menneske bekjender vel, at det er saligt saaledes at beskikke sit eget Huus, naar man har udtjent ved den større Gjerning, og bliver sat over den mindre. — Nu Paulus! Levede han i de Mægtiges Gunst, at den kunde anbefale hans Lære? Nei! han var fangen. Hyldede de Vise hans Lære, at deres Anseelse kunde borge for Sandheden? Nei den var dem en Daarskab. Formaaede hans Lære hurtigt at sætte den Enkelte i Besiddelse af en overnaturlig Magt, falbød den sig til Menneskene ved Gjøgleværk? Nei! den maatte langsomt erhverves, tilegnes i Prøvelse, der begyndte

med Forsagelse af Alt. Havde Paulus da noget Vidnesbyrd? Ja! han havde ethvert menneskeligt Vidnesbyrd mod sig, og dertil havde han endnu den Bekymring, at Menigheden skulde forsage, eller hvad værre var, forarges paa ham; thi Forargelsen ligger vel aldrig nærmere end, naar Sandhed nedkues, naar Uskyld lider, naar Uretfærdighed er tryg med sin Seier, naar Vold har Fremgang, naar Vankundighed end ikke behøver at bruge Magt mod det Gode, men sorgløs og ubekymret forbliver uvidende om, at det er til. Men forsager Paulus forladt af Vidnesbyrdet? Ingenlunde. Da han intet andet Vidnesbyrd havde at beraabe sig paa, da beraaber han sig paa sine Trængsler. Er dette ikke som en Undergjerning? Hvis Paulus ellers ikke havde beviist kraftelig en, at han havde Underets Magt, er det ikke et Bevis? At forvandle Trængsler til et Vidnesbyrd for Lærens Sandhed, at forvandle Skjendsel til en Ære for sig og for den troende Menighed; at forvandle den tabte Sag til en Æressag, der har Vidnesbyrdets hele begeistrende Magt, er det ikke som at bringe den Halte til at gaae, og gjøre den Stumme talende!

Hvad gav Paulus Magt hertil? Han havde selv et Vidnesbyrd; han var ingen tvivlende Mand, der dog i sit Inderste tilbagekaldte de stærke Tanker. Et Vidnesbyrd havde han høiere end Alt i Verden, et Vidnesbyrd, der vidnede stærkere, jo mere Verden gik ham imod. Var han da en svag Mand? Nei han var mægtig. Var han vaklende? Nei han var befæstet; thi han var mægtigen bekræftet ved Guds Aand i det indvortes Menneske.

Hvad da Apostelen selv var, hvad hele hans Liv fører Beviset for, det ønsker han hver Enkelt i Menigheden. Om end hine Tiders Vilkaar var et andet, om end Kampen og Striden gjorde det nødvendigere, men ogsaa maaskee vanskeligere, at vinde denne Bekræftelse i det indvortes Menneske, det bliver dog til alle Tider og under alle Omstændigheder det ene Fornødne for et Menneske, at frelse sin Sjæl i denne indvortes Bekræftelse; thi ethvert Menneske, til enhver Tid, har jo dog sin Strid og sin Anfægtelse, sin Nød, sin Eensomhed, i hvilken han fristes, sin Angst og

Afmagt, naar Vidnesbyrdet slipper. Saa lader os da nærmere overveie:

Bekræftelsen i det indvortes Menneske.

Kun en tankeløs Sjel kan lade Alt omkring sig vexle, give sig selv hen som et Bytte for Livets ustadige, lunefulde Forvandlinger, uden at ængstes for en saadan Verden, uden at bekymres for sig selv. Hvor uværdigt og modbydeligt er ikke et saadant Liv, hvor langt er en Saadan fra at vidne om Menneskets høie Bestemmelse, at være Skabningens Herre. Thi skal Mennesket herske, da maa der være en Orden i Verden; det var jo ellers kun en Spot over ham at sætte ham til at beherske vilde Magter, der ingen Lov adlyde. Og dersom han skal herske, da maa der jo være en Lov i ham selv; thi ellers vilde han umulig kunne herske; han vilde enten gribe forstyrrende ind, eller det vilde være overladt til et Tilfælde, om han herskede viist eller ei. Var det saaledes, da var Mennesket saa langt fra at være Skabningens Herre, at denne snarere maatte ønske, at han slet ikke var til. Saasnart derfor blot et Menneske samler sig til en forstandigere Betragtning af Livet, da søger han at forvisse sig om et Sammenhæng i Alt, og som Skabningens Herre forelægger han denne, saa at sige, Spørgsmaalet, afnøder den en Forklaring, fordrer et Vidnesbyrd.

Kun Den, der hengav sin Sjæl til de verdslige Begjeringer, Den, der valgte Lystens glimrende Trældom og ikke formaaede at frigjøre sig fra dens letsindige eller tungsindige Angst, kun han nøies med at lade Skabningen aflægge sit Vidnesbyrd, at han smildt og klogtigt kan benytte den i Øieblikkets Tjeneste. Og Mennesket er Skabningens Herre, derfor adlyder den endog det uværdige Herskab. Hvor sørgelig er ikke en saadan Fortabelse, der dog ikke mener at leve tankeløs, men snarere at forstaae Alt og i sit Hjertes Forvildelse mener at vende Alt sig til Fordeel. Naar han seer i Aftenstunden Himlen rødme, da siger han: det bliver en skjøn Dag imorgen; men seer han aarle Himlen rød og mørk, da siger han: det bliver Storm idag; thi om Himlens Skik-

kelse, om Veir og Vind veed han at dømme. Derfor siger han: „idag eller imorgen vil jeg gaae til den eller den Stad og blive der eet Aar og kjøbslaae og vinde.“ Naar han dyrker sin Jord med Forstand, da regner han, at den vil bringe ham mange Fold. Hans Øie forlyster sig ved Synet af den rige Afgrøde, ved hvad han maaskee selv tankeløst kaldte den velsignede Frugt. Han bygger hurtigt sine Lader større; thi det er ham let at forudsee, at de gamle ikke rumme denne Overflod. Da er han tryg og glad, priser Tilværelsen, da lægger han sig til at sove; men da hedder det: i Nat vil jeg kræve Din Sjæl af Dig. — Hans Sjæl af ham, er det ikke for meget forlangt, mon han skulde forstaae det? Der er jo ikke Tale om den rige Afgrøde, eller om de nyligen opførte Lader, men om hvad han maaskee havde glemt over alt dette — at han har en Sjæl. — Men Den, der blot med noget Alvor betragter Livet, han seer jo dog let, at han ikke saaledes er Herre, at han ikke tillige er Tjener, at Mennesket ikke blot derved er forskjelligt fra Dyret, at han er forstandigere end dette.

Kun den, der feigt flygter enhver dybere Forklaring, den, der ikke har Mod til at paatage sig Herrens Ansvar ved at underkaste sig Tjenerens Forpligtelse, ikke Ydmyghed til at ville lyde for at lære at herske og bestandig kun at ville herske forsaavidt han selv lyder — kun han udfylder Tiden med idelige Overveielser, der dog ikke føre ham videre, men snarere tjene som en Adspredelse, i hvilken hans Sjæl, hans Evne til at fatte og til at ville, forsvinder som en Damp og udslukkes som en Lue. Hvor sørgelig er ikke en saadan Selvfortærelse, hvor langt er ikke en Saadan fra ved sit Liv at vidne om, i sit Liv at udtrykke Menneskets ophøiede Bestemmelse, at være Guds Medarbeider.

Ved enhver dybere Besindelse, der gjør ham ældre end Øieblikket og lader ham gribe det Evige, forvisser Mennesket sig om, at han har et virkeligt Forhold til en Verden, og at altsaa dette Forhold ikke kan være en blot Viden om denne Verden og om sig selv som en Deel af den, da en saadan Viden intet Forhold er, netop fordi han selv i denne Viden er ligegyldig mod denne Verden, og denne Verden ligegyldig ved hans Viden om den. Først

i det Øieblik, da den Bekymring vaagner i hans Sjæl, hvad Verden har at betyde for ham og han for Verden, hvad Alt det i ham, hvorved han selv tilhører Verden, har at betyde for ham, og han deri for Verden, først da forkynder det indvortes Menneske sig i denne Bekymring. Denne Bekymring stilles ikke ved en nærmere eller en mere omfattende Viden, den begjærer en anden Art af Viden, en Viden, der i intet Øieblik forbliver at være Viden, men forvandler sig i Besiddelsens Øieblik til en Handlen; thi ellers besiddes den ikke. Denne Bekymring begjærer ogsaa en Forklaring, et Vidnesbyrd, men af en anden Art. Dersom et Menneske i sin Viden kunde vide Alt, men Intet vidste om denne Videns Forhold til ham, saa havde han vel i sin Stræben efter at forvisse sig om sin Videns Forhold til Gjenstanden forlangt et Vidnesbyrd, men han havde ikke fattet, at der behøves et ganske andet Vidnesbyrd; da var Bekymringen endnu ikke vaagnet i hans Sjæl. Saasnart denne vaagner, da vil hans Viden vise sig som trøstesløs, fordi al den Viden, i hvilken et Menneske forsvinder for sig selv, ligesom enhver Forklaring, der tilveiebringes ved en saadan Viden, er tvetydig, forklarer snart Dette og snart Hiint og kan betyde det Modsatte, ligesom ethvert Vidnesbyrd af denne Art, netop naar det vidner, er fuldt af Sviig og Gaader, og kun føder Angst. Hvorledes skulde ogsaa et Menneske i denne Viden forvisse sig om, at Medgang er Guds Naade, saa han tør glæde sig ved den og tryg give sig hen deri, eller om den er Himlens Vrede, og svigefuldt kun skjuler Fortabelsens Afgrund for ham, at hans Undergang maatte være desto forfærdeligere? Hvor skulde et Menneske i denne Viden forvisse sig om, at Modgang er Himlens Straf, at han kan lade sig sønderknuse af den, eller at den er Guds Kjerlighed, der elsker ham i Prøvelse, at han freidig og tillidsfuld i Fristelsens Nød maa tænke paa Kjerligheden? Hvorledes skulde et Menneske ved en saadan Viden forvisse sig om, at han blev sat høit i Verden og ham meget betroet, fordi Gud i ham elskede sit udvalgte Redskab, eller det var fordi han skulde blive et Ordsprog for Menneskene, en Advarsel, en Skræk for Andre? Thi hans Viden kan vel forvisse ham om, at Alt

lykkes for ham, at Alt føier sig efter ham, at Alt skeer som han vil det, at Alt gives ham, hvad han peger paa; at Alt mislykkes for ham, at Alt svigter, at hver en Rædsel, for hvilken han ængstes, i næste Øieblik kommer over ham; at han er høit betroet som Ingen — men mere kan denne Viden ikke lære ham. Og denne Forklaring er saare tvetydig, og denne Viden er saare trøstesløs.

I hiin Bekymring forkynder det indvortes Menneske sig og begjerer en Forklaring, et Vidnesbyrd, der forklarer Alts Betydning for ham og hans egen Betydning, idet den forklarer ham selv i den Gud, der holder Alt sammen i sin evige Viisdom, og satte Menneskет til Skabningens Herre, derved, at han blev Guds Tjener, og forklarede sig for ham derved, at han gjorde ham til sin Medarbeider, og ved enhver Forklaring, han giver et Menneske, bestyrker ham i det indvortes Menneske. I hiin Bekymring forkynder det indvortes Menneske sig, der ikke er bekymret om den ganske Verden, men kun om Gud og om sig selv, og om Forklaringen, der gjør ham Forholdet forstaaeligt, og om Vidnesbyrdet, der bekræfter ham i Forholdet. Denne Bekymring hører intet Øieblik op; thi den Viden, han vinder, er ingen ligegyldig Viden. Dersom nemlig et Menneske vilde mene ligesom eengang for alle at afgjøre denne Sag og saa være færdigt, da var det indvortes Menneske i ham kun dødfødt og forsvandt igjen. Men dersom han er i Sandhed bekymret, da vil Alt ved Gud tjene til Bekræftelse i det indvortes Menneske; thi Gud er trofast og lader sig ikke uden Vidnesbyrd. Men Gud er Aand og kan derfor kun give et Vidnesbyrd i Aand, det er i det indvortes Menneske, ethvert udvortes Vidnesbyrd fra Gud, hvis der kunde være Tale om et saadant, kan ligesaa godt være et Bedrag.

Da skal Medgang tjene en Saadan til Bekræftelse i det indvortes Menneske. Ofte høre vi Menneskene sige, at Livet er saa svigefuldt, og hvor forskjellige end de Enkeltes Forhaabninger og Ønsker vare, saa enes dog saa saare Mange i den Afgjørelse, at Forventningernes skjønne Fordring aldrig opfyldes, om end kun altfor Mange først bedrage sig selv ved at søge Trøst i den Indbildning, at de engang i Sandhed

have næret store Forventninger. Da klage de over Verden, at den er Elendighedens Land; over Tiden, at den er ond Møie og spildt Uleilighed, der ikke fører Menneskets sit Ønskes Maal nærmere, men fjerner ham mere og mere; over Menneskene, at de ere troløse, eller dog dorske, lunkne, selvkjærlige; over sig selv, paa samme Maade som over andre Ting i Livet, at de ikke befandtes at være hvad de engang syntes sig selv at være; over den hele Tingenes Orden her paa Jorden, at alt det forsængelige og udvortes Væsen har Fremgang, at al den Gjerning krones, hvis Kraft er Ordgyden, den Følelse prises, hvis Styrke er i Talemaader, den Nød finder Deeltagelse, hvis Bevis ligger i Skriget; men at den redelige Stræben kun vinder Utak og Miskjendelse, den stille, inderlige Følelse kun møder Misforstaaelse, den dybe, eensomme Sorg kun finder Krænkelse. Sjelden høres en alvorligere Røst, der formaner Enhver at tage mod Livets Undervisning og at lade sig opdrage i Gjenvordighedens Skole, en prøvet Tale, der med al Eftertryk spørger: skulde en Riig frelses, skulde den Mægtige gaae ad den trange Vei, skulde den Lykkelige fornegte sig selv, skulde den Lærde og Kloge annamme den foragtede Sandhed. Dog denne Tale paaagtes ikke, men Klagen vedbliver at lyde, at ikke blot den Enkelte har Modgang i Livet, men at hele Livet kun er Modgang, og at denne gjør hele Tilværelsen til en mørk Tale, hvilken Ingen kan forstaae. — Men Medgang den er let at forstaae. Og dog — Job var en gammel Mand og var bleven gammel i Gudsfrygt, han offrede Brændoffer for ethvert af sine Børn, saa ofte de gik til Gjestebud. — „Men Medgang er let at forstaae" — og dog kan end ikke den Lykkelige selv forstaae den. Betragt ham den Lykkelige, hvem Lykken gjorde sig en Glæde af at føie i Alt. Han arbeider ikke og dog er han en Salomo i Herlighed, hans Liv er Dands, hans Tanke beruset i Ønskers Drøm, og enhver Drøm bliver opfyldt, han Øie mættes hurtigere end det attraaer, hans Hjerte skjuler intet lønligt Ønske, hans Higen har ingen Grændse lært at kjende. Men hvis Du vilde spørge ham: hvorfra kommer dog alt Dette, da vilde han vel letsindigt svare: jeg veed det ikke selv. Dette Svar

vilde vel endog forlyste ham i hans Letsindighed som en Spøg, der passede med i det Øvrige, men han vilde ikke fatte eller blot ahne, hvad han egentlig sagde, og hvorledes han dømte sig selv. Den borgerlige Øvrighed vaager over, at Enhver beholder, hvad ham tilhører med Rette. Naar den da opdager et Menneske, hvis Overflod og Rigdom sætter Alle i Forundring, da affordrer den ham en Forklaring, hvorfra han har det. Men kan han ikke forklare det, da kaster den en Mistanke paa ham, at han ikke paa nogen hæderlig Maade erholdt det, at han ikke er i lovlig Besiddelse deraf, at han maaskee er en Tyv. Den menneskelige Retfærdighed er kun en saare ufuldkommen Lignelse af den guddommelige. Den holder et vaagent Øie med ethvert Menneske. Naar da et Menneske paa dens Spørgsmaal, hvorfra han har det Alt, ikke har andet Svar end, at han ikke selv veed det, da dømmer den ham, da bliver den hos ham som en Mistanke mod ham, at han ikke er i lovlig Besiddelse deraf. Denne Mistanke er ikke en Retfærdighedens Tjener, men Retfærdigheden selv; er den, der anklager og dømmer og forkynder ham Dommen og bevogter hans Sjæl i Fængsel, at den ikke undslipper. Hvad fordres der da af den Lykkelige? Hvad Andet vel end en Bekræftelse i det indvortes Menneske? Men han havde ingen Bekymring, intet indvortes Menneske; havde det nogensinde været til, da var det forsvundet og udslettet. Den derimod, i hvis Sjæl det indvortes Menneske forkynder sig i hiin Bekymring, han bliver ikke glad, naar Lykken vil føie ham i Alt. En hemmelig Gru bemægtiger sig ham for den Magt, der saaledes vil lunefuldt bortødsle Alt, han ængstes for at have med den at gjøre; thi det er som den til Erstatning fordrede Noget af ham, der er saa forfærdeligt, at han neppe veed at give Angesten derfor et Navn. En langt mindre Deel vil han modtage med Taknemlighed, naar han blot maa vide, fra hvem det kommer. Men dette begjærer Bekymringen i ham, denne Forklaring, dette Vidnesbyrd. Om han blev sat op paa Bjergets Spidse for at skue ud over Verdens Riger og Lande, og der blev sagt: det er Alt Dit, han vilde dog først vide, hvo der havde sat ham derop, hvem han havde at takke. Men

naar nu Lykken desuagtet vedbliver, hvad han maatte kalde, at forfølge ham, da bliver hans Bekymring større og større; men alt som Bekymringen tiltager, da vinder hans Sjæl tilsidst Bekræftelsen i det indvortes Menneske. Saaledes blev Medgang Anledning for ham, til at Bekymringen tiltog, og saaledes tjente Medgang ham til Bekræftelse i det indvortes Menneske; thi den, der eier den ganske Verden og takker Gud, han bekræftes i det indvortes Menneske. Da skal han glæde sig ganske anderledes end hiin Lykkelige; thi den, der, naar han har Verden, er som den, der ikke har den, han har Verden, ellers haves han af den. Da glæder han sig over alle de gode Gaver, men endnu mere glæder han sig over Gud og med Gud, som gav dem. Da forlyster han sit Øie ved Jordens Glands, glæder sig over, at Forraadskamrene ere fulde, da bygger han sine Lader større, da lægger han sig tryg til at sove, og naar det hedder: i Nat vil jeg kræve Din Sjæl af Dig, da forstaaer han denne Fordring, er hurtigt færdig, og veed bedre Besked om sin Sjæl, som han skal tage med sig, end om al den Herlighed, han eiede og nu forlader, al den Herlighed, han frydede sig ved, og som Dag fra Dag blev ham til Bekræftelse i det indvortes Menneske ved Taksigelse.

„Men Medgang er saa let at forstaae," og dog kan end ikke den Begunstigede ret forstaae den. Betragt ham den Begunstigede, hvem Naturen udrustede med alt Herligt, hvem den gav Magten og Klogskab og Aandens Kraft og Hjertets Uforfærdethed og Villiens Udholdenhed. Betragt ham! Hvorfor skjælver stundom den i sit Inderste, der bragte hele Verden til at skjælve? Hvorfor blegner stundom den i sit Inderste, der beherskede Alt ved sin Klogskab? Hvorfor blev den stundom afmægtig i sit Inderste, der uforfærdet saae Alt under Øine? Eller er det ikke til at gyse over i en stille Time, til at blive afmægtig over i et ledigt Øieblik — at have Magten, og ikke vide, hvortil man har den! Den borgerlige Retfærdighed vaager over, at Enhver bliver indenfor sin Grændse, at hver Enkelt maa tjene det Hele. Naar den da opdager en Mand, hvis Magt vækker Alles Opmærksomhed, da affordrer den ham en Forklaring, hvortil han bruger den, og kan

han ikke give den, da falder der en Mistanke paa ham, at han ikke er en god Borger, men maaskee en Ufredsmand. Den menneskelige Retfærdighed er kun en Lignelse af den guddommelige. Denne gaaer ogsaa til den Enkelte, og dens Ransagning er strengere. Træffer den et Menneske, der paa det Spørgsmaal, hvortil han har den, ikke kan svare Andet, end at han ikke ret selv veed det, da bliver Retfærdigheden hos ham som en Mistanke mod ham. Den tager maaskee ikke Magten fra ham; thi muligen har han endnu ikke misbrugt den, men den bliver en Angst i hans Sjæl, der vaagner, naar han mindst venter det. Hvad mangler da et saadant Menneske? Hvad Andet end en Bekræftelse i det indvortes Menneske? — Men den, i hvis Sjæl det indvortes Menneske forkynder sig i hiin Bekymring, han bliver ikke glad, naar han opdager, at han har Magten. Han bliver urolig, næsten bange for sig selv. Med Angst forvisser han sig om, hvor Meget han formaaer. Men naar han desuagtet ikke kan blive af med Magten, da bliver hans Bekymring og hans Hjerteangst større og større, indtil denne Bekymring føder Bekræftelsen i det indvortes Menneske. Da veed han ikke blot, at han har Magten, men han veed ogsaa, hvad hiin Begunstigede ikke vidste, hvem Æren tilkommer og hvem den tilhører med Rette. Da glædes han ved, at ethvert Foretagende lykkes, da længes han at naae Maalet for sin Stræben, men endnu mere glæder han sig dog ved Gud, og endnu mere længes han efter det Øieblik, da han med sin Gud skal glæde sig over, at det lykkedes. Da omfatter hans Sjæl den ganske Verden, og hans Planer gaae vide om Lande, men naar det i Nattens Stilhed hedder: gjør Regnskab for Din Forvaltning, da veed han, hvad denne Tilsigelse har at betyde, han veed, hvor han har Regnskabet liggende, og om der end er Mangler ved det, han forlader trøstig den Verden af Tanker og Idrætter, i hvilken han dog ikke saaledes havde sin Sjæl, forlader det kunstigt indviklede og vidt udstrakte Arbeide, der havde været ham Dag fra Dag Anledning til Bekræftelse i det indvortes Menneske.

„Men Medgang er saa let at forstaae" — og dog forstaaes den stundom end ikke af et Menneske, der var fortrolig med Gjen-

vordigheder. Betragt ham! Han havde lært, at der er Nød til i Livet, han havde i tunge Skjæbner tilstaaet sig selv, hvor svag og afmægtig dog et Menneske er ved sine egne Kræfter. Dog opgav han ikke Modet; han forsagede ikke, han vedblev at arbeide. Om han opnaaede Noget dermed, om han gik frem eller tilbage, om han bevægede sig eller han stod stille, det vidste han ikke; thi der havde udbredt sig et Mørke omkring ham og det var som en bestandig Nat. Dog anstrængede han sine sidste Kræfter. See! da gik Medgangens Sol atter op, belyste Alt, forklarede Alt, forvisede ham om, at han var kommen saare vidt, at det var vundet, hvad han havde arbeidet for. Da udbrød han i sin Glæde: „saaledes maatte det komme; thi et Menneskes Anstrængelse er ikke en ufrugtbar og betydningsløs Møie.“ Da havde han forskjertset Alt og fik ingen Bekræftelse i det indvortes Menneske. Han havde glemt Bekjendelsen i Nødens Time, glemt, at Opfyldelsen ikke er sikkrere, fordi den er kommen, end den var, da han tilstod, at han ikke ved egne Kræfter kunde regne paa at naae den. Modgang havde han forstaaet, men Medgang kunde han ikke forstaae. Da gik det indvortes Menneske ligesom ud i hans Sjæl. Eller hvis Retfærdigheden besøgte ham og affordrede ham en Forklaring, mon den skulde nøies med hans Svar? Han havde bedre kunnet forstaae Herren i Ildstøtten, der en enkelt Gang lyste i Natten, men da det blev Dag, kunde han ikke faae Øie paa Skystøtten. — Den derimod, i hvis Sjæl det indvortes Menneske forkynder sig i hiin Bekymring, han vandt, da Glædens Dag seirede over Mørket, en fuld Bekræftelse i det indvortes Menneske; thi at tage Glæden uden denne Bekymring om Vidnesbyrdet, det var jo at hengive sig i en Skuffelse. Men Vidnesbyrdet modtog han med glad Taknemlighed, fordi det kom til den, hvem det ikke fandt sovende. Og det indvortes Menneske tiltog Dag for Dag i Velbehagelighed for Gud. Og naar da Herren engang kaldte Tjeneren bort, da kjendte han Veien og forlod Alt, og tog kun Vidnesbyrdene med sig, hvori han havde havt sin Salighed.

„Men Medgang er saa let at forstaae,“ og dog forstaaer ofte ei heller den Ulykkelige den, eller veed ret, hvad det er, hvorom

han taler. At tale til den Lykkelige gjør man trøstigt; thi hvis det Sagte ikke behager ham, da kan han jo fryde sig ved sin Lykke, og lade haant om den Talende. Med den Ulykkelige er det en anden Sag, at ikke Talen, hvis den ikke tiltaler ham, skal være en ny Plage, at han ikke, hvis han mener, at den Talende selv Intet har erfaret, skal blive end utaalmodigere og føle det som en ny Krænkelse, at den vil trøste ham, der ikke kjender hans Lidelse. Men hvo der end har sagt det, det bliver dog sandt, at den Ulykkelige ofte ikke forstaaer hvad Medgang er. Og hvo forstaaer det dog i en anden Forstand bedre end netop den Ulykkelige? Thi hvo forstod bedre at tale om Rigdoms Lyst end den, der lever af Smuler, hvo skildrede Magt og Vælde mere glødende, end den, der sukkede i Trældom, hvo skildrede Menneskenes skjønne Forening mere henrivende end den, der blev eensom i Livet? Men den, der forstod at skildre, han forstod dog maaskee ikke altid sig selv; men den, der ikke forstod sig selv, hvorledes skulde han i dybere Forstand fatte, hvad der er udenfor ham? Hvis han derimod forstod sig selv, eller søgte at forstaae sig selv, hvis han i Sandhed var bekymret for at forstaae sig selv, hvis det indvortes Menneske forkyndte sig i ham i hiin Bekymring, da skal han forstaae Medgang, da skal han forstaae Betydningen af, at den blev ham negtet, da skal han ikke fysle med Indbildningsbilleder og styrke sig ved Drømme, men i sin Modgang være bekymret for sig selv.

Da skal Modgang tjene en Saadan til Bekræftelse i det indvortes Menneske. Og hvorledes skulde den ikke dette? Det indvortes Menneske forkynder sig jo i hiin Bekymring, og Modgang lader jo netop det Udvortes, det Synlige, det Haandgribelige forsvinde og forvirres; men kalder den derfor tillige altid det Indvortes tillive? Og Gjenvordighed gjør jo ethvert Menneske bekymret, men gjør den ham altid bekymret efter Gud? Bekræftede ikke Livet oftere Sandheden af det alvorlige Ord, der lyder fra den Samme, som advarede mod Medgang, og derfor lyder med dyb Betydning: „at ogsaa Gjenvordigheder ere Fristelser.“ Betragt ham den Bekymrede! See

nøiere paa ham, Du kjender ham neppe igjen siden den Tid, da han gik saa glad, saa stærk, saa tillidsfuld ud i Livet. Hans Bestemmelse i Livet var ham saa tydelig og saa ønskelig, hans Tanke kjendte hans Strœben, og hans Hjerte hang ved den, hans Kraft arbeidede troligen — og Haabet forjættede ham en lykkelig Opfyldelse. Thi der er et Haab, der er Himlens faderlige Gave til Barnet, et Haab, der opvoxer med Barnet, et Haab, med hvilket den Unge gaaer ud i Livet. Dette Haab indestaaer ham for Alt. Hvo gav ham ogsaa dette Haab uden Herren i Himlen; skulde det da ikke være gyldigt i den vide Verden, i alle de Riger og Lande, der tilhøre den himmelske Konge, som gav ham det! Dog skete det ikke saaledes, og snart havde Gjenvordigheder fravristet den Stærkere eller franarret den Svagere hans skjønne Haab. Da forvirrede Alt sig for ham. Der var ingen Hersker mere i Himlen, den vide Verden var en Tumleplads for Livets vilde Larm, der var intet Øre, der samlede Forvirringen i Overeensstemmelse, ingen Haand, der greb styrende ind. Hvorledes end et Menneske kunde trøste sig i Livet, Haabet, meente han, var tabt, og Haabet blev tabt. Da blev hans Sjæl bekymret. Og jo mere han stirrede ned i den Lovløshed, hvori Alt syntes at opløse sig, jo mere Magt fik den over ham, til den ganske bedaarede ham, hans Tanke svimlede, han selv styrtede ned i den og tabte sig i Fortvivlelse. Eller om Bekymringen end ikke saaledes fik en forførerisk Magt over ham, hans Sjæl blev dog uden Deeltagelse og fremmed for Alt. Han saae derpaa, som de Andre, men hans Øie læste bestandig en usynlig Skrift i Alt, at det var Tomhed og Skuffelse. Eller han trak sig tilbage fra Menneskene og udmattede snigmorderisk sin Sjæl i Bekymringer, i mørke Tanker, i urolige Stemningers ufrugtbare Tjeneste. Hvad manglede et saadant Menneske, hvad var det han ikke vandt, da han tabte Alt, hvad andet end Bekræftelsen i det indvortes Menneske? — Den derimod, i hvis Sjæl hiin Bekymring var, før den Bekymring naaede ham, der kommer udvortes fra, den, hvis Sjæl Glœden aldrig saaledes tilfredsstillede, at den jo beholdt Bekymringen om Vidnesbyrdet, men den udvortes Bekymring heller ei

overvældede saaledes, at Glædens Mulighed forsvandt, saa længe han endnu bekymrede sig om Vidnesbyrdet — for ham blev Bekymringen, der kom udenfra, lidt efter lidt en Ven. Den forenede sig med Bekymringen i ham, den forhindrede ham i at see feil paa Livet, den hjalp ham til at lade Sjælen synke og synke i Bekymring, til den fandt Vidnesbyrdet. Da blev han lidt efter lidt lettere og lettere, han afkastede efterhaanden de verdslige Ønskers jordiske Tyngde, og hvilede med Vidnesbyrdet i Gud, salig ved Haabet, som han havde vundet. Thi der er et Haab, om hvilket Skriften siger, at det erhverves i Forfarenhed. Hvilken Forfarenhed mener vel Skriften; mon den, i hvilken et Menneske forvisser sig om, at han faaer Alt, hvad han haaber. Skriften siger, at denne Forfarenhed er Anfægtelsens Frugt. Men et saadant Haab kan Verden jo ikke tage, thi det vindes jo i Nøden, og vinder Styrke ved Nøden. Ham forhjalp Modgang til en Bekræftelse i det indvortes Menneske; thi den, der lærte, hvad han lærte, af hvad han led, og lærte det Gode af hvad han led, han vandt ikke blot den bedste Lærdom, men hvad der er meget mere — den bedste Læremester, og den, der lærer af Gud, han bekræftes i det indvortes Menneske. Om han da end tabte Alt, saa vandt han dog Alt, og Abraham eiede kun en Begravelse i Canaan, og dog var han Guds Udvalgte.

Betragt ham, den Forurettede. Han klager ikke over Livet, men over Menneskene, som fordærve Alt, og forbittre hvad Gud gjorde godt. Betragt ham lidt nøiere. Du kjender ham neppe siden den Tid, da han ung og freidig gik ud i Livet fuld af Forventning, hans Mine saa aaben, hans Hjerte saa varmt, hans Sjæl saa hurtig til at ile ethvert Menneske imøde, der var for ham kun Fryd og Herlighed. Dog saaledes blev det ikke. Snart havde, som han meente, Menneskenes Svig fralistet ham hans Tro, Menneskenes Underfundighed spottet hans Aabenhjertighed, Menneskenes Kulde og Selvkjerlighed mattet Begeistringen i ham, Menneskenes Misundelse styrtet hans Mod, hans Kraft, hans Fyrighed, hans stolte Stræben, hans herlige Idræt i den samme Elendighed som den, i hvilken de selv leve. Hvorledes

man end holder Livet ud, Menneskene, meente han, vare tabte. Da forvirrede Alt sig for ham; der var ingen Gud, der tænkte Alt til det Gode, men Alt var overladt til Menneskene, der tænkte alt til det Onde. Men jo mere hans Sjæl stirrede ned i den Afgrund af mørke Lidenskaber, som foreſtillede sig for ham, desto mere Magt fik Fristelsens Angst over ham, indtil han selv styrtede ned i den og tabte sig i Fortvivlelse. Eller om Smerten end ikke saaledes rev ham hen, da stod han følesløs i Menneskenes Kreds, han saae det gjentage sig med Andre, hvad der var hændet ham, men han fornam ingen Deeltagelse; hvad hjalp den ogsaa, da han ingen Trøst havde at byde. Eller har skjulte sig for Menneskene, for i Sjælens Eensomhed at fordybe sig i sin trøsteløse Viisdom, at udgrunde Fortvivlelsens Tanke i sin hele Forfærdelse. Eller han blev bøiet som et Rør, sygnede i et langsomt tærende Veemod, en Engstelse for sig selv og for Enhver, der var Vidne til, hvorledes han udsluktes. — Men den, i hvis Sjæl det indvortes Menneske forkyndte sig i hiin Bekymring, om hvilken vi tale, den, hvis Sjæl intet Menneskes Kjerlighed saaledes udfyldte, at Vidnesbyrdet gik ham af Sinde, han fandt vel aldrig Menneskene saaledes som hiin Forurettede, og dog fandt han dem maaskee anderledes, end han havde haabet og ønsket. Men selv om det forfærdelige skete, om Menneskene stode op mod ham som Voldsmænd eller de forlode ham som Bedragere, om Fjenden forfulgte ham, om Vennen forraadte ham, om Misundelsen spændte Snarer for hans Fod, hvad formaaede de dog over ham? De kunde forøge ham Bekymringen, de kunde hjælpe ham til at udrive af sin Sjæl enhver Følelse, med hvilken han tilhørte Skabningen saaledes, at han i den ikke tillige tilhørte Skaberen. Men de kunde ikke forhindre, at den Bekymring efter Gud, der var i hans Sjæl, dybere og inderligere søgte sin Gjenstand. Og den, der søger Gud, han finder altid, og den, der nøder et Menneske til at søge, han hjælper ham til at finde. Da søgte hans Sjæl i Bekymringen inderligere og inderligere, indtil han fandt Vidnesbyrdet; thi den, der elsker Gud, han bekræftes i det indvortes Menneske, og den, der elskede Menneskene og kun ved denne

Kjærlighed lærte ligesom at elske Gud, hans Opdragelse var dog kun ufuldkommen; men den, der elskede Gud, og i denne Kjærlighed lærte at elske Menneskene, han var bekræftet i det indvortes Menneske. Negtede Menneskets ham sin Kjerlighed, da hjalp han ham til at finde Guds, der er saligere end hvad der opkom i et Menneskes Hjerte; negtede Vennen ham sin Trøst, da hjalp han ham til at finde Guds, der er over al Maade; negtede Verden ham sit Bifald, da hjalp den ham til at søge Guds, der overgaaer al Forstand.

Betragt ham, den Forsøgte, der blev prøvet i Anfægtelsens Nød. Maaskee saae Du ham sjeldnere; thi Anfægtelsen kommer jo ikke altid med synlige Tegn. Det var ikke, hvad vi egentlig kalde Modgang, hvori han blev prøvet; Menneskene forlode ham ikke, tvertimod i udvortes Henseende var Alt venligt og skjønt. Dog sad hans Sjæl i Nød, og som denne ikke laae i det Udvortes, saa kunde han heller ikke søge Menneskenes Trøst. Udvortes lykkedes Alt ham, og dog var hans Sjæl i Angst uden Tillid og Frimodighed. Han søgte ikke sin Fred og Hvile i det Udvortes, og dog vedblev hans Hjerte at være besværet. Da segnede det indvortes Menneske i ham, det var ham, som var den udvortes Lykke der kun for at frede om den inderlige Lidelse, at han end ikke i Verdens Gjenvordighed skulde finde Lindring; det var ham, som var det Gud selv, der lagde sin vældige Haand paa ham, som var han et Vredens Barn, og dog kunde han ikke nærmere forstaae eller forklare sig hvorledes. Da oprørte hans Inderste sig i ham, da gjorde han, hvad der staaer i et gammelt Opbyggelsesskrift, da „roste han sig af at han var fortabt," og at det var Gud selv, der havde styrtet ham i Fortabelsen. Da isnede det indvortes Menneske i ham. — Men den, i hvis Sjæl det indvortes Menneske forkyndte sig i den Bekymring, om hvilken vi tale, han slap dog ikke Bekymringen. Om han end ikke fandt Forklaringen, han fandt dog den Forklaring: han skulde bie paa Forklaringen. Han fandt dog den Forklaring, at Gud prøvede, han fandt dog den Trøst, at naar Gud prøver, da bliver Tiden vel saa saare lang, men at Gud kan indhente Alt igjen, thi for ham er een Dag som

tusinde Aar. Da blev han stillere i sin Nød. Han flygtede ikke Anfægtelsens Smerte, den blev ham en Fortrolig, en formummet Ven, om han end ikke fattede hvorledes, om han end forgjæves anstrængte sin Tanke for at forklare hans Gaade. Men alt som hans Bekymring tiltog, men ogsaa tiltog i Stilhed og Ydmyghed, saa han, hvor meget han end leed, altid valgte at blive hos Anfægtelsen fremfor at være noget andet Sted i Verden, da brød tilsidst Vidnesbyrdet frem i Troens fulde Forvisning; thi den, der troer Gud mod Forstanden, han bekræftes i det indvortes Menneske. Ham tjente Anfægtelsen til en Bekræftelse i det indvortes Menneske, han lærte det Skjønneste af Alt, det Saligste, at Gud elskede ham; thi den Gud prøver, den elsker han.

Saa tjener da Medgang og Modgang en Saadan til Bekræftelse i det indvortes Menneske. Men Bekræftelsen kan intet Menneske give sig selv, og den, der modtager et Vidnesbyrd, er jo ikke den, der giver det. Herom minder Paulus ogsaa i vor Text; thi Vidnesbyrdet selv er en Gave fra Gud, fra hvem al god og fuldkommen Gave kommer, den herligste af alle, en Gave fra den Fader i Himlene, af hvem al Faderlighed kaldes i Himlene og paa Jorden. Disse ere Apostlens Ord, og denne Guds Faderlighed tilskriver han Bekræftelsen i det indvortes Menneske, og tilskriver ham den saaledes, at Guds Kjerlighed, netop i denne Yttring, i Bekræftelsen i det indvortes Menneske, beviser sig som Faderkjærlighed. Vi kalde Gud Fader, Menneskets hviler glad og tillidsfuldt i denne Benævnelse som den skjønneste, den mest opløftende, men ogsaa som den sandeste og mest betegnende, og dog er dette Udtryk jo et billedligt, hentet fra det jordiske Liv, om end fra det Skjønneste, Jordlivet eier. Men dersom Udtrykket er et billedligt, et overført, naaer det da virkeligt op til Himlen for at betegne hvad det skal betegne, eller svinder det ikke bort, jo høiere det stiger, som en jordisk Længsel, der dog altid kun taler dunkelt. Ja den, der seer paa det Udvortes, for ham bliver Udtrykket et uegentligt og uvirkeligt; thi dersom han mener, Gud giver de gode Gaver, som en Fader gjør det, men dog saaledes, at Gaverne ere det, der ligesom beviser, at Gud er vor Fader, da

dømmer han udvortes, og for ham bliver Sandheden selv uegentlig. Men det indvortes Menneske seer ikke paa Gaverne, men paa Giveren, den menneskelige Adskillelse mellem hvad der maatte kaldes Gave og hvad Sproget ikke er tilbøieligt til at kalde saaledes, forsvinder for ham i det Væsentlige i Giveren; Glæde og Sorg, Lykke og Ulykke, Nød og Seier er for ham Gaver; thi ham er Giveren Hovedsagen. Det indvortes Menneske forstaaer da og er forvisset om, at Gud er en Fader i Himlene, og at dette Udtryk ikke er et billedligt ufuldkomment, men det egentligste og det sandeste, fordi han ikke blot giver Gaverne men sig selv med, som intet Menneske formaaer det, der kun i en Følelse eller i en Stemning kan være tilstede i Gaven, ikke væsentlig, ikke gjennemtrænge hele Gavens Indhold indtil det Mindste ved den, ikke være heel tilstede i den hele Gave, end mindre heel i den mindste Deel af den. Synes det Dig derfor end engang, m. T., at idet Tanken vandrede ud fra det fædrene Hjem, forvildede sig ud i Verden for at hæve sig til Forestillingen om ham, den almægtige Gud, Himlens og Jordens Skaber som Alles fælleds Fader, at Du dog gik tabt af Noget, af den Forskjerlighed nemlig, der blev Dig til Deel i det fædrene Huus, fordi Du kun var Barnet og han Din jordiske Fader, kun Din Fader, saa ville vi ikke negte, at det kunde synes Dig saa, at Lignelsen dog ikke passede ganske. Men naar Du da kom til ham Din jordiske Fader, glad over al Maade, fordi Du havde vundet den ganske Verden, og Du vel fandt ham glad; thi hvorledes skulde han ikke glæde sig med den Glade, især med den Glade, der var ham kjærere end Alt, men dog, netop fordi han elskede Dig, kun glad som paa det Uvisse, at ikke hvad Du vandt skulde blive til Fordærvelse for Dig; og Du derimod glad, fordi Du havde vundet den ganske Verden, kom til ham Din himmelske Fader, og han ganske deeltog med Dig i Din Glæde, fordi netop det, at Du glædede Dig med ham, var en usvigelig Betryggelse for, at hvad Du vandt maatte tjene Dig til Gode — eller naar Du sørgmodig og grædende kom til ham Din jordiske Fader, og Du vel fandt ham grædende; thi hvorledes skulde han ikke græde med den Grædende, især med

den Grædende, han elskede høiere end Alt, men Du dog ikke ret kunde gjøre Dig forstaaelig for ham, saa han mere sørgede, fordi Du sørgede, end sørgede over det, hvorover Du sørgede; og Du derimod sørgmodig, i Din Sjæls Bekymring kom til ham Din himmelske Fader, der er den Eneste, der har Øre til at høre hvad der tales i Løndom, og Faderlighed til ret at forstaae det — eller naar du bekymret og nedbøiet kom til ham Din jordiske Fader og fandt ham svag, vaklende, uden Trøst for Dig, og kun Din Smerte forøget ved hans Sorg; og Du derimod sønderknuset og tilintetgjort kom til ham Din himmelske Fader og fandt ham stærk, og stærkere jo svagere Du var, villig til at hjælpe og altid villigere jo større Nøden var . . . Min Tilhører! du passer Lignelsen heller ikke ganske. Da haver Du fornummet, at det er ikke fordi Du har en Fader, eller fordi Menneskene have Fædre, at det ikke er derfor, at Gud kaldes Fader i Himlene, men at det er som Apostelen siger, efter ham at al Faderlighed kaldes i Himlen og paa Jorden; saa om Du end havde havt den kjærligste Fader, der var given blandt Mennesker, saa var dog ogsaa han, trods sin bedste Villie, kun en Stedfader, en Skygge, en Afglands, en Lignelse, et Billede, en mørk Tale om den Faderlighed, af hvilken al Faderlighed kaldes i Himlene og paa Jorden. O, min Tilhører! har Du fattet denne Salighed, eller rettere har min Tale mindet Dig om, hvad Du eier bedre og inderligere og fuldere og saligere, end at jeg kan beskrive det; eller rettere har min Tale Intet forstyrret Dig af hvad Du eiede; thi hvad er dog saligere end denne Tanke, som ingen Lykke, ingen Begunstigelse, ingen Bekymring, ingen Krænkelse, ingen Anfægtelse, ikke det Nærværende, ikke det Tilkommende kan fravriste et Menneske, men kun tjene til at bestyrke og bekræfte.

* *
*

Det Første, sige Menneskene, er dog det Skjønneste, og Hjertet hænger derved: ved det første Menneske, der hilste ham i den Stund, da han taltes blandt de Levende; den første Himmel,

der hvælvede sig over det Sted, paa hvilket han fødtes, det første Sprog, som kaldtes Moderens, det første Folk, som kaldtes det fædrene, den første Lærdom, der udvidede hans Sjæl, de første Jevnaldrende, der forstode ham, den første Tanke, der begeistrede, den første Kjerlighed, der gjorde ham lykkelig — salig den Mand, der i Sandhed kunde sige: Gud i Himlene var min første Kjerlighed; salig den Mand, hvis Liv var en velsignet Bekræftelse af denne Kjerlighed, salig den Mand, der om han end greb feil i Livet og tog det Udvortes istedenfor det Indvortes, om hans Sjæl end paa mange Maader blev hildet i Verden, dog atter fornyedes i det indvortes Menneske, ved at vende tilbage til sin Gud, bekræftet i det indvortes Menneske.

Tillæg

til III. Bind.

Textkritisk Anhang ..... S. 3— 7.
Anmærkninger..... - 8—25.

Textkritisk Anhang.

To opbyggelige Taler.

1843.

Kun Originaludgaven (A) har kunnet benyttes (smlgn. Forbemærkningen). Følgende Afvigelser fra den foreligger i denne Udgave:

S. **22,5** der en] der er en A. — S. **25,33** de gode] det gode A. — S. **47,26** De havde] Det havde A. — S. **52,34** er] ere A. — S. **53,5** hvilket] hvilken A. — S. **57,3** Lidelser,] Lidelser A.

Frygt og Bæven.

A = første Udgave. M = S. Kierkegaards Renskrift (Papirer, Pk. 9). C = sammes Concept (Papirer Pk. 7; findes kun delvis, se EP IV B 60—95).

Foruden alle Afvigelser fra A er i det Følgende optaget en Del Læsemaader fra M, der af een eller anden Grund kan have Interesse. Retskrivningen i A er aabenbart stærkt paavirket af Sætteren; M har f. Ex. Beviis o. l., Veemod, eenfoldig, Philosophie o. l., medens A har Bevis o. l., Vemod, enfoldig, Philosophi o. l.; mellem gjelder og gjælder er der Vaklen, o. s. v. I saadanne Tilfælde følges A, og M's Afvigelser noteres ikke.

S. **67,16** fandt en saadan, end ikke i Hegels Skrifter M. — S. **70,9** Skjæbne] A, Skjebne M (jvfr. L. 1). — S. **76,11** fandt] CM, havde A. — S. **84,24** aarle op] C, aarle MA. — S. **89,4** det] M, den A. — S. **89,19** Isaak] M, Isack A. — S. **93,26** det er] M, den er A. — S. **94,18** Jeg] CM, jeg A. — S. **99,22** Elendighed] MA. Man venter: Endelighed. — S. **100,19** Philosophien M. — S. **100,28** derfor] A, dog derfor M. — S. **101,7** tænke ham] A, tænke mig ham M. — S. **103,15** gjør det] A, gjør den M. — S. **104,9** Elendighedens] MA. Man venter: Endelighedens. — S. **104,33** vel lettere] M, vil lettere A. — S. **105,5** Dersom hvad] M, Dersom hvad, A. Maaske:

Derſom, hvad. — S. **109,3** Françaiſer] M, Francaiſer A. — S. **109,31** Endelighedens] M, Elendighedens A. — S. **110,7** Tilværelſens] M, Tilværelſeos A. — S. **110,12** har gaaet til Præſten; thi det hjælper ofte ſaare lidet at gaae til Præſten i denne Henſeende M. — S. **112,7** er kjed] A, var kjed M (at optage?). — S. **114,13** Bidunderet] M (rettet fra Bidundret), Bidundret A. — S. **114,31** Overeenskomſt] M, Overeenskomſt A. — (S. **121,31** Segl MA!). — S. **122,12** vilde] M, ville A. — S. **124,14** var der] M, var da A. — S. **124,23** ſvangre] M, ſvanger A. — S. **127,21** og ubeſtemt] M, og og ubeſtemt A. — S. **127,24** Menneſte nok] M, Menneſte A. — S. **128,8** Phraſer] M, Praſer A. — S. **129,3** Herrens Tjenerinde] M, en Herrens Tjenerinde A. — S. **130,21** Bäuerin] Baüerin MA. — S. **132,25** for] M, fra A. — S. **137,21** Abraham] M, Araham A. — S. **140,11** Abraham] M, Araham A. — S. **141,19** Lidenſkab til at concentrere hele det Ethiſke, han bryder, i et eneſte Moment M. — S. **141,29** hinanden.] M, hinanden A. — S. **142,27** Almene.] A; i M følger her et længere Stykke, je EP IV B 96,5. — S. **143,6** Guldbaaſen] M, Gulddaſen A. — S. **146,5** Gjenſtandene] A, Gjenſtanden M. — S. **146,25** beſtandig] A, da beſtandig M. — S. **147,33** vor Tid] A, en Tid M. — S. **148,12** gjør] A, gjøre M. — S. **148,13** Humlen;] A, Humlen, M. — S. **149,18** hurtig for den.] A, hurtig for den, og Ulyſſes von Ithacia og Majoren i de Danſke i Paris (1ſte Akt 12 Scene) blive hinanden ikke Noget ſkyldige. M. — S. **151,9** argumentum] M, argumentam A. — S. **151,12** Jephtahs] Jephthas M, Jepthas A. — S. **151,31** Samviden] M, Samvidne A. — S. **152,10** Bryllup.] M, Bryllup, A. — S. **152,37** Hævn,] M, Hævn. A. — S. **155,25** Hiſtorie:] M, Hiſtorie. A. — S. **156,12** tale] M, tabe A. — S. **156,25** den ene eller anden] A, den ene eller den anden M (at optage?) — S. **157,10** Sorg] M, Sag A. — S. **159,5** overhovedet] A, da overhovedet M (at optage?) — S. **160,6** Conſequents] A, Conſeqventſer M. — S. **163,5** Derſom Philoſophien] A, Derſom overhovedet Philoſophien tænkte, derſom den M. — S. **163,18** Abraham] M, Abraham, A. — S. **165,24** at de have givet] A, at de enten have givet M. — S. **166,21** derved,] derved MA. — S. **169,29** baar,] M, baar. A. — S. **170,23** Digterne] M, Digteren A. — S. **171,10** offre] A, ſpendere M. — S. **172,3** den ene] CM (i M rettet fra dens ene), dens ene A. — S. **172,27** nok] A, vel M. — S. **174,12** Biſtand] M, Tilſtand A. — **174,20** uden Følge] A, uden videre Følge M. — S. **175,26** Teſtamente] M, Teſtament A. — S. **175,35** Bjergprædikenen] M, Bjergprædiken A. — S. **176,10** ſom] A, ſom om M. — S. **176,11** at] A, for at M. — S. **178,21** lade være] A, lade det være M. — S. **180,4** ofte] A, oftere M. —

S. **180,31** han bør have — Maader,] M, mangler i A. — S. **181,20** ham] A, ham selv M. — **182,2** forstaae det] M, forstaae A. — S. **182,23** Smerte] A, Smerte for ham M.

Gjentagelsen.

A = Originaludgaven. M = S. K.s egenhændige Manuskript (S. K.s Papirer, Universitetsbiblioteket, Pk. 8). M synes at være den første Nedskrift, der dog tillige er benyttet til at trykke efter; nogen Concept er ialtfald ikke bevaret. Jvfr. E. P. IV p. XI.

S. **194,34** til den] A, ved den M. — S. **195,7** saa] M, ogsaa A. — S. **195,32** dybeste] M, dybste A. — S. **197,22** reen,] M, reen A — S. **197,30** om at kjøre] M, at kjøre A. — S. **202,26** min Dør] M, mine Dørre A. — S. **203,12** Dag for Dag] A, Dag fra Dag M. — S. **203,23** Rørelse, ikke uden] Rørelse ikke uden M, Rørelse ikke, uden A. — S. **205,24** savle; begynd] A, savle. Begynd M. — S. **206,1** det] A, dette M. — S. **207,28** saalænge] A, saa længe M. — S. **208,7** Planen.] A, Planen, han skjød sig. M (han skjød sig overstreget; i Marg.: han var forsvunden). — S. **210,5** Mon han] M (? ikke til at afgøre), Mon hun A. — S. **212,17** „Overgangen",] M, „Overgangen" A. — S. **212,27-28** Interesse,] M, Interesse; A. — S. **213,6** Vurderingsmand] A, Lappeskrædder M. — S. **213,14** meente] A, ventede M. — S. **213,26** reiste denne sig op, udbad] M, reiste denne sig, og udbad A. — S. **214,16** Lem] M, Been A. — S. **215,25** verändert] M, verändret A. — S. **215,32** prompte] M, promte A. — S. **217,14** Theatrer] A, Theatere M. — S. **218,16** Fordringer M. — S. **218,33** Bjerghulerne, løb op ad Klippers steile Ryg og langs med Dalens Flade, frembragte o. s. v. M. — S. **221,20** Modsætning] A, Modsætningen M. — S. **222,3** Dandserens] A, Dandsens M. — S. **222,12** Stænders] A, Stæders M. — S. **223,3** fra] M (?), for A. — S. **223,12** Kunst-Nydelse;] M, Kunst-Nydelse, A. — S. **223,17** Man] M (?), Men A. — S. **224,28** Næseborer] A, Næseboer M. — S. **225,9** har det nok] M, er det nok A. — S. **226,8** ikke heller let] M, ikke heller til A. — S. **233,33** tidige] MA. Maaskee tidlige. — S. **235,14** blev bleeg] M, blev A. — S. **237,28** tilfreds] A, aldeles tilfreds M. — S. **238,13** er endnu] M, endnu er A — S. **238,25** Stein;] M, Stein: A. — S. **240,24** levede] M (cfr. E. P. IV B 99), legede A. — S. **242,11** Demonax] Dæmonax M, Daimonax A. — S. **243,30** ikke de enkelte — Middelalderen] A, thi de enkelte Mænd der ligesom doctores cerei i Middelalderen ere blevne udnævnte til Aristophanesser

af en Recensent have ikke stort at betyde, en saadan tydsk, dansk, spansk, jydsk Aristophanes er ligesaa godt et Firma som den jydske Frue Heiberg M. Jvfr. Anm. t. Stedet. — S. **244,31** Anders] M, Andres A. — S. **245,11** Elskov] M (al er overstreget foran Elskov), al Elskov A. — **245,17** forelske sig i en Pige] forelske sig en Pige MA. — S. **245,19** paatage] MA; maaskee paatage sig. — S. **247,12** gjøre, at] gjøre at M (ny Side ml. gjøre og at) A. — S. **248,2** Ophævelser] M, Ophævelse A. — S. **248,8** det] M (rettet fra dette), dette A. — S. **248,24** Lykkes — **248,25** jeg.] M, udeladt i A. — S. **250,2** De fatter] M, de fatter A. — S. **250,13** anerkjendende] anerkjende M, anerkjendte A. — S. **251,14** indemuret] M, indmuret A. — S. **252,25** vil, og hvorfor] M. vil, hvorfor A. — S. **253,33** brugde MA. — S. **255,7** disse Læber,] A, disse Læber, disse Læber, M. — S. **259,17** deres] M, Deres A. — hisset MA. — S. **259,18** deres] Deres MA. — S. **259,19** Hoftjeners] M, Hoftjener A. — S. **259,22** Menneske!] Menneske. M, Menneske? A. — S. **261,13** Seelenverkooper] M, Seelenverkoper A. — S. **262,3** fra den?] MA. Maaskee: fra den! — S. **264,7** en fangen Oldenborre M. — S. **268,18** Job] M, Job, A. — S. **271,16** ny] M (Liniebrud foran ny) A. Vistnok en ny. — S. **271,25** Tanke] A, Tanken M. — S. **274,14** Frettesættelsen;] A, Frettesættelsen, M. Man venter: Frettesættelsen: — S. **275,22** Hengivne.] M, Hengivne A. — S. **280,1** menneskelig] M, merneskelig A. — S. **283,12** bliver] M, blive A. — S. **283,14** er sat] A, er atter sat M. — S. **285** mangler i M. — S. **287,2** August] A, Juli M. — S. **287,13** dette] A, det M. — S. **288,21** ikke] A, vel ikke M. — S. **288,22** Bogen muligen give] A, neppe forstaae Bogen, om den end muligen vil give ham M. — S. **288,30** en Interesse for] A, blot en Ahnelse om M. — S. **289,29** tvinger det til ligesom at tilstaae det] A, tvinger den t. l. at t. det M. Maaskee tv. det t. l. at t. den. — S. **289,33** en] A, een M. — S. **291,15-16** upaatvivlelig] upaatvivlig M (Liniebrud efter tviv) A. — S. **292,25** religieus] M, relegieus A. — S. **293,7** vil kunne] kunne MA. — S. **293,26** Vittighed] A, Vigtighed M. — S. **293,27** forsone Dig dermed] A, see, hvorledes Alt tyder hen paa ham, om hvem Talen overalt er M.

Tre opbyggelige Taler.

1843.

A = Originaludgaven, M = S. K.s egenhændige Manuskript. S. **305,24** skulde] A, skulle M. Saaledes ogsaa i de følgende parallele Sætninger. S. **310,4** Attraaes] M, Attraaers A. — S. **321,19-**

20 Syndens] A, Synders M. — S. **329,17** udsøgteste] M, usøgteste A. — S. **337,7** syntes sig selv at være] M, syntes at være A. — S. **339,16** er hurtigt færdig] A, har hurtigt, saa at sige, Reisetøiet færdigt M. — S. **340,6** den] M, det A. — S. **341,30-31** Dag for Dag] A, Dag fra Dag M. — S. **342,20** forkyndte sig i ham i] M, forkyndte sig i A. — S. **343,20** ned i] A, ind i M. — S. **348,35-349,1** Grædende, især med den Grædende, han] M, Grædende han A. — S. **349,1** høiere end Alt] M, høiere Alt A. — S. **350,11** sin Gud] A, sin første Kjerlighed M.

Anmærkninger.

To opbyggelige Taler.

1843.

S. 23 Bethesda] Joh. Ev. 5. Kap.

S. 25 a. T.] andægtige Tilhørere.

S. 32 alle Ting maa tjene dem til Gode, der elske Gud] Rom. 8,28.

S. 34 Kun Eet er fornødent] Luc. 10,42.

S. 38 Forandring eller Skygge af Omskiftelse] Jac. 1,17.

S. 47 tidlig og sildig Regn] Jac. 5,7.

S. 48 en Aand, som vidner i Himmelen] smlg. 1. Joh. 5,7-8.

S. 50 overvandt den ganske Verden] smlg. 1. Joh. 5,4.
en stille Aands uforkrænkelige Væsen] 1. Pet. 3,4.

S. 51 daarligen og paa menneskelig Viis] smlg. 2. Cor. 11,21, Rom. 3,5.

S. 52 Gud fristes og ikke af Nogen] smlg. Jac. 1,13.
ydmygede Dig under Guds vældige Haand] smlg. 1. Pet. 5,6.

S. 53 hvorfra de gode Aander udgaae til Menneskenes Frelse] der sigtes til Hebr. 1,14 om Englene.
forstaaer Menneskenes Tanker langtfra osv.] Ps. 120,2-3.

S. 54 frelse vor Sjæl i Taalmodighed] smlg. Luc. 21,19.

S. 55 hiin aandelige Hærskare] smlg. Eph. 6,12.
Paulus siger] 1. Tim. 4,4.

S. 56 hine Vranglærere] hvorom Paulus taler 1. Tim. 4,1-3.
alle Ting tjene dem til Gode, der elske Gud] Rom. 8,28.

S. 57 beder uden Aflad] 1. Thes. 5,17.

S. 58 At Du var troløs, naar Gud var trofast] smlg. 2. Tim. 2,13.

S. 60 Gud ikke større end et Menneskes ængstede Hjerte] smlg. 1. Joh. 3,20.

S. 61 Om da det udvortes Menneſke end blev fordærvet oſv.] 2. Cor. 4,16.

S. 62 endnu idag] der tænkes vel paa Luc. 23,43.

Frygt og Bæven.

S. 65 (Titelbl.) de silentio af Tausheden.

S. 66 (bv. Bagſide) Hamann] Werke III S. 190 (jvfr. Efterl. Pap. IV A 122). — Da Tarquinius Superbus's Søn ved Liſt havde faaet Gabii i ſin Magt, ſendte han Bud til ſin Fader i Rom og lod ſpørge hvad han ſkulde gøre ved Byen. Tarquinius, der ikke ſtolede paa Budet, ſvarede intet, men førte ham ud i en Have og ſlog Hovederne af de høieſte Valmuer med ſin Stok. Sønnen forſtod at han ſkulde rydde de meſt fremragende Mænd i Byen afveien, og gjorde ſaaledes. (Val. Max. VIII 4, 2.)

S. 67 Forord.] Der tages i Forordet ſærlig Sigte paa H. L. Martenſens Anmeldelſe af J. L. Heibergs Indledningsforedrag til den ſpeculative Logik, i Danſk Maanedsſkr. 16 (1836), S. 515 ff. Se E. P. I A 328. II A 7.

Repetent] Hjælpelærer ved et Univerſitet, der gennemgaar de hørte Forelæsninger med de Studerende.

Carteſius (Descartes), franſk Philoſoph (1596—1649). Jvfr. Martenſen i Danſk Maanedsſkr. 16, S. 516.

Memores tamen o. ſ. v.] Dog at vi ſom ſagt erindrer, at dette naturlige Lys maa vi kun tro ſaa længe, ſom der ikke aabenbares noget derimod ſtridende af Gud ſelv. . . . Men desuden maa vi indprænge i vor Erindring ſom overſte Regel, at hvad der er os aabenbaret af Gud, maa tros ſom det visſeſte af alt; og ſelv om maaſkee alligevel Fornuftens Lys nok ſaa klart og indlyſende ſkulde ſynes at foreſtille os noget andet, maa vi dog alene fæſte Lid til den guddommelige Autoritet fremfor til vor egen Dommekraft.

S. 68. Ne quis igitur o. ſ. v.] Ingen maa derfor tro, at jeg her vil meddele en Methode, ſom enhver bør følge for at lede ſin Fornuft ret; jeg har nemlig kun foreſat mig at fremſtille den, ſom jeg ſelv har fulgt. . . . Men ſaaſnart jeg havde gennemgaaet det Lærekurſus (nl. Ungdommens), efter hvis Tilendebringelſe man pleier at optages i de Lærdes Tal, begyndte jeg at tænke paa noget helt andet. Jeg mærkede nemlig, at jeg var hildet i ſaa mange Tvivl og ſaa mange Vildfarelſer, at jeg erkendte at alle mine Forſøg paa at lære noget ikke havde gavnet mig til

andet, end at jeg mere og mere havde opdaget min Uvidenhed. — Ordene sc. juventutis er en Tilføielse af K.

S. 69 havde stridt den gode Strid o. s. v.] jvfr. 2. Tim. 4,7.

poetice et eleganter] med et digterisk og velvalgt Udtryk.

Løfter om Systemet] jvfr. Martensen i Dansk Maanedsskr. 16, S. 515.

Gartnersvends i Adressecavisen] o: Berl. Tid.; se E. P. IV A 88.

S. 70 Trop] J. L. Heiberg, Recensenten og Dyret, 7. Scene: (Trop) De stjærer den [hans Tragedie „Menneskeslægtens Odelæggelse] tvers igjennem i to lige store Parter.... Naar det ikke koster meer at redde Smagen, hvorfor skulde vi saa ikke gjøre det?

Omnibus] omkring 1840 sattes de første Omnibusser i Gang i Kobenhavn; jvfr. S. 102.

S. 71 hiin skjønne Fortælling] i 1. Mose Bog 22.

S. 73 „Og Gud fristede o. s. v.] frit efter 1. Mose B. 22, 1—2.

ned gjennem Dalen o. s. v.] Judiths Bog 10,11: men de Mænd af Staden saae efter hende, indtil hun kom ned ad Bjerget, indtil hun kom gjennem Dalen, og de ikke kunde see hende mere. — Jvfr. E. P. III A 197.

S. 79 Misforstaaelsens Sky] Hentydning til Steder hos Homer (f. Ex. Il. III 381), hvor en Guddom frelser en Helt ved at indhylle ham i en Sky og føre ham bort.

S. 80 den Viisdom, hvis Hemmelighed er Daarskab] jvfr. Paulus 1. Kor. 3,18.

blev Fremmed i Forjættelsens] jvfr. Hebræerbr. 11,9.

den, der levede forviist fra det fædrene Land] der sigtes vistnok til Jeremias.

Ved Troen modtog Abraham Forjættelsen] jvfr. Paulus t. Galat. 3,8.

S. 81 han standsede ikke Solens Gang] jvfr. Josva 10,12.

S. 82 Moses slog Klippen] 4. Mose B. 20,11.

Abraham loe ikke deraf, som Sara] 1. Mose B. 18,12. Jvfr. dog 1. Mose B. 17,17: da faldt Abraham paa sit Ansigt og lo.

70 Aars] hvorledes S. K. her har regnet, er uklart. Abraham var 75 Aar, da han fik den første Forjættelse (1. M. B. 12,5), 100 Aar da Isak blev født (smstds. 21,5), 175 Aar da han døde (25,7).

Hiin herlige Skat o. s. v.] 1. Mose B. 12,2: og jeg vil gøre dig til et stort Folk, jeg vil velsigne dig og gøre dit Navn stort, og du skal blive til Velsignelse.... og i dig skulle alle Jordens Slægter velsignes.

S. 83 i Tilſigelſen] 1. Moſe B. 22,2: tag, Kjære, din eneſte Søn Iſak, ſom du har kær.

S. 84 Sodoma og Gomorra] ſmſtds. 18,23 ff.

Vi læſe i hine hellige Skrifter] 1. Moſe B. 22,1: Og det ſkete derefter at Gud friſtede Abraham og ſagde til ham: Abraham! og han ſagde: ſe, her er jeg.

til Bjergene, ſkjuler mig o. ſ. v.] Hoſeas 10,8 (Lucas 23,30).

Vi læſe videre] 1. Moſe B. 22,3: ſaa ſtod Abraham aarle op om Morgenen.

Han kløvede Brændet o. ſ. v.] frit efter 1. Moſe B. 22,3 og 9 f.

S. 85 Ararat, hvor Arken landede] 1. Moſe B. 8,4.

S. 86 det guddommelige Vanvid] ſe Platons Phædrus Kap. 37 (p. 256 b); jvfr. Kap. 22 (p. 244). Platon forſtaar herved enhver Begeiſtring der fører ud over det Forſtandsmæssige.

100 Aar] 1. Moſe B. 21,5.

130 Aar] S. K. ſynes at have regnet, at Iſak var 30 Aar ved ſin Ofring — uvist af hvad Grund. Jvfr. Anm. t. S. 82.

S. 89 kun den, der arbeider, faar Brødet] jvfr. 2. Theſſ. 3,10.

Ringen... Ringens Aand] burde efter Sammenhængen hedde: Lampen... Lampens Aand.

regner det ikke baade over Retfærdige og Uretfærdige o. ſ. v.] Matth. 5,45.

Guderne bedrog Orpheus] efter Sagnet tillod Guderne virkelig Orpheus at føre ſin døde Huſtru med ſig; kun maatte han ikke vende ſig, før de begge var kommet op fra Underverdenen. At det var et Bedrag, ſiges ſpøgende i Platons Symposium p. 179 d.

at have Abraham til Fader] Matth. 3,9.

hvad der ſtaaer ſkrevet om Iſraels Jomfruer] Eſaias 26,18: Vi vare frugtſommelige; vi følede Veer; men det vi fødte, var Vind.

S. 90 medens Alt forvandler ſig til Guld] om den phrygiſke Konge Midas fortælles, at han havde faaet et Ønſke bevilget af Guderne, og ønſtede at alt hvad han berørte maatte forvandles til Guld. Da han var ved at omkomme af Sult og Tørſt, maatte han bede Guderne tage deres Gave tilbage.

Een, der blev ſovnløs] Themiſtokles (Plutarch, Themiſtokles 3,3).

arbeide og være beſværet] Matth. 2,28.

hiin rige Yngling] Matth. 19,16 ff.

S. 95 at gaae ud over Hegel] se Sibbern i Dansk Maanedsskrift 10 (1838) S. 292. Sibbern udtaler i sin Anmeldelse af Heibergs Tidsskrift Perseus Nr. 1 sin Anerkendelse af at Heiberg „begynder at gaae ud over Hegel" (Udhævelsen af Sibbern). Jvfr. E. P. II A 260. — Rimeligvis sigtes her tillige t. Martensens Anmeldelse i Dansk Maanedsskr. 16, se Anm. t. S. 67 og jvfr. E. P. I A 328, S. 130.

jam tua res agitur] nu staar din Sag paa Spil, nu gælder det dig (efter Horats's Breve 1, 18, 84: nam tua res agitur, paries cum proximus ardet, „thi dit eget Vel staar paa Spil, naar Naboens Hus brænder".

S. 97 proprio motu et propriis auspiciis] af egen Drift og paa eget Ansvar.

S. 99 syv Gange.. halvfjerdsstive Gange] jvfr. Matth. 18,21 f.

Vand til Viin] jvfr. Joh. Ev. 2,1—10.

S. 100 at den, der staaer, saae til, at han ikke faldt] jvfr. 1. Kor. 10,12.

Stupor] slov Forbauselse.

S. 102 de nye Omnibusser] jvfr. S. 70.

S. 104 det Sublime i det Pedestre] egentlig: det Svævende i det Gaaende.

S. 107 som der staaer i Visen] f. Ex. Ridder Stig og Findal: Nu haver Jomfru Rigitslille forvunden sin Quide, Hun sover hver Nat ved Ridder Stig Hvides Side (Udv. danske Viser udg. af Abrahamson, Nyerup og Rahbek I S. 301).

harmonia praestabilita] forud oprettet Overensstemmelse; et Grundbegreb i Leibniz's Philosophi: alle de Enkeltvæsener hvoraf Verden bestaaer, er fra Evighed af indrettede paa at følges ad i deres Udvikling og samstemme i deres Virken.

S. 108 hiin Skjorte, om hvilken der tales i et gammelt Folkesagn] se Magyarische Sagen, Mährchen und Erzählungen v. Johann Grafen Mailáth (Stuttg. u. Tüb. 1837) 2. Bd. S. 18. Jvfr. E. P. II A 449.

dira necessitas] grum Skæbnetvang (Horats's Oder III 24,6).

S. 110 Thaumaturg] Undergører.

S. 111 den, som har Tro som et Sennepskorn] Matth. 17,20.

S. 113 Daub] se Rosenkranz, Erinnerungen an Karl Daub (Berlin 1837), S. 24: so als Schildwacht, zur Nachtzeit auf einsamen Posten, etwa an einem Pulvermagazin, hat man Gedanken die außerdem ganz unmöglich sind. Jvfr. E. P. IV A 92.

S. 117 τέλος (telos)] Formaal, Endemaal.

S. 118 da har Hegel Ret] se Philosophie des Rechts 2. Udg. (1840) § 129—41; jvfr. Indholdsfortegnelsen p. XIX: Das Gute und das Gewissen. § 129—141. Moralische Formen des Bösen: Heuchelei, Probabilismus, gute Absicht, Ueberzeugung, Ironie, Anm. zu § 140.

Hvad Hegel derimod ikke har Ret i, er at tale om Troen] Hegel taler ikke meget om Troen; men hvor han taler om den, er den et lavere Trin i Forhold til den rene, spekulative Erkendelse. Se f. Ex. Encyclopädie (Ges. W. VII 2, 2. Udg. § 564. Udforligere Phänomenologie des Geistes (Ges. W. II 2. Udg.) S. 385 ff. Philosophie der Religion (Ges. W. XI) I S. 206 ff.

S. 119 Boileau] L'art poëtique 1, 232: en Tosse finder altid en større Tosse, som beundrer ham.

gjennem det Almene] ɔ: efter at have passeret gjennem det Almene.

S. 120 et Foretagende] den trojanske Krig. Da Grækernes Flaade ikke kunde løbe ud fra Aulis paa Grund af Modvind, forkyndte Spaamanden Kalchas, at Kong Agamemnon havde fortørnet Artemis, og at Gudinden krævede hans Datter Iphigenia som Sonoffer.

„den ringe Mand, der tør græde"] se Euripides, Iphigenia i Aulis 448 (Wilsters Overs.): Agamemnon: Hvor heldigt dog at være født til ringe Stand, Saa har man Lov at græde...

S. 121 3 Medvidere] Menelaos, Kalchas og Odysseus, se Iph. i Aul. 107.

v. 687] smstds. (Wilsters Overs.).

den kjække Dommer] Jephtah; se Dommernes B. 11,30—40.

Naar en Søn osv.] Brutus's Sønner deltog, medens Faderen var Konsul, i en Sammensværgelse om at føre Roms fordrevne Konge tilbage; Brutus lod dem da henrette.

S. 124 horror religiosus] hellig Rædsel.

S. 125 uddriver kun Djævle ved Djævelens Magt] jvfr. Marc. 3,15,22.

Pythagoras] se Tennemann, Gesch. d. Philos. I (1798) S. 106: Aus diesen... Gründen hielten sie (Pythagoreerne) die ungeraden Zahlen für vollkommener als die geraden.

σκανδαλον (skandalon)] Forargelse.

S. 126 erectioris ingenii] af høiere Tænkemaade.

S. 127 paa en nedrig Maade] ɔ: paa en lav, lavttænkende Maade.

S. 128 det gik hende dog paa Qvinders Viis] jvfr. 1. Mose B. 18,11: det havde ophørt at gaae Sara paa Qvinders Viis.

S. 129 see jeg er Herrens Tienerinde] Luc. 1,38.

S. 130 Lessing] i Auszüge aus den Literatur-Briefen, 81ster Brief (Maltzahns Udg. 6. Bd. S. 205 ff.).

S. 132 I den hegelske Philosophi] se f. Ex. Hegels Logik 2. Bog 2. Afsn. 3. Kap. C (Werke IV S. 177 ff.). Encyclop. I § 140 (Werke VI S. 275 ff.).

Den nyere Philosophi har tilladt sig o. s. v.] Af E. P. I A 273 fremgaar at der herved sigtes dels til Schleiermachers „Følelsestheologi", dels til Dogmatikere af den hegelske Skole. Med Schleiermacher har Sagen sin Rigtighed (se hans Glaubenslehre 3. Udg. I S. 167 ff.); derimod synes Hegel og Hegelianerne ikke egentlig at betegne Troen som det Umiddelbare, om de end kommer nær derved (se f. Ex. Marheineke, Dogmatik 2. Udg. § 70, 71, 86).

vapeurs] Griller, især af hysterisk Art.

necopinate] uventet.

S. 134 realiter] o: objectivt seet, uden Hensyn til det bagved liggende Sindelag.

som ovenfor bemærket] S. 123.

S. 135 et eller andet exegetisk Hjælpemiddel] Bretschneider, Lexicon manuale graeco-latinum in libros N. T., under μισέω 3.

μισεῖν (misein)] at hade.

per μείωσιν (meiosin)] ved Svækkelse (af Betydningen).

minus diligo o. s. v.] elsker mindre, sætter til Side, ærer ikke, regner for intet.

S. 136 κατ'ἀναλογίαν (kat'analogian)] efter Analogi.

S. 140 70 Aar] Abraham var 100 Aar, da han fik Isak (1. Mose B. 21,5); K. har regnet at han var 30, da han giftede sig.

som Vokalen hviler i sit Hvilebogstav] Naar paa Hebraisk Bogstaverne j og v oprindelig var brugt som Vokaltegn, men blev overflødige ved Tilføielsen af de særlige Vokaltegn under den foregaaende Konsonant, sagdes de at „hvile" i den tilføiede Vokal. K. sigter hertil, men har vendt Forholdet om; thi det er paa Hebraisk Bogstavet (den almindelige Vokalbetegnelse), der siges at hvile i Vokalen (den speciellere Vokalbetegnelse), ikke omvendt. Jvfr. E. P. II A 406, hvor den rigtige Opfattelse af Forholdet ligger til Grund.

Hiin romerske Feldtherre] Fabius Maximus, der 217 f. Chr. som Diktator førte Krig med Hannibal og fik Tilnavnet Cunctator (Nøleren).

130 Aar] jvfr. Anm. t. S. 82 og 86.

publici juris] offentlig Eiendom, offentliggjort.

S. 141 et eneſte Moment] ɔ: eet Punkt af afgørende Betydning (ikke: eet Øieblik). Ordet forklares i det Flg.: at han kan give ſig ſelv o. ſ. v.

den ethiſke Forpligtelſe] ɔ: den lavere ethiſke Forpligtelſe, ſom han ſætter til Side for den høiere; altſaa i dette Tilfælde: at bevare ſin Datters Liv.

S. 143 Stokkemændene i Guldbaaſen] Stokkemænd er de fire (tidligere otte) Mænd, der ſom Vidner overværede Retsforhandlinger. Saadanne Retsvidner forekommer dog ikke i Oluſſens „Guldbaaſen"; mulig har K. tænkt paa de to Vidner, der omtales i 2. Akt (10 Sc. o. a. St.).

S. 144 de tilſvarende Steder] 5. Moſe B. 13,6 f. 33,9. Matth. 10,37. 19,29.

de lignende] i Ms. er tilføiet: (f. E. 1 Cor. 7,11). Citatet ſynes dog ikke at paſſe.

S. 145 den hegelſke Philoſophi] jvfr. Anm. t. S. 132.

S. 146 in discrimine rerum] i et Vendepunkt i Hiſtorien.

pro virili] efter hele ſin Evne.

δυο μεν o. ſ. v.] to af Mythens Dele, nemlig Omſlag og Genkendelſe, dreier ſig nu om disſe [ɔ: de i det Foreg. omtalte] Ting.

S. 147 eo ipso] med det ſamme.

carambolere] ɔ: ſindes forenede i ſamme Moment; ſaaledes indeholder Odips „Genkendelſe" af ſig ſelv tillige Omſlaget (Peripetien) fra Lykke til Ulykke i hans Skæbne.

den dobbelte Gjenkendelſe] f. Ex. Oreſts og Iphigenias i Euripides's Iphigenia i Tauris.

En Søn myrder ſin Fader] Odip (i Sophokles's Kong Odip).

En Søſter vil ofre ſin Broder] Iphigenia (i Euripides's Iphigenia i Tauris).

Ariſtoteles] i hans Naturhiſtorie 5, 4, 7; jvfr. E. P. IV A 36.

S. 150 den har en gammel Tjener i Beredſkab] ſe Vers 861 ff. (Wilſters Overſ.)

S. 151 argumentum ad hominem] perſonligt (nærgaaende) Argument.

Jephtahs Datter] Dommernes B. 11,36.

en Oliegren] var i Grækenland de Bonſaldendes ydre Tegn.

Da Amor forlader Pſyche] ſe Apuleius's Amor og Pſyche S. 51 (i Nutzhorns Overſ., Kbhvn. 1867). Jvfr. 1. Bd. S. 18 m. Anm.

S. 152 Disciplin] Svøbe.

Aristoteles fortæller i hans Politik] 8 (5). Bog, Kap. 3,3.

Augurerne] et romersk Præsteskab, hvis væsentlige Bestilling var at tyde Varsler; her unoiagtigt om græske Sandsigere.

hamburgische Dramaturgie] 1. Bd. 1. og 2. Stk. (VII S. 10 Maltzahn).

Theologia viatorum] egtl. „Vandrernes Theologi", modsat theologia beatorum „de Saliges Theologi"; en ældre, nu forlængst opgiven Inddeling af Theologien, efterson den tog Sigte paa Menneskene her i Livet (paa Veien til Saligheden: jvfr. „den stridende Kirke") eller i Fuldkommenhedstilstanden (jvfr. „den triumferende Kirke"). Se Bretschneider, Handbuch der Dogmatik (2. Udg. 1822) I S. 10 Anm. 14.

S. 156 in casu] i det givne Tilfælde.

publici juris offentlig Ejendom.

S. 157 Dronning Elisabeth] se Lessing, Hamburg. Dramaturgie 1. Bd. 22 Stk. (VII S. 96 Maltzahn).

ni fallor] om jeg husker ret.

S. 159 som det jo læres i Sagnet] f. Ex. i Eventyret „Deiligheden og Uhyret" (Molbech Nr. 7); derimod ikke i Sagnet om Agnete og Havmanden.

S. 161 pecus] Fæ, slovt Dyr.

S. 163 conditio sine qua non] ordret: Betingelse uden hvilken ikke (ufravigelig Betingelse), Jvfr. Philos. Smuler Cap. 1 B, b.

eo ipso] med det Samme.

S. 165 generatio aequivoca] Avling uden Parring; Udtr. bruges især om Organismers (tidligere antagne) Fremgaaen af uorganisk Stof.

γνωθι σαυτον (gnothi sauton,] kend dig selv.

Pythagoras og Sokrates] om Sokrates se Philos. Smuler Cap. III Beg. (Platons Phædrus 230a). Hvad K. tænker paa m. H. t. Pythagoras, er uvist; Pythagoreerne opstillede Godt og Ondt som Grundprincipper i Tilværelsen, men synes ikke at være komne til dem ved Selvfordybelse.

S. 166 „Vollmachtbrief zum Glücke"] se Schillers „Resignation" (Gedichte 2. Periode), 3. Strophe.

S. 167 πάντως γὰρ o. s. v.] „thi sikkerlig har ingen undgaaet Eros og vil ingen undgaa ham, saalænge der er Skønhed til og Øine der seer". Longus, Daphnis og Chloë, Indledn. § 4. Jvfr. E. P. IV A 30.

Man læse blot Fortællingen] Tobiæ Bog, 7,18—20.

S. 170 Cumberlands Joden] Joden, Skuespil af den engelske

Digter Cumberland (1732—1811), opført paa det kgl. Theater 1795—1834; udkommet i dansk Oversættelse 1796. Hovedpersonen, Jøden Scheva, anses af alle for en Gnier og Aagerkarl, men udfolder i Hemmelighed en stor Velgørenhed.

Baggesen] i „Kirkegaarden i Sobradise" (Danske Værker I S. 282).

nullum unquam o. s. v.] „der har aldrig været noget stort Geni uden en vis Grad af Affind"; Aristoteles hos Seneca de tranquillitate animi 17,10 (sine mixtura dementiae, „uden en Tilsætning af Affind"). Jvfr. E. P. IV A 148.

S. 172 κατ'εξοχην (kat'exochên)] fortrinsvis, i fremragende Betydning.

S. 173 Tamerlan] Mongolernes (ikke Hunnernes) Konge 1370—1405, en stor Erobrer, berygtet for sin Grusomhed.

heroftratisk Ære] o: Ære ved at ødelægge. Herostrat afbrændte 356 f. Chr. Artemistemplet i Ephesus for at opnaa Udødelighed.

Gregorius Rimini] Gr. fra R., en Augustinermunk, Professor ved Universitetet i Paris, † 1358, hævdede at udøbte Børn kom i Helvede (medens de efter den almindelige katholske Lære kommer i Limbus, en Art Forgaard til Helvede, hvor der hverken er Pine eller Salighed). Han fik derfor Tilnavnet tortor infantium, de smaa Børns Bøddel (Piner). Jvfr. E. P. IV A 14.

S. 174 tortor heroum] Heltenes Bøddel (Piner).

Mephistopheles's Huulspeil] se Goethes Faust, Hexenküche (I 2074 ff.)

fiint Sand eller grovt Sand] Holberg, Erasmus Montanus 1. Akt 3 Sc. (Per Degn:) jeg kan sige til en Bonde... Vil Du have fiint Sand eller slet og ret Jord?

S. 175 Hegel] Werke VIII (2. Udg.) 195 ff. X, 1, 84 ff. XIV (2. Udg.) 53 ff. XVI 486 ff.

S. 176 desultorisk] springende; faldende i adskilte Stykker.

S. 178 Kong Edvard d. 4.] i Shakespeares Richard d. Tredie (Schlegel-Tiecks Oversættelse).

han taler i Tunger] jvfr. 1. Kor. Kap. 12—14.

S. 181 Majoritet af 3 Stemmer] Platons Apologi Kap. 25 (efter en i ældre Udgaver almindelig Læsemaade; nu: 30 Stemmer).

S. 182 Diogenes] o: Diogenes fra Laerte, Om de berømte Philosophers Liv og Lære. — Pythagoras omkom under en Opstand, idet han blev indhentet og dræbt paa Flugten.

S. 183 ænigmatisk] gaadefuldt.

Hæsitator] ubeslutsom Person.

S. 184 han seer i Løndom] Matth. 6,6.

S. 186 efter Eventyret] Der Schneider im Himmel, Grimms Kindermärchen I S. 177 (2. Udg. 1819). Efter Grimm var Skrædderen rigtignok død.

S. 187 *καὶ ποταμοῦ* o. s. v.] „Og idet han ligner Tilværelsen ved Strømmen i en Flod, siger han, at man ikke to Gange kan stige ned i samme Flod." Platon, Kratylos pag. 402 a (*οὐκ ἂν ἐμβαίης*).

Gjentagelsen.

S. 192 (Bagside af Titelblad) Philostratus's... Heltehistorier] i Værker II S. 131 (Kayſers Udg., Leipzig 1841). Jvfr. E. P. IV A 27.

S. 193 Eleaterne] en græsk Philosophskole fra 6—5 Aarhundrede f. Chr., der nægtede Bevægelsens Realitet. Om dem og Diogenes se Hegel, Geschichte der Philosophie I S. 289 (Werke XIII 2. Udg.).

Leibnitz] herved sigtes vistnok til Leibniz's Lære om, at „Nutiden er svanger med Fremtiden", idet Enkeltvæsenerne (Monaderne) i enhver af deres Tilstande indeholder hele Rækken af de følgende som en Art ubevidst Forestilling (Perception). Se Theodiceen § 360 (Opera Philos. udg. af Erdmann 1840, S. 197 b).

S. 194. Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige] Enten-Eller I S. 28 („thi først Erindringens Kjærlighed er lykkelig").

S. 196 ligesom en Farinelli] se „Farinelli" 3. Akt 12. Sc. (Kgl. Theaters Repert. IV Nr. 94).

S. 198 et Vers af Poul Møller] Værker I (2. Udg.) S. 22.

S. 199 lokke] o: logge, maale med en Log.

S. 204 Lessing] i Vorrede zu den Fabeln (V S. 399 Maltzahn).

Prometheus] Ifølge et Sagn, der er benyttet i Æschylus's „Bundne Prometheus", kendte Prometheus alene en Spaadom, der vilde koste Zeus Herredømmet, hvis han ikke fik den at vide i Tide. Spaadommen gik ud paa, at Havgudinden Thetis's Søn skulde blive mægtigere end sin Fader; Zeus maatte altsaa vogte sig for en Forbindelse med hende.

S. 205 Exstirpatoren] at exstirpere er at fjerne en Del af Organismen (en Svulst f. Ex.) fuldstændig. Noget chirurgisk Instrument af Navnet Exstirpator synes ikke at findes.

et quidem] og det, og tilmed.

S. 207 redintegratio in statum pristinum] Genindsættelse i forrige Stand, ɔ: Genoprettelse af den tidligere Tilstand.

S. 209 „ging ihm über"] jvfr. Goethes Faust I 2409: seine Augen gingen ihm über.

S. 212 Eleater og Heraklit] Eleaterne lærte at der ikke fandtes Bevægelse eller Forandring, Heraklit, at der ikke fandtes Stilstand, men kun Forandring.

Den græske Udvikling o. s. v.] herved tænkes nærmest paa Platons Parmenides; jvfr. Philos. Smuler, Mellemspil.

κινησις (kinesis)] Bevægelse, Forandring. Jvfr. Platons Parmenides p. 156. Aristoteles's Physik III 1. E. P. IV C. 80.

Grækerne] ɔ: Platon; jvfr. Philos. Smuler I A.

ethniske] ɔ: hedenske.

conditio sine qua non] „Betingelse uden hvilken ikke", ɔ: ufravigelig Betingelse.

Hamanns Exempel] se Werke I S. 467 (Roths Udg.).

S. 213 κατ' ανθρωπον (kat' anthropon)] paa menneskelig Vis, κατ' εξοχην (kat' exochen)] paa overordentlig Maade.

Professor Ussing] Tage Algreen Ussing, fra 1840 Professor i Retsvidenskab ved Universitetet, var i 30'erne et virksomt Medlem af 28de Mai Selskabet, der havde til Formaal at feire Aarsdagen for Stænderforfatningens Indførelse (28. Mai 1831). Senere tog U. Afstand fra den liberale Opposition. Her sigtes muligvis til hans Tale d. 28. Mai 1837 (se Kjøbenhavnsposten for 1837, Sp. 596).

S. 214 Molboerne] se Beretning om de vidt bekjendte Molboers vise Gjerninger og tapre Bedrifter . . Kbhvn. 1827, Nr. 9 (S. 15).

Coupeen] det aabne, af en Kalesche beskyttede Forsæde paa Diligencen.

de to Kirker] Französische und Neue Kirche.

S. 216 Ægteskabets æsthetiske Gyldighed] Hentydning til Enten-Eller II 1.

Vel kastede man ikke hinanden Støv i Øinene] Aske-Onsdag uddeles i de katholske Lande velsignet Aske, hvormed Præsten bestrør sig selv og de Troende. Ved Udstrøningen siger Præsten: Memento homo quia pulvis es et in pulverem reverteris, „husk Menneske, at du er Støv og skal vende tilbage til Støvet".

ex professo] af Faget.

Lohndiener] Leietjener.

S. 217 aldrig kjørt i Tunnel] den første Tunnel under Themsen i London, der blev paabegyndt i 1825, blev aabnet 25. Maj 1843.

Lars Mathieſen og Kehlet] to Traktørſteder, det ene i Alleegade, det andet i Frederiksberg Allee.

der Talismann] Posſe med Sange i 3 Akter af Neſtroy (udg. 1843); paa Dansk 1849.

S. 221 Posſen] Lystspil af farceagtig Karakter, med lokal Farve, ofte ogsaa Dialekt. Posſen havde omkring 1840 en Blomstringstid i Berlin.

S. 223 **bon ton**] god Tone.

S. 225 Hyperſteni] Hyperſtheni, egtl.: Overmaal af Kraft; bruges om en sygelig Tilstand, hvori Legemets Funktioner er i forhøiet Virksomhed.

Tegning af Chodowiecki] en saadan har ikke ladet sig eftervise. Paa vor Kobberstiksamling findes en Tegning (Chod. Nr. 8), der iøvrigt passer til Sammenhængen, men ikke foreſtiller Roms Anlæggelse.

S. 226 **eo ipso**] netop derved.

Socrates] i Platons Phædrus 230 a.

Beckmann] berømt Skuespiller, f. 1830, † 1866; i flere Aar Bærer af Königsſtädter Theatret; Forfatter til Posſen „Eckenſteher Nante".

S. 227 Baggeſen] i Kritiken af Ludlams Hule, Danske Værker 12, S. 25.

Dr. Ryge] som Salomon Goldkalb.

Münchhauſen] da han var faldet i Mosen med sin Hest. Se Wunderbare Reiſen ... des Freiherrn v. M., Göttingen 1813, I S. 51.

S. 229 **viscera**] Indvolde.

S. 231 Spændeſengen] se E. P. IV 97,7: ... den Seng, som en Patient spændes ud paa til en Operation.

S. 233 efter Digterens Forſkrift] se Ewald, samlede Værker (1791), 4. Bd. S. 365: Paaskrift paa en Kaffekande. Som Venskab, saa din Saft, du ædle Mokka-Frugt, Bor være reen og stærk og varm og umisbrugt.

S. 234 som Proſerpina] i Virgils Æneide IV 697 hedder det, at Dido ikke kunde dø, før Underverdenens Dronning Proſerpina havde viet hende til Døden ved at rykke et Haar af hendes Hoved.

Salomon] Ordsprog 19,13.

Juſtinus Kerner] Fortællingen har ikke kunnet eftervises. Jfr. E. P. II A 233.

S. 235 Commerceraad Grønmeyer] i Heibergs Kjøge Huskors 46. Scene.

S. 237 som Shakeſpeare siger] i Troilus og Cressida 1. Akt 2. Scene (der er Tale om Troilus's Skæghaar).

S. 239 Alt er Forfængelighed] Prædikeren 1,2.

πεισιθανατος (peisithanatos)] „den der overtaler til at dø", Tilnavn til den kyrenaiske Philosoph Hegesias (o. 300 f. Chr.), der negtede Nydelsens Mulighed her i Livet og talte saa lokkende om Døden, at flere af hans Tilhørere begik Selvmord.

S. 240 Keiser Domitian] pleiede (efter Sueton Domit. 3) hver Dag at lukke sig inde i timevis og ikke bestille andet end fange Fluer og spidde dem paa en Syl.

glemmende Verden og glemt] jvfr. Horats Epistl. 1,11,9 („glemmende mine og glemt af dem").

S. 242 Demonax] græsk Philosoph fra 2. Aarh. e. Chr. Hans Forsvar var (efter Lukians Demonax 11), at han ikke vilde kunne tie om Mysterierne, hvis han lod sig indvie, thi var de slette, maatte han fraraade andre at lade sig indvie, og var de gode, maatte han tilraade det. Jvfr. E. P. IV A 39.

S. 243 en Apokalyptiker] her: en der (satirist) fremstiller Tilstanden efter Døden, som Aristophanes har gjort i „Frøerne" og Lukian i sine „Dødesamtaler". Henthydning til Heibergs „Sjælen efter Døden. En apocalyptisk Comedie" (Nye Digte 1841) og til Martensens Recension deraf, hvori han betegner Scenerne i Helvede som „aristophaniske" (se Fædrelandet 1841 Sp. 3217). Jvfr. textkrit. Anh. t. Stedet.

doctores cerei] Doktorer af Tiggermunkenes Orden, der havde faaet Graden ved et af de lemfældige Universiteter paa Fastlandet, kaldten i England i 14. Aarh. doctores cereati (Vox-Doktorer, falske D.). Se Meiners, Gesch. der hohen Schulen II S. 309 (Göttingen 1803). — K. tænker dog vist snarere paa de tyske doctores bullati, d: Mænd der uduævntes til Doktorer af Pfalzgreverne uden at have promoveret ved et Universitet.

S. 245 in uno] i een Person. — Ordene i Anførselstegn maa være et Citat, men det har ikke ladet sig eftervise.

partes] Rolle.

S. 248 den gjør ... kun Ophævelser] Henthydning til Hegels Brug af Ordet ophæben i dets dobbelte Bethydning: ophæve og opbevare. Se Logik 1. Bog 1. Afsn. 1. Kap. C 3 Anm. (Werke III 1833, S. 110 f.).

det archimediske Punkt] se Enten-Eller I S. 308.

professor publicus ordinarius] offentlig ordinær Professor.

S. 252 er i Retten] d: har Ret, har Retten paa sin Side.

S. 255 i Adresseavisen] for 1843, Nr. 85 (10. April), 1. Tillæg Sp. 10. Se E. P. IV A 78.

S. 256 de blaa Drenge] o: Drengene paa Opfostringshuset.

thi hvad er Navnkundigheds o. s. v.] se Schack Staffeldt, Elskovsbaalet (Digte, udg. af Liebenberg II S. 327).

Die Wolken treiben o. s. v.] Citatet har ikke ladet sig eftervise.

de behage mig ikke] Prædikeren 12,1.

S. 258 Herren gav o. s. v.] Job. 1,21.

den Undertryktes Sværd o. s. v.] jvfr. Job 29,12—15.

„i Sjælens Bitterhed"] Job 7,11.

opæder Enker og Faderløse] jvfr. Matth. 23,14 og Job 29,12 f.

S. 259 „trættes med Gud"] Job 33,12.

S. 260 7 Sønner og 3 Døtre] jvfr. Job 1,2.

slagen med onde Saar] Job 2,7.

S. 261 Seelenverkooper] „Menneskehandler", egtl. Zielverkooper (hollandsk), en Vært, der hverver Matroser til Skibene, underholder dem indtil Afreisen og udstyrer dem, mod Betaling i deres Hyre.

Cicero] pro Roscio Amerino 30,84.

cui bono?] hvem har Fordel deraf?

S. 264 Balles Lærebog] 6. Kap. III § 2 b og 1. Kap. I § 2.

S. 266 clairvoyance] overnaturligt Klarsyn, Synskhed.

Gudshaandsplaster] et Middel mod Forkjølelse o. l.; det lagdes paa Brystet eller Ryggen.

S. 267 Philoktet med sine Klager] Philoktet blev af Grækerne efterladt paa Øen Lemnos paa Veien til Troja, fordi han havde faaet et Slangebid, der ikke vilde læges, og de ikke kunde udholde hans Skrig. Hans Lidelser fremstilles i Sophokles's Philoktet.

S. 268 Ingen siger et Ord] jvfr. Job 2,13. 3,1.

Ak! kunde en Mand gaae i Rette med Gud o. s. v.] Job 16,21.

S. 269 Alt har sin Tid] jvfr. Prædikeren Kap. 3.

exciperer] o: gør en Undtagelse gældende; Udtryk fra den romerske Ret, hvor exceptio er en Undtagelse til Gunst for den Sagsøgte fra den Instrux hvorefter Dommeren skulde dømme.

argumentum ad hominem] personligt (nærgaaende) Argument.

S. 270 integer] med friske Kræfter. Jvfr. Job 32.

S. 271 „forbarmer Eder over mig"] Job 19,21.

„I sammenvæve Løgn"] Job 13,4.

„Skovæselet ikke skryder over Græsset"] Job. 6,5: mon et vildt Æsel skryder over Græsset?

S. 272 Herren gav, Herren tog o. s. v.] Job 1,21.
snedige Anløb] jvfr. Brevet t. Ephes. 6,11.
S. 273 eo ipso] med det Samme.
S. 274 Herrens Fortrolighed o. s. v.] Job 29,4.
æde Brød med ham o. s. v.] Job 42,10. 11.
især Bildad] Job 8.
S. 276 paa Kongens Naade] Forbrydere, der efter gammeldags Lov var dømt fra Livet, uden at man fandt at de fortjente saa haard en Straf, indstilledes til at komme i Forbedringshuset paa Kongens Naade, o: for at frigives efter kortere eller længere Tid alt efter deres Opførsel og øvrige Forhold. — Betydningen af Udtrykket „at sidde paa Ufyldigheden" har ikke kunnet oplyses.
suspenso gradu] med standset Skridt.
jeg er færdig] o: jeg er rede.
S. 278 hele Bataillonen omkring] jfr. E. P. II A 378.
S. 279 in pausa] i midlertidig Hviletilstand.
Borgerskabet] o: Borgervæbningen.
S. 280 og hun i Retten] o: og hun har Ret dertil. Jvfr. S. 252.
S. 283 kun Børnene fik Job ikke dobbelt] se Job 1,2 og 42,13.
Ilithyia] Fødselsgudinden i græsk Religion. Det her omtalte Træk berettes i Anledning af Herakles's Fødsel, se Nitsch, Mythol. Wörterbuch II S. 27.
S. 287 Clemens Alexandrinus] græsk Kirkefader omkr. 200. I sit Værk „Stromateis" siger Clemens ofte, at han vil fremstille de christelige Lærdomme i tilsløret Form, saa at de ikke kan forstaas og misbruges af de Uindviede. Han synes dog ikke herved særlig at tænke paa Kjættere.
S. 288 at man forgjeves søger at sige 1, 2, 3] Hentydning til den hegelske Philosophi med dens tre Stadier i Begrebets Selvudfoldelse: Position, Negation, Mediation.
invers] omvendt.
S. 289 en Synder ... 99 Retfærdige] jvfr. Lucas 15,17.
see sig om] o: see sig om efter; jvfr. Enten-Eller II S. 140.

Tre opbyggelige Taler.

1843.

S. 303 naar det Ufuldkomne afskaffes] smlg. 1. Cor. 13,10.
Enkens Gave] Marc. 12,42.
S. 304 Overlod han end Hævnen til Herren osv.] smlg. Rom. 12,19.

S. 306 Verdens Børnelærdom] Col. 2,20.
han er større end et Menneskes Hjerte] 1. Joh. 3,20.
kaldet i den tidlige Morgen osv.] smlg. Matth. 20,1 ff.
halvtredsindstyve Penninge skyldig osv.] smlg. Luc. 7,41.
hans Øie ikke fortrød Tilgivelsen] Tob. 4,8.
S. 307 samle forfærdeligere Brede] smlg. Rom. 2,5.
S. 308 indvortes fra udgaaer et ondt Øie] Marc. 7,21-22.
et ondt Øie seer endog, at Herren gjør Uretfærdighed osv.] smlg. Matth. 20,15.
de Rene see altid Gud] Matth. 5,8.
Øiet er Legemets Lys osv.] Matth. 6,22-23.
S. 309 den, der vinker med Øiet osv.] Ordspr. 10,10.
den, der siger Rakka] Matth. 5,22.
Hvert Hjert' er Garn osv.] af Kingo's Salme „Ak Herre, se min Hjertevé" 8. Vers.
S. 310 da ligger Synden for Menneskets Dør] smlg. 1. Mos. 4,7.
Kiv, Nid, Brede osv.] Gal. 5,20.
S. 311 den, der haver osv.] Matth. 13,12.
S. 312 om ham siger Apostelen Jacob] Jac. 5,20.
det knækkede Rør . . . den rygende Tande] Matth. 12,20.
den forlorne Søns Fader] Luc. 15,20.
troe Alt, haabe Alt osv.] 1. Cor. 13,7.
Skjeldsord med Skjeldsord] 1. Pet. 3,9.
S. 313 at gaae en Miil osv.] smlg. Matth. 5,40-41.
70 Gange 7 Gange] smlg. Matth. 18,22.
Salig den Mand, hvis Synder ere skjulte] Ps. 32,1.
S. 314 En gammel Hedning, der i Hedenskabet blev nævnet og priset som Vis osv.] Bias, efter Diogenes fra Laerte I, 5,86.
der seilede et hedensk Skib fra Creta osv.] Ap. Gj. Kap. 27.
S. 315 at Trængselens Dage skulle forkortes osv.] Matth. 24,22.
og dømmer Hjertets Raad] smlg. Hebr. 4,12.
en Retfærdigs Bøn formaaer meget] Jac. 5,16.
Da Abraham talte osv.] 1. Mos. 18,23 ff.
S. 316 dømme Engle] 1. Cor. 6,3.
Da de Skriftkloge og Pharisæerne havde grebet en Qvinde] Joh. 8,3 ff.
S. 318 at være Alt for Alle] smlg. Col. 3,11.
Natten er forbi] smlg. Rom. 13,12.

S. 318-19 Tiden kommer, da man ikke mere kan arbeide] smlg. Joh. 9,4.
S. 320 det bør ethvert Menneske at døe osv.] Hebr. 9,27.
S. 323 Imidlertid har allerede en gammel Hedning sagt] Horats Oder III, 1,40.
S. 324 en gammel Psalme-Sanger] Brorson i Salmen „Flye min Aand og bryd med Styrke": Kæmp dig gjennem Satans Pile Ind i Paradisets Hvile.
S. 325 Da Jesus en Dag sad tilbords osv.] Luc. 7,36 ff.
S. 327 hvem de femhundrede Penninge bleve eftergivne osv.] smlg. Luc. 7,41.
S. 328 det udvortes Menneske er fordærvet] smlg. 2. Cor. 4,16.
S. 330 Naar et Menneske, der lider skyldig osv.] smlg. 1. Pet. 2,20.
Om end bedrøvet var han dog altid glad] smlg. 2. Cor. 6,10.
S. 331 Den, hvem Brudgommen forlod] smlg. Marc. 2,20.
der ikke løb paa det Uvisse] smlg. 1. Cor. 9,26.
S. 333 Naar han seer i Aftenstunden Himlen rødme osv.] smlg. Matth. 16,2-3.
S. 334 idag eller imorgen vil jeg gaae osv.] Jac. 4,13.
Han bygger hurtigt sine Lader større osv.] smlg. Luc. 12,16-21.
S. 337 han offrede Brændoffer for ethvert af sine Børn] Job. 1,5.
S. 338 Om han blev sat op paa Bjergets Spidse osv.] smlg. Matth. 4,8.
S. 340 gjør Regnskab for Din Forvaltning] smlg. Luc. 16,2.
S. 341 Ildstotten — Skystotten] 2. Mos. 13,21-22.
S. 344 Thi der er et Haab, om hvilket Skriften siger] Rom. 5,4.
en Begravelse i Canaan] smlg. 1. Mos. 23,17-20.
S. 346 hvad der opkom i et Menneskes Hjerte] smlg. 1. Cor. 2,9.
da „roste han sig af at han var fortabt"] smlg. S. K.'s Papirer IV, A 165 (S. 61 f.), hvor der henvises til „den tyske Theologi" (Theologia deutsch. Kap. 11). Citatet er ikke ordret.
S. 346-47 een Dag som tusinde Aar] 2. Pet. 2,8.
S. 347 den Gud prøver, den elsker han] smlg. Hebr. 12,6.
S. 348 græde med den Grædende] Rom. 12,15.
S. 349 ikke det Nærværende, ikke det Tilkommende osv.] Rom. 8,38.

B
4372
A2
1920
Bd.3

Kierkegaard, Søren Aabye
Samlede vaerker
2. udg.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY